

***EDUCACIÓ EN VALORS I CIÈNCIES SOCIALS:
LA PROPOSTA ÈTICA DE SIMONE WEIL PER A
UNA EUROPA EN CRISI (1909-1943)***

Josep Otón Catalán
Curs 2003-04

SIGLES UTILITZADES

Obres de Simone Weil en espanyol:

- CO *Ensayos sobre la condición obrera*, Ed. Nova Terra, Barcelona 1962
- CR *Carta a un religioso*, Ed. Trotta, Madrid 1998
- CS *El conocimiento sobrenatural*, Ed. Trotta, Madrid 2003
- ED *A la espera de Dios*, Ed. Trotta, Madrid 1993
- EL *Escritos de Londres y últimas cartas*, Ed. Trotta, Madrid 2000
- ER *Echar raíces*, Ed. Trotta, Madrid 1996
- GG *La gravedad y la gracia*, Ed. Trotta, Madrid 1994
- PO *Pensamientos desordenados*, Ed. Trotta, Madrid 1995
- RCL *Reflexiones sobre las causas de la libertad y la opresión social*, Ed. Paidós ICE/UAB, Barcelona 1995

Obres de Simone Weil en català:

- EG *Escrips sobre la guerra*, Ed. Bromera, València 1997

Obres de Simone Weil en francès:

- II OC 1 *Écrits historiques et politiques. L'engagement syndical (1927-1934)*, Gallimard, 1988
- II OC 2 *Écrits historiques et politiques. L'expérience ouvrière et l'adieu à la révolution (1934-1937)*, Gallimard, 1991
- II OC 3 *Écrits historiques et politiques. Vers la guerre (1937-1940)*, Gallimard, 1994
- Oevres *Œuvres. Coll. «Quarto»*, Gallimard, Paris 1999

Obres d'altres autors:

- SP S. PÉTREMENT, *La vida de Simone Weil*, Ed. Trotta, Madrid 1995

1	INTRODUCCIÓ.....	7
2	APROXIMACIÓ A LA FIGURA DE SIMONE WEIL	10
2.1	COORDENADES BIOGRÀFIQUES.....	10
2.1.1	Infància (1909-1925).....	10
2.1.2	Formació filosòfica (1925-1931)	12
2.1.3	El contacte amb la realitat (1931-1939)	14
2.1.3.1	Le Puy (1931-1932)	14
2.1.3.2	Viatge a Alemanya. Auxerre (1932-1933)	16
2.1.3.3	Roanne (1933-1934).....	19
2.1.3.4	L'estada a la fàbrica (1934-1935).....	20
2.1.3.5	Bourges (1935-1936)	21
2.1.3.6	La Guerra civil espanyola (1936)	21
2.1.3.7	Saint Quentin (1937-1938).....	24
2.1.3.8	Vers la guerra.....	26
2.1.4	L'exili (1940-1943)	27
2.1.4.1	Marsella	27
2.1.4.2	Nova York	29
2.1.4.3	Londres	30
2.2	LES FONTS WEILIANES.....	32
2.2.1	Característiques.....	32
2.2.2	Tipologia	32
2.2.2.1	Articles	32
2.2.2.2	Cartes	33
2.2.2.3	Notes.....	33
2.2.2.4	Altres escrits.....	34
2.2.3	Els llibres publicats de Simone Weil	34
2.2.3.1	Cronologia de la publicació dels llibres de Simone Weil	35
2.2.4	Descripció de les fonts weilianes	36
2.2.4.1	Altres fonts	39
2.2.4.2	Obres completes i altres reculls	40
3	SOCIETAT: ANÀLISI D'UNA ÈPOCA	41
3.1	ELS RÈGIMS TOTALITARIS	42
3.1.1	La situació d'Alemanya.....	42
3.1.2	La situació de la URSS.....	46
3.2	UN PRIMER DIAGNÒSTIC: REFLEXIONS SOBRE LES CAUSES DE LA LLIBERTAT I DE L'OPRESSIÓ SOCIAL.....	53
3.2.1	Panorama de l'Europa després de la crisi de 1929	53

3.2.2	Anàlisi de l'opressió	56
3.2.3	Quadre teòric d'una societat lliure	58
3.3	NOVES EXPERIÈNCIES	61
3.3.1	L'estada a la fàbrica.....	61
3.3.2	La Guerra Civil Espanyola	67
3.3.2.1	La participació en el conflicte	67
3.3.2.2	La política de no intervenció.....	69
3.3.2.3	La Revolució	71
3.3.3	Reflexió política sobre la guerra	74
3.3.4	La qüestió colonial	82
3.3.4.1	«Lettre aux indochinois»	83
3.3.4.2	«Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol».....	83
3.3.4.3	«Le sang coule en Tunisie»	84
3.3.4.4	«Qui est coupable de menées antifránçaises?».....	86
3.3.4.5	«Ces membres palpitants de la patrie...»	88
3.3.4.6	«Les nouvelles donnés du problème colonial français»	89
3.4	UN SEGON DIAGNÒSTIC	91
3.4.1	Els orígens del totalitarisme.....	91
3.4.1.1	Hitler, un bàrbar?	91
3.4.1.2	El nazisme i l'Imperi romà	93
3.4.1.3	L'Estat totalitari.....	94
3.4.2	Els mecanismes mentals del totalitarisme	98
3.4.2.1	La imaginació	98
3.4.2.1.1	«Méditations sur un cadavre»	98
3.4.2.1.2	«Ne recommençons pas la guerre de Troie»	99
3.4.2.1.3	«Réflexions en vue d'un bilan»	100
3.4.2.1.4	«Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme» .	102
3.4.2.2	La propaganda	102
3.4.2.3	La idolatria.....	103
3.4.2.4	La força	105
4	UTOPIA: UNA PROPOSTA ÈTICA.....	107
4.1	LES BASES ÈTIQUES	109
4.1.1	Justícia i dignitat de l'ésser humà	109
4.1.2	Les obligacions de l'ésser humà i les necessitats de l'ànima	115
4.1.2.1	Els drets i les obligacions	115
4.1.2.2	Característiques de les obligacions.....	115
4.1.2.3	Les necessitats de l'ésser humà: consideracions generals	117
4.1.2.4	La proposta de valors de Simone Weil.....	119
4.1.2.4.1	Ordre	119
4.1.2.4.2	Llibertat	120
4.1.2.4.3	Obediència.....	121
4.1.2.4.4	Responsabilitat	121

4.1.2.4.5	Igualtat.....	122
4.1.2.4.6	Jerarquia.....	123
4.1.2.4.7	Honor.....	123
4.1.2.4.8	Càstig	124
4.1.2.4.9	Llibertat d'opinió.....	125
4.1.2.4.10	Seguretat	126
4.1.2.4.11	Risc	128
4.1.2.4.12	Propietat privada.....	128
4.1.2.4.13	Propietat col·lectiva.....	129
4.1.2.4.14	Veritat.....	129
4.1.2.4.15	Arrelament	130
4.2	LES PROPOSTES CÍVIQUES.....	131
4.2.1	Els procediments democràtics	131
4.2.1.1	Vers una definició de la política.....	131
4.2.1.2	La sobirania.....	132
4.2.1.3	Els partits polítics	133
4.2.1.4	Organització institucional	136
4.2.1.4.1	El poder executiu	136
4.2.1.4.2	El poder legislatiu	137
4.2.1.4.3	El poder judicial	138
4.2.1.5	Valoració	138
4.2.2	Organització política i arrelament	141
4.2.2.1	Arrelament i nació	141
4.2.2.2	Europa	145
4.2.2.3	La qüestió colonial	148
4.2.3	Projecte d'una formació d'infermeres de primera línia.....	151
4.2.4	La qüestió religiosa.....	154
4.2.4.1	L'experiència interior	154
4.2.4.2	Universalitat del fet religiós	158
5	EDUCACIÓ EN VALORS: VERS UNA PEDAGOGIA WEILIANA.....	161
5.1	SIMONE WEIL PROFESSORA	163
5.1.1	Professora d'institut	163
5.1.1.1	Le Puy (1931-32)	163
5.1.1.2	Auxerre (1932-33)	167
5.1.1.3	Roanne (1933-34)	170
5.1.1.4	Bourges (1935-36)	171
5.1.1.5	Saint Quentin (1937-38).....	171
5.1.1.6	Correspondència amb les seves alumnes	172
5.1.2	Simone Weil i l'educació obrera.....	173
5.1.2.1	Reflexió teòrica	173
5.1.2.1.1	«Introduction à des cours à l'intention d'ouvriers»	173
5.1.2.1.2	«Sur une tentative d'éducation du prolétariat».....	175
5.1.2.1.3	«En marge du Comité d'études»	176

5.1.2.2	Un projecte concret: la revista Entre Nous	180
5.2	SIMONE WEIL PEDAGOGA.....	181
5.2.1	Crítica al sistema educatiu.....	181
5.2.2	Educació i igualtat.....	182
5.2.3	Educació i arrelament	183
5.2.4	L'ensenyament de la història	186
5.2.5	L'ensenyament de la religió	191
5.2.6	Educació i atenció.....	192
5.2.7	Educació i valors.....	194
6	PROPOSTES DIDÀCTIQUES	198
6.1	EXEMPLE 1: HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA	200
6.2	EXEMPLE 2: TEMÀTIQUES DE DIMENSIÓ EUROPEA.....	201
6.3	EXEMPLE 3: EDUCACIÓ EN VALORS	202
6.4	EXEMPLE 4: EDUCACIÓ EN VALORS	204
6.5	EXEMPLE 5: EDUCACIÓ EN VALORS	206
7	BIBLIOGRAFÍA	207
7.1	OBRES DE SIMONE WEIL	207
7.2	RECULLS D'OBRES DE SIMONE WEIL EN FRANCÉS.....	208
7.3	OBRES SOBRE SIMONE WEIL.....	209
7.4	CAPÍTOLS DE LLIBRES DEDICATS A SIMONE WEIL	210
7.5	ARTICLES DE REVISTES SOBRE SIMONE WEIL	211
7.6	ADRECES D'INTERNET	213

1 INTRODUCCIÓ

Simone Weil (1909-1943) forma part d'una generació de pensadores - Simone de Beauvoir, Edith Stein, Hannah Arendt, Maria Zambrano- que van ser testimoni dels tràgics esdeveniments que assolaren Europa durant el segon quart del segle XX.

Totes elles van ser profundament trasbalsades per les diverses modalitats de totalitarisme, autèntic protagonista d'aquella època. Es tracta d'un fenomen social i polític que va impregnar tant el marc de les relacions internacionals com la vida privada de milions de ciutadans, molts dels quals - com és el cas d'Edith Stein- van ser víctimes directes d'aquesta modalitat de tirania moderna.

Davant la sofisticació i la tecnificació de la injustícia, aquestes dones, des de pressupostos teòrics divergents, defensaren el valor de la individualitat de cada ésser humà i, per tal d'evitar l'asfíxia de la dominació d'una col·lectivitat cega i maquinal, enlairaren l'estendard de la llibertat com un dels valors essencials de la condició humana.

"Educació en valors i ciències socials. La proposta ètica de Simone Weil per a una Europa en crisi (1909-1943)" pretén abordar el pensament de Simone Weil a partir d'una pregunta marc:

- de quina manera es pot fonamentar l'educació en valors a partir del pensament de Simone Weil?

Aquesta qüestió pot ser desglossada en tres preguntes específiques que ens permetran llegir la seva obra i interpretar la seva vida des d'una perspectiva concreta:

- com concep Simone Weil la societat?
- quines propostes cíviques fa?
- com es tradueix el seu pensament polític-social en propostes pedagògiques?

Per respondre aquestes qüestions, en primer lloc analitzo les seves coordenades biogràfiques per tal de contextualitzar les fonts weilianes en el seu marc biogràfic i en els esdeveniments històrics del moment. Seguidament, aquest estudi es centra en tres aspectes que pretenen ordenar, estructurar, sistematitzar, contextualitzar i interpretar una obra molt àmplia, fragmentària i inacabada per causa de la prematura mort de l'autora, que es basa en escrits menors i que sovint és paradoxal, com paradoxal era l'època en què va viure.

Els aspectes sobre els quals s'estructura aquest estudi corresponen a tres perspectives complementàries: la de les ciències socials, la de l'ètica i la de la pedagogia.

Societat: anàlisi d'una època

Les disfuncions que Simone Weil detecta al llarg del seu compromís en la lluita sindical l'obliguen a replantejar-se el concepte de societat i el model d'utopia. Amb aquesta intenció, el pensament de Weil es centra en l'anàlisi de la realitat social del seu moment. Dos grans àmbits, la dominació política i l'explotació econòmica, amb un mateix denominador comú, el totalitarisme, esdevenen el tema central de la seva reflexió.

Weil es converteix en una observadora directa de la realitat social de la seva època i no dubta en viatjar als llocs conflictius -Alemanya en ple ascens del nazisme; Espanya en plena Guerra Civil- o en anar a treballar a una fàbrica per disposar d'informació de primera mà.

S'aproxima a la realitat des de la seva experiència personal i l'analitza amb les eines de les ciències socials: la història, l'economia, la política, l'antropologia. D'aquesta manera experimenta la realitat i pensa l'experiència.

Utopia: una proposta ètica

L'ocupació de França per les tropes nazis obra la possibilitat de repensar un nou model social i polític. Després de la guerra, un cop Europa hagi superada aquesta gran crisi, caldrà reconstruir-ho tot de nou. Aquest serà el moment d'aplicar les mesures correctores als problemes socials que Weil ha detectat en les seves anàlisis.

Weil defineix unes bases ètiques sobre les que fonamentar l'estructura social i política i aplica aquests principis ètics a les reformulacions dels procediments que han de facilitar la convivència en el si de la nova societat.

Educació en valors: vers una pedagogia weiliana

Simone Weil és una professora d'institut de secundària. Aquest component pedagògic està present al llarg de tota la seva obra. A les seves explicacions de classe es va gestant el seu pensament filosòfic i en els seus escrits recorre habitualment a exemples de l'aula per il·lustrar grans principis teòrics. Des del començament de la seva carrera professional té una gran confiança en l'educació com a eina d'emancipació social.

A la segona etapa de la seva vida, quan formula la seva proposta cívica, atorga a l'educació un paper fonamental en la construcció de la nova societat; de manera que moltes de les seves propostes utòpiques només són plenament comprensibles des d'una clau pedagògica.

Proposta didàctica

Un dels objectius d'aquest treball és portar a les aules els textos de Simone Weil, normalment en mans d'especialistes que analitzen la seva metafísica i la seva filosofia social. En canvi aquí proposem com, per mitjà de la vida i de l'obra d'aquesta pensadora, es poden il·lustrar molts aspectes de la història contemporània, sobretot de la primera meitat del segle XX, i, alhora, fer una reflexió ètica i treballar valors tan importants com la pau, la solidaritat, la convivència democràtica o la justícia.

2 APROXIMACIÓ A LA FIGURA DE SIMONE WEIL

2.1 COORDENADES BIOGRÀFIQUES

Resulta completament impossible entendre l'obra de Simone Weil sense contextualitzar-la en la seva breu -però intensa- biografia i en els esdeveniments socials, polítics i econòmics que la van acompanyar.

L'objectiu d'aquest apartat és presentar els diversos escrits de l'autora tot ubicant-los en el moment de la seva gestació i, en alguns casos, de la seva publicació.

El caràcter tremendament fragmentari de la seva obra obliga a un esforç de sistematització, en aquest cas cronològica, per ordenar un pensament complex que evoluciona al llarg dels anys.

A més, aquest apartat ens permet presentar algunes obres -sobretot les de caràcter sindical i religiós- que no seran abordades de forma sistemàtica en el present estudi.

Finalment cal remarcar que l'obra publicada de Simone Weil és essencialment pòstuma. Durant la seva vida només va publicar articles en algunes revistes. En canvi la seva fama prové dels llibres que van aparèixer després de la seva mort; llibres que en realitat són recopilacions dels esmentats articles, així com altra mena de documents com ara cartes, esborranys d'articles i notes dels seus diaris, els famosos *Cahiers*. Per aquest motiu, en aquest apartat esmentarem alguns d'aquest llibres pòstums tot ubicant el seu contingut en el moment en què Simone Weil els va escriure.

2.1.1 Infància (1909-1925)

Simone Weil va néixer el 3 de febrer de l'any 1909 a París en una família burgesa d'origen hebreu. El seu pare, Bernard Weil, era metge. Havia nascut a Alsàcia, un territori en litigi entre França i Alemanya, i va ser educat en un ambient familiar jueu molt estricte, tot i que ell es declarava agnòstic. En canvi, la seva esposa, i mare de Simone, Salomea (Selma) Reinherz, també d'origen jueu, havia rebut una educació més liberal i flexible.

Simone va rebre una acurada educació liberal i agnòstica, així com una àmplia formació humanística. Supervisada per la seva mare, va estudiar llengües, s'afeciona a la lectura literària, i entra en contacte amb la cultura grega. Des de ben petita va tenir la oportunitat de conèixer una gran diversitat de persones i llocs, i va poder desenvolupar una cultura humanística considerable.

D'altra banda, la particular capacitat intel·lectual del seu germà, André, era una autèntic estímul per a Simone. André, que va arribar a ser un important matemàtic, compartia amb la seva germana l'afició per la lectura, i ambdós eren capaços de repetir de memòria alguns textos d'obres de Racine, Corneille o Lamartine.

Disposem d'un testimoni d'André sobre la seva germana recollit a les seves memòries:

“De nens vam ser inseparables; però jo era el germà gran i ella la germana petita. Després, poques vegades vam estar junts i sempre ens dirigíem l'un a l'altre en to de broma, donada la seva natural alegria i bon humor, com ho han testificat tots els que l'han coneguda, que conservà fins i tot quan la misèria del món li va afegir un fons d'invencible tristor. En veritat, vam tenir poques converses serioses. Malgrat que les alegries i les angoixes de la seva adolescència m'han estat totalment alienes i que, més tard, el seu comportament sovint m'ha semblat, per cert no sense raó, un desafiament a la sensatesa, sempre hem estat prou aprop com perquè res del que l'afectava m'hagi sorprès mai. Només exceptuaré la seva mort, que no m'esperava, ja que confesso haver-la cregut indestructible, i haver entès massa tard que la seva vida es va desenvolupar segons les seves pròpies lleis i va acabar de la mateixa manera. De la seva trajectòria no he estat més que un llunyà espectador.”¹

Els primers anys de la vida de Simone estan marcats per la fragilitat de la seva salut -d'aquesta manera adquireix consciència dels límits que li imposa el seu propi cos- i pels canvis de residència que ocasiona l'activitat professional del seu pare amb motiu de la guerra (1914-1918). L'experiència de la Primera Guerra Mundial la submergeix en el coneixement de les atrocitats i desventures pròpies dels efectes devastadors dels conflictes bèl·lics, però, alhora, la inicia en aquesta actitud d'ajuda als altres que serà tan freqüent en la seva vida.

Va estudiar al lycée Fénelon (1919) i al Víctor Duruy (1924-1925), on s'inscriu per assistir al curs de filosofia de René Le Senne. Els seus estudis s'alternaven amb classes particulars i amb l'aprenentatge de la llengua grega.

Les expectatives familiars i els brillants resultats escolars d'André -dos anys major que ella-, sembla que li van generar certs sentiments d'inferioritat i de carència personal. Anys més tard, a la seva carta autobiogràfica dirigida al P. Perrin descriu com als catorze anys va caure en “una d'aquestes situacions

¹ A. WEIL, *Memoria de aprendizaje*, Ed. Nivela, 2002, p. 13

de desesperança sense fons de l'adolescència i vaig pensar seriosament a morir a causa de la mediocritat de les meves facultats naturals." Simone no lamentava els èxits externs d'André, sinó el no poder aspirar a tenir "accès a aquest regne transcendent, reservat als homes autènticament grans, on habita la veritat." Fins i tot afirma que "preferia morir a viure sense ella (la veritat)." Aleshores descriu com va superar aquesta crisi.

*"Després de mesos de tenebres interiors, vaig tenir de sobte i per sempre la certesa que qualsevol ser humà, encara que les seves facultats naturals fossin gairebé nul·les, podia entrar en aquest regne de debò reservat al geni, a condició tan sols de desitjar la veritat i fer un continu esforç d'atenció per aconseguir-la."*²

2.1.2 Formació filosòfica (1925-1931)

L'any 1925 es matricula al lycée Henri IV; on va tenir de professor de filosofia a Émile Chartier (Alain) la influència del qual serà decisiva per a ella, tant pel mètode de treball, com pel tarannà crític i polèmic del seu pensament, essencialment i íntimament lligat a les circumstàncies històriques del moment. En els seus cursos, dedicats a reviure el pensament dels grans autors, Simone va estudiar Plató, Descartes i Kant, però també va llegir Marc Aureli i Lucreci; aprecia de forma especial els escrits de Pascal i sant Agustí, així com *La Ilíada*, Balzac i els clàssics francesos.

Amb Alain, que encoratjava els seus deixebles a viure la lliure fidelitat a ells mateixos enfront de la retòrica i les abstraccions, aprèn a concebre explícitament el pensament com a treball, sobre si mateixa i sobre les coses, mitjançant una feina d'escriptura que és acció, enfront de les construccions il·lusòries de la fantasia. Així que redacta els seus primers assaigs, generalment de tema lliure (topos), sobre la imaginació i la percepció, l'acció i la llibertat, la creació artística, el temps i l'existència.

És ara quan es forja l'estil weilià i els trets característics de la seva peculiaritat com a pensadora; aquesta singular identitat, d'altra banda, apareix marcada per una decisió ètica: l'opció per allò real enfront de la imaginació.

Durant els tres cursos amb Alain (1925-1926, 1926-1927, 1927-1928), Simone va escriure topos, alguns d'ells inacabats i en ocasions sota la forma de narracions acompanyades de comentaris morals: «Le conte des six cygnes dans Grimm» (1925), «Le beau et le bien» (1926), «Que la seule action est

² ED, pp. 38-39

la pensée» (1926), «Du temps» (1926), «L'existence et l'objet» (1926), «Commentaire d'une remarque de Kant pour faire partie d'une dissertation sur poésie et vérité» (1928) i «Le dogme de la présence réelle». El contingut d'aquestes obres novel·les apunta ja vers alguns dels temes que seran una constant en el seu pensament: el tema de la puresa i el silenci, les relacions entre art i moralitat, el sacrifici i l'acceptació del dolor, la fidelitat i el compromís cap a si mateixa, el vincle entre acció, pensament i atenció.

En altres escrits d'aquests tipus, com «D'une antinomie du droit», i «Des différents sens du mot ordre», estableix una relació entre qüestions de dret i geometria, entre política i matemàtiques, i el tema del treball comença a situar-se al bell mig de les seves reflexions.

S'interessa teòricament pel tema del treball, entès com intervenció lliure i metòdica de l'home sobre la natura i alhora font de coneixement. En aquest període es relaciona amb Pierre Letellier, fill de Lleó Letellier. Weil l'admira com a model de realització de l'ideal de síntesi entre treball manual i intel·lectual. Durant l'estiu de 1927 col·labora en el treball de la seva granja.

Des de 1927, Weil manifesta públicament les seves posicions pacifistes; participa, amb altres alumnes d'Alain, en el grup Volonté de paix, crític amb les posicions polítiques de la Ligue des droits de l'homme.

Per mitjà d'Alain, participa en la creació del grup Education sociale, de caràcter sindicalista. Escrits sobre aquesta qüestió són els de «Introduction a un Cours pour des ouvriers» (1927) i «Sur une tentative d'éducation du prolétariat» (1930).

L'any 1928 és admesa a l'École Normale Supérieure, on estudiarà durant tres cursos. Publica a *Libres Propos*, la revista d'Alain, els seus primers articles: «De la perception ou l'aventure de Protée», «Du temps». A més escriu la tesi de llicenciatura *Science et perception dans Descartes* (1929-1930).

Alhora que estava a la École Normale, estudia Filosofia a la Sorbonne, on va coincidir amb Simone de Beauvoir, que diu d'ella:

“Al mateix temps que preparava Normal, cursava també a la Sorbona per als mateixos títols que jo. M'intrigava per la seva reputació de gran intel·ligència i la seva curiosa forma de vestir; deambulava pel pati de la Sorbona, escortada per una vertadera banda d'antics alumnes d'Alain; en una de les butxaques de la jaqueta portava sempre un número de Libres Propos i, a l'altra, un exemplar de L'Humanité. En aquell moment una gran fam acabava d'assolar la Xina, i m'havien explicat que, en assabentar-se de la notícia, s'havia posat a plorar. Unes llàgrimes que em van obligar a respectar-la més encara que les seves dots filosòfiques. Jo envejava un cor capaç de bategar a través de l'univers sencer. Un dia vaig aconseguir acostar-me a ella. No sé

com vam començar una conversa; va afirmar de manera contundent que només una cosa importava avui: una revolució que permetés menjar a tothom; jo li vaig contestar, de forma no menys contundent, que el problema no era aconseguir la felicitat dels homes, sinó donar un sentit a la seva existència. Mirant-me de fit a fit, em va dir: “Ja es veu que vostè mai no ha passat gana”; i fins aquí van arribar les nostres relacions. Em vaig adonar que m’havia catalogat com “una petita burgesa espiritualista”, la qual cosa m’irritava (...). Em creia alliberada de la meua classe.”³

2.1.3 El contacte amb la realitat (1931-1939)

Al juny de 1931 supera l'examen de “agrégation” en filosofia i obté una plaça de professora al lycée de Le Puy. A partir del moment en què començarà la seva experiència laboral, ja no perdrà el contacte amb el món del treball. Aquell estiu, el passà a Normandia, decidida a participar en la vida dels pescadors i conèixer les seves condicions socioeconòmiques; allí estudia també les relacions entre el treball humà i la resistència als elements en la navegació.

2.1.3.1 Le Puy (1931-1932)

Arriba a Le Puy el 30 de setembre. Simone dedicarà gran part del seu temps a la docència, però també a la lluita política i social sense excessives concessions a la seva persona; un exemple d'això serà la seva poca preocupació pels afers domèstics i el seu aspecte personal poc escrupolós en el vestir. A més, pateix uns intensos mals de cap que dificulten el seu treball.

Durant la seva estada a Puy, assisteix al Congr s Nacional de la Confederació General del Treball posicionant-se a favor de la unitat sindical entre la CGT i la CGTU i en contra de la dependència o submissió dels sindicats o agrupacions professionals a les línies polítiques dels partits. Aquests dos eixos marcaran bona part de la seva acció en el terreny sindical durant aquesta època i donaran lloc a alguns articles publicats entre 1931 i 1932 a *L'Effort*: «La marche vers l'unit  syndicale: une r union intersyndicale au Puy», «Apr s la mort du Comit  des vingt-deux», «R union du 16 janvier» i a *Libres Propos* publica «Le Congr s de la CGT».

Weil entra en contacte amb cercles de sindicalistes revolucionaris com *La Révolution Proletarienne* i *Cri du peuple*, col·labora en les publicacions corresponents i coneix a Thévenon -membre de la *Bourse de Travail de la*

³ S. de BEAUVOIR, *Mémoires d'une jeune fille rang e*, Gallimard, Paris 1958, pp. 236-237

Union départementale confédérée de la Loire-, a Arnaud -representant d'una agrupació sindical de miners- i a Claudius Vidal del *Syndicat National des Instituteurs*. Com a mostra de la seva coherència en aquest sentit, cal destacar la doble afiliació de Simone, d'una banda a la CGT i per l'altra a la *Fédération Unitaire de l'Enseignement*, defensora de la independència sindical i integrada en la CGTU.

El valor que Weil concedeix a la possessió de la cultura i a l'educació es reflecteix en la seva col·laboració en els cursos per a obrers que es desenvolupen a Saint-Etienne, població veïna a Puy o anirà d'un a tres cops per setmana, per tal de col·laborar en la confecció d'una vertadera cultura obrera que alliberi a aquells que saben manejar les coses de la dominació de aquells altres que saben manejar les paraules, tal com escriu a «La vie syndicale: en marge du Comité d'études» (*L'Effort*, 1931).

A «Réflexions concernant la crise économique» (Butlletí de 1931 del *Syndicat National des Institutrices et Instituteurs public de France et des colonies, section Haute-Loire*) s'oposa a la col·laboració obrera amb la patronal.

A tota aquesta acció pública orientada cap a l'exterior, Weil afegeix la preparació de les seves classes i la gran dedicació vers les seves alumnes. Les relacions amb l'administració no són gaire millors que les anteriors durant la seva vida d'estudiant. La lluita dels aturats de Puy que comença el 17 de desembre de 1931, i en la que participa d'una forma especialment visible, la situen al centre d'atenció. Rep lloances -com les de la *Ligue française pour le droit des femmes*, Thévenon, etc.-, però també crítiques. En la mesura que se l'exigeix aquest nou paper com a personatge públic es veu obligada a considerar les objeccions que se li adrecen i a contestar-les en els mitjans d'informació amb comunicats aclaridors i de reflexió política. Alguns d'ells són publicats el 1932 a *La Tribune*: «Communiqué du Comité des chômeurs» i «Une histoire instructive».

Per la seva banda, a «Une survivance du régime de castes» (Butlletí del *Syndicat National des Instituteurs*, 1932), davant les crítiques rebudes a causa de la seva relació amb aturats i treballadors, i per les seves intervencions en la vaga, afirma el caràcter retrògrad, reaccionari, jeràrquic i selectiu de les relacions socials que defensen els representants de l'administració educativa.

Com a conseqüència de la mort d'un aturat durant una actuació policial escriu «Le flic roi», «L'assassinat et l'enterrement de Fritsch» i «Autour de la mort de Fritsch» (els tres publicats a *La Révolution Prolétarienne*, 1932).

El 1932 visita una mina a Sardou. Per primera vegada, d'una forma explícita, es refereix al tema del maquinisme. A «Après la visite d'une mine», «Les modes d'exploitation» i a «Le capital et l'ouvrier» (tots ells publicats a *L'Effort*,

1932), el considera com un dels factors de opressió més importants del sistema econòmic capitalista. A «URSS et Amérique» (*L'Effort*, 1932), escriu sobre la subordinació dels treballadors a les condicions del treball i afegeix que aquesta submissió arriba al seu nivell més alt en la tecnologia americana. Posteriorment, en obres més tardanes, el maquinisme tornarà a ser tractat per Weil com un dels elements claus en el desarrelament de la classe obrera.

A «La Conférence du désarmement» (*L'Effort*, 1932) critica la proposta francesa de formar una força internacional depenent de la Societat de Nacions; proposa, per la seva banda, l'establiment de mesures que ajudin a protegir les poblacions civils en cas de conflicte bèl·lic.

2.1.3.2 Viatge a Alemanya. Auxerre (1932-1933)

Les notícies que s'escampen pels mitjans d'informació europeus sobre l'apogeu del feixisme i l'ascens del nacionalsocialisme a Alemanya, impulsen a Weil a viatjar a aquest país amb la intenció de conèixer de prop la situació alemanya. El partit nazi havia aconseguit 13,5 milions de vots a les eleccions de 1932.

Malgrat las opinions negatives que rep d'algunes de les seves amistats més pròximes respecte a aquesta iniciativa, viatja a Alemanya durant les vacances d'agost de 1932.

Coneix a Léon Sédov, el fill de Trotsky. Durant aquesta època sent una certa simpatia per Trotsky i encara que no veu amb bons ulls les esperances i la confiança que aquest diposita en el partit, el 1932 publica un article sobre aquest tema: «Et maintenant?» (*Libres Propos*, 1932).

Després de visitar Zúrich, es dirigeix a Berlín. En una de les seves cartes (*La Révolution Proletarienne*, 1932) escriu sobre aquesta calma tràgica que no denota, encara, una situació tan imminentment alarmant com la que la premsa francesa donava a conèixer. En canvi, Weil considera molt greu la divisió entre socialistes i comunistes, divisió que es veu accentuada i reforçada a causa de la diferenciada situació laboral dels uns i els altres; els que no tenen feina s'orienten vers posicions més revolucionàries, en canvi, els que gaudeixen d'un lloc de treball prefereixen opcions més reformistes. La seva estada a Bèlgica coincideix amb una vaga de miners de la qual deixa constància a «Souvenirs de Belgique», un article inacabat.

Posteriorment, Weil assistirà a l'ascens del nazisme alemany. El gener de 1933, Hitler és nomenat Cancellier. Amb l'incendi del Reichstag, el mes de febrer, Hitler augmenta la seva influència al govern fins que assumeix plens poders el mes de març.

Weil es reincorpora a la feina docent a l'institut d'Auxerre. Les característiques d'aquesta població, a tres hores de París, satisfan, en certa manera, les seves expectatives de relació amb treballadors del camp o de les fàbriques, però les relacions professionals no resulten massa satisfactòries. A Auxerre no troba un ambient receptiu ni gratificant com el procurat pels seus companys i companyes de Puy, les relacions amb la direcció són encara més difícils i conflictives.

A la seva tornada d'Alemanya, i sobretot des d'Auxerre, escriu articles sobre la situació en aquest país: «Premières impressions d'Allemagne» (1932), «La grève des transports a Berlin» (1932), «Note sur les récents événements d' Allemagne» (1932), «Le réformisme allemand» (1932) i «L'Allemagne en attente» (*La Révolution Proletarienne*, 1932). Weil manté una posició crítica respecte al Partit Comunista Alemany per la seva subordinació a l'URSS i s'oposa a la política de la socialdemocràcia alemanya per la seva actitud estratègica enfront del nacionalsocialisme.

El seu rebuig de la política seguida per la Tercera Internacional i l'acusació de manca de representativitat respecte del proletariat i de la classe obrera, es fan cada cop més radicals. Weil creu que la Internacional Comunista no ha complert amb els seus deures pel que fa a els interessos del proletariat revolucionari alemany. Des d'una perspectiva filosòfica i política es pregunta sobre el caràcter provisional de tots els dogmes i teories, en especial, del propi mètode marxista entès com a sistema d'explicació dels fenòmens socials. Aquesta presa de partit de Weil no impedeix el començament d'una estreta amistat amb Borís Souvarine, un dels fundadors del PCF, ni les seves col·laboracions amb el *Cercle Communiste Démocratique* -on coneix a Bataille- o amb *La Critique Social*, ni tampoc la seva participació a la *Conférence d'unification* -que agrupa a comunistes, independents i pacifistes.

El desenvolupament de la burocràcia a l'URSS i el creixent poder de l'aparell estatal en aquest país són el punt de partida de la reflexió weiliana sobre el que anomenarà "opressió en nom de la funció" i seran també l'origen de les seves diferències amb Trotsky. Weil sostindrà que no hi ha cap Estat socialista i suggereix que hi ha un fort paral·lelisme entre stalinisme i feixisme.

El fracàs del moviment obrer alemany i de la revolució russa donarà peu a una reflexió, innovadora en la seva formulació i de sorprenent lucidesa, sobre els nous aspectes de la qüestió del poder. Posteriorment a l'ascens de Hitler al poder, es publiquen: «Le rôle de l'U.R.S.S. dans la politique mondiale» (*L'École émancipée*, 1933), «La mission de la jeune génération» (*La Critique Social*, 1933), «La situation en Allemagne» (1932-1933), «Sur la situation en Allemagne» (1933), «Réflexions concernant la technocratie, le national-socialisme, l'URSS et quelques autres points», «La Révolution

allemande» (*La Critique Social*, 1933) i, finalment, «Perspectives: Allons nous vers la révolution prolétarienne?».

Aquest darrer article, publicat a l'estiu d'aquest curs escolar, és un dels escrits en els que Weil expressa amb més claredat la seva opinió sobre l'absència de socialisme a l'URSS i on defineix de manera clara a l'Estat rus com el fruit d'un sistema d'opressió social. Com a explicació d'aquest article i responent les crítiques rebudes, Weil publica «Eclaircissements: allons-nous vers la révolution prolétarienne?» (*La Révolution Prolétarienne*, 1933). Trotsky respon a l'opinió de Weil i l'acusa de defensar fórmules petit burgeses i individualistes.

“Desesperada per les seves desgraciades experiències, Simone Weil ha trobat consol en una nova missió: defensar la seva personalitat front la societat. Fórmula de l'antic liberalisme, refrescada per un barat entusiasme anarquista (...) A ella i als seus afins els fan falta encara molts anys per alliberar-se dels prejudicis petits burgesos més reaccionaris. Evidentment, els seus nous punts de vista han trobat recer en l'òrgan que té per títol de manera clarament irònica 'Révolution prolétarienne' ”⁴

Weil viatja a Espanya (Barcelona i València) durant l'estiu. A l'agost de 1932 s'havia celebrat el Congrés mundial contra la guerra a Amsterdam. Aquest esdeveniment i la relació que s'estableix entre Serret, representant de la *Fédération* en el Comitè de lluita contra la guerra imperialista, fan que Weil, escrigui sobre les relacions entre la guerra i el nacionalisme. El 1933 es publiquen a *L'Effort* i a *L'École émancipée* alguns escrits seus sobre aquestes qüestions: «La patrie internationale des travailleurs», «Quelques réflexions sur le patriotisme».

L'activitat sindical de Weil continua sent intensa durant els anys d'Auxerre i va dirigida a aconseguir la unificació de tendències al si de la *Fédération Général de l'Enseignement*. En aquest sentit escriu «A quoi correspond l'organisation des tendances dans notre Fédération?», «Un appel aux syndiqués de la CGTU», «Pour la démocratie syndical! Contre les exclusions de tendance!» (*La Révolution prolétarienne*, 1933) i altres articles sobre la qüestió sindical com «Quelques remarques sur la réponse de la MOR» (1933).

Weil opina que el perill de la burocratització no és exclusiu dels partits i estén la seva crítica, també, als mateixos sindicats i a alguns sindicalistes. La polèmica al si de la Federació al·ludeix, entre d'altres qüestions, a la situació alemanya i al tancament de fronteres establert per l'Estat rus als fugitius comunistes procedents d'Alemanya.

⁴ a, «La Quatrième Internationale et l'URSS», *La Verité*, París 13 d'octubre de 1933

2.1.3.3 Roanne (1933-1934)

El curs 1933-34, Simone Weil és destinada a Roanne, on Simone gaudeix d'una major camaraderia amb els seus col·legues i superiors. Aquesta situació favorable li permet, ara amb millor ànim, continuar exercint les seves activitats sindicals, donar conferències i continuar la seva col·laboració a la *Bourse de Travail* impartint un curs sobre marxisme. Un esquema d'aquest tipus de cursos per a obrers es publicarà posteriorment sota el títol «Le matérialisme historique» (*L'Effort*, 1934); així mateix, sobre Saint-Étienne, apareix «Dans la région stéphanoise: Saint-Étienne» (*L'Effort*, 1933).

Durant el primer trimestre del curs 1933-1934, assisteix al Congrés Nacional de la CGTU, on participa com a integrant del grup d'oposició. En un article-resum sobre l'esmentat Congrés, «Le Congrès de la CGTU» (*L'Effort*, 1933), eleva una queixa pel seu desenvolupament poc democràtic; les posicions de Weil, sempre activament crítiques, la fan objecte, en nombroses ocasions, d'acusacions molt personalitzades. El tancament policial de la *Bourse de Travail* a causa d'una protesta de tipus sindical provoca polèmiques i disputes entre la tendència confederada i la unitària i Weil és acusada, des d'un dels sectors, d'indisciplinada.

Al llarg d'aquest curs escriu articles sobre la guerra com «Fragment sur la guerre révolutionnaire» (1933), «Réflexions sur la guerre» (*La Critique Social*, 1933), i es compromet en els actes reivindicatius dels miners de Saint-Étienne amb parlaments antifeixistes. Escriu «Notion du socialisme scientifique» (*L'Effort*, 1934), «A qui le pouvoir» (*La Révolution Proletarienne*, 1934), «Encore quelques mots sur le boycottage» (1933-1934); resums crítics i comentaris sobre llibres que li susciten un especial interès -com les *Cartes des de la presó* de Rosa Luxemburg, *Materialisme i empirocriticisme* de Lenin o el *Karl Marx* de Otto Rühle- també escriu «Un soulèvement prolétarien a Florence au XIVe siècle» (on inclou la traducció d'alguns paràgrafs de les *Istorie fiorentine* de Maquiavel). A «Le problème de l'URSS» (*L'Effort*, 1933) s'oposa a què l'individu sigui sacrificat a la col·lectivitat i es refereix, novament, a la semblança entre el stalinisme i el feixisme; *La Révolution Proletarienne* publica aquest mateix article amb el títol «L'intérêt "collectif" et l'intérêt des puissants».

La trobada amb Trotsky té lloc aquest mateix curs, al Nadal de 1933. Simone té l'ocasió de poder defensar la seva tesi sobre la inexistència d'un Estat socialista i obrer a l'URSS. El seu interlocutor, tot i ser poc receptiu als seus suggeriments, està d'acord amb la seva crítica a les actuacions de la Tercera Internacional; poc temps després, Trotsky fundaria la Quarta Internacional.

A la fi d'aquest curs escolar, la direcció del lycée i els seus superiors són més flexibles amb la seva forma personal d'impartir les classes i Simone acaba el curs amb una situació professional menys problemàtica. El seu malestar es dona, en canvi, a propòsit de les qüestions polítiques i sindicals;

en les seves cartes personals expressa el desig d'abandonar la política. Els seus desacords i diferències amb el *Cercle Communiste Démocratique*, la progressiva desconfiança vers les organitzacions polítiques i sindicals a causa de la creixent burocratització que en elles adverteix, van creant en Weil un rebuig vers les teories que creu allunyades dels treballadors i de la realitat. Des de la seva estada a Alemanya, es va trobant en una posició cada cop més aïllada.

A l'estiu redacta les *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale*, obra on quedarà de manifest com els mecanismes del poder i com l'individu queda diluït en la col·lectivitat. A partir d'aquestes consideracions duu a terme una important reflexió sobre el sentit d'una «revolució» política al si del Cercle Comunista Democràtic, presidit per B. Souvarine, on coincideix amb G. Bataille; enfront d'aquest últim, que considera la revolució com el triomf d'allò irracional, Simone Weil defensarà que aquesta és una acció metòdicament i eminentment moral, de caràcter estrictament racional i orientada a la vida. En una carta, del 20 de març de 1934, havia comunicat ja a S. Pétrement, companya d'estudis amb què mantindrà una sòlida amistat, la seva decisió de abandonar tot tipus de responsabilitats en el camp de la política activa, limitant-la a l'eventual participació en circumstàncies assenyalades, per dedicar-se a la investigació teòrica del problema social.

2.1.3.4 L'estada a la fàbrica (1934-1935)

Els últims mesos corresponents al curs escolar a Roanne són especialment significatius en la biografia de Weil. D'una banda, les conferències impartides i el contingut dels cursos sobre marxisme han anat gestant una sèrie de reflexions que donaran peu, al començament del seu primer llibre: *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale* (1934); per un altre, pren la resolució de demanar una llicència i treballar en una fàbrica. Aquesta determinació obeeix possiblement a més d'una raó, però, en definitiva, pot dir-se que es tracta tant d'una resposta a la necessitat d'ordenar les seves reflexions teòriques sobre les causes i mecanismes pels que s'exerceix l'opressió en el treball, com a l'opció personal de viure en carn pròpia els seus efectes, des de l'experiència, situar-se al lloc de l'altre. El novembre de 1934 finalitza la redacció del llibre i, lliure d'altres obligacions, Weil es decideix a buscar feina.

El 4 de desembre de 1934 aconsegueix la seva primera feina a Alsthom de París. Per mitjà de Souvarine havia conegut a Detoeuf i aquest li permet treballar a la seva fàbrica. Després treballarà a Carnaud et Forges de Basse-Indre i, entre juny i agost de 1935, a la Renault.

Les seves experiències quedaran minuciosament transcrits al *Journal d'usine*, en algunes cartes personals (textos recollits a *La condició obrera*) i

al primer dels seus *Quaderns*: es tracta d'escrits enormement particularitzats en les observacions que recullen, però en els que es forja una visió universal de les condicions d'existència dels éssers humans. El ritme de les cadenes de producció se converteix en un dels temes fonamentals en les seves anotacions; difícilment pot mantenir la rapidesa que se li exigeix i el seu salari està per sota del que era normal. En el seu diari qualifica el treball de fàbrica d'inhumà i dubta de la seva pròpia capacitat física per resistir-ho. Durant aquests mesos, s'intensifiquen els mals de cap, la sensació de feblesa física, a més és víctima de malalties i accidents laborals. La seva experiència com a obrera industrial finalitza a l'estiu de 1935.

Després de l'experiència de la fàbrica, Simone Weil se'n va de vacances amb el seus pares a Espanya i Portugal. En aquest últim país, durant una processó religiosa en un poble de pescadors, té lloc el seu primer contacte important amb el catolicisme.

2.1.3.5 Bourges (1935-1936)

Passat l'estiu, Simone es reincorpora a la seva vida docent en un lycée de Bourges. A les seves classes uneix el treball filosòfic amb aportacions de la seva experiència personal a la fàbrica. Parla a les seves alumnes de l'atenció, de l'obediència a la necessitat, de la llibertat, de la força, del cristianisme com a religió de l'esclau, etc. Continua ajudant a refugiats i a famílies obreres, visita fàbriques i durant un breu temps aconsegueix treballar al camp. Publica «Un appel aux ouvriers de Rosières» (*Entre Nous*, 1935) i escriu cartes a un enginyer de Rosières sobre el tema de la cooperació. Igualment, freqüenta a París la *Union des Techniciens Socialistes* i el *Cercle de Jeunes Patrons*. A Bourges continua els seus contactes amb la CGT i participa en el Comitè de Vigilància dels Intel·lectuals Antifeixistes. La seva col·laboració a *Entre Nous* s'amplia amb la publicació, el 1936, de «Antígona»; aquest article dóna peu a la redacció de «Electra» (1936) i al començament de «Philoctete».

Després de la victòria del Front Popular a França, el 1936, es produeixen vagues i ocupacions de fàbriques. Simone Weil, malgrat veure en aquestes manifestacions obreres una resposta més aviat desesperada i poc adequada, acudeix immediatament a París i visita fàbriques com la Sautter-Harlé i la Renault; a París retroba a Víctor Serge, que ha pogut abandonar Rússia. A *La Révolution Proletarienne* apareix, el 1936, l'article «La vie et la grève des ouvrières métalles»; aquest mateix article es publica en els *Cahiers de Terre Libre* sota el títol «Sur le tas, souvenirs d'une exploitée».

2.1.3.6 La Guerra civil espanyola (1936)

A Espanya, una mica abans de la victòria de Blum a França, les eleccions de febrer de 1936 havien donat la victòria, també, al Front Popular. No obstant

això, el 18 de juliol, es produeix un alçament militar acabadilat pel general Franco que desbarata el resultat de les eleccions i provoca el començament d'una guerra civil que durarà tres anys. Simone Weil assisteix pesarosa des de França a aquest esdeveniment i es decideix a passar a l'agost la frontera de Portbou. Ja a Espanya, s'ofereix al POUM per buscar a Joaquim Maurín, un dels seus principals dirigents desaparegut en territori dels insurrectes, però la seva proposta és rebutjada. En qualitat de periodista es dirigeix a l'Ebre i allí és acollida per la columna de Durruti. Un accident provoca la seva hospitalització; els seus pares, preocupats per la seva situació, la retroben a un hospital de Sitges i, davant la incompetència manifestada pels metges, el doctor Weil assisteix a la seva filla.

Weil relata al *Journal d'Espagne* la seva experiència de la guerra i les contradiccions que li provoca el fet de portar un fusell que no pensa utilitzar, però que li obre a la possibilitat de matar. Les execucions venjatives de dinou feixistes i, en concret, d'un jove falangista per part dels milicians li provoquen un fort patiment i un pessimisme general cap al que ella anomena la revolució espanyola. Malgrat la seva negativa d'abandonar Espanya consent finalment a les pressions dels seus pares, i al setembre retorna amb la seva família a França.

Novament a París, participa en mítings antifeixistes amb Collinet, Maurice Schumann i la seva mare. Weil no oculta les seves simpaties pels cenetistes de la FAI ni el seu rebuig vers les postures dels stalinistes. En un principi es posiciona a favor de la política de no-intervenció de Blum i a «Faut-il graisser els godillots» (*Vigilance*, 1936) es manifesta en contra de convertir la guerra d'Espanya en una guerra entre nacions. El seu pacifisme radical, en aquests moments, identifica la guerra amb el feixisme i amb el pitjor dels mals. En reunions de la *Ligue des femmes pour la paix et la liberté* i de *Vigilance* recolza la no-intervenció, però Weil anirà més lluny que Blum. Progressivament es va allunyant de la política exterior governamental del seu país amb el seu al·legat a favor de la no-intervenció generalitzada respecte a totes les guerres del món; així comença a acusar al govern francès de mantenir postures contradictòries en funció del propi interès de conservació de l'imperi. Proposa l'actitud francesa cap a la guerra d'Espanya com un model de referència davant el dubte del mateix govern sobre si defensar o no a Txecoslovàquia enfront de l'exèrcit alemany. En «La politique de neutralité et l'assistance mutuelle» (1936), «Quelques réflexions concernant l'honneur et la dignité nationale» (1936) i a «Non-intervention généralisée» (1937) pot apreciar-se aquesta recerca de coherència en què es pot resumir el seu pacifisme radical. En un article inacabat, «Réflexions pour déplaire» (1936), reflexiona sobre les finalitats i els mitjans: la guerra, a causa del que comporta en si mateixa, impedeix que es realitzin els objectius inicials de justícia, llibertat o humanitat i condueix a la restitució de tot allò que es pretenia fer desaparèixer.

El mal estat físic de Simone Weil des del seu retorn d'Espanya s'agreuja durant el començament del curs de 1936-1937 i, per aquesta raó, decideix demanar una llicència al Ministeri de Educació; aquest permís durarà fins a l'estiu de 1937. Durant aquests mesos es dedica a atenuar les males condicions de la població obrera; es reafirma a favor del control obrer i a favor de la vaga com a mitjà de lluita; posa en dubte la influència negativa dels intel·lectuals al si de les organitzacions obreres; aborda el problema colonial; critica la falta de relació entre la vida dels treballadors i les organitzacions professionals o sindicats i es preocupa, finalment, pel tema del rendiment, la disciplina i l'ordre en el treball. Sobre aquests temes, escriu diversos articles, alguns dels quals integraran posteriorment *La condition ouvrière*: «Lettre ouverte a un syndique» (1936), «Réflexions brutales» (1936), «Lettre aux Indochinois», «Remarques sur les enseignements a tirer des conflits du Nord» (1936). *Le Libertaire* publica el 1936 dos articles seus, «La déclaration de la CGT» i «Le Congres de Métaux».

El gener de 1937 les tropes alemanyes realitzen maniobres al Marroc i el govern francès considera la repercussió i les conseqüències que pugui tenir la seva defensa. Davant els dubtes francesos, Weil es manifesta novament a favor de la no-intervenció i recorda al govern francès que França no ha de defensar res ja que no té cap dret sobre el Marroc; sobre això escriu «Un peu d'histoire a propos du Maroc» (*Syndicats*, 1937) i «Le Maroc, ou de la prescription en matiere de vol» (*Syndicats*, 1937); afirma, en aquest últim, que la política exterior colonial de França és una manifestació de cinisme. Més o menys per aquesta mateixa època, a *La Révolution Prolétarienne*, es publica el seu resum del Congrès de la Unió dels Sindicats de la Regió de París, on continua insistint en la idea de la independència sindical, s'oposa a alguns sindicalistes i difereix de la posició adoptada pel bureau de la Unió respecte de l'URSS i del segon procés de Moscou. En la seva recerca s'oposa a la demagògia sindical i suggereix la necessitat de fer coincidir les exigències de la producció amb les aspiracions obreres de millora en les condicions de vida i de treball. Creu que és possible, en cert sentit, compaginar la lluita i la col·laboració entre les classes socials. El seu estudi del taylorisme, el seu anterior article «Principes d'un projet pour un régime intérieur nouveau dans les entreprises industrielles» (1936) i «Crise d'autorité» (*Syndicats*, 1937) van en aquesta direcció.

L'estada de Weil en una clínica de Montana -on pretén curar o disminuir els seus mals de cap- li procura un ambient plàcid i relaxat en el que poder continuar les seves reflexions. Sembla que és allà on escriu «Ne recommençons pas la guerre de Troie» (*Nouveaux Cahiers*, 1937), El novembre de 1935, Jean Giradoux havia estrenat a París una obra de teatre titulada: «*La Guerre de Troie n'aura pas lieu*»⁵. Inspirant-se en aquest títol, a

⁵ J. GIRAUDOUX, *La Guerre de Troie n'auras pas lieu*, Ed. Bernard Grasset 1935

l'hivern de 1936-37, Weil escriu un article on tracta el tema del prestigi i de la seva vinculació amb la natura del poder; en una carta a Belin -líder de la CGT -, amb qui s'escriu sovint durant aquesta època, ressaltava la incompatibilitat entre una política de conquestes socials i una política de força i de prestigi al·ludint, possiblement, a les futures dificultats del govern francès per mantenir la seva política social en cas d'entrar en guerra amb Alemanya. A propòsit d'aquests temes publica diversos articles: «La grève des plébéïens romains», «Prestige national et honneur ouvrier», «Les dangers de guerre et les conquêtes ouvrières» (tots tres a *Syndicats*, 1937) i «Esquisse d'une apologie de la banqueroute» (1937); un altre article destinat a *Syndicats*, «Les rapports franco-allemands» (1937), resta inacabat. A Montana, també escriu «La sang coule en Tunisie» (1937) reclamant atenció cap als patiments dels miners de Metlaoui en vaga.

La prolongació de la seva llicència permet a Weil viatjar a Itàlia. A les cartes que envia els seus amics i familiars relata una estada agradable i feliç en aquest país. A Itàlia visita museus, esglésies, assisteix al teatre i al cinema, acudeix a concerts, li impacta especialment la música de Palestrina, de Monteverdi, i, per descomptat, la pintura de Giotto. Visita Milà, Bolonya, Florència, Roma i finalment Assís. A la capella de Santa Maria degli Angeli d'Assís té lloc el seu segon contacte amb el catolicisme.

El seu retorn a França, després d'aquest viatge plenament de lleure, coincidirà amb dos esdeveniments: la entrada de las tropes franquistes a Bilbao i la dimissió del govern de Blum. En «Méditations sur un cadavre» (1937) i «Quelques méditations concernant l'économie» (1937), referint-se a Maquiavel en la seva anàlisi de les causes que han portat al fracàs del govern de Blum, estableix que la situació financera i les crisis econòmiques no sempre són els factors determinants en les crisis polítiques; Weil torna a la qüestió del prestigi del poder i ressaltava el rol determinant de l'aparença i de la imaginació pel que fa al manteniment del poder. A «Méditations sur l'obéissance et la liberté» (1937) tracta de la força, la debilitat i l'obediència en relació al mateix tema. La redacció de l'article «La condition ouvrière» correspon a aquesta època; en un número de *Nouveaux Cahiers* s'inclou, sense el nom de l'autora, «Conclusions», un article inspirat en el seu contingut.

2.1.3.7 Saint Quentin (1937-1938)

El nou destí professional de Weil serà Saint Quentin, una població obrera pròxima a París. Weil imparteix classes durant uns pocs mesos i per motius de salut demana un altre permís laboral a partir de gener de 1938. Durant aquests mesos dedica el seu temps lliure a la lectura d'obres històriques de l'Antiguitat, de l'Edat Mitjana i Moderna; llegeix a Herodot, Tucídides, Plutarc, Plaute, rellegeix *La Ilíada*, etc. La història de les religions, el *Llibre dels morts*, l'*Antic Testament* i alguns textos religiosos assiri-babilònics.

Des dels començaments d'aquest curs escolar, col·labora amb *Nouveaux Cahiers* -assistint a reunions, impartint conferències, etc.- i amb el *Centre polytechnicien d'études économiques*.

En un text corresponent, aproximadament, a aquesta època, Weil, davant la trajectòria seguida pel Front Popular francès i davant les actuacions sindicals, es refereix al final d'un cicle d'esperances no complertes. Així, apareixen dos eixos de tipus més universal que orientaran els seus treballs: el vincle entre la defensa dels pobles colonitzats, i la lluita pel manteniment de la pau i la crítica d'alguns aspectes fonamentals del marxisme.

En el pla de l'acció, la lluita de Weil contra el colonialisme ja s'havia manifestat, durant el govern de Blum, en la seva indignació per la dissolució de *L'Etoile nord-africaine* -organització de treballadors algerians a França- i en la defensa del fundador d'aquesta, Messali Hadj -empresonat pel segon govern del Front Popular-. Amb el mateix propòsit escriu, ara, dos articles: «Qui est coupable des menées antifrancaises?» (1938) i «Ces membres palpitants de la patrie» (*Vigilance*, 1938); Weil sotmet el primer d'ells a l'aprovació del Comitè de Vigilància dels Intel·lectuals antifeixistes. Pel que fa a la seva revisió del marxisme, escriu dos textos a la fi de 1937 o començaments de 1938: «Sud els contradictions du marxisme» i «Examen critique des idées de révolution et de progrès»; en ells assenyala l'existència de contradiccions i llacunes en la teoria marxista.

El 12 de març de 1938 les tropes alemanyes entren a Viena. El Comitè dels intel·lectuals antifeixistes fa una crida a la negociació. Des de la seva posició pacifista, Weil defèn una solució unificada dels conflictes europeus i colonials, segueix oposant-se a la guerra i reclamant el desarmament. En «Réflexions sur la conférence de Bouché» (1938), i a la «Lettre a G. Bergery» (1938) insisteix a considerar el colonialisme i l'imperialisme francès com un dels principals impediments a la possibilitat d'una política de replegament. En altres escrits importants sobre el tema de la guerra, «Pour une négociation immédiate» i «L'Europe en guerre pour la Tchécoslovaquie» (els dos a *Feuilles Libres de la Quinzaine*, 1938), posa en dubte la sinceritat i la coherència de la política exterior francesa. Dins d'aquests escrits cal destacar la «Lettre a Bernanos»; amb motiu de la publicació del seu llibre sobre la guerra d'Espanya, *Les grands cimetières sous la lune*, Weil li dirigeix una carta en què manifesta la decepció i desencant que l'experiència del comportament humà en la guerra li ha proporcionat.

Durant la Pasqua d'aquest mateix any i amb la intenció d'assistir als oficis, va a l'abadia de Solesmes per escoltar el cant gregorià. En aquesta ocasió, tindrà una nova i intensa experiència interior.

Amb ocasió d'un segon viatge per Itàlia i d'alguna curta estada a Suïssa amb la seva família, Weil escriu «La fresque romane de l'Église Sant'Angelo a

Asolo». A l'església d'aquest poble, Weil troba un fresc antic i elabora una hipòtesi segons la qual es tractaria de pintures magiars del s.X. Tanmateix, un estudi de 1951 descarta la hipòtesi weiliana, ja que es tracta de pintures del s.XIII; ara bé, ella va ser la primera en descobrir aquestes pintures.

2.1.3.8 Vers la guerra

El 30 de novembre de 1938 es signa l'acord de la Conferència de Munic que permet a Alemanya ocupar el territori dels Sudets. Weil interpreta aquest acord com un avenç vers la pau; tanmateix quan pocs mesos després Alemanya no aconsegueix l'acord i el seu exèrcit envaeix Praga, Weil abandona el pacifisme. A més, Itàlia ocupa Albània amb idèntics motius d'annexió. Més o menys per aquesta època, escriu «Désarroi de notre temps» (1938) i «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire français» (*Essais et combats*, 1938).

La nova situació creada a Europa fa créixer les expectatives de guerra i l'actitud de Weil experimenta un cert canvi de sentit. Encara que a «Réflexions en vue d'un bilan» (1939) encara defensa la negociació, convé en la necessitat d'adoptar una posició més ferma davant les amenaces alemanyes. Declarada la guerra al novembre de 1939, les similituds entre la Roma imperial i Hitler són un tema freqüent en les seves cartes i en alguns dels seus escrits, com en «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme» (1939) (publicació parcial a *Nouveaux Cahiers*, 1940) o en «Rome et l'Albanie» (1939). Els pensaments weilians, en aquests moments, segueixen un desenvolupament força interessant, els seus escrits sobre la guerra avancen des del tractament d'una conjuntura històrica concreta -la situació bèl·lica a Europa- a una perspectiva cada cop més universal. Així, a «Réflexions sur la barbarie» (1940) i «L'Illiade ou le poème de la force» (1940), es va donant forma, cada cop amb més precisió i lucidesa, a la noció de força com a clau del desenvolupament històric. La seva idea d'un món sotmès a la necessitat, en el que regeix la força i en el que no hi ha vencedors ni vençuts, remet a una explicació de la condició humana en termes de privació, misèria i debilitat; conèixer aquest imperi de la necessitat i de la força és, per a Weil, l'única via possible per poder accedir a la puresa i a la justícia.

Enfront d'aquest pessimisme radical, Weil oposa la seva mateixa acció: ajuda i amaga als que no volen o no poden ser mobilitzats, s'interessa per la situació de les persones recloses en camps de refugiats -a aquest respecte escriu «Aide-mémoire sur le camp de Damigny près d'Alençon» (1940)- i crea projectes i plans de defensa, sanitaris i de socors. Entre aquests, el «Projet d'une formation d'infirmières de première ligne» (1940) és el que defensarà durant llarg temps, de fet fins a l'últim moment de la seva vida, amb més insistència. Igualment, continua amb les seves lectures de *Gilgamesh*, *Bhagavad Gita* i *La conjura dels espanyols contra Venècia*.

La ruptura de relacions diplomàtiques entre Rússia i Finlàndia dona peu a un conflicte bèl·lic entre els dos països i el seu germà André, a Finlàndia en aquells moments, és arrestat, empresonat i acusat erròniament, d'espionatge. La família Weil es mobilitza para trobar advocats adequats. Simone escriu cartes a André sobre temes diversos, es retroba amb ell i s'informa sobre afers legislatius i penals amb l'objectiu de participar i col·laborar en l'alliberament del seu germà. André, un cop lliure, aconseguirà partir cap a Anglaterra i, després d'una breu estada a Europa, arribarà, finalment, a Nova York.

2.1.4 L'exili (1940-1943)

2.1.4.1 Marsella

El 13 de juny de 1940 París es declarada ciutat oberta i el 14 és presa pels alemanys. La família Weil decideix abandonar la ciutat i fugir cap el sud. A Vichy romandran un parell de mesos; allà Simone escriu *Venise sauvée*, tragèdia inspirada en la narració, de 1674, de l'abat de Saint-Réal de la conjura dels espanyols contra Venècia; en aquesta obra, que sol considerar-se com una "metàfora de la política", es perfila amb nitidesa el tema de la "ciutat", espai ideal d'arrelament, lloc de nostàlgia i esperança, que exigeix una actitud de "atenció" per al seu reconeixement.

Posteriorment, Simone es trasllada a Marsella on escriu cartes a l'administració -que mai seran contestades- sol·licitant una plaça de professora a l'Àfrica del nord.

La seva estada a Marsella va acompanyada d'una gran explosió creativa. Comença aquí l'etapa més fructífera de la seva vida. Aconsegueix que li siguin enviats des de París tots els seus llibres i materials. L'amplitud de relacions caracteritza, com sempre, la seva vida social; coneix, durant aquest temps de residència a Marsella, al poeta Jean Tortel -gràcies a qui entra en contacte amb nuclis de la resistència-, a Jean Lambert -el gendre de Gide- i a Lanza del Vasto. També retroba a Gilbert Khan, a Hélène Honnorat i, gràcies a aquesta darrera, pot entrar en contacte amb grups catòlics, amb el pare Perrin i amb Gustave Thibon. Amb ells manté llargues converses sobre temes religiosos i estableix una correspondència especialment interessant pel que fa al tema de la seva posició davant l'Església catòlica. A més de totes aquestes connexions, es relaciona amb religioses de l'Església ortodoxa i amb xarxes de resistència com *Témoignage chrétien*. A la *Société d'études philosophiques* de Marsella fa una conferència sobre Plató, participa en algun acte i publica per a la seva revista, el 1941, «Essai sur la notion de lecture».

Malgrat el caràcter eventual que té la seva residència a Marsella, Weil continua ajudant els refugiats i s'interessa per la situació de les persones que es troben als camps de Mazargues i de Vernet; a Ardeche i a Saint-Rémy-de-Provence treballa com a obrera agrícola a la verema; com ja ho feu durant el seu any de fàbrica, es dedica al treball i, amb el seu patiment físic, amb la seva fatiga, experimenta els seus propis límits i una certa forma de purificació.

En aquests sis mesos de creació fecunda, el tema religiós ocupa gran part del temps de Weil; aprèn el Parnostre en grec, resa per primera vegada i té impressions místiques. A Dourgne assisteix a la celebració d'uns oficis i escolta cant gregorià. S'interessa principalment pels textos orientals -de Krishna en especial-, pel budisme zen, el catarisme, l'agnosticisme, el sànscrit, l'obra d'Heràclit, la Càbala, el misticisme de Juan de la Cruz, els dogmes catòlics i el folklore.

A Marsella escriu una part important de les notes que posteriorment es publicaran amb el títol de *Cahiers*. Altres escrits d'aquests moments són: «A propos des jocistes», «La philosophie» (els dos a *Cahiers du Sud*, 1941); dos articles científics sobre el llibre col·lectiu *L'avenir de la science* (*Cahiers du Sud*, 1942): «La science et nous» (1941), «Réflexions a propos de la théorie des quanta» (1941); «Lettre aux Cahiers du Sud sur les responsabilités de la littérature» (1941), «Morale et littérature» (1941-1942) - aquest últim sobre el bé i el mal en la realitat i en la ficció- i els poemes *Nécessité* (1941), *La Porte* (1941), *La Mer* (1941) i *Les Astres*. Es publiquen «L'Iliade ou le poème de la force» (*Cahiers du Sud*, 1940 i 1941) i «Expérience de la vie d'usine» (*Economie et humanisme*, 1941), sota el títol *Réflexions sur la vie d'usine*. La revisió final de *Venise sauvée* té lloc durant aquests mesos.

El tema del catarisme i de la civilització occitana, així com el que concerneix al misticisme i a la religió, ocupen també una bona part del temps de l'autora. Escriu «L'agonie d'une civilisation vue a travers un poème épique» -sobre la *Chanson de la Croisade contre les Albigeois*- «Le Génie d'Oc et l'homme méditerranéen», (1942) i «En quoi consiste l'inspiration occitanienne» (1942). Altres textos de caràcter específicament religiós són els de «Réflexions sur le bon usage des études scolaires en vue de l'amour de Dieu» (1942), «Formes de l'amour implicite de Dieu» (1942), «Les trois fils de Noé et l'histoire de la civilisation méditerranéenne» (1942), «L'amour de Dieu et le malheur» (1942). A aquesta època corresponen també, possiblement, «Condition première d'un travail non servile», algunes notes sobre el folklore, «Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu», «Le christianisme et la vie des champs», «Réflexions sans ordre sur l'amour de Dieu» i «Israël et les gentils». Alguns dels textos esmentats van ser agrupats per la mateixa autora per incloure temes vinculats entre si: l'atenció com a mitjà destinat a disminuir el mal, la contemplació i la intuïció, la poesia en la

religió, la diferencia entre treball enriquidor i deshumanitzat, etc. Entre la seva abundant correspondència cal destacar-se algunes dirigides a Perrin - en les que s'ocupa del tema del baptisme i exposa el seu propi camí espiritual en relació al cristianisme- i la carta de comiat a Joë Bousquet, on parla per primera vegada de la seva experiència mística. Tot i la intensitat de les vivències religioses de Weil en aquests mesos, ha de destacar-se la seva reflexió sobre el paral·lelisme entre l'Església i l'Imperi romà: la seva anàlisi de la trajectòria històrica seguida per l'Església catòlica i l'estudi de l'imperialisme romà coincideixen a partir del significat que dóna al concepte de "pàtria"; en tant que concep l'Església catòlica com una institució que s'ha vist afectada en la seva immersió històrica pel desenvolupament d'altres factors de tipus totalitari, entre ells la mateixa civilització romana i l'Estat modern, Weil se situa fora d'ella. Els textos religiosos d'aquesta època han estat recollits en els llibres *Attente de Dieu* i *Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu*.

2.1.4.2 Nova York

Des d'Amèrica, André Weil prepara el viatge del seus pares i de la seva germana. Simone assenteix a aquest viatge amb la idea de poder retornar posteriorment a Europa i acostar-se a aquells que pateixen més directament les conseqüències de la guerra. Al Camp d'Aln-Seba de Casablanca escriu cartes de comiat a Gilbert Khan, Thibon, Pétrement, etc., així com comentaris sobre textos pitagòrics que integraran posteriorment *Intuitions préchretiennes*; tradueix, a manera de recreació, un diàleg entre Electra i Orestes, el «Lament d'Electra i reconeixement d'Orestes» (1942). Des d'allà, també, envia a Perrin la «Note sur les relations primitives du christianisme et des religions non hébraïques».

Després d'aquesta parada en el seu viatge, la família parteix el set de juny cap a Nova York i allí es retroba amb André. Gran part de les activitats de Weil a Amèrica tenen com a objectiu principal la possibilitat de tornar a Europa participant en alguna missió secreta i perillosa; en realitat, el seu projecte d'una formació d'infermeres al front no ha perdut gens d'interès per a ella i ho transmet als alts càrrecs del exèrcit aliat i a d'altres personalitats - com ara Roosevelt- a fi de fer-ho efectiu. De fet, el projecte, encara que no arriba a autoritzar-se, serà traduït a l'anglès pel servei de propaganda per a França del Departament de Guerra. A més dels contactes que manté amb alguns organismes oficials francesos, Weil continua estudiant a Nova York temes de folklore i de teologia, freqüenta biblioteques, esglésies baptistes i catòliques, alguna sinagoga, i s'interessa per les condicions de vida de la població negra d'Harlem; a aquest últim respecte escriu «Treatment of Negro warprisoners from the French army» (1942). Un altre article en anglès, «About the problems in the French empire» (1942), al·ludeix al tema de les

colònies franceses. Continua, a més, elaborant els textos recopilats a *La connaissance surnaturelle*.

2.1.4.3 Londres

El seu anhelat retorn a Europa serà possible gràcies a la col·laboració de Schumann; per mitjà d'ell coneix André Philip, comissari de l'Interior i de Treball en el *Comité national de la France Libre*, que li facilita el viatge a Londres i la connecta amb els serveis civils d'aquesta ciutat. El 10 de novembre de 1942 s'embarca cap allí. Aquest mateix mes té lloc el desembarcament aliat a Àfrica del nord i hi ha un cert optimisme general respecte a la fi de la guerra. Weil s'instal·la en una caserna de voluntaris francesos i es posa a disposició del Servei Civil. El seu treball consisteix en l'examen de projectes de reorganització de França que deuen o poden realitzar-se un cop acabada la guerra i en l'exposició de les seves pròpies idees o opinions en relació a cadascun dels temes que se li presenten en els informes. Treballa intensament, dia i nit; com en altres ocasions anteriors, descuida la satisfacció de les necessitats més elementals, aquestes mateixes sobre les quals escriu en alguns dels articles i obres més importants de la seva època a Londres: els aliments, la calor, la son, etc.

La vasta quantitat d'articles, escrits aproximadament en quatre mesos de treball continu, no ens permet fer aquí sinó una enumeració i algun breu comentari; alguns d'ells s'articulen al voltant dels temes concernents als projectes que arriben al Servei Civil des dels grups de resistents, com «Rapport sur la situation actuelle» (1942), «Bases d'un statut des minorités françaises non chrétiennes et d'origine étranger» (1942), «Les bases de la Réforme constitutionnelle» (1942) i un article sobre la creació del *Groupe révolutionnaire des républicains de France*. A la resta desenvolupa aspectes sobre els quals Weil ha anat escrivint al llarg de la seva vida, encara que pot dir-se que, en alguns, la profunditat aconseguida afegeix una gran coherència a l'evolució del seu pensament. L'acceptació weiliana que hi ha una realitat fora del món a la qual l'ésser humà pot acostar-se per mitjà d'una actitud d'atenció i des de l'exigència de bé absolut que la caracteritza, la creença que hi ha un món de la necessitat fora del bé i del que Déu està absent i la constatació que hi ha una fe comuna a tot misticisme són algunes de les idees que Weil exposa en els escrits de l'última part de la seva vida (1942-1943). Aquests són: «La personne et le sacré», «Luttons-nous pour la Justice?», «Légitimité du gouvernement provisoire», «Etude pour une déclaration des obligations envers l'être humain», «Remarques sur le nouveau projet de Constitution», «Idées essentielles pour une nouvelle Constitution», «Cette guerre est une guerre de religions», «Réflexions sur la révolte», «Note sur la suppression générale des partis politiques», «y a-t-il une doctrine marxiste?», «A propos de la question coloniale dans ses rapports avec le destin du peuple français», «Notes sur Cléanthe,

Phérécyde, Anaximandre et Philolaos», la traducció d'alguns fragments de les Upanishads, «Théorie des sacrements», «Le Carnet de Londres», «Observations», «Dernier texte», un esbós inacabat -«Esquisse du fondement d'une doctrine (surtout a l'usage des groupes d'étude en France)»- i alguns fragments, resums i notes. Alguns d'aquests textos han estat recollits a *Écrits de Londres et dernières lettres*.

El 22 de maig de 1943, Weil, des de Londres, escriu una carta als seus pares, exiliats als Estats Units on els diu: “*He fet una segona “gran obra”, o més ben dit, estic treballant en ella, perquè encara no està acabada.*”⁶ Es refereix clarament a *L'Enracinement*, la que es considera la seva darrera obra, inacabada, però on resum els seu programa polític i cívic. És una obra d'amplitud i caràcter unitari en què Weil tracta el tema de la necessitat humana de l'arrelament, analitza la situació de desarrelament d'obriers i camperols i planteja quines són les necessitats de l'ànima humana i les obligacions que d'elles es desprenen.

Segons Albert Camus, filòsof francès i editor de gran part de l'obra weiliana, *L'Enracinement* “*és un dels llibres més lúcids, més elevats, més bells que s'hagin escrit des de fa molt de temps sobre la nostra civilització.*” I afegeix, “*aquest llibre auster, d'una audàcia de vegades terrible, despietat i, al mateix temps, admirablement mesurat (...) és una lliçó sovint amarga, però d'una poc freqüent elevació del pensament.*”⁷

Després d'aquests mesos d'intens treball i creació, Simone Weil va ser ingressada el 15 d'abril en un hospital de Middlesex, on se li diagnostica una tuberculosi. El 17 d'agost és traslladada a un sanatori a Ashford, on mor el dia 24 d'agost de 1943.

⁶ EL, p. 184

⁷ Presentació de *L'Enracinement* al Butlletí de la Nouvelle Revue Française. Recollit a A. CAMUS, *Essais*, Ed. Gallimard, 1965, p. 1700

2.2 LES FONTS WEILIANES

2.2.1 Característiques

La primera gran característica de l'obra weiliana és que aquesta autora no va arribar a publicar cap llibre en vida. La seva prematura mort -als trenta-quatre anys- i les condicions de vida que van acompanyar els seus darrers anys -l'exili i la malaltia- dificultaren enormement el seu propòsit d'escriure una obra que sintetitzés el seu pensament.

Per tant, l'obra de Weil és una obra inacabada, fragmentària i poc sistemàtica, la qual cosa dificulta la seva lectura i interpretació. A més, sovint Weil utilitza el discurs paradògic i la ironia per a expressar el seu pensament, amb la qual cosa es fa difícil entendre l'abast del seu significat. Per altra banda, la seva obra, tan extensa i adreçada a públics tan diferents, no està exempta de contradiccions, com a mínim aparents.

Ens han arribat diversos tipus d'escrits weilians. Es pot considerar que, majoritàriament, es tracta d'escrits menors: articles a revistes, cartes i notes. Però també hi ha altres escrits: poesia, teatre i assaig.

2.2.2 Tipologia

2.2.2.1 Articles

En primer lloc, bona part del pensament weilian està recollit en nombrosos articles publicats en vida de l'autora a diferents revistes, la majoria d'elles vinculades a l'entorn obrer i sindicalista. Les principals foren:

- *Bulletin del Syndicat National des Institutrices et Instituteurs public de France et des colonies, section Haute-Loire.*
- *Cahiers du Sud*: revista cultural dirigida per Jean Ballard i dedicada a temàtiques relacionades amb el sud de França.
- *Economie et humanisme*
- *Entre Nous*: revista adreçada als obrers de la fàbrica Rosières i fundada l'any 1935 per l'enginyer Victor Bernard, director tècnic de la fàbrica.
- *Essais et combats*, revista de la Federació nacional d'estudiants socialistes.
- *Feuilles Libres de la Quinzaine*

- *L'Effort*: revista del sindicat autònom de la construcció de Lyon, desvinculat de la línia més oficialista propera als plantejaments comunistes.
- *La Critique Social*: revista d'idees i de llibres fundada per Boris Souvarine, antic fundador del PCF, del qual va ser expulsat.
- *La Révolution Prolétarienne*: revista sindicalista revolucionària.
- *Libres Propos*: la revista d'Alain.
- *Nouveaux Cahiers*: revista fundada l'any 1936 per Boris Souvarine, Auguste Detoef i Guillaume de Tarde.
- *Syndicats*
- *Vigilance*

2.2.2.2 Cartes

Disposem d'una abundant correspondència de Simone Weil. D'una banda, hi ha les cartes enviades a la família, bàsicament als seus pares i al seu germà.

D'altra banda, es disposa de la correspondència amb amics, als que exposa el seu pensament. Entre aquests destinataris trobem a Albertine Thévenon, Boris Souvarine, Antonio Atares⁸, Joseph Marie Perrin, Gustave Thibon, Joë Bousquet, Maurice Schumann...

També hi ha la correspondència puntual amb personatges del món intel·lectual i polític del moment com foren Georges Bernanos, Jean Giradoux, Jacques Maritain, Emmanuel Mounier i Paul Valéry.

Cal assenyalar, en darrer lloc, la correspondència que mantingué amb les seves alumnes. Sobretot cal destacar la correspondència amb Simone Gibert, alumna a Puy, i Huguette Baur, alumna a Roanne.

2.2.2.3 Notes

Weil tenia el costum d'escriure -i conservar- el seu pensament en nombrosos quaderns. En ells trobem esborranys dels seus articles i idees que posteriorment desenvoluparà en obres més elaborades.

⁸ Soldat republicà espanyol confinat a un camp de concentració francès.

2.2.2.4 Altres escrits

Poesia

A un jour, Éclair, Prométhée, Aux Astres, La Mer, La Porte i Nécessité,

Teatre

Venise sauvée

Les grans obres

Segons la pròpia autora, durant la seva vida es refereix a dues grans obres. Es tracta de dos assaigs que per la seva extensió superen els articles habituals i on condensa gran part del seu pensament. Corresponen a dues etapes ben diferents de la seva vida

a) *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale* (1934)

b) *L'Enracinement* (1943)

2.2.3 Els llibres publicats de Simone Weil

Tot aquest conjunt de textos possibilita que Simone Weil sigui reivindicada -i criticada- des de diferents plantejaments. Bona mostra d'això és el fet de què la publicació de la seva obra va seguir dues vies editorials ben diferents, que partien de dues iniciatives paral·leles.

Una primera línia és la representada pels pensadors catòlics Joseph Marie Perrin, dominic, i Gustave Thibon. Ambdós van conèixer Weil durant l'exili al sud de França i van esdevenir els seus confidents. Weil, poc abans de marxar vers els Estats Units els va fer dipositaris de nombrosos escrits espirituals que Perrin i Thibon van publicar després de la seva mort. D'aquesta aproximació a l'obra weiliana destaquen els llibres: *La Pesanteur et la Grâce*, *Attente de Dieu*, *Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu* i *Intuitions pré-chrétiennes*.

D'altra banda, els pares de Simone Weil van reunir i ordenar una gran part dels escrits de la seva filla i, amb el suport d'Albert Camus, van publicar a l'editorial Gallimard els seus textos sociopolítics. D'aquesta segona aproximació al pensament de Weil cal destacar: *L'Enracinement*. «*Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être humain*», *La condition ouvrière*, *Oppression et liberté* i *Écrits de Londres et dernières lettres*.

Tant els llibres sorgits de la primera iniciativa, de Perrin i Thibon, com els editats per Camus, són recopilacions arbitràries de textos agrupats sota un denominador comú expressat per mitjà d'un títol que intenta sintetitzar el missatge del llibre, tot i que no hagi estat explicitat per la seva autora. En cada llibre s'agrupen articles, cartes i, sobretot, notes inèdites de Weil.

Una de les grans dificultats de la lectura d'aquestes obres és que, malgrat l'esforç fet pels editors de sistematitzar i ordenar els escrits weilians al voltant d'un tema, hi manca el treball d'aclariment i d'interpretació que només és possible relacionant el text amb els diferents moments de la biografia weiliana, amb el seu estat personal i amb el context intel·lectual, social i polític del moment.

2.2.3.1 Cronologia de la publicació dels llibres de Simone Weil

<i>Anys</i>	<i>Títol</i>	<i>Editorial</i>
1947	<i>La Pesanteur et la Grâce</i>	Plon
1949	<i>L'Enracinement. «Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être humain»</i>	Gallimard
1949	<i>Attente de Dieu</i>	La Colombe
1950	<i>La connaissance surnaturelle</i>	Gallimard
1951	<i>Intuitions pré chrétiennes</i>	La Colombe
1951	<i>Cahiers, I</i>	Plon
1951	<i>Lettre à un religieux</i>	Gallimard
1951	<i>La condition ouvrière</i>	Gallimard
1953	<i>La Source grecque</i>	Gallimard
1953	<i>Cahiers, II</i>	Plon
1955	<i>Oppression et liberté</i>	Gallimard
1955	<i>Venise sauvée</i>	Gallimard
1956	<i>Cahiers, III</i>	Plon
1957	<i>Écrits de Londres et dernières lettres</i>	Gallimard
1960	<i>Écrits historiques et politiques</i>	Gallimard
1962	<i>Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu</i>	Gallimard
1966	<i>Sur la science</i>	Gallimard

2.2.4 Descripció de les fonts weilianes

– *La Pesanteur et la Grâce*

És un dels llibres més coneguts de Simone Weil. Es tracta d'una selecció de frases i de pensaments de l'autora, agrupats per temes, que va realitzar Gustave Thibon utilitzant com a font els onze quaderns (*Cahiers*) que Weil li va deixar abans de marxar als Estats Units. En aquells moments Weil era prou coneguda per les seves idees polítiques i aquesta obra va permetre descobrir la seva dimensió més íntima i espiritual.

Està traduït a l'espanyol: *La gravedad y la gracia*, Ed. Trotta, Madrid 1994.

– *L'Enracinement. «Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être humain»*

És, segons la pròpia Weil, la seva segona gran obra, publicada per Albert Camus. Està escrita durant l'exili a Londres i recull les propostes de Weil per a la reconstrucció de França, i també d'Europa, després de la victòria sobre els nazis.

Està traduït a l'espanyol: *Echar raíces*, Ed. Trotta, Madrid 1996.

– *Attente de Dieu*

És la recopilació de les cartes que Simone Weil va adreçar al dominic Joseph Marie Perrin, una de les quals es considerada com la seva autobiografia espiritual. A més el llibre inclou cinc textos en els quals Weil exposa el seu pensament religiós.

Destaca un escrit titulat «Réflexions sur le bon usage des études scolaires en vue de l'amour de Dieu» perquè és un dels textos més citats de Simone Weil en obres de caràcter pedagògic.

Està traduït a l'espanyol: *A la espera de Dios*, Ed. Trotta, Madrid, 1993. Existeix també una versió en català, difícil de trobar: *En espera de Déu*, Edicions 62, Barcelona 1965.

– *La connaissance surnaturelle*

Els pares de Weil van reunir els quaderns de la seva filla escrits durant el viatge i l'estada a Amèrica, escrit entre maig i novembre de 1942.

Està traduït a l'espanyol: *El conocimiento sobrenatural*, Ed. Trotta, Madrid 2003.

– *Intuitions pré chrétiennes*

Aquest llibre conté la traducció i el comentari de diversos textos de filosofia grega que Weil va treballar durant la seva estada al Sud de França.

Està traduït a l'espanyol: *Intuiciones precristianas*, Ed. Trotta, Madrid 2004.

– *Cahiers*

Són el text íntegre dels onze quaderns dels quals Thibon va extreure els seus escrits de *La Pesanteur et la Grâce*. El contingut d'aquesta obra ha fet que molts dels lectors de Weil la consideressin com una autora asistemàtica, fragmentària, amb un pensament intuïtiu i suggerent, poc metòdic i rigorós. Va fer falta esperar a la publicació de la resta de la seva obra per a descobrir una obra weiliana més elaborada. Tot i això, els diversos *Cahiers* són una obra molt interessant que permet resseguir l'evolució del pensament weil·là; a més el seu estil espontani permet percebre moltes de les intuïcions d'aquesta autora que no va poder acabar de formular.

Està traduït a l'espanyol en un sol volum: *Cuadernos*, Ed. Trotta, Madrid 2001

– *Lettre à un religieux*

Carta adreçada el novembre de 1942, al pare Coutourier, un dels pioners en l'ecumenisme i el diàleg interreligiós, en la qual Weil explicita en quins punts considera que discrepa de la doctrina oficial del catolicisme.

Està traduït a l'espanyol: *Carta a un religioso*, Ed. Trotta, Madrid, 1998

– *La condition ouvrière*

Conjunt de textos relacionats amb la situació del proletariat. Destaca el diari de la seva estada a la fàbrica, la seva correspondència amb Albertine Thévenon, Boris Souvarine, Victor Bernard i Auguste Detoef.

Existeix una traducció a l'espanyol (Ed. Nova Terra, Barcelona 1962) però no resulta molt fidedigne ja que l'editor afegeix paraules i fins i tot frases senceres que no hi són al text original com si pretengués completar-lo o aclarir-lo.

– *La Source grecque*

Conté diverses traduccions de textos grecs i estudis i comentaris sobre aquesta civilització antiga. Destaca sobretot «L'Illiade ou le poème de la force».

Existeix una traducció en castellà de l'editorial Sudamericana (Buenos Aires 1961)

– *Oppression et liberté*

Aquest llibre està constituït per una selecció d'assaig de caire polític, especialment relacionats amb el marxisme. Aquí s'inclou les seves famoses *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale*, així com altres textos on qüestionava el stalinisme, «Perspectives: Allons nous vers la révolution prolétarienne?»

Existeix una versió castellana a S. WEIL, *Reflexiones sobre las causas de la libertad y la opresión social*, Ed. Paidós ICE/UAB, Barcelona 1995.

– *Venise sauvée*

Es tracta d'una tragèdia en tres actes inacabada. Escrita l'any 1940, durant l'exili, connecta el model de la tragèdia grega amb un relat del segle XVII sobre la conjura dels espanyols contra la República de Venècia. En una edició posterior (París 1968) es van afegir els seus poemes.

– *Écrits de Londres et dernières lettres*

És la recopilació dels escrits –cartes, articles i notes– de Simone Weil corresponents a la darrera etapa de la seva vida, durant l'exili a Londres. Es tracta del mateix període durant el qual va escriure *L'Enracinement*, amb el qual trobem grans coincidències. La major part d'aquests escrits són estudis redactats per als serveis de la France Libre i tracten sobre la reorganització del país per a després de la guerra. També hi trobem les cartes escrites per Simone al seu germà, als seus pares i a Maurice Schumann.

Està traduït a l'espanyol: *Escritos de Londres y últimas cartas*, Ed. Trotta, Madrid 2000.

– *Écrits historiques et politiques*

Conté una sèrie d'articles, cartes i altres escrits, ordenats cronològica i temàticament, referents al nazisme, a la Unió Soviètica, a la Guerra Civil espanyola, i al colonialisme. És un font primària extraordinària per a l'estudi de la Història Contemporània així com permet plasmar el pensament weil·lià, sovint interpretat des d'una perspectiva molt metafísica, aplicat a les realitats històriques del seu moment.

– *Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu*

És un llibre molt similar a *Attente de Dieu* ja que recull escrits on s'exposa el pensament religiós de Simone Weil.

Està traduït a l'espanyol: *Pensamientos desordenados*, Ed. Trotta, Madrid 1995.

– *Sur la science*

Recopilació d'escrits de Simone Weil referents a la ciència. Destaca el treball elaborat per a l'obtenció del diploma de l'ENS: *Science et perception dans Descartes*. També s'inclou part de la seva correspondència amb el seu germà, el matemàtic André Weil.

2.2.4.1 Altres fonts

– *Leçons de philosophie (Roanne 1933-1934)*

Es tracta de l'edició dels apunts donats per Simone Weil a les seves classes de filosofia al lycée de Roanne el curs 1933-1934. L'autora és la seva alumna Anne Reynaud-Guérithault. Hi ha diverses edicions. La darrera és de l'editorial Plon (París 1989) amb una introducció de Jean Guitton.

Aquests apunts permeten veure de forma sistemàtica diferents aspectes del pensament filosòfic de Simone Weil com la psicologia, la sociologia, l'ètica i l'estètica.

– Biografies

Part dels textos weil·lians poden ser consultats per mitjà de les diverses biografies on estan citats. També aporten altres informacions sobre Simone

Weil gràcies a testimonis directes i altres documents com els informes d'inspecció.

Cal destacar-ne dues:

– J. CABAUD, *L'expérience vécue de Simone Weil*, Ed. Plon, París 1957

– S.PÉTREMENT, *La vida de Simone Weil*, Ed Trotta, Madrid 1995

2.2.4.2 Obres completes i altres reculls

Actualment Gallimard està publicant les obres completes de Simone Weil. És un projecte que contempla la publicació de setze volums sota la direcció d'André A. Devaux i Florence de Lussy.

Fins al moment s'han publicat:

Tome I: *Premiers écrits philosophiques*, Gallimard, 1988

Tome II: *Écrits historiques et politiques*

Volume 1: *Écrits historiques et politiques. L'engagement syndical (1927-1934)*, Gallimard, 1988.

Volume 2: *Écrits historiques et politiques. L'expérience ouvrière et l'adieu à la révolution (1934-1937)*, Gallimard, 1991.

Volume 3: *Écrits historiques et politiques. Vers la guerre (1937-1940)*, Gallimard, 1994.

Tome VI: *Cahiers*

Volume 1: *Cahiers (1933-septembre 1941)*, Gallimard, 1994

Volume 2: *Cahiers (septembre 1941-février 1942)*, Gallimard, 1997

Volume 3: *Cahiers (février 1942-juin 1942)*, Gallimard, 2002

A més s'han publicat altres recopilacions de l'obra de Weil. Cal destacar per l'extensió i per la selecció de l'obra més significativa també realitzada per Florence de Lussy: *Œuvres*, Coll. «Quarto», Gallimard, 1999,

En català cal destacar una selecció d'escrits weilians sobre la guerra a càrrec de Maite Larrauri:

S. WEIL, *Escrits sobre la guerra*, Ed. Bromera, València 1997.

3 SOCIETAT: ANÀLISI D'UNA ÈPOCA

Com hem vist, durant la seva joventut, Simone Weil va participar activament en els moviments d'esquerra -sobretot en el pacifisme i en la lluita sindical-, però el seu compromís la va portar a no conformar-se amb les teories sinó a contrastar-les amb la realitat. Això li va suposar analitzar personalment determinats esdeveniments i situacions que no volia conèixer únicament a partir de les informacions aportades pels llibres o per les notícies de la premsa.

Simone Weil va ser testimoni de primera mà d'esdeveniments tan importants com l'ascens del nazisme a Alemanya, la Guerra Civil espanyola i la II Guerra mundial. A més també es va interessar per la realitat quotidiana dels treballadors: els pescadors, els camperols i, sobretot, els obrers de les fàbriques. Tampoc va ignorar altres esdeveniments que no va conèixer directament, com és el cas colonialisme o el stalinisme.

En aquest sentit, Simone Weil esdevé una font primària per a l'estudi d'una de les èpoques més interessants -i voluptuoses- d'Europa. Des del punt de vista històric, els seus escrits ens aporten una informació molt valuosa.

D'altra banda, Weil no es conforma amb relatar els fets, els interpreta. És una científica social que recopila dades, moltes d'elles a partir de l'observació directa, per tal d'elaborar teories que ajudin a comprendre millor la realitat per tal de transformar-la.

Així doncs, cal aproximar-nos a alguns escrits weilians com si es tractessin d'autèntics diagnòstics de la realitat social. Segurament ens trobem davant d'una de les grans teòriques de les ciències socials, malgrat sigui més coneguda per la seva obra de caràcter metafísic.

El centre d'aquesta anàlisi sociopolítica és el totalitarisme, present en els règims polítics de la seva època, però també present, d'alguna manera, en la producció en cadena de les fàbriques i en altres formes d'organització humana. Un totalitarisme en el qual el col·lectiu esdevé un fi en si mateix i no un mitjà per al creixement de l'individu i, en conseqüència, la llibertat desapareix al convertir la persona en una peça dels engranatges de la gran maquinària social.

3.1 ELS RÈGIMS TOTALITARIS

3.1.1 La situació d'Alemanya

A la seva visita a Alemanya, Weil es fixa d'una manera particular en la situació dels joves. A més de la Simone Weil sindicalista i compromesa políticament amb l'esquerra, trobem la Simone pedagoga, preocupada per la situació de les joves generacions.⁹

En aquest sentit planteja com els joves alemanys, obrers i petits burgesos, són els qui viuen com si la crisi fos l'estat normal de la societat. Havien nascut en plena I Guerra Mundial, la seva infantesa va transcórrer en plena postguerra i la seva joventut s'ha vist agreujada pels efectes de la gran crisi econòmica (1929) sobre la ja depauperada economia alemanya.

Aquest joves, que només han conegut la crisi, no poden formar-se cap idea de com serà el seu futur. No poden fer projectes. Estan, d'alguna manera, condemnats a l'ociositat o a anar d'una oficina de l'administració a una altra per tal de demanar algun subsidi. *“Cap d'ells espera poder, gràcies a la seva vàlua professional, mantenir o trobar un lloc de treball.”*

Fins i tot les relacions familiars estan empitjorant per la dependència absoluta dels joves que no troben feina ni tenen cap ingrés. *“Aquesta dependència, l'amargor de la qual s'incrementa amb els retrets dels pares embogits per la misèria, fa que sovint els joves aturats hagin de marxar de casa dels pares i els aboca a la vagabunderia i a la mendicitat.”*

Pel que fa a fundar la seva pròpia família, casar-se i tenir fills, segons Weil, els joves alemanys no s'ho poden ni plantejar. *“Per a ells, el pensament sobre els anys que tenen per endavant no té cap contingut.”* Les activitats de lleure –gimnàstica, lectura, música, amistat– només aconsegueixen procurar una precària consolació.

Segons aquesta anàlisi weiliana, la joventut alemanya no disposa de cap racó de vida privada que no estigui afectat per la crisi. Per a ells, les perspectives bones i dolentes referides als aspectes més íntims de la seva existència es formulen immediatament com perspectives referides a l'estructura de la societat. Ni tan sols poden somiar en recuperar les regnes de la seva vida a no ser per mitjà de l'acció política. L'energia que normalment es dedica a defensar els interessos individuals, a Alemanya, en

⁹ «Impressions d'Allemagne (août et septembre 1932). L'Allemagne en attente», a II OC 1, pp. 121-122

aquell moment històric i segons Simone Weil, es focalitza vers les relacions econòmiques i polítiques que constitueixen l'esquelet de la societat.

“El lligam entre aquests elements tan diversos (intel·lectuals, petits burgesos, empleats d'oficines, pagesos i alguns aturats) no està constituït tan per un sistema d'idees com per una munió de sentiments comuns, recolzats per una propaganda incoherent.”¹⁰

En una sèrie d'articles posteriors,¹¹ continua la seva anàlisi de la situació alemanya i desenvolupa aquesta idea. Reitera que Hitler ha estat capaç de reunir, en el seu moviment, totes les classes socials, sense arribar a fondre-les. Però, quan més discordant resulta el partit i la seva política comporta més contradiccions essencials, més necessita quelcom que mantingui aquests elements tan diversos en un sol bloc. De què es tracta?

Segons Weil, el que uneix els membres del partit de Hitler és el futur que ell els promet. Un futur no descrit o descrit de diverses maneres contradictòries, i així pot ser entès, segons el color dels somnis de cadascú. Però el que està clar és que serà un sistema nou, un III Reich, quelcom que no s'assemblarà ni al passat ni, sobretot, al present. I allò que atreu els intel·lectuals, petits burgesos, empleats, pagesos, aturats vers aquest futur confús és que se senten, en la porció que els han promès, una força. Aquesta força, resplendeix per tot arreu, a les desfilades d'uniforme, als atemptats, als avions amb propaganda. I tots aquells que se senten febles es veuen atrets per aquesta força com les mosques per un llum. Per això, en els moments en els que Hitler deixa de ser vist com una gran força, perd part del seu prestigi.¹²

Per tal d'analitzar les possibilitats de revolució a Alemanya cita a Marx quan afirma que a la revolució *“el proletariat no té res a perdre, només les cadenes. És un món on ho té tot per guanyar.”* Segons Weil el reformisme es fonamenta en la negació d'aquesta fórmula marxista i afirma que el reformisme alemany es basa en el fet que el moviment obrer alemany ha tingut, durant molt de temps, alguna cosa a conservar dins del règim.¹³ Podríem dir que l'aventura revolucionària és similar a una aposta en la qual només participen aquells que no tenen res a perdre i molt a guanyar i els obrers alemanys gaudien d'una bona situació econòmica i d'unes bones condicions laborals, raó per la qual no eren propensos a participar en experiments revolucionaris.

¹⁰ «Impressions d'Allemagne (août et septembre 1932). L'Allemagne en attente», a II OC 1, p. 124

¹¹ «La situation en Allemagne», a II OC 1, p. 141-191

¹² «La situation en Allemagne», a II OC 1, pp. 150-151

¹³ «La situation en Allemagne», a II OC 1, p. 153

Tanmateix, la crisi oberta per la I Guerra Mundial i les repercussions de la gran crisi del 29 havien modificat profundament la situació del proletariat alemany, la qual cosa prepara el terreny per a la possible implantació de noves fórmules polítiques i socials.

Weil reconeix que el reformisme alemany havia aconseguit millorar la vida dels obrers fins al límit màxim possible dins del règim capitalista. Tot i que no havia alliberat els obrers de les seves cadenes, els havia proporcionat béns valuosos com el benestar, l'oci i la possibilitat de cultura.¹⁴

Ara bé, aquesta qualitat de vida té un preu. Segons Weil *“els sindicats estan encadenats a l'aparell de l'Estat per cadenes d'or, que ells mateixos han forjat; els obrers estan, per la seva banda, encadenats a l'aparell sindical i, per mitjà d'aquest intermediari, a l'aparell de l'Estat.”*¹⁵

Però amb la situació de crisi els obrers ho han perdut tot. Estan preparats per a realitzar tota mena d'experiments i s'ajunten als dos partits que prometen quelcom nou: el partit nazi i el partit comunista.¹⁶

En aquest sentit, Weil compara aquest dos partits extremistes. Ambdós utilitzaven la propaganda d'una forma similar.

*“Per a l'organització de les reunions, les paraules rituals, els gestos rituals, la propaganda comunista s'assembla cada cop més a una propaganda religiosa; com si la revolució tendís a convertir-se en un mite, que, com tota la resta de mites, tindria per objectiu fer suportable una situació intolerable.”*¹⁷

Fins i tot, davant la dificultat de justificar determinades actituds del partit comunista, sovint més interessat en recolzar la política exterior de la URSS que els interessos del proletariat alemany, s'empara l'actuació política sota el prestigi de la revolució d'octubre, *“exactament com els sacerdots arravaten dels fidels entusiastes la facultat d'examinar críticament, encobrint les pitjors absurditats sota l'autoritat de l'Església.”*¹⁸

Weil critica el comportament del partit comunista ja que, en comptes d'aproximar-se a la socialdemocràcia per a fer un front únic, es radicalitza; amb la qual cosa la burgesia, atemorida, cerca la protecció de Hitler.

¹⁴ «La situación en Allemagne», a II OC 1, p. 154

¹⁵ «La situación en Allemagne», a II OC 1, p. 155

¹⁶ «La situación en Allemagne», a II OC 1, p. 163

¹⁷ «La situación en Allemagne», a II OC 1, p. 171

¹⁸ «La situación en Allemagne», a II OC 1, p. 184

Més enllà de l'abast polític de l'anàlisi weiliana sobre la situació a Alemanya, l'ascens del partit nacional socialista de Hitler, Simone Weil s'interessa per un fenomen més ampli: l'efecte de la propaganda dels partits totalitaris sobre la ment –la imaginació– de l'individu. Fins i tot, reconeix la força que les escenificacions propagandistes poden tenir en ella:

“Sóc per predisposició natural extremadament propensa a deixar-me influir, sobretot per les coses col·lectives. Sé que si en aquest moment tingués davant meu una vintena de joves alemanys cantant himnes nazis a cor, una part de la meua ànima es faria immediatament nazi.”¹⁹

El febrer de 1933, continua amb els seus articles sobre Alemanya. Des de gener Hitler és canceller, però Weil considera que encara no té el poder. L'alta burgesia encara no havia renunciat als ministeris que controlaven l'exèrcit i l'economia. Considera que aquest govern només és una etapa de l'estratègia de l'alta burgesia alemanya d'utilitzar sobre les masses la demagògia hitleriana sense abandonar totalment el poder en mans del moviment nazi.

El poder de Hitler es fonamenta en la por dels burgesos alemanys d'una possible revolta obrera. Mentre Hitler es mantingui en aquesta posició, que li ha permès aconseguir el càrrec de canceller, els burgesos alemanys li hauran d'anar lliurant parcel·les de poder cada cop majors. D'altra banda, les provocacions feixistes han fet sortir el moviment obrer de la seva passivitat, amb la qual cosa es poden radicalitzar i acabar precipitant la capitulació de la burgesia davant les exigències de Hitler.

El pronòstic de Simone Weil és el següent:

“Només un esdeveniment, a excepció d'una insurrecció victoriosa del proletariat, podria comprometre la situació de Hitler; seria el redreçament ràpid de l'economia alemanya. Un redreçament d'aquesta mena, si es produís després de la conquesta efectiva del poder per part de Hitler, podria consolidar, sens dubte, el feixisme, com en el cas d'Itàlia. Però, si (aquest redreçament econòmic) es produís abans que els partits de l'alta burgesia hagin abandonat el poder en mans dels nacionalsocialistes, un retorn de la prosperitat econòmica conduiria la burgesia a intentar suavitzar la lluita de classes amb la qual cosa la social-democràcia tornaria, segurament, al primer pla de l'escenari polític.”²⁰

¹⁹ ED, p. 31

²⁰ «La situación en Allemagne II», a II OC 1, p. 195

En resum, segons Weil, si s'admet que l'economia tendeix vers la superació de la crisi, el fet que la burgesia alemanya doni suport al partit de Hitler o que el proletariat alemany s'adhereixi a la revolució depèn del ritme de desenvolupament d'aquests tres factors tan decisius.²¹

*“Ara bé, Hitler significa la massacre organitzada, la supressió de tota llibertat i de tota cultura.”*²² Per aquest motiu, l'ascens dels nazis posa en perill la pau a Europa i obra la possibilitat d'una nova guerra.

En aquells moments, *“el triomf de Hitler a Alemanya ha fet, per així dir-ho, emergir a la superfície totes les antigues concepcions, inextricablement barrejades. La pau apareix com menys important des del moment en què pot comportar els horrors indecibles sota el pes dels quals gemeguen milers de treballadors als camps de concentració d'Alemanya.”*

Weil exposa una de les opinions, present en la ment de molts, sobre com actuar davant el perill nazi.

*“Aquest feixisme, que s'estén com una taca d'oli, no pot ser derrotat d'una altra manera que no sigui per la força; i, com el proletariat alemany està desarmat, només les nacions que continuen sent democràtiques poden assumir aquesta tasca. Tan se val si es tracta d'una guerra de defensa o d'una guerra preventiva.”*²³

3.1.2 La situació de la URSS

Simone Weil també dirigeix la seva atenció vers el règim soviètic. El seu referent és l'actuació del partit comunista alemany davant l'ascens de Hitler. Per tant necessita analitzar què ha passat amb la Revolució russa per a poder emetre un judici ajustat.

En el projecte d'un article titulat «Réflexions concernant la technocratie, le national-socialisme, l'URSS et quelques autres points»²⁴, escrit a la primavera de 1933, es refereix a Marx tot dient:

²¹ «La situation en Allemagne II», a II OC 1, p. 195

²² «Impressions d'Allemagne (août et septembre 1932). L'Allemagne en attente», a II OC 1, p. 136

²³ «Réflexions sur la guerre», a II OC 1, p. 291

²⁴ «Réflexions concernant la technocratie, le national-socialisme, l'URSS et quelques autres points», a II OC 1, pp. 213-216

“Certament, vivim immersos en una doctrina elaborada per un gran home, però un gran home mort fa cinquanta anys. Va crear un mètode; el va aplicar als fenòmens del seu temps; no el va poder aplicar als fenòmens del nostre.”

Per a Weil el marxisme és un mètode d'anàlisi, i cada generació el pot utilitzar per a definir els fenòmens essencials de la seva època. Ara bé, critica que *“sembla que els nostres cossos visquin sols en aquest període prodigiosament novell, que desmenteix totes les previsions anteriors; i (en canvi) els nostres esperits continuen movent-se, si no en el temps de la I Internacional, com a mínim en el temps anterior a la Primera Guerra mundial.”* És a dir, per a Weil, *“ningú intenta definir el període actual”*, ni fa un diagnòstic adequat.

En aquest mateix article, ressenya una obra de Ferdinand Fried titulada *La fin du Capitalisme*. Aquest autor alemany, proper a les posicions del nacional socialisme, defensa la fi del capitalisme en virtut de l'aparició d'una nova classe dominant: la burocràcia. Weil aprofita aquesta idea per a criticar la situació de la Unió Soviètica:

“Els comunistes obeeixen aquesta burocràcia russa, tan incapaç de jugar actualment un paper progressista a la resta del món, com la burgesia francesa després de Thermidor, quan va haver d'aixafar els sans-culottes que els havien donat suport.”

En un altre article inèdit, titulat «Faisons le point», també de la primavera de 1933, reitera que la Internacional comunista està completament subordinada a la burocràcia de l'Estat rus i ja no defensa els interessos del proletariat mundial. Fins i tot s'atreveix a afirmar que la Internacional saboteja totes les temptatives realitzades per a unificar i enfortir l'acció obrera, com seria el cas de la unitat sindical a França o el front únic i permanent de comunistes i socialdemòcrates a Alemanya. I acusa explícitament a la Internacional d'haver *“lliurat el proletariat alemany al feixisme.”*

De nou reclama la revisió dels principis del marxisme: *“Totes les concepcions que imperen actualment entre els militants han estat heretades del període anterior a la Primera Guerra Mundial. Ara bé, l'experiència d'aquests vint darrers anys imposa la necessitat de la revisió de tots aquests conceptes.”*²⁵

El juliol de 1933 publica «La patrie internationale des travailleurs». Comença el text denunciant explícitament allò que ha vingut reflexionant en els anteriors escrits inèdits: *“D'un temps ençà, els militants ben informats saben que l'Estat rus defensa els seus interessos d'Estat i no pas els interessos del*

²⁵ «Faisons le point», II OC 1, pp. 220-223

proletariat mundial.” I adverteix que l'Estat rus bé podria aliar-se, quan li convingués, amb la burgesia en contra del proletariat. Per a argumentar aquesta sospita proposa dos exemples del panorama internacional.

1. En primer lloc, recorda com en una de les clàusules del pacte de no agressió franco-rus (novembre 1932), la URSS es comprometia a no donar suport de cap manera als revolucionaris de les colònies franceses.
2. D'altra banda, Weil planteja exemples encara més punyents a partir de les relacions entre la URSS i l'Alemanya de Hitler, sobretot amb el tancament de les fronteres russes per als refugiats comunistes alemanys que fugien de la persecució nazi.²⁶

Simultàniament, Weil publica un article similar titulat «Le rôle de l'URSS dans la politique mondiale» on, a partir d'articles periodístics de diferent signe, posa de manifest l'acostament de l'Estat rus a l'Alemanya de Hitler.²⁷

Totes aquestes reflexions culminen en el seu gran article titulat «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?».²⁸ Publicat a la revista *La Révolution prolétarienne* l'agost de 1933. Es tracta d'una de les anàlisis weilianes més importats. En els escrits anteriors analitzava la política internacional de la URSS i el seu abandó del proletariat internacional. En aquest article descriu la situació interna del país.

Des de la Revolució russa d'octubre de 1917, la Unió Soviètica era el model d'organització social i política on s'emmirallaven tots els moviments de lluita obrera. Va obrir noves i prometedores perspectives a la situació de l'Europa revolucionària. S'havia trobat la manera d'unir l'acció legal a la il·legal, el treball sistemàtic dels militants disciplinats amb l'efervescència espontània de les masses. Per tot el món s'havien de formar partits comunistes als quals el partit bolxevic transmetria el seu saber; havien de substituir la socialdemocràcia, "cadàver pudent" (Rosa Luxemburg)²⁹, que no tardaria a desaparèixer de l'escena de la història; havien de conquerir el poder en un breu termini. El règim polític creat espontàniament pels obrers de París el 1871, i després pels de Sant Petersburg el 1905, es va instal·lar sòlidament a

²⁶ «La patrie internationale des travailleurs», a II OC 1, pp. 250-252

²⁷ «Le rôle de l'URSS dans la politique mondiale», a II OC 1, pp. 253-259

²⁸ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», a II OC 1, pp. 260-281

²⁹ Aquesta expressió no és pròpiament de Rosa de Luxemburg. Ella havia parlat de ressuscitar la Internacional, a rel dels fets del 4 d'agost de 1914; posteriorment Lenin, aprofitant aquesta idea, va divulgar a Pravda que Rosa de Luxemburg havia dit que la socialdemocràcia era "un cadàver pudent".

Rússia i es va estendre la seva influència per la superfície del món civilitzat.³⁰

Ara bé, a la història de la Revolució russa la guerra representa, de manera constant, el seu problema central. La Revolució es va fer contra la guerra, per soldats que veien com es desmuntava l'aparell governamental i militar sota els seus peus i estaven farts de suportar un jou intolerable.

Tanmateix, després Kerenski, va cridar a la guerra exactament per les mateixes raons que ho van fer en un altre temps els girondins. Trotsky havia demostrat com la burgesia concebent la guerra com una manera d'ajornar els problemes de política interior i de situar novament al poble sota el jou del poder de l'Estat, volia convertir *"la guerra fins a l'esgotament de l'enemic en una guerra fins a l'esgotament de la Revolució"*. Els bolxevics cridaven a la lluita contra l'imperialisme; però era la mateixa guerra i no l'imperialisme el que havia de qüestionar-se, així ho van entendre quan, un cop arribats al poder, es van veure obligats a signar la pau de Brest-Litovsk.

L'antic exèrcit estava destrossat. Lenin havia repetit que la dictadura del proletariat no podia comportar ni exèrcit, ni policia, ni burocràcia permanents, però els exèrcits blancs i el temor davant possibles intervencions estrangeres no van tardar a situar a Rússia sencera en estat de setge. Es reconstituí l'exèrcit, es suprimí l'elecció dels oficials, es van reintegrar trenta mil oficials de l'antic règim, es va restablir la pena de mort, la disciplina antiga i el centralisme; de manera paral·lela es van reorganitzar la burocràcia i la policia.³¹

Era evident que l'aixafament de la Revolució russa, mitjançant la intervenció brutal de l'imperialisme estranger hagués pogut aniquilar les perspectives revolucionàries, però, quinze anys més tard de la pressa del poder per part del proletariat, Simone Weil denuncia que el règim sorgit d'aquesta revolució no és un Estat obrer. La Revolució russa no ha estat, ni molt menys, aixafada. Els seus enemics interiors i exteriors han estat derrotats. No obstant això, en cap lloc del món, inclòs el territori rus, hi ha soviets; en cap lloc del món, inclòs el territori rus, hi ha un partit comunista pròpiament dit. El "cadàver pudent" de la socialdemocràcia ha continuat durant quinze anys corrompent l'atmosfera política, la qual cosa certament no és obra d'un cadàver; si al final se l'ha desplaçat ho ha estat pel feixisme i no per la revolució. El règim sorgit de la Revolució d'Octubre i que havia d'estendre's o morir, s'ha adaptat bastant bé durant quinze anys als límits de les fronteres nacionals russes.

³⁰ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», a II OC 1, pp. 261-262

³¹ «Réflexions sur la guerre», a II OC 1, pp. 295-296

En aquest moment, 1933, la seva funció exterior consisteix, com ho demostren amb evidència els esdeveniments d'Alemanya, a estrangular la lluita revolucionària del proletariat. La burgesia reaccionària ha acabat adonant-se que el règim soviètic es troba prop de perdre tota la força d'expansió, i es pregunta si no podria acabar pactant amb ell de cara a futures guerres, aliances defensives i ofensives.³²

“Aquest règim revolucionari s’assembla al que creia instaurar Lenin en la mesura que exclou gairebé completament la propietat capitalista; pel que fa a la resta, és tot el contrari. En lloc d’una efectiva llibertat de premsa, hi ha la impossibilitat d’expressar un judici lliure en la forma de document imprès o manuscrit, o fins i tot per la simple paraula, si no es vol córrer el risc d’una deportació; en comptes d’un lliure joc dels partits en el marc del sistema soviètic, “un partit en el poder i la resta a la presó;”³³ en lloc d’un partit comunista destinat a aglutinar, des d’una lliure cooperació, els homes que posseeixen el més alt grau de dedicació, de consciència, de cultura, d’esperit crític, hi ha una simple maquinària administrativa, instrument passiu a les mans del Secretariat que, segons afirma el mateix Trotsky, l’únic que té de partit és el nom. En lloc de soviets, sindicats i cooperatives funcionant democràticament i dirigint la vida econòmica i política, trobem organismes que porten els mateixos noms però reduïts a mers aparells administratius; en lloc del poble armat i organitzat en milícies a fi d’assegurar per si mateix la defensa de l’exterior i l’ordre a l’interior, un exèrcit permanent, una policia incontrolada i armada cent vegades millor que la del Tsar; en fi, i sobretot, en comptes de funcionaris elegits, controlats i revocables permanentment, que haurien d’assegurar el govern en espera del moment en què “cada cuinera aprengué a governar l’Estat,”³⁴ una burocràcia permanent irresponsable, reclutada entre afins i posseïnt, mitjançant la concentració a les seves mans de tot el poder polític i econòmic, un poder desconegut fins avui en la història.”³⁵

La conclusió de Weil pot ser entesa com un lúcid pessimisme o com un realisme cru que la va obligar a replantejar-se molts dels seus principis ideològics. Per una part, planteja que es pot esperar l’arribada del socialisme per a demà passat, de manera que mai acabi d’arribar. Weil considera que aquesta actitud, que esdevé creença o virtut, difícilment es pot distingir de l’esperit d’aquells que esperaven el Judici final.

³² «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», a II OC 1, p. 262

³³ La frase és de Mikhaïl Tómsky i citada per Boris Souvarine, amic de Simone Weil, en els seus articles

³⁴ És una cita lliure d’una expressió de Lenin: “No som utòpics i sabem que el primer peó o la primera cuinera no són capaços de participar en la gestió de l’Estat. Però... exigim.. que es comenci a fer participar en l’aprenentatge de la gestió de l’Estat a tots els treballadors”. A «Els bolxevics conservaran el poder?» 1917.

³⁵ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», II OC 1, pp. 262-263

Weil està criticant la dimensió apocalíptica del marxisme; com d'altres autors, veia en les seves propostes socials i polítiques una secularització de l'escatologia jueu-cristiana.

Segons Weil, l'evidència ens diu que al llarg de la història els homes han lluitat, han patit i han mort per a emancipar els oprimits, però els seus esforços no els han portat a altra cosa que a substituir un règim opressor per un altre. Per a ella, la URSS n'és un bon exemple. Aleshores *“si volem travessar virilment aquesta època ombrívola, ens abstindrem, com l'Ajax de Sòfocles, d'animar-nos amb esperances buides.”*³⁶

Encara que sembli que la Revolució d'Octubre a Rússia ha renovat totes les peces de l'estructura social, això només és una aparença. Només ha reforçat els poders que durant el tsarisme ja eren realment els únics: la burocràcia, la policia i l'exèrcit. Si bé la Revolució va abolir els privilegis que no corresponien a cap funció efectiva, no va capgirar el repartiment de les funcions i poders que els estaven relacionats.

Fins i tot, Weil pronostica: *“podria ser que els financers, especuladors, accionistes, col·leccionistes de poltrones de l'administració, els petits comerciants, els rendistes i tots els paràsits, petits i grans, siguin un bon dia escombrats. Això podria anar també acompanyat d'esdeveniments violents. Però, com creure que aquells que pateixen la situació d'esclaus a les fàbriques i a les mines, esdevindrien, de cop, ciutadans d'una nova economia? Altres, i no pas ells, seran els beneficiaris de l'operació.”*³⁷

Aleshores, què cal fer? Trobem la resposta de Weil al final de l'article «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?». Després d'analitzar la situació alemanya i la *New Deal* de Nord Amèrica, fa una proposta que, tot i ser pessimista, ens remet a la importància de l'estudi i de la formació.

Weil reconeix que el seu punt de vista pot ser titllat de derrotisme,³⁸ fins i tot per part dels seus camarades sindicalistes que intenten aclarir la situació dels obrers. La gran qüestió, després d'aquesta anàlisi social i política, és si cal o no continuar la lluita.

En el primer cas Weil diu que està disposada a lluitar amb tant d'ardor com si la victòria fos segura. *“No ens ofereix cap dificultat, un cop que s'ha decidit*

³⁶ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», II OC 1, p. 260

³⁷ «Examen critique des idées de révolution et de progrès», a II OC 2, p. 148

³⁸ No s'equivocava Simone Weil, fins i tot, com ja hem vist, va ser criticada pel mateix Trotsky

actuar, a guardar intacta, en el pla de l'acció, l'esperança que un examen crític ha demostrat que no té fonament: aquí és on resideix l'essència mateixa del coratge. Ara bé, com una derrota amenaçaria d'aniquilar, durant un període indefinit, tot el que als nostres ulls confereix valor a la vida humana és evident que hem de lluitar amb tots els mitjans que, en la nostra opinió, tinguin una oportunitat de ser eficaços. Un home que hagués estat llançat al mar, en ple oceà, no hauria de deixar-se ofegar; encara que tingués poques possibilitats de salvar-se, hauria de nedar fins a l'esgotament. Però nosaltres no ens trobem sense esperança."

És a dir, com existeix encara l'esperança de l'alliberament del proletariat, no es poden llençar en una lluita suïcida tot malgastant esforços que esdevindrien inútils en l'actual lluita i hipotecarien el futur. El proletariat encara disposa d'obriers d'elit, la majoria fora de les organitzacions sindicals i polítiques, preparats, si l'ocasió es presenta, a consagrar-se enterament en la construcció d'una societat raonable. En circumstàncies favorables, un moviment espontani de masses els pot portar al primer pla de l'escena de la història.

A l'espera de l'arribada del moment oportú, Weil aconsella a aquests obrers a formar-se i reflexionar, mentre va augmentant la seva influència en les organitzacions obreres encara vives, i a agrupar-se per desenvolupar, al carrer o a les empreses, les accions que siguin possibles en l'actual situació d'inèrcia de les masses.

*"L'única esperança del socialisme resideix en aquells que ja han realitzat en ells mateix, dins el que és possible en la societat d'avui, aquesta unió del treball manual i del treball intel·lectual que defineix la societat que proposem."*³⁹

Weil reconeix que *"enormes forces que hem de combatre es disposen a aixafar-nos, i, evidentment, poden impedir-nos que existim plenament... però hi ha un terreny on són impotents. No poden impedir-nos treballar per concebre clarament l'objecte dels nostres esforços per tal que si no podem realitzar el que volem, almenys ho hàgim volgut i no sols desitjat cegament; i, d'altra banda, la nostra feblesa pot impedir-nos la victòria, però no comprendre la força que ens aixafa. Res en el món pot impedir-nos ser lúcids. No hi ha cap contradicció entre aquesta tasca d'aclariment teòric i el treball que imposa la lluita efectiva; existeix, al contrari, una correlació, ja que no es pot actuar sense saber què es vol i quins obstacles cal superar."*⁴⁰

³⁹ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», II OC 1, p. 280

⁴⁰ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», II OC 1, p. 281

3.2 UN PRIMER DIAGNÒSTIC: REFLEXIONS SOBRE LES CAUSES DE LA LLIBERTAT I DE L'OPRESSIÓ SOCIAL

Reflexions sobre les causes de la llibertat i de l'opressió social és una de les obres més importants no només del pensament de l'autora, sinó també del pensament social europeu. Ella sempre es referia a aquest extens article com la seva "gran obra". És el seu treball més sistemàtic i estructurat.

En el fons, es tracta d'una actualització del pensament marxista a la llum dels darrers esdeveniments històrics que havien afligit Europa. Marx havia formulat les seves teories en un període de prosperitat i de progrés. Les revolucions burgeses i industrials havien generat grans expectatives. Semblava possible que el creixement econòmic fos continuat i que la millora progressiva de les condicions socials del proletariat fos irreversible.

Tanmateix, Weil viu en una època en la qual s'ha demostrat la inviabilitat del mite del progrés ininterromput. La crisi econòmica del 29 i l'ascens dels totalitarismes qüestionaven pregonament la idea del progrés que havia marcat el pensament europeu del s.XIX. Per tant, calia actualitzar les propostes i les previsions marxistes per tal d'adequar-les a la realitat de la dècada dels anys 30.

3.2.1 Panorama de l'Europa després de la crisi de 1929

A la introducció, Simone Weil planteja una panoràmica de la situació social, política, econòmica de l'Europa dels anys 30. En primer lloc, vist que les possibilitats de triomf d'una revolució proletària són prou escasses, torna a reclamar un replantejament global de la lluita obrera per tal de superar els models antiquats de la societat anterior a la Primera Guerra Mundial.

"L'època actual és una d'aquelles en la que tot allò que normalment sembla constituir una raó per viure s'esvaeix i, davant del perill d'enfonsar-nos en el desconcert o en la inconsciència, tot ha de ser qüestionat de bell nou."

Un dels trets característics d'aquest moment és l'ascens dels moviments totalitaris, en concret el nacionalsocialisme alemany i el feixisme italià. A més remarca la crisi de la democràcia ja que han estat les mateixes eleccions les que han possibilitat l'ascens de partits autoritaris que han acabat aniquilant el règim democràtic que els havia obert les portes del poder.

"Que el triomf de moviments autoritaris i nacionalistes arruïni per tot arreu l'esperança que les bones persones havien posat en la democràcia i en el pacifisme és només un aspecte del mal que patim; aquest és molt més profund i està més estès."

Ara bé, tot i que els grans ideals com la llibertat de la democràcia i el pacifisme estiguin sota sospita ja que han possibilitat, d'alguna manera l'arribada al poder d'Adolf Hitler, Weil considera que es tracta d'un dels molts aspectes que estan en crisi, ja que la situació de dubte afecta tots els àmbits de la vida.

“Podem plantejar-nos si hi ha un àmbit de la vida pública o privada en què la font d'activitat i d'esperança no estigui enverinada per les condicions en què vivim.”

Aleshores, passa a analitzar la que segurament és la causa dels mals: la situació econòmica. En primer lloc, exposa la situació dels obrers, abocats a l'atur.

“El treball ja no es realitza amb l'orgullosa consciència de ser útil, sinó amb el sentiment humiliant i angoixós de posseir, només pel fet de gaudir, senzillament, d'un lloc de treball, un privilegi concedit per un eventual favor de la sort, privilegi de què estan exclosos molts éssers humans.”

En segon lloc, es centra en la situació dels empresaris i, un cop criticada la quimèrica idea del progrés social del marxisme, critica ara la quimèrica idea del “progrés econòmic il·limitat” que fonamenta el capitalisme.

“Els empresaris han perdut la ingènua creença en un progrés econòmic il·limitat que els feia imaginar que tenien una missió.”

Finalment, passa a criticar la tercera gran quimera de la societat occidental: “el progrés tècnic”. D'una banda, acusa el desenvolupament tècnic de la precarietat de les condicions de vida dels obrers a les fàbriques. El maquinisme que havia d'aportar un benestar il·limitat a tota la societat, ha generat unes condicions laborals inhumanes a les grans cadenes de producció, tant als països capitalistes com a la Unió Soviètica. Ara bé, amb la crisi de superproducció, aquestes màquines ja no serveixen ni tan sols per a incrementar el volum de fabricació de productes que acaben sent emmagatzemats en stocks que provoquen la fallida de les empreses.

D'altra banda, si la tècnica ja no és un aliat prou segur de la indústria convencional, sembla que només resulta útil per a la fabricació d'armament, on s'ha posat de manifest la seva gran eficàcia.

“Sembla que el progrés tècnic hagi fet fallida, ja que, en comptes de benestar, l'únic que ha aportat a les masses és la misèria física i moral en què les veiem debatre's; d'altra banda, les innovacions tècniques ja no s'accepten pràcticament enlloc, excepte en la indústria de guerra.”

La ciència tampoc escapa de la crítica weiliana. Per a ella s'està convertint en un substitut del monopoli del saber que abans exercien els sacerdots. I, a semblança d'ells, genera un nou sistema de creences que lluny a col·laborar en l'alliberament del poble, el sotmet al domini d'un nou univers simbòlic i quasi màgic. En aquest sentit, Weil critica *"la difusió de les llums"* ja que devalua d'alguna manera la profunditat del coneixement científic.

"Pel que fa al progrés científic, no es veu amb facilitat per a què pot servir apilar encara més coneixements sobre un cúmul ja massa vast com perquè el compregui el pensament dels especialistes; l'experiència mostra que els nostres avantpassats es van enganyar en creure en la difusió de les llums, perquè no és possible divulgar a les masses sinó una miserable caricatura de la cultura científica moderna, caricatura que, lluny de formar el seu judici, les habitua a la credulitat."

La seva crítica arriba fins i tot a l'art. Recordem que ens trobem en plena crisi de l'art durant el període d'entre-guerres.

"Fins i tot l'art pateix de retruc el desconcert general que, en part, el priva del seu públic i, per això, perjudica la inspiració."

Finalment analitza les repercussions de la crisi en l'àmbit domèstic. Els seus comentaris recorden les descripcions fetes sobre la situació de la joventut alemanya.

"La vida familiar, en fi, no és sinó ansietat des del moment en què la societat s'ha tancat per als joves. La generació, la vida de la qual és únicament espera febril del futur, vegeta, a tot el món, amb la consciència de no tenir cap futur, que no hi ha lloc per a ella en el nostre univers."

Les conclusions de Simone Weil són esfereïdores. De la crítica ideològica passa a l'anàlisi sociològic per arribar a una diagnosi pràcticament existencialista.

*"D'altra banda, encara que aquest mal és més agut per als joves, és avui comú a tota la humanitat. Vivim una època privada de futur. L'espera del que vindrà ja no és esperança, sinó angonya."*⁴¹

⁴¹ RCL, pp. 43-44

3.2.2 Anàlisi de l'opressió

L'objectiu d'aquestes "reflexions" no es limita a la descripció de les conseqüències de la crisi a tots els nivells de la vida social, sinó que pretén analitzar les causes de l'opressió social i, un cop conegudes, esbrinar les causes de la llibertat.

Weil parteix del context històric de carreró sense sortida de la societat alemanya. L'opressió del règim de Hitler és cada cop major, però qualsevol intent de revolta per part del proletariat només aconseguiria incrementar la por de la burgesia i, per tant, accelerar el procés de traspàs del poder al partit nazi.

D'altra banda, la situació de la URSS no resulta més esperançadora. Segons Weil, la Revolució d'Octubre no ha portat l'emancipació de la classe obrera sinó que només ha canviat la propietat dels mitjans de producció; mentre els treballadors de les fàbriques es troben en una situació d'explotació anàloga a la dels seus companys dels països capitalistes.

En conseqüència, Weil, tal com havia anunciat al final del seu article «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», creu que cal analitzar els mecanismes que originen l'opressió social (*"la nostra feblesa pot impedir-nos la victòria, però no comprendre la força que ens aixafa"*), per tal de no repetir el mateix error que la Revolució russa: substituir un model d'opressió per un altre.

Weil, després d'haver criticat àmpliament el model marxista d'interpretació de la història, proposa un altre plantejament teòric. En primer lloc, planteja la inutilitat d'una revolució total a un país determinat si els seus veïns no participen d'aquesta transformació radical. En el fons està justificant la raó per la qual la Unió soviètica no ha pogut acomplir totes les seves expectatives revolucionàries. Si ho hagués fet, hauria estat en inferioritat de condicions polítiques i militars respecte a les altres potències que haguessin avortat el procés revolucionari.

"De tant en tant els oprimits aconsegueixen desfer-se d'un grup d'opressors i reemplaçar-lo per un altre, de vegades, fins i tot aconsegueixen canviar la forma d'opressió; però, per suprimir l'opressió mateixa, seria necessari suprimir el seu origen, abolir tots els monopolis, els secrets màgics o tècnics que proporcionen un domini sobre la natura, l'armament, la moneda, la coordinació del treball. Fins i tot quan els oprimits fossin prou conscients com per decidir-se a fer-ho, no podrien aconseguir-ho. Significaria condemnar-se a ser subjugats, immediatament, pels grups socials que no han dut a terme la mateixa transformació."

També planteja que, en el cas que tothom accedís a aquesta nova societat revolucionària, també resultaria inviable el projecte ja que la societat que hem constituït ja no pot fer marxa enrere vers models més naturals de vida.

“Fins i tot si aquest perill es descartés miraculosament, significaria condemnar-se a mort, perquè, un cop oblidats els procediments primitius de producció i un cop transformat el medi natural corresponent, no és possible tornar a entrar en contacte directe amb la natura.”⁴²

Aleshores, Weil exposa la seva gran tesi: l'opressió social és el preu que l'ésser humà paga per haver-se alliberat de la submissió a la natura. Dit en paraules de la pròpia Weil:

“D'ençà que la societat es divideix en homes que ordenen i homes que executen, tota la vida social està dominada per la lluita pel poder; i la lluita per la subsistència gairebé no intervé, si no és com un factor, per descomptat indispensable, de la primera.”⁴³

Més endavant amplia aquesta idea:

“Cal plantejar un cop més el problema fonamental, a saber, en què consisteix la relació que, fins ara, sembla unir l'opressió social i el progrés en les relacions de l'home amb la natura. Si es considera a grans trets el conjunt del desenvolupament humà fins als nostres dies, si, sobretot, s'oposen les tribus primitives, organitzades gairebé sense desigualtat, a la nostra civilització actual, sembla que l'home no pugui alleujar el jou de les necessitats naturals sense sobrecarregar en la mateixa mesura el de l'opressió social, com pel joc d'un misteriós equilibri. Fins i tot, cosa encara més singular, es diria que, si la col·lectivitat humana, en bona mesura, s'ha emancipat del pes amb què les desmesurades forces de la natura aclaparen a la feble humanitat, aquesta, en contrapartida, ha pres d'alguna manera el relleu de la natura fins al punt d'aixafar a l'individu de manera anàloga.”⁴⁴

Dit d'una altra manera: l'opressió social és el preu del progrés tècnic i social.

“En l'organització igualitària de les tribus primitives, res permet resoldre cap d'aquests problemes, ni el de la privació, ni el de l'estímul per a l'esforç, ni el de la coordinació del treball; l'opressió social, en canvi, proporciona una solució immediata, creant, per dir-ho a grans trets, dues categories d'homes: els que manen i els que obeeixen.”

⁴² RCL, p. 83

⁴³ RCL, p. 84

⁴⁴ RCL, p. 94

Com a la nostra societat el progrés ha arribat a uns nivells extraordinaris, també l'opressió és extraordinària de tal manera que el grup social dels éssers humans que coordinen les feines dels altres cada cop està més separat de les condicions de vida dels treballadors.

*“Amb freqüència, els resultats són prodigiosos quan la divisió de categories socials és prou profunda com perquè els que decideixen els treballs no estiguin exposats a sentir, ni tan sols a conèixer, les dificultats esgotadores, ni els dolors, ni els perills, mentre que els que els executen i pateixen no tenen una altra opció, en estar sempre sota l'amenaça, més o menys encoberta, de la mort. Així, l'home només escapa, en certa manera, als capritxos d'una natura cega abandonant-se als capritxos, no menys cecs, de la lluita pel poder.”*⁴⁵

3.2.3 Quadre teòric d'una societat lliure

Malgrat l'aparent pessimisme de l'anàlisi de la societat que fa Simone Weil, la seva lucidesa la porta a plantejar, amb un gran realisme, la possibilitat del canvi. Ara bé, un canvi que no està fonamentat en il·lusions quimèriques com el progrés social del marxisme, el progrés econòmic del capitalisme o el progrés tècnic de la ciència.

El punt de partença de la seva reflexió és antropològic. Si fins ara l'anàlisi sociològica comportava unes perspectives prou negatives; ara Weil pren com a referent l'individu i a partir d'ell contempla la possibilitat de millora de la societat.

“Res en el món, no obstant això, pot impedir a l'home sentir que ha nascut per a la llibertat. Mai, passi el que passi, pot acceptar la servitud; perquè pensa.”

Ens trobem davant d'una de les afirmacions més importants de Simone Weil. L'experiència interior de l'ésser humà li fa sentir que *“ha nascut per a la llibertat”*. Per tant, tot i que els condicionaments materials i socials el porten, o bé a estar sotmès als mecanismes de la necessitat de la natura o bé a mecanismes similars però de l'opressió social, la condició humana està íntimament vinculada a la llibertat; i, malgrat totes les circumstàncies exteriors, l'ésser humà lluitarà sempre per la llibertat.

D'on neix aquesta tendència, podríem dir natural, de l'ésser humà? L'ésser humà no *“pot acceptar la servitud; perquè pensa”*. Si a la introducció de

⁴⁵ RCL, pp. 98-99

l'article Weil, tot partint de les condicions materials, arribava a la situació existencial de l'individu (*L'espera del que vindrà ja no és esperança, sinó angouxa*), ara parteix d'aquest mateix individu per a construir aquesta esperança que li ha estat arrabassada pels condicionaments socials i econòmics.

Ara bé, podríem dir que aquesta concepció no és nova. Weil és filla d'una llarga tradició defensora de la llibertat com un dels elements fonamentals de la persona. On recau la seva singularitat? Segurament el seu plantejament divergeix dels seus predecessors en el paper de la llibertat entesa com una conquesta o com un projecte quimèric que, al cap i a la fi, es converteix en un instrument opressor en mans de la classe dominat de torn.

"Mai no ha deixat de somiar una llibertat sense límits, bé com a felicitat passada, de la que s'hauria vist privat per un càstig, bé com a felicitat futura, deguda a una mena de pacte amb una providència misteriosa. El comunisme imaginat per Marx és la forma més recent d'aquest somni; un somni que, com tots els somnis, sempre ha resultat va i, si ha pogut consolar, ho ha fet com l'opi; és hora de renunciar a somiar la llibertat i decidir-se a concebre-la."

Per tant, ens trobem davant d'una proposta que denuncia la vacuïtat de determinats mites que, lluny de col·laborar en l'emancipació de l'ésser humà, han consolidat la seva opressió. La proposta de Weil és diferent.

"El que cal intentar representar clarament és la llibertat perfecta, no amb l'esperança d'aconseguir-la, sinó amb l'esperança d'aconseguir una llibertat menys imperfecta que la de la nostra condició actual, ja que el millor només és concebible per allò perfecte; només pot dirigir-se cap a un ideal."

Ens trobem davant d'una concepció de la llibertat entesa com a valor, no com a mer projecte social o polític. Segurament podríem identificar allò que Weil anomena "ideal" com a "valor".

"L'ideal és tan irrealitzable com el somni, però, a diferència d'aquest, manté relació amb la realitat, permet, a títol de límit, ordenar les situacions, reals o realitzables, des del seu menor al seu més alt valor."

En aquest sentit, l'ideal –el valor– indica la direcció, no la meta ja que l'ésser humà sempre estarà sotmès a la necessitat (*necessité*).

"La llibertat perfecta no es pot concebre com a desaparició de la necessitat la pressió de la qual patim sempre; mentre l'home visqui, és a dir, mentre constitueixi un fragment ínfim d'aquest univers despietat, la pressió de la necessitat mai disminuirà un sol instant. En el món en què vivim no pot tenir lloc, excepte per ficció, un estat de coses en què l'home obtindria tanta fruïció, i amb tan poca fatiga, com volgués. La natura, és veritat, és més

clement o més severa amb les necessitats humanes segons els climes i, potser, segons les èpoques; però esperar la miraculosa invenció que la faria clement a tot arreu i d'una vegada per sempre és, si més no, tan poc raonable com les esperances vinculades, en un altre temps, a l'any mil."⁴⁶

Cal tenir present que en francès dues paraules es corresponen a "necessitat"; són "*nécessité*" i "*besoin*". Simone Weil utilitza la primera per a descriure l'ordre de l'univers sotmès a la força que regeix la matèria. En aquest sentit, l'ésser humà, inserit a l'univers, és un ésser necessitat, és a dir, sotmès a les imposicions de la natura que generen en ell necessitats (*besoins*). Per tant, la concepció weiliana parteix d'aquesta força cega (*nécessité*) que regeix l'univers i de la qual l'ésser humà no pot escapar plenament. Tot i això, com ésser que disposa de la capacitat de pensar pot gestionar les seves necessitats (*besoins*) i adaptar-se a la realitat dels mecanismes de l'univers natural i social.

Les darreres planes d'aquest assaig weil·lià estan presidides per la confiança en la capacitat de pensar de l'ésser humà, malgrat la manca de perspectives d'aquell moment històric concret.

*"En definitiva, sembla raonable pensar que les generacions que presenciïn l'enfonsament del règim actual estan encara per néixer. (...) Què és exactament el que desapareixerà i el que subsistirà la civilització actual? En quines condicions, en quin sentit es desenvoluparà, després, la història? Són qüestions insolubles. El que sabem per endavant és que la vida serà menys inhumana en la mesura en què la capacitat individual de pensar i d'actuar sigui major. La civilització actual, de la que, sens dubte, els nostres descendents recolliran la totalitat o, almenys, alguns fragments en herència, conté, ho sentim prou bé, amb què aixafar l'home; però conté també, almenys en germen, amb què alliberar-lo. Hi ha en la nostra ciència, malgrat totes les foscors que ocasiona una mena de nova escolàstica, indicis admirables, parts netes i lluminoses, passos de l'esperit perfectament metòdics. En la nostra tècnica també hi ha gèrmens d'alliberament del treball."*⁴⁷

Res més lluny que un pessimisme desmoralitzador. Weil, malgrat la terrible situació social, política i econòmica de l'Europa dels anys 30 detecta aquests gèrmens capaços de fer una societat més humana i deixa la porta oberta a un futur per construir.

⁴⁶ RCL, pp. 100-101

⁴⁷ RCL, pp. 106-107

3.3 NOVES EXPERIÈNCIES

3.3.1 L'estada a la fàbrica

A la fàbrica, Simone Weil fa experiència del patiment humà. Les condicions laborals malmeten el seu deplorable estat físic. En tenim constància en el seu diari:

Dimarts, 11 de desembre de 1934: *“Violent mal de cap, treball lent i dolent. Dimecres he aconseguit fer-lo ràpid i bé, picant fort amb la maça, però (a canvi) un terrible mal d’ulls.”*⁴⁸

A la seva carta autobiogràfica, adreçada a J.M. Perrin a mitjans de maig de 1942, li explica que, com a conseqüència d'aquesta estada a la fàbrica, estava desfeta, físicament i psíquica. El contacte directe amb l'infortuni (*malheur*) havia matat la seva joventut. Estava acostumada a patir a causa de les seves migranyes, però no era del tot un autèntic infortuni perquè era biològic, no social. Coneixia molt bé l'existència de l'infortuni al món, fins i tot estava obsessionada per aquest tema, però mai ho l'havia constatat per mitjà d'un contacte directe i prolongat. A la fàbrica va experimentar la desgràcia de l'ésser humà, i això l'havia trasbalsat pregonament.

*“En la meva estada a la fàbrica, confosa als ulls de tothom, fins i tot als meus propis ulls, amb la massa anònima, la desgràcia dels altres va entrar en la meva carn i en la meva ànima. Res em separava d'ella, perquè havia oblidat realment el meu passat i no esperava cap futur, i difícilment podia imaginar la possibilitat de sobreviure a totes aquelles fatigues.”*⁴⁹

En el seu diari de la fàbrica trobem diversos exemples d'aquest infortuni dels obrers.

Dimecres, 9 de gener de 1935: *“A una obrera perforadora la seva màquina, malgrat la xarxa, li ha arrencat un manyoc de cabells, se li veu una gran clapa nua al cap. Això ha passat a final del matí. Tot i que li feia molt mal i encara li feia més por, ha tornat a la tarda a treballar.”*⁵⁰

Però aquest mal físic és només una part de l'infortuni al qual es veuen sotmesos els obrers i les obreres. Weil detecta el mal moral: la humiliació. A la carta a Perrin reflecteix aquest estat d'ànim.

⁴⁸ «Journal d'usine», a II OC 2, p. 174

⁴⁹ ED, p. 40

⁵⁰ «Journal d'usine», a II OC 2, p. 186

*"El que allí vaig patir em va marcar de tal forma que, encara avui, quan un ésser humà, sigui qui sigui, i no importa en quina circumstància, em parla sense brutalitat, no puc evitar la impressió que ha d'haver-hi un error i que, sens dubte, aquest error desgraciadament es dissiparà."*⁵¹

Una actitud interior que queda ben reflectida al seu diari:

"Torno del dentista (crec que dimarts pel matí, o, més aviat, dijous pel matí), i en pujar a l'autobús noto en mi una reacció estranya. Com és que jo, una esclava, puc pujar a aquest autobús, utilitzar-lo pels meus quatre xavos amb el mateix dret que qualsevol altra persona? Quin favor tan extraordinari! Si em fessin baixar brutalment dient-me que aquests mitjans de locomoció tan còmodes no són per a mi, sinó que he d'anar a peu, crec que em semblaria completament natural. L'esclavitud m'ha fet perdre la sensació de tenir drets. Em sembla un favor tenir moments en què no he de suportar la brutalitat humana. Aquests moments són com un somriure del cel, un regal de l'atzar."

Tot i això, Weil intueix que potser els seus companys no siguin del tot conscients d'aquesta lamentable situació:

*"Crec que els meus camarades no tenen aquest estat d'esperit en el mateix grau: no han comprès plenament que són esclaus. Les expressions de just i injust, sens dubte, han conservat fins a cert punt un sentit per a ells, en aquesta situació on tot és injustícia."*⁵²

Al seu comentari de *la Ilíada*, realitza una descripció que ens recorda aquest estat de semiinconsciència dels obrers a la fàbrica:

*"Si més no, els que supliquen, un cop escoltats, tornen a ser homes com els altres. Però hi ha éssers més malaurats que, sense morir, han esdevingut coses per a tota la seva vida. No hi ha al llarg del seus dies, cap joc, cap buit, cap espai lliure per a res que vingui d'ells mateixos. No són homes amb una vida més dura que els altres, situats socialment per sota dels altres; és una altra espècie humana, una convinença entre l'home i el cadàver."*⁵³

I més endavant afegeix, "no es pot perdre més del que perd l'esclau; perd tota vida interior."⁵⁴

⁵¹ ED, p. 40

⁵² «Journal d'usine», a II OC 2, p. 234

⁵³ «L'Iliade ou le poème de la force», a II OC 3, p. 231

⁵⁴ «L'Iliade ou le poème de la force», a II OC 3, p. 233

Segurament per a la seva constitució física, l'esforç del treball a la fàbrica resultava excessiu:

Entre el 11 d'abril i el 7 de maig de 1935 escriu: *“Malgrat el meu cansament, tinc tal necessitat d'aire fresc que vaig a peu fins al Sena; allà m'assec sobre una pedra, malenconiosa, exhaurida i amb el cor desfet per la ràbia i la impotència, sentint-me buida de tota la meva substància vital; em pregunto si fos condemnada a aquesta vida, podria travessar cada dia el Sena sense llançar-me alguna vegada dins.”*⁵⁵

Dijous, 20 de juny de 1935: *“Vaig al taller amb un sentiment excessivament penós; em costa fer cada pas (moralment i, de retruc, físicament). Em trobo en aquest estat de semi-esgarriament en el qual sóc la víctima designada per rebre qualsevol cop dur...”*⁵⁶

Dimecres, 26 de juny de 1935: *“Cansament al matí, no em queda prou força per passar el dia... noto un esgotament sord acompanyat d'un fort mal de cap, de descoratjament, de por o més aviat d'angoixa davant el treball, la meva taquilla, la pressa, etc. Fa un temps pesat, amb vent.*

*Vaig a la infermeria. «L'hi obrirem quan faci falta i sense demanar-li permís»*⁵⁷ Continuo el treball. Pateixo del braç, de l'esgotament, del mal de cap. (Tinc una mica de febre? En qualsevol cas, al vespre.) Però aconseguixo, a força d'anar de pressa, no patir durant espais de temps successius de 10 minuts a un quart d'hora. A les 5 és l'hora de cobrar. Després, ja estic farta. Compto les meves peces, netejo la màquina i demano per sortir.”⁵⁸

La experiència del treball en cadena, li fa experimentar el procés de degradació al que es veuen abocats els obrers. El treball mecànic genera unes inèrcies de deshumanització, de cosificació. L'ésser humà esdevé una peça més dels engranatges de la producció. Aquesta és, segurament, una de les claus que permeten entendre el pensament weilià i les seves ulteriors propostes.

15 de gener de 1935: *“L'esgotament acaba per fer-me oblidar les vertaderes raons de la meva estada a la fàbrica i fa gairebé invencible per a mi la forta temptació que comporta aquesta vida: la de no pensar més, l'única manera de no patir. Només el dissabte al vespre i el diumenge, tornen els records i les idees esquinqades, i llavors em recordo que també sóc un ésser pensant. Experimento un fort calfred al constatar la dependència en què em trobo*

⁵⁵ «Journal d'usine», a II OC 2, p. 222

⁵⁶ «Journal d'usine», a II OC 2, p. 228

⁵⁷ Tot referint-se a la ferida del dit

⁵⁸ «Journal d'usine», a II OC 2, pp. 233-234

davant les circumstàncies exteriors: seria suficient que m'obliguessin un dia a un treball sense el descans setmanal -la qual cosa, després de tot, és quelcom sempre possible- perquè em convertís en una bèstia de càrrega, dòcil i resignada (almenys per a mi mateixa). Només el sentiment de la fraternitat i la indignació davant les injustícies infligides als altres subsisteixen intactes, però fins a quin punt resistiria tot això a la llarga?. No estic lluny d'arribar a la conclusió de què la salut de l'ànima d'un obrer depèn, d'entrada, de la seva constitució física. No veig la forma com els que no són robustos puguin evitar el caure en alguna forma de desesperació: borratxeres, vagabunderia, crim, llibertinatge, o simplement i molt més sovint en l'embrutiment (i la religió?)."

Però l'objectiu que l'ha portat fins a la fàbrica és estudiar les possibilitats d'una revolució, no tan com s'hauria de lluitar contra la classe dominant sinó quin règim hauria de substituir l'actual sistema de producció capitalista. Ara bé, l'experiència diària de la fàbrica, amb la pressió de l'atur, li fa comprendre la dificultat de qualsevol moviment revolucionari.

*"La revolta és impossible, excepte per fegonades (vull dir que fins i tot a títol de sentiment). Però rebel·lar-se, contra què? L'obrer està sol amb el seu treball; un no pot rebel·lar-se més que contra si mateix; ara bé després ha de continuar treballant amb irritació, la qual cosa equival a treballar malament i, en conseqüència, a morir de fam. Per exemple, cal recordar el cas de l'obrer tuberculosa acomiadada per malmetre una comanda. Som com els cavalls que es fereixen a si mateixos quan estiren de la brida, i un, davant tal situació, es doblega. Es perd, fins i tot, la consciència d'aquesta situació; es pateix, això és tot. Qualsevol pensament resulta, aleshores, dolorós."*⁵⁹

Finalment, es pregunta què ha guanyat amb aquesta experiència:

"El sentiment de no posseir cap dret, sigui quin sigui. La capacitat de moralment tenir-ne prou amb mi mateixa, de viure en aquest estat d'humiliació latent i perpetu, sense sentir-me humiliada als meus propis ulls, la capacitat d'assaborir intensament cada instant de llibertat o de camaraderia, com si això hagués de ser etern. He aconseguit, també, un contacte directe amb la vida..."

"He estat a punt d'enfonsar-me. Gairebé ho he estat. El meu ànim i el sentiment de la meva dignitat han estat destruïts gairebé totalment durant un període, el record del qual m'humiliaria sempre si no fos perquè, parlant francament, no he conservat el record. M'aixecava amb angoixa, anava a la fàbrica amb temor i treballava com una esclava; la pausa del migdia era per a mi un esquiuçament; tornava a tres quarts de sis, preocupada sobretot per

⁵⁹ «Journal d'usine», a II OC 2, pp. 192-193

dormir prou (cosa que no feia) i de despertar-me a temps; el temps era un pes intolerable. El temor -la por- del que s'acostava només deixava d'apagar el meu cor el dissabte al vespre i el diumenge al matí. I l'objecte de tal temor eren sempre les ordres."

"El sentiment de la dignitat personal tal com ha estat fabricat per la societat està trencat. Cal forjar-ne un altre (encara que l'esgotament extingeixi la consciència de la pròpia facultat de pensar!). He d'esforçar-me a conservar-lo. Una s'adona, a la fi, de la seva pròpia importància."

Es planteja la situació de *"la classe d'aquells que no compten -en cap situació- als ulls de ningú... i que no comptaran mai, arribi el que arribi (malgrat l'últim vers de la 1a estrofa de la Internacional)."*⁶⁰ Weil s'amoïna de la situació dels desheretats, aquells per a qui ni tan sols la revolució els pot aportar una millora significativa en les seves condicions de vida; aquells que a la Unió Soviètica, on teòricament s'ha instaurat el règim proclamat per la Internacional, també viuen sotmesos al jou de la disciplina de la fàbrica.

Per tant, el canvi no només s'ha de centrar en les condicions materials. *"El fet capital no és el patiment, sinó la humiliació."* Weil, acostumada al patiment físic, considera que no és el responsable de la situació d'infortuni. *"És possible que Hitler fonamenti la seva força sobre aquesta qüestió, (en lloc de l'estúpid "materialisme"...)"*. Evidentment, Weil no té cap intenció d'imitar el règim nazi, ans al contrari. Però reconeix que Hitler ha estat capaç d'aportar quelcom a les masses de treballadors i de joves aturats alemanys que els ha fet aixecar-se de la seva prostració. I aquesta força que els ha conferit no és quelcom material sinó un ideal, un futur, una esperança que retorna la dignitat a aquell poble vençut i desmoralitzat.

Per això Weil comenta: *"Si el sindicalisme donés un sentiment de responsabilitat en la vida quotidiana..."*, perquè els obrers necessiten recuperar la seva pròpia dignitat per a escapar de la situació d'humiliació estructural. *"Tenim necessitat per a nosaltres mateixos de signes externs del nostre propi valer."*

A més, Weil, en el seu respecte per aquells que no tenen res afirma: *"No oblidar mai aquesta observació: he trobat sempre en els éssers rudes una gran generositat de cor i una aptitud per a les idees generals, en funció directa l'una de l'altra."*⁶¹

Per il·lustrar la importància del reconeixement del propi valer en la transformació de les condicions de vida, en «Diari de la fàbrica», Weil

⁶⁰ «Journal d'usine», a II OC 2, p. 253

⁶¹ «Journal d'usine», a II OC 2, p. 254

planteja el cas de Guihéneuf i de Jacquot. El primer és un personatge molt important per a Simone. Guihéneuf va començar com a obrer, però va estudiar matemàtiques d'adult i va acabar sent enginyer. A més va aprendre rus i, com a membre del partit comunista francès es va establir a la URSS. Tanmateix, la situació de desigualtat social entre la classe obrera i la jerarquia burocràtica el van fer tornar a França. Per a Weil, Guihéneuf és el model de l'ésser humà que, a conjugat a la seva vida el treball manual i l'intel·lectual.

En el següent fragment del «Diari de la fàbrica», Weil contraposa l'actitud racional de Guihéneuf amb el d'un obrer normal, Jacquot, qui treballa amb les màquines per templeig, sense arribar a entendre el seu funcionament la qual cosa genera “*un respecte supersticiós*”.

“Em diu Guihéneuf: per no haver estudiat matemàtiques, la màquina és un misteri per a l'obrer. No hi troba un equilibri de forces. També li manca seguretat, des del seu punt de vista. Per exemple: el del torner que per templeig ha trobat una eina que permet cilindrar alhora l'acer i el níquel, en comptes de canviar l'eina per passar d'un metall a un altre. Per a Guihéneuf, és, simplement, un cop de sort. Ell hi arriba (a descobrir-ho) amb (un pensament) quadriculat; (en canvi) l'altre, amb un respecte supersticiós. El mateix passa amb una màquina que no funciona. L'obrer veurà que cal posar-li tal o qual cosa... però, sovint, fa una reparació que, si bé li permet funcionar, la condemna a un desgast molt més ràpid, o a una nova avaria. L'enginyer no farà mai això. Fins i tot, si no utilitza el càlcul diferencial, les fórmules diferencials aplicades a l'estudi de la resistència de materials li permeten fer-se una idea precisa d'una màquina, en tant que participa en un joc determinat de forces.

La premsa que no funcionava i Jacquot:

Està clar que, per a Jacquot, aquesta premsa era un misteri, un misteri anàleg a la causa que impedia que funcionés. No sols en tant que factor desconegut, sinó, d'alguna manera, la màquina en si mateixa. Això no va... Com si fos una negativa de la pròpia màquina.”⁶²

Per mitjà de la seva estada a la fàbrica, Weil pot contrastar les seves teories amb la realitat. El seu pensament no es formula únicament a partir d'elucubracions mentals, sinó que és un pensament experiencial, fonamentat en l'experiència directa.

Tot el seu pensament posterior ha de ser interpretat a partir d'aquesta experiència tan important. Sovint, algunes de les seves propostes cíviques resulten indesxifrables si no es té present la informació vivencial que la convivència amb els obrers de la fàbrica li va aportar.

⁶² «Journal d'usine», a II OC 2, p. 261

3.3.2 La Guerra Civil Espanyola

3.3.2.1 La participació en el conflicte

El juliol de 1936 un grup de militars espanyols es va aixecar contra el govern de la República. Davant la manca de tropes per fer front a la insurrecció, el govern va donar armes als diferents grups d'obrers. S'iniciava d'aquesta manera el conflicte conegut com a Guerra Civil espanyola. Simone Weil assabentada va voler anar al front. D'una banda volia defensar el poble espanyol de la força del feixisme. D'altra, volia conèixer de primera mà el procés revolucionari espanyol.

Després de les anàlisis prou decebedores de la situació a Alemanya i a la URSS, Espanya s'obria com una esperança per al moviment obrer. Les primeres impressions són molt positives. Simone està entusiasmada amb la situació espanyola i, en concret, catalana.

“Resulta difícil de creure que Barcelona sigui la capital d'una regió en plena guerra civil. Si algú ha conegut Barcelona en temps de pau, quan arriba a l'estació de tren, no té la sensació de cap canvi. Les formalitats s'han efectuat a Port Bou; un surt de l'estació de Barcelona com un turista qualsevol, deambula pels seus carrers ben alegres. Els cafès estan oberts, encara que menys plens que de costum; les botigues també. La moneda juga encara el mateix paper. Si no hi hagués tan poca policia i tants vailets amb fusells, no hi hauria res per remarcar. Cal un cert temps per adonar-se que ens trobem en una Revolució, que es tracta d'un d'aquells períodes històrics sobre els quals hem llegit en els llibres, que ens han fet somiar des de la infantesa, 1792, 1871, 1917, estem a punt de viure'n un, aquí. Potser tindrà uns efectes més feliços.”

Weil se sent satisfeta amb aquest ambient de tranquil·litat; per a ella augura un bon futur per a la revolució. Sembla que, finalment, la utopia sí que és possible.

“Res no ha canviat, efectivament, excepte un petit detall: el poder està en mans del poble. Els homes de blau manen. Ens trobem davant d'un d'aquests períodes extraordinaris, que fins ara no han perdurat, on aquells qui sempre han obeït assumeixen les responsabilitats.”

Tot i això, Weil no es deixa endur pel seu entusiasme i, des del primer moment, detecta possibles anomalies en aquest procés revolucionari que poden fer perillar la transformació social tan anhelada.

*"Evidentment, això no eximeix de certs inconvenients. Quan es dona als vailets de disset anys un fusell carregat enmig d'una població desarmada..."*⁶³

Després de la seva estada a Barcelona, es dirigeix al front. S'incorpora a la columna de Durruti al front d'Aragó, en concret a Pina d'Ebre. Allà, com ja havia fet a la fàbrica, contacta amb els pagesos. Vol saber com viuen.

En el seu diari recull una conversa mantinguda amb els pagesos el dissabte 15 d'agost de 1936. En primer lloc els pregunta si estan d'acord en conrear plegats les terres, és a dir, si estan d'acord amb la col·lectivització de les terres. La primera resposta, repetida per diversos interlocutors, és: *"es farà el que digui el comitè."* Uns vells diuen que sí però a condició que es proporcioni tot el que faci falta i no com ara que es fa complicat pagar el fuster, el metge,... Un altre respon que ja es veurà com funcionarà.

Després Weil s'interessa per les seves condicions de vida. Treballen dia i nit, mengen molt malament. La majoria no saben llegir. Els nens van descalços. Una noia de catorze anys treballa des dels deu fent la bugada.

Pregunta si la gent s'estima el capellà. Li responen que sí, que molta gent, però no saben explicar perquè. Els pagesos amb qui parla no van a missa.

També els pregunta si hi ha molt d'odi contra els rics. Li responen que sí, però que *"encara hi ha més odi entre els pobres."* Aleshores Weil planteja que, en aquesta situació difícilment prosperarà el treball en comú. Els pagesos li responen que *"no, perquè hi haurà més desigualtat."*

Després pregunta si la vida a les ciutats és millor que al camp. Li responen: *"Deu vegades millor. Treballen menys. Van millor vestits. Tenen més distraccions, etc. Els obrers de les ciutats estan més al corrent de tot..."*

S'interessa pel servei militar. Responen que dura un any. *"Els soldats només pensen en tornar a casa."* Per què?- pregunta Weil. Li responen que perquè *"mengen malament. El cansament. La disciplina. El cops (i si algú replica, és afusellat). Bufetades, cops de fusell, etc. En canvi els rics la fan en altres condicions."*

Simone Weil té un accident i ha d'abandonar primer el front i després Espanya. Des de França assisteix als esdeveniments de la Guerra Civil i, de nou, es decep per la no intervenció francesa i per la renúncia als ideals revolucionaris dels espanyols.

⁶³ «Journal d'Espagne», a II OC 2, p. 375

3.3.2.2 La política de no intervenció

Un dels fets cabdals en la reflexió weiliana sobre la guerra Civil espanyola és la no intervenció del govern d'esquerres francès dirigit pel socialista Léon Blum.

L'octubre de 1936 Simone Weil publica un article titulat, «Faut-il graisser les godillots?»⁶⁴. Es tracta d'un text provocador que intenta desvetllar les consciències davant la passivitat de França front els esdeveniments espanyols. Weil intenta aportar arguments per justificar el suport francès als republicans espanyols. Fins i tot, quan alguns plantegen el perill de convertir una guerra civil en una guerra internacional, Weil respon amb duresa: *“Sembla que tot esforçant-se en evitar l'ampliació de la guerra, posen de manifest la seva vergonyosa covardia.”*

Com un gest de solidaritat, tot distanciant-se de determinats pacifismes que intenten evitar una guerra internacional, Weil finalitza l'article dient: *“I si la desgràcia dels temps vol que la guerra civil esdevingui avui una guerra com qualsevol altre, i quasi inevitablement vinculada a la guerra internacional, només es pot arribar a una conclusió: evitar també la guerra civil.”*

A finals de 1936 i principis de 1937, Simone Weil redacta un projecte d'article titulat: «La politique de neutralité et l'assistance mutuelle». Es una nova crítica de la passivitat francesa davant la Guerra Civil espanyola.

*“Només ens podríem perdonar haver acceptat la neutralitat respecte a la matança espanyola, si fem tot el possible per transformar aquesta actitud en un precedent que determini el futur de la política exterior francesa.”*⁶⁵

El clima prebèl·lic a Europa fa preveure intervencions armades en cas de l'expansió de l'alemanya de Hitler pels territoris veïns de l'Europa central i de l'est. Davant d'aquesta possibilitat Weil replica:

“Contemplem quasi passivament com corre la més bella sang del poble espanyol, i, en cavi, participarem en una guerra per qualsevol Estat de l'Europa central! Exposem a la derrota, a l'extermini una revolució ben jove, innovadora, desbordant de vida, rica d'un futur il·limitat i, en canvi, participarem en una guerra per aquest cadàver de revolució que és la URSS!”

Weil, aprofundeix aquesta crítica, ara explícitament al govern de Léon Blum en el projecte d'article «Non-intervention généralisée».⁶⁶

⁶⁴ «Faut-il graisser les godillots?», a II OC 2, pp. 386-387

⁶⁵ «La politique de neutralité et l'assistance mutuelle», a II OC 2, pp. 405-406

D'una banda, Weil defensa la posició de Léon Blum:

“Reconec les necessitats que determinen la seva actuació. Per dures, per amargues que siguin, admiro el coratge moral que li ha permès de sotmetre-s'hi malgrat tots els discursos. Fins i tot, quan vaig estar a Aragó, a Catalunya, enmig d'una atmosfera de combat, entre els militants que no tenien termes prou durs per a qualificar la política de Blum, jo aprovava aquesta política. I és que, pel que fa a mi, em nego deliberadament a sacrificar la pau, fins i tot quan es tracta de salvar un poble revolucionari amenaçat d'extermini.”

Però també denuncia certa contradicció interna del seu discurs. Critica la manca de coherència ideològica que ens pot fer dubtar del seu pacifisme:

“Però en gairebé tots els discursos que el camarada Léon Blum ha pronunciat d'ençà que va començar la guerra espanyola, trobo, al costat de fórmules profundament commovedores sobre la guerra i la pau, d'altres que tenen un to inquietant. (...) León Blum no perd cap oportunitat, enmig de frases commovedores, d'expressar essencialment això: volem la pau, la mantindrem costi el que costi, tret que una agressió contra el nostre territori o els territoris que protegim ens obligui a fer la guerra.”

És a dir, sota els postulats pacifistes s'amaga un joc d'aliances internacionals. León Blum no intervé a la Guerra Civil espanyola, no defensa militarment els seus camarades ideològics del Front Popular espanyol per motius pacifistes, sinó perquè no li interessa en el seu joc d'equilibris europeus. No defensa la pau, sinó els tractats internacionals.

“Dit d'una altra manera: no farem la guerra per impedir que els obrers, els camperols espanyols siguin exterminats per una banda de salvatges més o menys galonejats. Però arribat el cas, faríem la guerra per l'Alsàcia-Lorena, pel Marroc, per Rússia, per Txecoslovàquia i, si un Tardieu qualsevol hagués signat un pacte d'aliança amb Honolulu, faríem la guerra per Honolulu.”

Simone Weil assisteix de nou a la passivitat de les potències occidentals davant l'expansió del feixisme. Es repeteix una situació similar a la inhibició de la Unió Soviètica durant la presa de poder de Hitler a Alemanya. Ara agreujada, precisament perquè els països feixistes, Alemanya i Itàlia, sí que estan ajudant l'exèrcit insurrecte espanyol.

“Alguns països estrangers han donat suport a aquesta guerra. Semblaria normal ampliar també el principi de seguretat col·lectiva a un cas com

⁶⁶ «Non-intervention généralisée», a II OC 3, pp. 43-46

aquest, i intervenir militarment per destruir l'exèrcit culpable de l'agressió. En comptes d'inclinar-se en aquest sentit, Léon Blum ha tractat de limitar el conflicte. Per què? Perquè la intervenció, en comptes de restablir l'ordre a Espanya, hauria encès tot Europa. Però això ha estat sempre així, i ho serà sempre, cada cop que una guerra local plantegi la qüestió de la seguretat col·lectiva. Repto qualsevol, no importa qui, fins i tot Léon Blum, a explicar per què les raons que ens dissuadeixen d'intervenir a Espanya tindrien menys força si es tractés de la Txecoslovàquia envaïda pels alemanys."

Aleshores, Simone Weil fa un clam on reivindica el valor de la lluita dels "camarades d'Espanya" i denuncia, un cop més, la hipocresia de la política exterior francesa.

"El dia en què Léon Blum va decidir no intervenir a Espanya, va assumir una responsabilitat molt feixuga. Va decidir, aleshores, que, atès el cas, arribaria fins i tot a deixar que els nostres camarades d'Espanya fossin exterminats en massa. Tots els que li hem donat suport compartim aquesta responsabilitat. Doncs bé!, si hem acceptat sacrificar els miners d'Astúries, els camperols famolencs d'Aragó i de Castella, els obrers llibertaris de Barcelona, abans que provocar una guerra mundial, cap altra cosa del món ens hauria de portar a atiar la guerra. Res, ni l'Alsàcia-Lorena, ni les colònies, ni els pactes. Que no es digui que per a nosaltres hi ha res al món més preuat que la vida del poble espanyol. Ara bé, si els abandonem, si els deixem matar, i si tanmateix després fem la guerra per un altre motiu, què ens podrà justificar als nostres propis ulls?"

Des d'aquesta perspectiva, Weil fa un pronòstic que, lamentablement la història s'ha encarregat de confirmar.

"Ens decidirem, sí o no, a afrontar aquestes qüestions, amb vista a plantejar conjuntament el problema de la guerra i de la pau? Si continuem eludint el problema, tancant obstinadament els ulls, repetint consignes que no resolten res, que vingui aleshores la catàstrofe mundial. Ens l'hauem merescuda per la nostra covardia d'esperit."

3.3.2.3 La Revolució

L'altra gran tema relacionat amb el conflicte espanyol és el gir polític dins del bàndol republicà. Com a conseqüència de les derrotes militars de l'estiu i davant l'avenç dels insurrectes, el govern de Largo Caballero decideix recuperar la disciplina de l'antic exèrcit en detriment de les milícies. Weil reacciona davant d'aquesta situació i escriu, l'octubre de 1936, un projecte d'article, «Réflexions pour déplaire»⁶⁷, en el qual exposa el seu desacord

⁶⁷ «Réflexions pour déplaire», a II OC 2, pp. 388-389

amb els canvis que s'estan produint a Espanya. Comença dient: *“Vaig a fer enfadar i escandalitzar -ja ho sé- molts bons camarades. Però quan un defensa la llibertat, ha de tenir la valentia de dir allò que pensa, fins i tot si ha de disgustar algú.”*

Quin és el motiu d'aquest disgust? *“Tots nosaltres seguim, dia a dia, ansiosament i angoixats, la lluita que es desenvolupa a l'altre costat dels Pirineus. Nosaltres intentem ajudar els nostres. Però això no impedeix que podem extreure lliçons d'una experiència que tants obrers i camperols paguen amb llur sang.”*

Com interpreta Weil el que està passant a Espanya?

“No posarem en dubte la bona voluntat dels nostres camarades llibertaris de Catalunya. Tanmateix, veiem què està passant? Allà també, per desgràcia, veiem com es produeixen casos de coacció, d'inhumanitat directament contraris a l'ideal llibertari i humanista de l'anarquisme. Les necessitats, l'atmosfera de guerra civil predominen sobre les aspiracions que intentem defendre per mitjà de la guerra civil.”

Weil compara la situació espanyola amb el que va passar a Rússia. Lenin havia reivindicat un Estat sense un exèrcit, una policia i una burocràcia diferenciades de la resta de la població. Ara bé, un cop en el poder, ell i els seus, per mitjà d'una llarga i dolorosa guerra civil, van construir una tremenda maquinària burocràtica, militar i policial.

Aleshores, Weil descriu alguns esdeveniments especialment significatius que posen de manifest el retrocés del procés revolucionari espanyol i català. En primer lloc, critica les decisions referents a l'exèrcit: *“El consell de defensa de la Generalitat, on els nostres camarades de la FAI ocupen algun dels llocs de dirigents, acaba de decretar l'aplicació a les milícies de l'antic codi militar.”* És a dir, es dissolen les milícies i es retorna a l'exèrcit jeràrquic i disciplinat.

En segon lloc critica les mesures econòmiques: *“El consell de la Generalitat, on els nostres camarades controlen els ministeris econòmics, acaben de decretar l'obligació, per als obrers, de fer tantes hores extres, sense cobrar, com sigui necessari.”*

I, finalment, denúncia la situació de desordre en els cossos de seguretat que aboca a un estat de constatat injustícia: *“Durant els tres primers mesos de la guerra civil, els comitès d'investigació, els militants responsables i, massa sovint, els individus irresponsables han afusellat sense el menor simulacre de judici i sense cap possibilitat de control sindical o d'una altra mena.”*

Davant d'aquesta situació d'involució revolucionària, Weil conclou de forma contundent: *“La mentida organitzada existeix, també, després del 19 de juliol...”*

A finals de 1936 escriu un altre text del qual només en conservem un fragment. Es tracta de: «Que se passe-t-il en Espagne?»⁶⁸. Weil torna a analitzar la situació espanyola.

“No és cert que a una revolució li correspongui automàticament una consciència més elevada, més intensa i més clara del problema social. Més aviat és el contrari el que és veritat, com a mínim quan la revolució es transforma en una guerra civil. A la tempesta de la guerra civil, els principis perden tota mesura comuna amb la realitat; tota mena de criteri en funció del qual es pot jutjar els actes i les institucions desapareix, i la transformació social queda en mans de l'atzar.”

Però sobretot, on expressa el seu desencís pel que fa a la situació espanyola és a la carta adreçada al escriptor Georges Bernanos.⁶⁹ Allà posa de manifest l'efecte transformador de la guerra sobre les persones.

Bernanos, pensador conservador, havia assistit a les crueltats dels insurrectes a l'illa de Mallorca. Escandalitzat va escriure *Les grands cimetières sous la lune*, on denuncia la brutalitat del nou règim. Simone, en llegir la novel·la, contacta amb Bernanos per carta per solidaritzar-se amb ell, però des de l'altra bàndol. L'experiència de Weil ha estat similar. Per això, aquesta carta és una reflexió sobre l'embriaguesa de la guerra que deshumanitza i aniquila els ideals més purs.

“Tinc la sensació que, un cop les autoritats temporals i espirituals han establert que una categoria d'homes queda al marge d'aquells la vida dels quals es considera que té valor, no hi ha res més natural per a l'home que matar. Quan se sap que és possible matar sense arriscar-se al càstig ni al blasme, es mata; o almenys s'envolta els que maten de somriures estimulants. Si per atzar se sent, al principi, una mica de fàstic, se'l calla i se'l reprimeix de seguida per por de semblar mancat de virilitat. Per a això cal un aprenentatge, una embriaguesa a la qual és impossible resistir-se sense una força d'esperit que he de creure excepcional, perquè no l'he trobada enlloc.”

A més, Weil denuncia com en aquest clima bèl·lic s'oblida l'autèntic motiu de la lluita de manera que els pobres, en concret els pagesos, a qui teòricament

⁶⁸ «Que se passe-t-il en Espagne?», a II OC 2, pp. 402-403

⁶⁹ «Carta a Georges Bernanos», a EG, pp. 56-57

s'està alliberant, són també víctimes de l'oblit dels seus presumptes salvadors.

“Una atmosfera com aquesta esborra de seguida l'objectiu mateix de la lluita. Perquè l'objectiu només es pot formular reconduint-lo cap al bé públic, cap al bé dels homes i els homes no tenen cap valor. En un país on els pobres són majoritàriament camperols, el benestar dels camperols ha de ser un objectiu primordial per a qualsevol organització d'extrema esquerra, i aquesta guerra va ser, potser, abans de res, al principi, una guerra a favor i en contra de la repartició de les terres. Doncs bé, aquests camperols pobres i magnífics d'Aragó, tan dignes enfront de les humiliacions, no eren objecte d'atenció ni tan sols per als milicians.”

3.3.3 Reflexió política sobre la guerra

Disposem d'un projecte d'article, inèdit, titulat, «Les rapports franco-allemands», escrit probablement l'hivern de 1936-37, en el qual Weil defensa explícitament les tesis pacifistes. Amb aquesta intenció cita una frase de Léon Jouhaux, qui, l'any 1909, va ser secretari general de la CGT: *“La pau no es defensa amb la guerra preventiva. Es defensa amb els mitjans de la pau”*.

Seguidament explica el significat d'aquesta afirmació: *“dels dos grans instruments de la política exterior, la intimidació i la negociació, és la negociació la que sempre s'ha de situar en el primer pla. Sempre, amb tots els països, sigui quin sigui el règim interior i llurs ambicions exteriors.”* I, per tal d'aclarir que aquesta negociació inclou l'Alemanya de Hitler, malgrat la tipologia de règim, afegeix: *“Cal dirigir la negociació vers els terrenys de l'entesa possible; possible tenint en compte el fet que les nacions estrangeres són les que són. I no les que voldríem que fossin.”*⁷⁰

A la primavera de 1937, va escriure un altre article inèdit: «France-Allemagne et lutte de classes», en el qual compara les relacions entre dos estats, França i Alemanya, amb la subjugació de la classe obrera a la burgesia. Sobta una reflexió d'aquesta mena en ple expansionisme alemany, però Simone Weil retrocedeix al Tractat de Versalles per analitzar les causes de la situació actual a partir de la desigualtat entre les dues nacions després de la I Guerra Mundial.

⁷⁰ «Les rapports franco-allemands», a II OC 3, p. 48

“Hi ha similituds contundents entre les relacions de França i Alemanya des de 1918 i les relacions entre patrons i obrers. Per tot arreu la desigualtat, l'opressió produeixen els mateixos efectes.”

Si la legalitat internacional, segons Weil, es sustenta en el Tractat de Versalles, que, en realitat és un tractat imposat pels vencedors per tal de prolongar la seva dominació; així mateix, la legalitat social es sustenta sobre el dret a la propietat privada que, en aquest cas, perpetua la dominació burgesa.

“Quan l'Estat francès invoca el dret, el respecte dels tractats, és com quan la burgesia parla de la llei i del dret a la propietat privada.” Weil considera que *“en ambdós dos casos, això que hom anomena dret, és el dret imposat pels més forts”* i, per tant, *“és el contrari a la justícia.”*

Simone Weil denuncia que quan Alemanya era *“una nació democràtica, pacífica, desarmada”* i havia demanat la modificació del Tractat de Versalles *“en nom de la humanitat i de la justícia”*, l'Estat francès va refusar totes les seves peticions *“amb arrogància i menyspreu.”*

En canvi, quan Alemanya *“organitzada militarment”* pel règim de Hitler actuava modificant l'esmentat Tractat i es prepara per continuar amb les seves reclamacions, en concret, en la recuperació de les colònies, aleshores, França denunciava que *“Alemanya vol substituir el dret per la força, vol capgirar l'ordre europeu, vol la guerra.”*⁷¹

En aquest sentit, Weil, més enllà de la conjuntura política prèvia a la II Guerra Mundial, fa una anàlisi en profunditat de les causes de la guerra: la injustícia. Els actuals agressors -els alemanys- havien estat abans els vençuts. Quan les relacions internacionals es fan dependre de la força, i no pas de la justícia, s'anirà alternant indefinidament el binomi vencedor-vençut.

I aquest esquema també es aplicable a la lluita obrera ja que, quan els sindicats reclamen, per mitjà de la negociació, millors condicions per a la classe treballadora, no són escoltats. En canvi, quan han de recorre a les vagues, com les de juny de 1936, els patrons els acusen de *“preparar un daltabaix general.”* En els fons, s'està propiciant que entre els oprimits sorgeixin elements violents que utilitzin la mateixa arma que els opressors: la força.

La proposta de Simone Weil per evitar la guerra és clara: *“Cal esborrar el record de la victòria de 1918, signar amb Alemanya una nova pau, construir*

⁷¹ «France-Allemagne et lutte de classes», a II OC 3, p. 67

*una nova Europa, instituir una nova Societat de Nacions a partir d'unes bases que puguin ser acceptades per tots els països europeus.”*⁷²

L'abril de 1937, Weil publica un article titulat «Prestige national et honneur ouvrier».⁷³

“Des que hi ha nacions, es parla de prestigi nacional... Una humiliació nacional és, sembla ser, alguna cosa molt greu, i quan és massa forta, només es pot netejar amb la guerra.”

En aquest article Weil assenyala una de les causes de la guerra: el prestigi nacional, i analitza si aquest prestigi és quelcom prou important com per justificar el sacrifici de vides humanes, sobretot d'obrers.

Weil compara la situació abans i després de les vagues de juny de 1936: *“Aleshores, hom se sentia esclafat per una desesperació que apagava, fins i tot, el desig de la revolta. Avui, hom ha començat a saber què vol dir viure.”*

I Weil es congratula perquè tot això s'ha aconseguit sense matar ningú, ni tan sols, ningú s'ho va plantejar. *“Ningú no ha vessat pas la sang dels causants de les humiliacions que han ferit a cadascú fins el fons de l'ànima, que gairebé els han destrossat físicament.”* En canvi, per causa del prestigi nacional: *“En revenja haurem d'acceptar matar el valent jovent de Berlín o d'Hamburg; haurem d'acceptar morir per causa d'una anomenada humiliació nacional que no ens afecte a cap de nosaltres en particular.”*

És a dir, la classe obrera ha estat capaç de defensar-se de les humiliacions causades pels patrons de forma pacífica, sense vessament de sang; i, en canvi, caldrà matar i morir per defensar la nació d'una misteriosa humiliació com podria ser la conquesta de Tanganica per les tropes alemanyes.

A més, aquesta possible guerra recauria, un cop més sobre les espatlles dels obrers ja que l'exèrcit *“amb la seva disciplina, les seves casernes, els seus batallons disciplinaris, les seves presons, no respecta pas la dignitat del jovent del poble que hi són enviats.”*

Per això, Weil proposa, en sintonia amb els seus principis ètics:

“L'honor que cal defensar és l'honor dels qui estan a baix de l'escala social contra els abusos de poder dels qui estan a dalt. Cal defensar-lo per mitjà de la lluita social quotidiana, una lluita que no comporta la utilització de tancs,

⁷² «France-Allemagne et lutte de classes», a II OC 3, p. 68

⁷³ «Prestige national et honneur ouvrier», a II OC 3, p. 69-70

canons, avions bombarders. Un anomenat honor nacional comú a opressors i oprimits no mereix cap gota de sang, i encara menys milions de cadàvers."

Aquest rebuig de la guerra pel dolor provocat sobre els soldats, ja l'havia defensat l'any 1933 quan es plantejava una guerra preventiva per frenar l'expansió del nazisme a Europa, Weil analitza quines serien les condicions d'aquesta "guerra preventiva", ja que, tot i que la intenció fos diferent, els efectes sobre la tropa serien els mateixos que una guerra ofensiva.

"Com aquest aparell de direcció no disposa d'un altre mitjà per derrotar l'enemic que enviar forçats els seus propis soldats a la mort, la guerra d'un Estat contra un altre Estat es converteix ràpidament en una guerra de l'aparell estatal i militar contra el seu propi exèrcit; i la guerra es converteix finalment en una lluita duta a terme pel conjunt dels aparells estatals i els estats majors contra el conjunt dels homes en condicions, per edat, d'empunyar les armes."

Com havia comparat la situació dels soldats amb l'opressió dels obrers, Weil afegeix el següent comentari per remarcar la duresa de la situació dels joves treballadors que estan destinats al front en comparació amb el treball realitzat a les fàbriques.

*"Només que, mentre les màquines només usurpen als treballadors la seva força de treball, mentre que els patrons no tenen un altre mètode d'atemorir que l'acomiadament, mitjà afeblit per la possibilitat que té el treballador de poder triar entre altres patrons, cada soldat és obligat al sacrifici de la seva pròpia vida segons les exigències de l'aparell militar i se li obliga a això sota l'amenaça d'execució sense judici, una amenaça que el poder de l'Estat penja constantment sobre el seu cap."*⁷⁴

Unes setmanes més tard, publica un altre article que continua la mateixa línia de pensament. Es titula: «Les dangers de guerre et les conquêtes ouvrières».⁷⁵ Weil planteja com les conquestes obreres aconseguides gràcies a les mobilitzacions de juny del 36 estan amenaçades pel perill de la guerra. No només per la guerra en sí mateixa, amb les seves matances i horrors, sinó també per com el perill de guerra modifica la vida quotidiana.

Com protegir-se del perill de guerra? En opinió de Weil, tothom, des de l'extrema dreta a l'extrema esquerra, respon el mateix: *"Una França forta és l'única garantia de la pau"*. Què vol dir una França forta? *"Una França més preparada per a la guerra que aquells que la voldrien atacar."*

⁷⁴ «Réflexions sur la guerre», a II OC 1, p. 293

⁷⁵ «Les dangers de guerre et les conquêtes ouvrières», a II OC 3, pp. 71-73

A partir d'aquí, Weil analitza les diferents conseqüències d'aquesta afirmació. En primer lloc, caldrà ampliar la jornada laboral per tal d'incrementar la producció de la indústria d'armament i de totes les altres indústries vinculades indirectament: mines, alts forns, productes químics, maquinària.

A més, caldrà reduir els salaris. L'argument de la CGT i del Front Popular segons el qual l'increment dels salaris estimula la producció perquè augmenta el consum, ja no és vàlid ja que cal produir canons, tancs i avions i no pas béns de consum.

Finalment, Weil considera que per enfortir França es militaritzarà el país: *"restablir el poder absolut dels caps, l'arbitrarietat, la brutalitat, el poder de vexar; entre els obrers, restablir l'obediència passiva, el silenci, la submissió total, l'absència completa de drets."*

En definitiva, com la política internacional és una amenaça per a les conquestes obreres aconseguides a les vagues de juny del 36, es planteja una gran disjuntiva. *"Si es vol una França forta, les llibertats obreres hauran de desaparèixer un dia o altre"* i, d'altra banda, *"si es volen conservar les conquestes de juny –i és el que volem i no hi renunciarem!– cal acceptar que França sigui i resti relativament feble."*

Ara bé, això resulta perillós ja que l'enemic són els Estats feixistes. És per això que Weil fa la següent reflexió: *"A França s'ha donat un estat social, en certa mesura, nou, tot i que s'ha continuat conservant la política exterior tradicional."* Weil considera que ens trobem davant una greu contradicció entre la política interior i exterior. *"Cal establir, com a conseqüència de la nova situació social, els principis generals d'una nova política exterior."*

En què consistiran aquest nou principis? En *"la renúncia de tota preocupació pel prestigi nacional."* I Weil ironitza sobre aquesta proposta que *"farà molta pena als generals, a les persones de món i a les belles dames."*

Cal afegir, que aquesta estreta relació entre política interior i exterior ja havia estat exposada l'any 1933:

"El gran error de gairebé tots els estudis referits a la guerra, error on han caigut principalment els socialistes, resideix a considerar la guerra com un episodi de la política exterior, mentre que representa, abans que res, un fet de política interior, el més atroç de tots. No es tracta de consideracions sentimentals o d'un supersticiós respecte cap a la vida humana; es tracta d'una consideració molt senzilla, a saber, que la massacre és la forma més

radical de l'opressió; i els soldats no és que s'exposin a la mort, és que se'ls envia a la massacre."⁷⁶

Davant la pretensió d'Alemanya d'annexionar el territori dels Sudets, de tradició germànica però sota sobirania Txecoslovaca, Simone Weil publica un article, «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?»⁷⁷, en el qual encara defensa les tesis pacifistes.

Davant la possibilitat d'esclatar una guerra de França i Anglaterra contra Alemanya per tal de frenar l'expansionisme de Hitler, Weil analitza el panorama internacional en allò que ella considera en el cas el pitjor dels casos: l'èxit de Hitler a l'Europa Central.

Analitza aquesta hipotètica situació des de quatre punts de vista, tots ells relacionats: el dret, l'equilibri de forces, el compromisos internacionals de França i les possibilitats de guerra i pau.

En primer lloc, des del punt de vista del dret, Weil remarca que els Sudets, tot i ser un territori de Txecoslovàquia, la seva població és alemanya i no descarta que aquesta població hagi estat *"vexada en algun grau"*⁷⁸ pels txecs.

Sembla com si Weil confiés en què Hitler, a Europa, només vol el control de tots els territoris alemanys i res més.⁷⁹ Fins i tot planteja que Txecoslovàquia podria esdevenir un estat satèl·lit d'Alemanya; aleshores *"els txecs poden prohibir el partit comunista i excloure els jueus de funcions de certa importància, sense perdre res de llur vida nacional. En poques paraules, injustícia per injustícia, i com, de qualsevol manera, n'hi haurà una, escollim la que menys corre el risc de portar cap a la guerra."*⁸⁰

A més, considera que és una *"amarga ironia"* el fet que França s'amoïni tant pels drets dels pobles de Txecoslovàquia quan *"a Àfrica i a Àsia no manquen pobles per emancipar sense cap risc d'entrar en guerra"*⁸¹, tot referint-se a l'imperi colonial francès.

D'altra banda, des del punt de vista de l'equilibri internacional de forces, és possible que la voluntat de Hitler sigui, no només controlar els territoris de parla alemanya, sinó establir la seva hegemonia a tota Europa; tant sigui per la guerra, com sense guerra.

⁷⁶ «Réflexions sur la guerre», a II OC 1, p. 293

⁷⁷ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, pp. 81-86

⁷⁸ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p. 81

⁷⁹ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p. 82

⁸⁰ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p. 82

⁸¹ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p. 83

En opinió de Weil, és evident que el gran principi de l'equilibri europeu és un principi de guerra. *“En virtut d'aquest principi, un país es sent privat de la seva seguretat, col·locat en una situació intolerable, d'ençà que és el més feble en relació a un possible adversari. Ara bé, com no existeix cap balança per a mesurar la força dels Estats, un país o un bloc de països només disposen d'un mitjà per a no ser el més feble: esdevenir el més fort. Quan dos països o dos blocs perceben cadascú la imperiosa necessitat d'esdevenir el més fort, hom pot preveure la guerra sense risc d'equivocar-se.”*⁸²

En tercer lloc, pel que fa al compromisos de França amb Txecoslovàquia, Weil es qüestiona *“es pot admetre que una generació sencera mori per una pacte que no ha ratificat?”* A més, França ja es va saltar el seus compromisos internacionals amb l'ocupació de Marroc, la qual cosa hagués pogut provocar, en aquell moment, una guerra europea. *“Ara també podria fer el mateix per tal d'evitar-ne una altra.”*⁸³

Finalment es qüestiona sobre les possibilitats de pau o de guerra. Hitler recularà si França i Anglaterra defensen la integritat de Txecoslovàquia amb l'amenaça de la guerra? En aquest article, Simone Weil es posiciona a favor d'una negociació que accepti la transformació de l'Estat txec segons les aspiracions alemanyes.⁸⁴

Aquesta serà l'actitud de França i Anglaterra a la conferència de Munic. Ara bé, la política de Hitler no es va conformar, tal com havia suposat innocentment Simone Weil, amb el control dels territoris de parla alemanya, sinó que es va continuar expandint.

La invasió de Txecoslovàquia, el març de 1939, la va trasbalsar de forma notable i va renunciar al seu idealisme pacifista. Anys més tard, a l'exili als Estats Units, Weil reconeixia que l'ocupació de Praga va resultar decisiva per abandonar els posicionaments pacifistes i optar per la defensa armada davant del perill nazi.

“Des del dia en què, després d'una dura lluita interior, vaig decidir que malgrat les meves inclinacions pacifistes la primera de les meves obligacions era des d'aquest moment intentar la destrucció de Hitler amb o sense esperança d'aconseguir-ho, des d'aquest dia no he desistit en el meu propòsit; i aquest dia se situa en el moment de l'entrada de Hitler a Praga (...). Potser tardés a prendre aquesta actitud. Crec que sí, i m'ho retrec

⁸² «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p 83

⁸³ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p 84

⁸⁴ «L'Europa en guerre pour la Tchécoslovaquie?», a II OC 3, p. 86

*amargament. Però, en fi, des que l'he presa, la meva decisió no ha variat el més mínim.*⁸⁵

En el seu quadern de notes d'aquells darrers anys de la seva vida, reitera aquest gir fonamental en el seu pensament.

*"El meu error criminal d'abans de 1939 sobre els medis pacifistes i la seva acció naixia de la incapacitat causada des de feia molts anys per l'aixafament del dolor físic. No estant en condicions de seguir la seva acció de prop, de freqüentar-los, de parlar amb ells, no vaig discernir la seva inclinació a la traïció... Atès que no havia tingut el valor suficient, un dia de fatiga, per escriure una carta, per fer-me el llit, això, acumulat durant dies i dies, em va abocar finalment a la falta d'una negligència criminal respecte a la pàtria."*⁸⁶

Ja a la primavera de 1938, tot comentant una conferència de Bouché, Simone Weil s'havia desmarcat d'un pacifisme radical: *"En el moment present, la no violència és del tot defensable com una actitud individual, però no es pot concebre com a política d'un govern."*⁸⁷

El 28 de març Henri Bouché, un antic alumne d'Alain, especialista en qüestions d'aeronàutica, membre del comitè de Vigilància antifeixista, havia pronunciat una conferència titulada *Le problème français et la défense nationale*, en el qual defensava la descentralització com a procediment de defensa passiva contra els avions.

Weil s'abona a aquesta tesi i es planteja no com assegurar, en cas d'invasió, la destrucció de l'exèrcit enemic, sinó com aconseguir que una eventual invasió resultés tan difícil que *"la idea d'una invasió no constitueixi una temptació als ulls dels Estats veïns."*

Weil proposa *"una certa forma de resistència que tendirà més a la guerrilla que a la guerra. No pas constituir fronts, ni assetjar ciutats; sinó hostilitzar els enemics, travar les comunicacions, atacar sempre allà on no s'espera, desmoralitzar-lo i estimular la resistència per una sèrie d'accions mínimes, però exitoses."*⁸⁸

Ara bé, aquesta resistència militar ha d'anar acompanyada d'una altra mena d'acció: *"una concepció d'aquesta mena de defensa comporta un veritable esperit públic, una viva consciència, de tots els francesos, del valor de la*

⁸⁵ Carta de Simone Weil a Jean Wahl, tardor de 1942, citada a SP, p. 669

⁸⁶ Notas escritas en Londres (1943), CS, p. 267

⁸⁷ «Réflexions sur la conférence de Bouché», a II OC 3, p. 87

⁸⁸ «Réflexions sur la conférence de Bouché», a II OC 3, p. 88

llibertat” ja que “no és la defensa d'un mot o una taca al mapa la que pot compensar tants sacrificis, sinó cert esperit vinculat a un medi humà determinat.”⁸⁹

Dit d'una altra manera, el motor d'aquesta resistència ha de ser l'ideal de la llibertat d'un poble. Però això “*aquest mètode defensiu*” ha d'anar acompanyat “*com a condició essencial i primera*” d'una evolució de l'Imperi colonial francès de manera que “*la major part de les nostres colònies tinguin ben aviat una independència considerable, suficient per satisfer-los.*”⁹⁰ I conclou finalment la reflexió amb la següent alternativa: “*fer dels esclaus ciutadans o esdevenir nosaltres mateixos esclaus.*”⁹¹ O bé convertir la població de les colònies en ciutadans, o bé no tenir prou força per a enfrontar-se amb els nazis.

A finals de la primavera de 1939, Weil escriu un projecte d'article titulat: «*Réflexions en vue d'un bilan*».⁹² Com els seu nom indica, Weil intenta fer un balanç de la situació. En aquest article es desmarca obertament del pacifisme: “*Les tesis del pacifisme integral poden ser eliminades d'un estudi de la situació present.*”⁹³

3.3.4 La qüestió colonial

La manera que té Weil d'afrontar la qüestió colonial discrepa enormement de la majoria dels seus conciutadans, fins i tot dels d'esquerra. El seu discurs sobre la política referent a les colònies és la continuació de la seva experiència a la fàbrica on les condicions de vida dels obrers es converteixen en la principal preocupació del seu pensament polític i social.

Aquesta preocupació ètica continuat essent l'eix fonamental del seu pensament polític, encara que signifiqui un afebliment de la influència francesa en el context internacional.

*“Jo sóc d'aquells que pensen que en els problemes colonials s'han de posar per davant de tot allò relacionat amb les aspiracions, les llibertats, el benestar de les poblacions colonitzades, i només de forma secundària en la seva relació amb els interessos de la nació colonitzadora.”*⁹⁴

⁸⁹ «Réflexions sur la conférence de Bouché», a II OC 3, p. 89

⁹⁰ «Réflexions sur la conférence de Bouché», a II OC 3, pp. 89-90

⁹¹ «Réflexions sur la conférence de Bouché», a II OC 3, p. 90

⁹² «Réflexions en vue d'un bilan», a II OC 3, pp. 99-116

⁹³ «Réflexions en vue d'un bilan», a II OC 3, p. 100

⁹⁴ «Sur le régime colonial», a II OC 3, p. 154

3.3.4.1 «Lettre aux indochinois»

A l'hivern 1936-37, Weil elabora un projecte d'article titulat, «Lettre aux indochinois». En aquest text Weil fa referència a un aixecament de les tropes indígenes de Yen-Bay, contra els oficials francesos. Aquests esdeveniments es remunten al febrer de 1930. Un periodista francès, Louis Roubaud, va relatar els fets fent especial esment en la repressió de la revolta. Weil va llegir aquests articles a *Le Petit Parisien*, on el periodista relatava com els capatassos blancs maltractaven els obrers anamites i, fins i tot, els podien matar a cops de peu. Weil afirma que *“les llàgrimes de vergonya m'ofegaven, no podia menjar”*⁹⁵ i afegeix, *“des d'aleshores, no puc pensar en Indoxina sense tenir vergonya del meu país.”*⁹⁶

Però aquest text està redactat uns set anys després dels tràgics esdeveniments. Simone Weil l'escriu com a conseqüència del nou context polític de França. El Govern socialista de Léon Blum -i podem suposar que les mobilitzacions obreres de juny de 1936- obren una porta d'esperança per resoldre la difícil situació dels pobles que viuen sotmesos a l'imperialisme francès. Per això afirma:

*“Avui tenim un govern del Front Popular. L'esperit evidentment generós i humà del cap de govern desperta les simpaties de tots els homes de bona fe. El ministre de les Colònies és socialista. Per primera vegada apareix l'esperança de què Indoxina deixi un dia de ser pels francesos informats un motiu de vergonya.”*⁹⁷

3.3.4.2 «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol»⁹⁸

Precisament a l'inici de 1937 diversos incidents van atreure l'atenció de l'opinió pública sobre la qüestió de les colònies. Al mes de gener havia corregut el rumor que tropes alemanyes estaven desplegades al Marroc espanyol. La pretensió alemanya sobre aquest territori no era nova, però ara podia comptar amb la complicitat del general Franco.

Simone Weil va escriure una article en el qual abordava amb una ironia mordaç el conflicte:

“L'inici de l'any 1937 ens ha aportat una alerta candent. El territori de la pàtria està amenaçat... A propòsit, quina part del territori?... Es tracta del Marroc. Sí, el Marroc, aquella província tan essencialment francesa. Gairebé

⁹⁵ «Lettre aux Indochinois», a II OC 3, p. 121

⁹⁶ «Lettre aux Indochinois», a II OC 3, p. 122

⁹⁷ «Lettre aux Indochinois», a II OC 3, p. 122

⁹⁸ «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol», a II OC 3, pp. 123-127

increïble: Alemanya sembla manifestar interès per la població marroquina, d'arrancar-les de les tradicions heretades dels seus avantpassats els gals de cabells rossos i ulls blaus. Pretensió absurda! Marroc sempre ha format part de França."⁹⁹

Weil adopta satíricament el punt de vista d'un defensor del colonialisme i exposa la història de l'ocupació del Nord d'Àfrica. Amb la seva crua ironia diu que davant l'expansionisme anglès que pretenia conquerir Egipte, "*França havia noblement defensat, en nom del drets de l'home, la independència del poble egipci.*" Però la postura francesa va canviar: "*L'any 1904, autoritza que Anglaterra tirés per terra aquesta independència. A canvi, Anglaterra li va abandonar Marroc.*"¹⁰⁰

Dues potències colonials, en principi rivals, França i Anglaterra, s'havien repartit el Nord d'Àfrica i ara, davant les pretensions alemanyes, els francesos volien aparèixer com els defensors d'una pàtria que, en realitat, era l'explotació d'una colònia.

Weil continua analitzant els diferents moments de la relació amb Marroc: el Tractat d'Algesires de 1906, el Tractat franco-alemany de 1911, fins arribar al Tractat de Versalles.¹⁰¹ Segons ella, "*la preocupació pel prestigi és més important -quan es tracta de França- que el dret internacional.*"¹⁰²

Per això proposa -també irònicament- una addicional al Tractat de Versalles, en la qual es fa palesa la intenció imperialista de França:

*"Tota situació internacional on Alemanya sigui, econòmica, militar i políticament inferior a França constitueix un estat de pau. Tot el que faci tendir les forces d'Alemanya a igualar o superar les de França constituirà una provocació de guerra."*¹⁰³

3.3.4.3 «Le sang coule en Tunisie»

El febrer de 1937, disset treballadors de les mines de fosfats al sud de Tunísia van ser matats pels guàrdies de la companyia mentre estaven de vaga. El més de març, Simone Weil publica un article titulat, «Le sang coule

⁹⁹ «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol», a II OC 3, p. 123

¹⁰⁰ «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol», a II OC 3, p. 124

¹⁰¹ El Tractat d'Algesires (1906) va suposar el repartiment del Marroc entre França i Espanya. Pel Tractat franco-alemany de 1911, Alemanya reconeixia el protectorat francès del Marroc a canvi de la cessió d'una part del Congo francès al Camerun alemany. Finalment, el Tractat de Versalles, després de la derrota alemanya a la I Guerra Mundial, va suposar la pèrdua de les colònies d'Alemanya.

¹⁰² «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol», a II OC 3, p. 125

¹⁰³ «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol», a II OC 3, p. 127

en Tunísia»¹⁰⁴, on critica el govern del Front Popular per no haver fet res per les colònies: *“Millions de treballadors que pateixen, esgotats, desesperats, a tota l'extensió de l'Imperi francès han estat oblidats. Tots els hem oblidat.”*¹⁰⁵

Weil es sorprèn com al territori francès el canvi de govern havia comportat millores per als obrers, sobretot després de les mobilitzacions de juny de 1936. En canvi, tant l'opinió pública com els medis oficials semblaven ignorar la situació dels homes i de les dones que patien l'opressió a milers de quilòmetres, a les colònies. En aquest sentit afirma que, *“la importància dels problemes i dels homes, la gravetat de les injustícies, la intensitat dels sofriments disminueix proporcionalment amb la distància.”*¹⁰⁶ I aquesta llei també es pot aplicar al sentit de la responsabilitat: *“La llunyania disminueix el pes dels actes d'injustícia i d'opressió sobre els nostres esperits.”*¹⁰⁷ Descriu, amb la seva ironia tan característica, la posició racista segons la qual aquestes poblacions ja estan acostumades a patir.

La seva conclusió és diàfana: *“En el fons... tenim la mateixa mentalitat que la burgesia.”* Argumenta que els burgesos no són insensibles a la misèria ja que poden commoure's amb un captaire que troben al camí¹⁰⁸ i, tanmateix, poden continuar explotant els obrers.

Els francesos no lluiten contra el fet de què *“milers de vides són lentament esclafades, triturades i destruïdes pel joc quotidià de la màquina social”* a les colònies. Weil denuncia aquesta insensibilitat: *“I nosaltres també, francesos d'esquerra, nosaltres fem pesar damunt dels indígenes de les colònies la mateixa coerció, el mateix terror que pateixen després de tants anys; i creiem trobar en el silenci que els imposem, i que observen forçadament, una excusa suficient per a no pensar en ells. Ha fet falta que la sang corrés.”*¹⁰⁹

Considera que no només s'ha de culpar el govern, ja que aquest respon als interessos de l'opinió pública:

“Si, per exemple, Léon Blum hagués tingut la impressió que nosaltres estem més preocupats per l'esclavatge colonial que pel tracte dels funcionaris, hauria consagrat al problema colonial el temps que dedica a preparar als funcionaris un bell discurs.”

¹⁰⁴ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, pp. 128-131

¹⁰⁵ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, p. 128

¹⁰⁶ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, p. 128

¹⁰⁷ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, p. 129

¹⁰⁸ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, p. 129

¹⁰⁹ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, p. 130

Finalment adverteix, que davant la possibilitat d'una nova guerra europea, aquesta guerra *“bé podria servir de senyal de la gran revenja dels pobles colonials per castigar la nostra despreocupació, la nostra indiferència i la nostra crueltat.”*¹¹⁰

3.3.4.4 «Qui est coupable de menées antifránçaises?»

L'any 1925 el dirigent àrab Messali Hadj havia fundat *l'Étoile Nord Africaine*, una associació d'obriers nord-africans que treballaven a França. Fins i tot havia desfilat el 14 de juliol de 1936 al costat del Front Popular. Tanmateix, *l'Étoile Nord Africaine* va ser acusada de mantenir relacions amb Franco i Mussolini, i va ser dissolta el gener de 1937.

Messali va retornar a Algèria on va fundar el Partit del Poble Algerià. L'agost de 1937 Messali fou arrestat i condemnat a dos anys de presó per intrigues antifranceses.

Simone Weil, que havia conegut Messali, va escriure, com a protesta, un article que no va publicar en vida. Utilitza l'estil emprat per Zola durant l'affaire Dreyfus a *J'accuse*.

Davant l'acusació contra Messali d'instigar l'odi contra França, Simone Weil respon:

“Jo acuso l'Estat francès i els successius governs que l'han representat fins avui, inclosos els dos governs del Front Popular; acuso les administracions d'Algèria, de Tunísia, de Marroc; acuso el general Nogués, acuso una gran part dels colons i dels funcionaris francesos de suscitar antifrancesos a Nord d'Àfrica.”

Posteriorment revela el sentit d'aquesta acusació, els que instiguen l'odi contra França són *“tots els que han tractat un àrab amb menyspreu; els qui han fet vessar la sang àrab per la policia; els qui han realitzat i realitzen expropiacions progressives dels agricultors indígenes; els colons i industrials que tracten els seus obrers com bèsties de càrrega; els funcionaris que accepten i reclamen que, per al mateix treball, cobrar un terç més que els seus companys àrabs.”*¹¹¹

Sovint, es formulen determinades qüestions des del punt de vista de l'ordre públic o de la política internacional. Aleshores tot són aldarulls d'exaltats i incívics. Però Weil planteja el nucli de la qüestió. La violència dels oprimits és la resposta a la violència dels opressors.

¹¹⁰ «Le sang coule en Tunisie», a II OC 3, p. 131

¹¹¹ «Qui est coupable de menées antifránçaises?», a II OC 3, pp. 133-134

“Es tracta sempre de saber, allà on hi ha opressió, qui introdueix al cor dels oprimits l'amargor, la rancúnia, la revolta, la desesperació. Són els oprimits que s'atreveixen a dir que pateixen i que pateixen injustament? O són els propis opressors pel sol fet que oprimeixen?”

Els homes que havent estat vexats, ofesos, humiliats, reduïts a la misèria, necessiten instigadors per tenir el cor ple d'amargor, és que han nascut per ser esclaus... No fa falta cap incitador... Qui genera els sentiments de revolta són els homes que s'atreveixen a humiliar els seus semblants.”¹¹²

De nou, es refereix a la contradicció que està vivint amb els seus compatriotes. Molts francesos d'esquerra, defensors de la situació dels oprimits, se n'obliden quan es tracta dels habitants de les colònies.

“És veritat, els homes que avui són en el poder comprenen una mica quan els oprimits són els obrers francesos, i els opressors, els patrons. No ho comprenen de cap manera quan els oprimits són els indígenes de les colònies, i els opressors, entre d'altres, ells mateixos, homes en el poder.”

Aleshores recorda la seva experiència quan va conèixer la repressió de la revolta de Yen Bay i declara: *“Des d'aquell dia, no puc trobar un indoxinés, un algerià, un marroquí, sense tenir ganes de demanar-li perdó.”¹¹³*

A partir d'aquí, Weil torna a connectar el tema la qüestió colonial amb una eventual guerra europea. En primer lloc, destaca la paradoxa que a les guerres europees lluiten soldats procedents de les colònies, amb la qual cosa a la seva situació d'esclaus cal afegir l'opressió derivada del fet de ser combatents. *“A l'antiguitat hi havia esclaus, però eren els ciutadans qui lluitaven. Ara hem reduït poblacions senceres a l'esclavitud i, a més, els utilitzem com a carn de canó.”¹¹⁴*

I, tal com havia anunciat a «Le sang coule en Tunisie» diu *“avui, si un nou conflicte esclata, la qüestió colonial serà de nou l'origen. Un cop més els francesos patiran, moriran i, un cop més, s'ho hauran guanyat.”*

Finalment, conclou responent a la pregunta «Qui est coupable de menées antifrancaises?», tot desviant l'acusació de Messali:

¹¹² «Qui est coupable de menées antifrancaises?», a II OC 3, p. 134

¹¹³ «Qui est coupable de menées antifrancaises?», a II OC 3, p. 135

¹¹⁴ «Qui est coupable de menées antifrancaises?», a II OC 3, pp. 136-137

“El principal instigador antifrancès al Nord d'Àfrica és França. Els principals instigadors feixistes al Nord d'Àfrica són, amb algunes excepcions, les organitzacions antifeixistes.”¹¹⁵

3.3.4.5 «Ces membres palpitants de la patrie...»¹¹⁶

El març de 1938, Simone Weil va publicar un article relacionat amb l'anterior. Pren com a títol una expressió que havia trobat en un diari nacionalista i que denominava les colònies com «Ces membres palpitants de la patrie».

Weil, amb la seva habitual ironia, respon: *“Palpitants sí; de fam, pels cops, les amenaces, els empresonaments o la deportació.”* I afegeix: *“Si les colònies són palpitants, la mare pàtria no palpita gaire amb elles.”¹¹⁷*

Describeu la situació dels obrers argelins a França: *“Privats de la major part dels drets dels que gaudeixen els seus companys francesos, sempre pendents d'una repatriació brutal ver els seus països d'origen que havien abandonat empesos per la fam; destinats a les tasques més brutes i més esgotadores, miserablement pagats, tractats amb menyspreu fins i tot pels seus companys de treball que tenen la pell d'un altre color, resulta difícil imaginar una humiliació més completa.”*

L'Étoile Nord-Africaine, fundada per Messali, defensava els drets d'aquest treballadors immigrants: *“Les seves reivindicacions immediates pretenen l'extensió de les llibertats democràtiques als indígenes, la supressió de Codi indígena, una recopilació de coercions al costat de les quals els règims totalitaris semblarien, per comparació, quasi lliberals, i, a França l'equiparació dels treballadors algerians i els treballadors francesos.”¹¹⁸*

I, de nou, planteja la gran paradoxa segons la qual la justícia exercida per França amb les colònies conduirà, d'una manera o d'una altra, a la guerra europea.

“Són les infortunades colònies les que ens podrien comportar una guerra europea! Quin canvi tan just si, per causa dels homes de pell diversament acolorida que nosaltres hem abandonat a la seva misèria, cada francès hagués de ser destinat a les misèries no menys violentes del PCDF (Pobres Desgraciats del Front)! Nosaltres els deixem morir i morirem per poder continuar deixant-los morir! I és la mateixa França que molts voldrien enviar en una croada alliberadora per Espanya o per la Xina. Sens dubte aleshores

¹¹⁵ «Qui est coupable de menées antifrancaises?», a II OC 3, p. 137

¹¹⁶ «Ces membres palpitants de la patrie... », a II OC 3, pp. 138-144

¹¹⁷ «Ces membres palpitants de la patrie... », a II OC 3, p. 138

¹¹⁸ «Ces membres palpitants de la patrie... », a II OC 3, p. 140

*els indoxinesos, els nord-africans serien els primers admesos per tenir l'honor de morir per la llibertat dels pobles.*¹¹⁹

3.3.4.6 «Les nouvelles donnés du problème colonial français»

Posteriorment, després de la Conferència de Munic, en un to menys polèmic, publica, el desembre de 1938, un article, «Les nouvelles donnés du problème colonial français», on defensa la necessitat d'un moviment de l'opinió pública contra les injustícies que pateix la població de les colònies. L'objectiu és procedir a una emancipació progressiva i França ha de negociar diverses modalitats d'autonomia administrativa.

Weil reconeix que no resulta gens difícil trobar una colònia depenent d'un Estat democràtic on la coerció no sigui pitjor que l'establerta als Estats totalitaris d'Europa. Tanmateix, si bé la colonització comença quasi sempre com un exercici de força, és a dir de conquesta, com cal conviure, és necessària certa estabilitat, amb la qual cosa s'han de combinar la coerció i la col·laboració.¹²⁰

Weil analitza breument les diverses alternatives per resoldre la qüestió colonial. Planteja, d'una banda, la possibilitat que a la nació colonitzadora, com és el cas de França, sorgeixi un moviment d'opinió contra les injustícies comeses a les colònies;¹²¹ d'altra banda, considera la possibilitat d'una "revolta victoriosa" per part de la població de les colònies, tot i que adverteix que *"s'arriscarien a no guanyar ni benestar ni llibertat."*¹²²

Aleshores, Weil exposa la conjuntura internacional posterior a la Conferència de Munic. Tot i reconèixer que *"és lamentable... que la pau no s'hagi pogut mantenir més que al preu de les concessions de Munic"*, d'altra banda, considera que, pel que fa a les colònies, *"els acords de Munic obren unes esperances gairebé quimèriques."*

En opinió de Weil, la feblesa de França¹²³ és una oportunitat per a les colònies, ja que la metròpoli necessita més que mai la seva col·laboració. França no pot *"conservar el seu Imperi si els qui el componen no desitgen per ells mateixos continuar-hi."*

¹¹⁹ «Ces membres palpitants de la patrie... », a II OC 3, p. 144

¹²⁰ «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire Français», a II OC 3, p. 145

¹²¹ Això contrasta amb el fet que l'opinió pública francesa "és molt més sensible a tot allò que amenaça la seva seguretat que a allò que ofèn la justícia" «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire Français», a II OC 3, p. 151

¹²² «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire Français», a II OC 3, pp. 146-47

¹²³ "La posició i el prestigi de França a Europa ha disminuït considerablement després de Munic" «Après Munich», a II OC 3, p. 152

A més -afegeix Weil- *“l’Imperi francès és l’objecte de la cobdícia d’Alemanya i dels seus aliats.”* Alemanya, com hem vist abans, aspira a intervenir a Marroc; Itàlia desitja controlar Tunísia i Japó, Indoxina. Segons Weil, *“França no disposa del poder necessari per defensar uns territoris tan amplis si les poblacions afectades li són hostils, o si assisteixen al conflicte d’ambicions com a simples espectadors.”*¹²⁴

La solució que proposa Weil és també molt simple: entrar *“en el camí que porta de la situació de submissió a la de ciutadà.”* Això no vol dir, segons Weil, que les colònies es converteixin, de cop i volta, en Estats independents. Proposa examinar diverses modalitats d'autonomia administrativa, de col·laboració política, militar i econòmica. En definitiva, considera que *“la població de les colònies ha de participar activament i pel seu propi interès a la vida política i econòmica dels seus països.”*¹²⁵

Weil defensa aquesta proposta tot i ser més reformista que revolucionària, ja que permetria a la població de les colònies aconseguir una llibertat, encara que sigui parcial, *“sense ser forçats a caure en un nacionalisme forassenyat -ahora que imperialista i conqueridor-, en una industrialització a ultrança fundada sobre la misèria indefinidament prolongada de les masses populars, en un militarisme punyent, en una estatització de tota la vida social anàleg a la dels països totalitaris.”*¹²⁶

Posteriorment, durant la II Guerra Mundial i l'ocupació de França pels nazis, la qüestió colonial continuarà sent un tema prou important en la reflexió weiliana. Tant és així que arriba a comparar l'acció de França a les colònies amb els mètodes dels invasors alemanys i, en conseqüència, proposa l'emancipació de les colònies com un dels elements claus a tenir present en la lluita de França per a la seva alliberació.

D'altra part, també hem de destacar la lucidesa de Simone Weil davant la qüestió colonial. Adverteix d'una sèrie de perills -nacionalisme forassenyat, industrialització a ultrança, militarisme punyent, estatització- que, anys més tard, seran un dels gran problemes dels països que estrenaven independència.

¹²⁴ «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire Français», a II OC 3, p. 148

¹²⁵ «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire Français», a II OC 3, p. 149

¹²⁶ «Les nouvelles données du problème colonial dans l'Empire Français», a II OC 3, p. 150

3.4 UN SEGON DIAGNÒSTIC

L'experiència acumulada en el seu activisme compromès en la lluita sindical, en les anàlisis sobre els totalitarismes, en l'estada a la fàbrica i en el contacte amb el tràgic fenomen de la guerra preparen a Simone Weil per a elaborar una teoria sobre el funcionament de les societats. Es tracta d'una teoria molt novedosa que sintonitzarà en molts aspectes amb els plantejaments d'Aldous Huxley, de George Orwell i de Michel Foucault.

Desgraciadament només disposem d'alguns articles de Weil sobre aquests temes ja que la II Guerra mundial i la seva mort prematura li van impedir concloure una obra que, tot i el seu caràcter inacabat, resulta molt suggerent.

3.4.1 Els orígens del totalitarisme

3.4.1.1 Hitler, un bàrbar?

Una de les grans preocupacions de Simone Weil és l'anàlisi dels totalitarismes. Es tracta d'un fenomen amb un gran protagonisme polític a la seva època, però ella hi descobreix una continuïtat històrica al llarg dels segles.

L'abril de 1939, Guillaume de Tarde va publicar una article a *Nouveaux Cahiers* titulat «Du temps des Gaules». La tesi principal de l'autor era comparar Hitler amb el cabdill gal Arioviste, *“un tirà orgullós i cruel”* que, segons aquest autor, reclamava la propietat dels territoris dels gals pel dret de conquesta, és a dir, per la força, tal com estava fent Hitler amb la seva reivindicació d'un espai vital.

Tanmateix, l'opinió de Weil és ben diferent: *“Hitler no és un bàrbar, tan de bo en fos un!”* Per a aquesta autora, *“els bàrbars, en els seus estralls, només han causat mals limitats. Els bàrbars, de la mateixa manera que les calamitats naturals, quan destrueixen, ens fan ser conscients de la inseguretat de les coses humanes; els seus actes de crueltat, de traïció, barrejats amb altres de lleialtat i de generositat, temperats per la inconstància i el caprici, no posen en perill res de vital en aquells que sobreviuen a les seves armes.”*¹²⁷

¹²⁷ «Reflexions sobre la barbàrie», a EG, pp. 71

En canvi Weil afirma que *“els qui fa dos mil anys s'assemblaven a l'Alemanya hitleriana no eren els pobles germànics, sinó Roma.”* Tot i ser uns pobles guerrers els bàrbars no s'assemblen a Hitler, ja que ell i els seus *“no estimen la guerra; estimen la dominació i només somnien amb la pau, una pau sotmesa a la seva voluntat; és també el cas de l'antiga Roma.”*¹²⁸

Per a Weil, la perillositat de Hitler no neix de la seva pretesa barbàrie, sinó, precisament, de la seva capacitat “civilitzadora”. El primitivisme del bàrbar no és capaç de realitzar l'obra de destrucció de les altres formes culturals, sinó que és del tot necessària una sofisticació organitzativa que només pot ser assolida per un Estat.

“Només un Estat extremadament civilitzat, però vilment civilitzat, si es pot dir així, com va ser Roma, pot provocar en aquells que amenaça i que sotmet aquesta descomposició moral que no solament trenca d'entrada tota esperança de resistència efectiva, sinó que talla brutalment i definitivament la continuïtat en la vida espiritual, tot substituint-la per una mala imitació de vencedors mediocres.”

I reitera: *“només un Estat que ha assolit una forma culta d'organització pot paraitzar fins i tot la capacitat de reaccionar de l'adversari, a causa del domini que exerceix sobre la imaginació un mecanisme despietat que no poden contrarestar ni les febleses ni les virtuts humanes quan es tracta de treure un profit, i que amb aquesta finalitat utilitza indiferentment la mentida o la veritat, el respecte simulat o el menyspreu declarat de les convencions.”*

Finalment, Weil adverteix del perill al qual s'enfronta Europa: no pas una catàstrofe històrica, sinó quelcom molt més perillós.

*“No ens trobem, a Europa, en la situació de civilitzats que lluiten contra un bàrbar, sinó en la posició molt més difícil i més perillosa de països independents amenaçats de colonització; i no podrem plantar cara de manera efectiva a aquest perill si no inventem mètodes que s'hi corresponguin.”*¹²⁹

A la mateixa època, a «Réflexions en vue d'un bilan», reitera aquesta comparació:

“Els romans semblen haver assolit en els seus mètodes el darrer grau alhora d'horror i d'eficàcia; i mai han tingut un deixeble millor que els alemanys

¹²⁸ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 176

¹²⁹ «Réflexions sobre la barbàrie», a EG, p. 72

*d'avui en dia, si és que es tracta d'una imitació i no d'una invenció nova dels procediments prou utilitzats.*¹³⁰

En el fons, Weil s'oposa a la idea molt estesa entre l'opinió pública, i que presideix l'ensenyament de la història, segons la qual les victòries dels romans eren legítimes ja que van ser els portadors de la civilització. A més, aquesta concepció de la història antiga legitimava l'imperialisme francès.

3.4.1.2 El nazisme i l'Imperi romà

En aquest context i en ple avanç nazi, l'any 1939, Weil va escriure una sèrie d'articles titulats en el seu conjunt «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», en els quals aborda la situació alemanya i la compara amb altres models d'organització política, en concret, l'Estat francès i l'Imperi romà.

Pel que fa a França, considera que *“Napoleó no va inspirar al món menys terror i horror que Hitler, ni menys justificadament.”*¹³¹ Així mateix, atribueix al cardenal Richelieu la invenció de l'Estat, *“aquesta màquina anònima, cega, productora d'ordre i de poder (puissances), que nosaltres coneixement avui amb aquest nom i que alguns països adoren.”*¹³² Quan l'Estat esdevé l'única font d'autoritat i l'únic legítimat per reclamar el sacrifici i l'esforç del poble, aleshores s'encamina directament vers el totalitarisme. Si França és, en certa mesura, el bressol de l'Estat modern, *“l'Alemanya que tant ens fa patir avui dia, podem dir que ha estat construïda, etapa per etapa, per França.”*¹³³

A partir d'aquí, el seu discurs no fa altra cosa que confirmar les similituds entre l'Imperi romà i els nazis. *“L'analogia entre el sistema hitlerià i l'antiga Roma és tan sorprenent que podríem creure que després de dos mil anys només Hitler ha sabut copiar correctament els romans.”*¹³⁴

Les similituds que proposa Weil en la seva comparació d'ambdós sistemes polítics són molt nombroses:

“Els romans han conquerit el món per la seriositat, la disciplina, l'organització, la perseverança en els objectius i el mètode; per la convicció de què eren una raça superior i nascuda per manar; per la utilització meditada, calculada, metòdica de la més despietada crueltat, de la perfídia freda, de la propaganda més hipòcrita, utilitzada simultàniament a tort i a

¹³⁰ «Réflexions en vue d'un bilan», a II OC 3, p. 108

¹³¹ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 171

¹³² «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 173

¹³³ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 175

¹³⁴ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 181

dret; per una ferma resolució de sempre sacrificar-ho tot pel prestigi, sense mai ser sensible ni al perill, ni a la pietat, ni a cap respecte humà; per l'art de descompondre sota el terror l'ànima dels seus adversaris, o adormir-los amb l'esperança, abans de sotmetre'ls per les armes; en definitiva per un maneig tan hàbil de la més grollera mentida que van enredar a la posteritat i encara ens enreden."¹³⁵

I conclou, *"ni l'objecte de la política (de Roma i de Hitler), és a dir, imposar als pobles la pau per mitjà de la servitud i sotmetre'ls per la coerció a una forma d'organització de civilització pretesament superior, ni els mètodes de la política són diferents."*

Ara bé, en aquesta comparació amb el model romà, Weil intenta separar el fenomen del racisme d'una altra realitat social que, si bé està connectada amb el moviment de Hitler, no es poden identificar. Es tracta del nacionalisme.

*"Seríem singularment ingenus... si prenguéssim seriosament... el culte de Wotan, el romanticisme neowagnerià, la religió de la sang i de la terra, i creguéssim que el racisme no és cap altra cosa que un nom una mica més romàntic del nacionalisme."*¹³⁶

3.4.1.3 L'Estat totalitari

Un cop mostrada la relació entre l'Alemanya nazi i l'Imperi romà, Weil es centra en l'anàlisi dels mecanismes de l'Estat totalitari. *"La virtut pròpia de Roma era la mateixa que, des d'un cert punt de vista, Alemanya ha utilitzat al segle XX per imposar-se a les altres nacions, és a dir, l'ordre, el mètode, la disciplina i l'enduriment, l'obstinació, la consciència aportada al treball."* Com hem vist no es tracta en una dominació basada en la brutalitat i en la irracionalitat instintiva, sinó en quelcom molt més perillós: una dominació meditada, realitzada fredament a partir d'un pla rigorosament dissenyat. No ens trobem en un retorn a una situació premoderna de caos irracional, sinó una subordinació de la racionalitat al servei de l'opressió.

Fins i tot, en el camp militar, *"la victòria s'havia obtingut pel treball més que no pas pel coratge."* El que confereix el poder tant a romans com a nazis és *"llur capacitat de comandar, d'organitzar i d'administrar."*¹³⁷

La força de l'Imperi estava constituïda pel mecanisme d'una administració molt centralitzada, perfectament ben organitzada, per un exèrcit

¹³⁵ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 181-182

¹³⁶ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 198

¹³⁷ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 199

permanentment nombrós i generalment disciplinat, per un sistema de control que s'estenia per tot arreu. *“En altres termes, l'Estat era la font del poder (pouvoir) i no el sobirà.”*¹³⁸

Per això, aquest sistema organitzatiu, tan complex com eficient, va permetre durant segles que al capdamunt de l'Estat es pogués trobar un boig, sense que el sistema s'hi ressentís en excés. *“Mentre la maquinària de l'Imperi continuï intacta, cap fantasia per part dels emperadors va poder comprometre el funcionament eficaç.”*¹³⁹ Evidentment aquesta no va ser la realitat de l'imperialisme alemany de Hitler.

*“Les lluites civils, quan es produïen, tenien per objectiu canviar la persona situada al front de l'Estat, però no les relacions entre l'Estat i els individus; l'autoritat absoluta de l'Estat no es podia qüestionar, ja que es fonamentava, no sobre una convenció ni sobre una concepció de la fidelitat, sinó sobre la capacitat (pouvoir) que posseeix la força de glaçar les ànimes dels homes.”*¹⁴⁰

Una de les institucions fonamentals que garantien la continuïtat del sistema era l'exèrcit. Per a Weil, a Roma, *“l'exèrcit exercia en certa mesura el paper del partit d'Estat dels Estats totalitaris moderns.”*¹⁴¹

Una altra de les institucions que criden l'atenció de Weil són els gladiadors. Per a ella, aquest costum romà posa en evidència la crueltat d'aquesta civilització tan elogiada.

*“El joc de gladiadors tenia per objectiu provocar la ferocitat... L'horror i la baixesa d'una institució d'aquesta mena, que ens han estat velades pel costum de llegir les seves descripcions als infants, no es poden comparar amb res; ja que la sang humana es vessava, no tant per guanyar el favor dels déus, ni per castigar, ni per atemorir amb l'exemple d'un càstig, sinó únicament per procurar plaer.”*¹⁴²

Però, a més, Weil hi descobreix un sentit a aquesta institució: servia per inculcar la despietat a tots els ciutadans de l'Imperi. *“Com els romans de les grans famílies es formaven en el govern dels pobles pels espectacles dels jocs de gladiadors i el comandament de milers o desenes de milers d'esclaus, caldria un miracle per procurar un tractament una mica humà a les províncies.”*¹⁴³

¹³⁸ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 206-207

¹³⁹ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 199

¹⁴⁰ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, pp. 206-207

¹⁴¹ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 206

¹⁴² «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 200

¹⁴³ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 201

Per a Weil, una de les característiques del totalitarisme de l'Imperi romà és que va abolir per la força les diferències culturals de la conca mediterrània, a excepció de la cultura grega, que relegà a un segon pla, i va imposar en el seu lloc una cultura pràcticament subordinada a les necessitats de la propaganda i de la voluntat de dominació.¹⁴⁴ Per a Weil, *“l'Estat totalitari ha impregnat d'esterilitat espiritual la conca mediterrània.”*¹⁴⁵ *“Tot ha desaparegut sense deixar rastre, i el país ja no ha recuperat una vida original i creativa des que han esdevingut romans.”* I, tot citant a Tàcit afirma: *“Quan han fet un desert, l'anomenen pau.”*¹⁴⁶

El prestigi de la capital generava una gran atracció en perjudici de la resta del territori.

*“Aquest Estat centralitzat produïa l'efecte que produeix també actualment, fins i tot sota la seva forma democràtica, d'atreure la vida del país vers la capital i no deixar a la resta del territori sinó una existència esmorteïda, monòtona, estèril.”*¹⁴⁷

Les paraules de Simone Weil ressonen molt actuals en denunciar un centralisme desarrelador.

*“Tota la vida local havia mort en aquell extens territori; la desaparició de les llengües de la majoria dels països conquerits n'és la millor prova.”*¹⁴⁸

Ens trobem davant del fenomen que, anys més tard, Weil definirà amb el terme, desarrelament: *“les fibres que lligaven l'home a la seva pròpia existència també van ser despietadament arrencades.”*¹⁴⁹

Segons Weil, *“mai els esperits havien estat tan completament corbats davant el poder (puissance) d'un home i no havien sentit tan durament la freda opressió de la força.”*¹⁵⁰ En resum, *“la idea fixa de dominació, la crueltat, la baixesa d'esperit, era això que anomenem avui dia un Estat totalitari.”*¹⁵¹

L'Alemanya nazi és del tot comparable amb el totalitarisme romà. *“Hitler no ha oprimit Bohèmia més que Roma les seves províncies. Els camps de concentració no són un mitjà més eficaç d'extingir la virtut d'humanitat que*

¹⁴⁴ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 212

¹⁴⁵ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 209

¹⁴⁶ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 203

¹⁴⁷ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 207

¹⁴⁸ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 207

¹⁴⁹ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 204

¹⁵⁰ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 205

¹⁵¹ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 204

*els jocs dels gladiadors o els patiments infligits als esclaus. El poder d'un home no ha estat exercit d'una manera més absoluta, més arbitrària i més brutal a Berlín que a Roma; la vida espiritual no ha estat acorralada amb més cura i crueltat a Alemanya que a l'imperi romà.*¹⁵²

Fins i tot, Weil ironitza amb un possible futur. Com als ulls d'alguns historiadors, l'extermini de les cultures mediterrànies per part dels romans ha estat interpretat com una gesta civilitzadora; de la mateixa manera, *"si Alemanya, gràcies a Hitler i als seus successors, sotmet les nacions europees i aboleix la major part dels tresors del passat, la història dirà certament que ha civilitzat Europa."*¹⁵³

Tot i això, per a Weil, la principal diferència entre Hitler i els romans és que *"ell exerceix una dictadura totalitària abans d'haver esdevingut l'amo del món, la qual cosa serà un obstacle en el futur; ja que sembla que l'especificitat d'un Estat totalitari és esclafar els seus propis ciutadans més que no pas conquerir-ne molts més."*¹⁵⁴

En definitiva, per a Weil el perill no està en Roma o en Hitler, sinó en el fet que *"tot Estat centralitzat i sobirà és conqueridor i dictatorial en potència, i n'esdevé en la mesura en què creu posseir la força."*¹⁵⁵

"Tot poble que esdevé una nació sotmesa a un Estat centralista, burocràtic i militar esdevé també, i roman així molt de temps, una plaga per als seus veïns i per al món." És a dir, *"hi ha un fenomen inherent, no tant a la sang germànica, sinó a l'estructura de l'Estat modern, similar des de tants punts de vista a l'estructura política elaborada per Roma"... "Alhora que neix, on sigui, una nació dominada per un Estat, neix un nou factor d'agressió i el desenvolupament posterior de la nació continua durant molt de temps sent agressiu."*¹⁵⁶

Per a Weil, mentre existeixin els Estats continuaran organitzant-se sistemàtica i periòdicament guerres amb l'objectiu de què un sol Estat triomfador arrasi la multitud de pobles en una nova pau romana. Tot i això, Weil creu que és inevitable que arribi un dia en què aquesta tendència vers la centralització política es transformi en sentit contrari ja que tot té un límit.

Segons ella, hi ha dos exemples històrics d'organització política dispersa: les petites ciutats i els lligams feudals. Cap de les dos exclou la tirania ni la

¹⁵² «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, pp. 209-210

¹⁵³ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, pp. 203-204

¹⁵⁴ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 210

¹⁵⁵ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 217

¹⁵⁶ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 215

guerra, però per a Weil garantitzen unes formes de vida millors i més fecundes que no pas la centralització.

Weil creu que la humanitat arribarà a alguna d'aquestes dues formes d'organització, o a una barreja d'ambdues o potser trobarà una tercera possibilitat, altres formes d'organització més disperses. *"Potser aquest temps no estigui massa lluny i assistirem en aquell moment a l'agonia dels Estats."*¹⁵⁷

3.4.2 Els mecanismes mentals del totalitarisme

Per tal d'aprofundir en l'anàlisi del totalitarisme, Simone Weil no es limita a constatar les dades que la història aporta, sinó que s'endinsa en les seves arrels profundes. Més enllà d'una descripció morfològica, s'aventura a formular una hipòtesi sobre la seva fisiologia. Per això, una part molt important de la seva reflexió està dedicada a l'anàlisi de la política i dels mecanismes mentals que possibiliten el totalitarisme. Per a Weil aquests mecanismes se centren, bàsicament, en quatre aspectes la imaginació, la propaganda, la idolatria i la força. Disposem de diversos textos on planteja aquests temes.

3.4.2.1 La imaginació

Un dels aspectes fonamentals de la reflexió weiliana sobre el totalitarisme és la importància de la imaginació en el joc de forces polítiques. Si ella, per mitjà de la seva obra i de la seva vida, defensa el contacte amb la realitat i el coneixement directe, se n'adona com en la política predomina la irrealitat, el somni, la imaginació.

3.4.2.1.1 «Méditations sur un cadavre»

Després de la dimissió de Léon Blum, el juny de 1937, Simone Weil escriu un projecte d'article titulat «Méditations sur un cadavre», on, a partir de l'anàlisi de l'actuació d'aquest govern progressista, reflexiona sobre el paper de la imaginació en la política. Es planteja si els esdeveniments viscuts a França han estat *"somni o malson, hi ha alguna cosa d'irreal en aquest any que acaba de passar. Tot ha descansat sobre la imaginació."* A partir d'aquí ens proporciona una definició força suggerent: *"La imaginació és sempre el teixit de la vida social i el motor de la història."*¹⁵⁸

¹⁵⁷ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 219

¹⁵⁸ «Méditations sur un cadavre», a II OC 3, p. 74

Les seves afirmacions sobre la imaginació no deixen de ser força agosarades:

“La imaginació és i continuarà sent en els assumptes dels homes un factor, la importància real del qual és quasi impossible d'exagerar”¹⁵⁹ I el prestigi “constitueix la força en més de les seves tres quartes parts.”¹⁶⁰

Aleshores, la imaginació esdevé un factor vital en la política:

“La matèria pròpia de l'art de la política és la doble perspectiva, sempre inestable, de les relacions reals d'equilibri social i els moviments de la imaginació col·lectiva.”

Encara que el polític no ha de caure en els miratges de la imaginació:

“Un home polític, abans de tot, ha de sostreure's a la influència (de la imaginació) i considerar-la fredament des de fora com un corrent susceptible de ser utilitzat com a força motriu.”¹⁶¹

La imaginació fa viure la irrealitat, la qual cosa esdevé tràgica en el cas de la guerra. *“Fins i tot un cop experimentada, la guerra no deixa fàcilment de semblar un joc... El perill és aleshores una abstracció, les vides que s'han destruït són com joguines trencades per un infant i tan indiferents com elles; l'heroisme és un posat teatral tacat de jactància.”¹⁶²*

Vist això, el gran ideal de Weil seria poder organitzar la col·lectivitat sense caure en la irrealitat de la imaginació: *“Qui inventi un mètode que permeti als homes de reunir-se sense que el pensament s'apagui en cadascú d'ells produirà a la història humana una revolució comparable a l'aportada per la descoberta del foc, de la roda, de les primeres eines.”¹⁶³*

3.4.2.1.2 «Ne recommençons pas la guerre de Troie»

El novembre de 1935, Jean Giradoux havia estrenat a París una obra de teatre titulada: *La Guerre de Troie n'aura pas lieu*.¹⁶⁴ Inspirant-se en aquest títol, a l'hivern de 1936-37, Simone Weil va escriure un article, que no es va arribar a publicar, titulat: «Ne recommençons pas la guerre de Troie».

¹⁵⁹ «Méditations sur un cadavre», a II OC 3, p. 75

¹⁶⁰ «La Ilíada o el poema de la força», a EG, p. 94

¹⁶¹ «Méditations sur un cadavre», a II OC 3, p. 76

¹⁶² «La Ilíada o el poema de la força», a EG, p.95

¹⁶³ «Méditations sur un cadavre», a II OC 3, p. 76

¹⁶⁴ J. GIRAUDOUX, *La Guerre de Troie n'auras pas lieu*, Ed. Bernard Grasset 1935

En aquest article analitza com els grecs i els troians van entrematar-se en una ocasió, durant deu anys, a causa d'Helena; sense que cap d'ells, excepte Paris, el guerrer afeccionat, tingués res a veure amb aquesta dona. *“La seva persona era, evidentment, tan desproporcionada en relació amb aquella batalla tan gegantina que als ulls de tots, ella constituïa, simplement, el símbol de la veritable causa; però la veritable causa ningú no la definia i tampoc no podia se definida perquè no existia.”*¹⁶⁵

A partir d'aquesta constatació, Weil fa un salt en la història fins arribar a la seva època i tornem a trobar, en les seves anàlisis, les referències a la irrealitat de la imaginació que presideix el joc polític i, en concret, la guerra. *“Per al bon observador, no hi ha avui dia un símptoma més angoixant que el caràcter irreal de la majoria dels conflictes naixents. Tenen menys realitat encara que el conflicte entre grecs i troians. Almenys, al centre de la guerra de Troia hi havia una dona, és més, una dona de gran bellesa. Per als nostres contemporanis, són els mots ornats amb majúscules els que fan el paper d'Helena. Si agafem, per tractar de copsar-los, un d'aquests mots inflats de sang i llàgrimes, el trobem sense contingut.”*¹⁶⁶

Analitza el mecanisme concret que atorga, dins de l'àmbit de la imaginació, tant de poder a aquests mots: *“Però si posem majúscules a paraules buides de significat, per poc que les circumstàncies hi empenyin, els homes vessaran onades de sang, amuntegaran ruïnes repetint aquests mots, sense poder obtenir mai efectivament res que els correspongui; mai no els pot correspondre cap cosa real perquè no volen dir res.”*¹⁶⁷

Així posa com exemple tantes paraules que serveixen d'excusa per iniciar la guerra. *“Tots els mots del vocabulari polític i social en podrien servir d'exemple. Nació, seguretat, capitalisme, comunisme, feixisme, ordre, autoritat, propietat, democràcia, en podrien servir tots d'exemple, els uns rere els altres.”*¹⁶⁸

3.4.2.1.3 «Réflexions en vue d'un bilan»

A l'estiu de 1939, davant l'avenç nazi a Europa i la imminent inici de la II Guerra Mundial, Simone Weil elabora un article titulat: «Réflexions en vue d'un bilan». En aquest balanç analitza un cop més la força psicològica dels règims totalitaris. Reconeix que tots els pobles són susceptibles de tenir moments totalitaris. Aleshores, les multituds unànimement l'aclamen. I una part més passiva de la població, o fins i tot aquells que en un primer moment

¹⁶⁵ «No recomencem la guerra de Troia», a EG, p. 30

¹⁶⁶ «No recomencem la guerra de Troia», a EG, p. 31

¹⁶⁷ «No recomencem la guerra de Troia», a EG, p. 31

¹⁶⁸ «No recomencem la guerra de Troia», a EG, p. 32

es van mostrar hostils al règim, estan admirats i se senten feliços. Alguns adversaris són eliminats sense que ningú s'indigni; altres es veuen reduïts a la impotència.

Els règims totalitaris comencen en una atmosfera agradable de tal manera que a l'estranger es detecta el seu caràcter tirànic més que no pas aquells que viuen dintre.

Els anys passen i l'atmosfera d'entusiasme s'ha de mantenir en un estat permanent. Ara bé, el veritable escull del règim no es troba en la necessitat espiritual de les persones que proven de pensar d'una manera independent, sinó en la seva impotència física i nerviosa de mantenir-se en aquest estat durable d'entusiasme, si no és a costa dels anys de joventut.

Quan hom gaudeix d'aquest benestar, sense tenir en compte la manca de llibertat, el règim sembla admirable. Però, com l'entusiasme s'utilitza mecànicament, finalment genera incomoditat i suscita una barreja de docilitat i rancúnia, pròpia dels esclaus.

A més, l'asfixiant necessitat de dissimular condueix vers un odi sord. *“Des d'aleshores ençà, totes les misèries, privacions o humiliacions que hom pateix, fins i tot si el règim no és directament responsable, alimenten l'odi.”*

Per tant, Weil vincula aquest clima d'entusiasme, d'exaltació a l'odi col·lectiu. Però *“finalment arriba un moment en el qual, la gran massa de la població, exceptuant la joventut, ja no desitja la victòria, ni tan sols la pau, sinó la guerra i la derrota per a desfer-se dels seus amos.”* Aquí Simone Weil anuncia l'acabament del règim nazi.¹⁶⁹

Aquesta mateixa idea també la trobem en el comentari a *La Ilíada*, una de les principals obres weilianes. *“El fort no és mai absolutament fort, ni el feble absolutament feble, però l'un i l'altre ho ignoren. ... El que posseeix la força camina en un medi que no oposa resistència... És així com aquells als quals la força els ha estat prestada per la sort, moren per refiar-se'n massa... Consideren que el destí el ha donat a ells tot tipus de llicència i cap als seus inferiors. A partir d'aleshores, van més enllà de la força de la qual disposen. Van inevitablement més enllà, ignorant que és limitada. Llavors són lliurats sense recursos a l'atzar, i les coses ja no els obeeixen.”*¹⁷⁰

¹⁶⁹ «Réflexions en vue d'un bilan», a II OC 3, pp.111-112

¹⁷⁰ «La Ilíada o el poema de la força», a EG, pp. 89-90

3.4.2.1.4 «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*»

En els articles abans esmentats i titulats, «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», també planteja la importància de la imaginació en la configuració dels Estats totalitaris, com ara l'Imperi romà o l'Alemanya nazi.

Per poder portar a terme una política imperialista i expansionista *“cal estar realment convençut que es té sempre la raó, que s'està en possessió, no tan sols del dret del més fort, sinó també pur i simplement del dret.”*¹⁷¹ És a dir, *“Una nació no pot utilitzar la força per actuar a no ser que tingui la convicció d'haver estat escollit des de tota l'eternitat per esdevenir l'amo i sobirà dels altres.”*¹⁷²

Segons Weil, *“els romans gaudien d'aquesta satisfacció col·lectiva d'ells mateixos, opaca, impermeable, impossible de trencar, que permet mantenir en mig dels crims una consciència perfectament tranquil·la.”*¹⁷³

A més d'aquest convenciment del poble agressor, cal suscitar la por en la imaginació del poble agredit. *“D'ençà que una por difusa ha estat suscitada, són les passions i no la intel·ligència qui determina l'actitud dels pobles.”*¹⁷⁴

D'aquesta manera, en les accions exercides sobre els altres països, és necessari *“un ritme propi tan prompte a il·lusionar en una aparent seguretat, com a paralitzar-los per l'angoixa i l'estupor, sense romandre mai en un estat intermig.”*¹⁷⁵

Per exemple, Hitler havia dit que no s'havia de tractar mai a ningú com a enemic fins el moment precís quan es té la possibilitat d'esclafar-lo. *“Aquells qui temen una eventualitat esperen sempre que no s'arribi a produir, fins el moment en què ja no poden dubtar més que s'ha produït.”*

Al final, *“la víctima d'aquest tractament, sigui forta o feble, té l'ànima desfeta per un desarrelament que l'impedeix utilitzar eficaçment cap mitjà de defensa.”*¹⁷⁶

3.4.2.2 La propaganda

Molt relacionat amb la imaginació està la propaganda. *“No hi ha res més essencial per a una política de prestigi que la propaganda.”*¹⁷⁷ Podríem dir

¹⁷¹ «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», a II OC 3, p. 194

¹⁷² «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», a II OC 3, p. 192

¹⁷³ «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», a II OC 3, p. 195

¹⁷⁴ «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», a II OC 3, p. 197

¹⁷⁵ «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», a II OC 3, p. 196

¹⁷⁶ «*Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme*», a II OC 3, p. 197

que la propaganda actua sobre la imaginació del poble. Segons Weil, els romans van saber manejar els sentiments dels homes al seu gust,¹⁷⁸ ja que cal sotmetre-ho tot pel terror i pel prestigi més que no pas per la força.¹⁷⁹

*“La propaganda i la força s’aguanten mútuament; la força fa que la propaganda sigui pràcticament irresistible tot impeding que, en gran mesura ningú gosi a resistir-se; la propaganda fa penetrar per tot arreu la reputació de la força.”*¹⁸⁰

*“La genial observació de Hitler sobre la propaganda -a saber que la força bruta no pot vèncer per si mateixa les idees, però sí que pot fer-ho si va acompanyada d’algunes idees de qualitat ínfima- proporciona la clau de la vida interior.”*¹⁸¹

Però aquesta vida interior fabricada a partir de la confluència de la coerció i de la propaganda és una autèntica manipulació equivalent a nivell personal a la destrucció de les cultures per part de les invasions civilitzadores de l’Imperi romà. *“La propaganda no va encaminada a suscitar una inspiració: la propaganda tanca, clausura, tots els orificis per on la inspiració pugui sorgir; ople de fanatisme tota l’ànima.”*¹⁸²

3.4.2.3 La idolatria

Un aspecte molt important del pensament de Weil és la constatació de la sacralització de la política o de la col·lectivitat. *“El nostre patriotisme prové directament dels romans... Certament era un poble ateu i idòlatra; però no d’estàtues de pedra o de bronze, sinó de si mateixos. I ens han legat aquesta idolatria amb el nom de patriotisme.”*¹⁸³

Segons Weil, *“els homes han somniat sovint suprimir el problema religiós.”* Ara bé, considera que no pot evitar aquest problema perquè *“l’oposició del bé i del mal representa per a ell una càrrega insuportable.”*¹⁸⁴

Aleshores, Weil proposa tres “mètodes” per manejar el problema del bé i del mal. El primer és irreligiós i *“consisteix a negar la realitat de l’oposició entre*

¹⁷⁷ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 195

¹⁷⁸ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 182

¹⁷⁹ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 179

¹⁸⁰ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 196

¹⁸¹ ER, p. 114

¹⁸² ER, p. 149

¹⁸³ ER, p. 118

¹⁸⁴ «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 127

*el bé i el mal.*¹⁸⁵ El tercer és la mística que consisteix en “*el pas més enllà de l'esfera on el bé i el mal s'oposen.*”¹⁸⁶

Per a l'estudi del totalitarisme, ens centrarem en el segon mètode que és la idolatria. Segons Weil, “*és un mètode religiós*” -però, per evitar malentesos, precisa- “*si es pren el mot religió en el sentit amb què el prenien els sociòlegs francesos: l'adoració d'una realitat social que rep diferents noms de divinitat. És el que Plató comparava amb el culte a un gros animal.*”

Aleshores passa a definir el mètode idolàtric: “*aquest mètode consisteix a delimitar una regió social a l'interior de la qual la parella de contraris bé i mal no té dret d'entrar-hi.*”¹⁸⁷

Després d'analitzar exemples com el del savi, l'artista, el soldat i el sacerdot, es centra en l'aspecte polític. “*Una nació pot fer aquest paper.*” I al·ludeix a les seves dues grans obsessions històriques. “*És el cas, en l'antiguitat, de Roma i d'Israel.*” Aleshores desenvolupa el cas dels ciutadans de Roma.

“*Tan bon punt un romà havia deixat d'existir als seus propis ulls en tota altra qualitat que en la de romà, era eximit del bé i del mal. Només es regia per la llei purament animal de l'expansió. No tenia altra cosa a pensar que a dominar els pobles com a amo absolut, tractant amb més o menys indulgència aquells que l'obeïen, i destruint els qui li plantaven cara amb el seu orgull. Els mitjans que utilitzaven eren indiferents; només importaven des del punt de vista de l'eficàcia.*”

Però també acusa l'Església d'aquest mateix comportament, sobretot en el cas de la Inquisició.

“*Una església també pot fer aquest paper. L'aparició de la Inquisició a l'Edat Mitjana mostra que un corrent de totalitarisme sens dubte s'havia filtrat en la cristiandat. Sortosament no la va arrossegar, però potser va fer avortar aquella civilització cristiana que l'Edat Mitjana havia estat a punt de produir.*”

“*Avui dia, només les nacions exerceixen aquesta funció, no de manera directa, però sí mitjançant un partit d'Estat i les organitzacions que l'envolten. En els països amb un partit únic, el membre del partit que ha renunciat per sempre a qualsevol altra qualitat, la de ser-ne membre, ja no està sotmès al pecat. Pot ser maldestre, com ho pot ser una minyona que trenca un plat.*”

¹⁸⁵ «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 127

¹⁸⁶ «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 131

¹⁸⁷ «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 128

*Però faci el que faci, no pot fer cap mal, perquè és exclusivament el membre d'un cos, el partit, la nació, que no pot fer cap mal.*¹⁸⁸

"Tanmateix, -adverteix Weil- no hem d'ignorar que Alemanya és per a tots nosaltres, gent del segle vint, un mirall. El que veiem tan repulsiu són els nostres propis trets, però engrandits. Aquest pensament no ha de fer minvar gens l'energia de la lluita, sinó al contrari."

Tot i això, el discurs weilià està obert a l'esperança. *"La idolatria és degradant. Per sort és, a més, precària. Perquè l'ídol és efímer."*¹⁸⁹

3.4.2.4 La força

A partir de l'any 1937, Simone Weil va introduir l'estudi de la *Ilíada* a les seves classes de filosofia. Com el seu mestre Alain, practicava el mètode d'extreure conclusions filosòfiques a partir de l'estudi d'obres literàries. Així mateix, en els Propos d'Alain també trobem moltes referències a aquest text grec.

Anys més tard, Weil va publicar, *L'Illade ou le poème de la force*, una de les seves principals obres. No està clara la data de redacció d'aquest article. Sembla fruit d'una lenta maduració iniciada l'any 1938 fins la seva publicació l'any 1940.

És un comentari a l'obra d'Homer que il·lumina la situació de l'Europa d'aquell moment, sacsejada pel totalitarisme i per la guerra. En aquest sentit cal entendre els següents fragments on es fa palesa la capacitat cosificadora de la força, en aquest cas, militar, però de la qual també podem trobar altres exemples com a la fàbrica.

"El veritable heroi, el veritable tema, el centre de la Ilíada, és la força. La força exercida pels homes, la força que sotmet els homes, la força davant la qual es contrau la carn humana. L'ànima humana no deixa d'aparèixer-hi modificada per les seves relacions amb la força, arrossegada, cegada per la força de què creu disposar, plegada per la pressió de la força que pateix; els que havien somniat que la força, gràcies al progrés, pertanyia d'ara endavant al passat, han pogut veure en aquest poema, un document; els que saben distingir la força, ara i en altres ocasions, al centre de qualsevol història humana, hi troben el més bell, el més net dels miralls.

La força és allò que fa, de qualsevol que li és sotmès, una cosa. Quan s'exerceix fins al final, converteix l'ésser humà en una cosa en el sentit més

¹⁸⁸ «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 129

¹⁸⁹ «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 130

*literal, perquè en fa un cadàver. Hi havia algú i, uns moments després, no hi ha ningú. És un quadre que la Ilíada no es cansa mai de presentar-nos.*¹⁹⁰

No resulta gens difícil imaginar escenes de la II Guerra Mundial al llegir aquest fragments weilians. Ara bé, una de les aportacions de Simone Weil és considerar que la força cosifica tant a la víctima com al botxí. Les imatges dels camps de concentració nazis ens il·lustren el primer cas. Però per a Weil, el soldat que mata també és una víctima de la força ja que la seva capacitat d'actuar lliurement –és a dir, mogut per la seva reflexió personal– li ha estat arrabassada per un totalitarisme que funciona com la producció en cadena d'una fàbrica. Víctima i botxí són peces d'un mateix engranatge.

“El soldat vencedor és com un flagell de la naturalesa; posseït per la guerra és, com l'esclau, tot i que d'una manera ben diferent, convertit en una cosa, i les paraules no tenen poder sobre ell com en el cas de la matèria. L'un i l'altre, en contacte amb la força, en pateixen el seu efecte infal·lible, que és el de convertir aquells que toca en muts o sords.

*Aquesta és la naturalesa de la força. El poder que posseeix de transformar els homes en coses és doble i s'exerceix de dues maneres; petrifica de forma diversa, però igualment, les ànimes dels que la pateixen i les dels que l'exerceixen.*¹⁹¹

Com sempre, Weil defuig els plantejaments maniqueus on es pot fer distinció entre bons i dolents i fa un advertiment implícit als seus correligionaris de la resistència francesa sobre els possibles perills de la seva victòria, ja que ningú no està pas exempt del poder de la força i, per tant, tothom pot ser sospitós d'alimentar el totalitarisme.

*“La victòria dels qui defensen per les armes una causa justa no és necessàriament una victòria justa.”*¹⁹²

¹⁹⁰ «La Ilíada o el poema de la força», a EG, p. 79

¹⁹¹ «La Ilíada o el poema de la força», a EG, p. 99

¹⁹² «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 218

4 UTOPIA: UNA PROPOSTA ÈTICA

Després de la Conferència de Munic -en la que les potències democràtiques van pactar amb Hitler-, Weil ja preveia la crisi d'Europa. Tot i reconeixent que *“la nostra època no és pas la primera a la història en la que el sentiment dominant sigui el desgavell, l'ansietat, l'espera de no se sap què”* adverteix del gran perill al qual es veu abocada la societat del seu moment: *“les grans esperances heretades dels tres segles precedents, i sobretot del darrer, esperança en una difusió progressiva de les llums, esperança en un benestar general, esperança en la democràcia, esperança en la pau, estan a punt de desfer-se ràpidament.”*¹⁹³

Els grans ideals europeus estan en crisi. Els moviments nacionalistes que al s.XIX eren de caràcter progressista i alliberador han esdevingut, en el cas del nazisme, del feixisme i del falangisme, un factor tirànic d'opressió i de subjugació d'altres pobles.

El sistema democràtic ha demostrat la seva feblesa estructural al permetre el triomf electoral dels nazis que, un cop al govern, l'han desarticulat per no perdre el poder.

La ciència i la tècnica, que tantes esperances havien desvetllat, s'han convertit en eines en mans dels industrials i dels militars, poc interessats en la millora de les condicions de vida de la població.

A més, no es tracta d'una crisi que afecta als intel·lectuals o a les elits governants sinó que afecta a la vida quotidiana dels ciutadans que no poden defugir la situació col·lectiva: *“estem situats dins d'unes condicions de vida on el desordre toca i corromp tots els aspectes de la vida dels homes, totes les fonts d'activitat, d'esperança i de felicitat.”*¹⁹⁴ En conseqüència, tampoc es pot esperar que de la vida quotidiana sorgeixi la força per transformar la situació social. *“Però avui, són les condicions durables de la nostra existència les que ens impedeixen trobar a la vida quotidiana els recursos morals independents de la situació política i social.”*¹⁹⁵

En aquesta anàlisi tan pessimista, Weil pronostica un futur encara menys esperançador: *“Avui tendim, sense arribar-hi encara, vers un estat on el respecte per la vida i per la llibertat dels homes, la preocupació per l'increment de distraccions, el benestar, les llums i les alegries de tota mena*

¹⁹³ «Désarroi de notre temps», a II OC 3, p. 93

¹⁹⁴ «Désarroi de notre temps», a II OC 3, p. 93

¹⁹⁵ «Désarroi de notre temps», a II OC 3, p. 94

*en la multitud del poble, el respecte per la justícia i la humanitat ens semblaran contes.*¹⁹⁶

Els esdeveniments de la II Guerra mundial li van donar la raó. La llibertat i la justícia van patir una de les majors crisis de la història. L'Europa que havia desenvolupat els valors de 1789 s'havia convertit en un espai on els drets humans -tal com es va fer palès als camps de concentració nazis- ja no eren més que una idea sense traducció a la realitat.

En aquest terrible context històric, Simone Weil es sorprèn de l'actitud dels seus compatriotes francesos. Per a ella, la derrota de França al juny de 1940 *“va ser un defalliment, una abdicació del conjunt de la nació”*, doncs la gent pensava: *“Tan se val el que passi. No tenim res a perdre.”*¹⁹⁷

En aquesta conjuntura històrica i mental, Weil reflexiona sobre el futur, sobre una França i una Europa posterior a l'alliberament dels nazis. En primer lloc, veurem les bases ètiques sobre les que fonamenta el seu pensament. El nou sistema s'ha de sustentar, no tant en el pragmatisme que busca l'eficàcia i els objectius immediats, sinó en uns principis ètics indiscutibles que garanteixin la llibertat i la justícia més enllà de les fluctuacions conjunturals de la política.

I, a partir d'aquests principis ètics, Weil repensa la societat: l'organització política i el funcionament de la societat. Per això és replanteja els procediments democràtics, l'organització internacional, l'estructura laboral, el paper de la ciència i de la religió.

La majoria d'aquestes idees estan redactades durant els breus mesos que va treballar a Londres, durant el bombardejos, ja greument malalta i poc abans de morir.

¹⁹⁶ «Mise au point», a II OC 3, pp. 97-98

¹⁹⁷ «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 52

4.1 LES BASES ÈTIQUES

4.1.1 Justícia i dignitat de l'ésser humà

En primer lloc cal remarcar que la preocupació ètica de Simone Weil no s'aparta de la seva trajectòria revolucionària. Recordem, per exemple, que una de les conclusions de l'estada de Simone Weil a la fàbrica era: *“el sentiment de la dignitat personal tal com ha estat fabricat per la societat està trencat. Cal forjar-ne un altre.”* Per tant, la necessitat de justificar la dignitat de la persona neix del seu contacte directe amb l'opressió social. En aquest sentit, segons ella *“tot el que contribueix a donar el sentiment de què tenen un valor als qui es troben a la part baixa de l'escala social és, en certa mesura, subversiu.”*¹⁹⁸

A més, en un escrit de la seva joventut ja havia afirmat: *“La idea que nega la guerra és la idea que el valor més elevat en el món el té l'individu humà.”*¹⁹⁹ Les seves experiències posteriors -la Guerra Civil espanyola, la qüestió colonial, l'avenç del nazisme...- no fan altra cosa que confirmar aquesta intuïció.

D'altra banda, començada la dècada dels 40, l'ocupació alemanya de França fa palesa la feblesa moral del poble francès incapaç de trobar motivacions prou profundes per garantir una resistència ferma davant la tirania nazi. Els abusos del nacionalsocialisme alemany vers les minories i vers tota forma d'oposició o de dissidència fan que la necessitat d'una definició de la dignitat de la persona sigui una urgència.

En aquest context, Simone Weil escriu «La personne et le sacré», una reflexió sobre la dignitat de l'ésser humà, però també sobre el dret i la justícia, tal com queda reflectit al títol «La personnalité humaine, le juste et l'injuste» amb el qual va ser publicat a *La Table Ronde* el desembre de 1950.

Per a Weil hi ha dos aspectes, defensats pels seus coetanis, que poden desvirtuar la defensa de la dignitat de l'ésser humà: la col·lectivitat i la persona. Considera que la guerra entre Alemanya i França l'any 1940 simbolitza l'enfrontament entre aquests dos errors.

En primer lloc, i tal com hem comprovat en altres escrits, Weil s'oposa fermament a la supremacia del col·lectiu sobre l'individu. Torna a afirmar que atribuir a la col·lectivitat un caràcter sagrat és una idolatria. Tanmateix, l'originalitat d'aquest text radica en la relació entre col·lectiu i persona. “Són

¹⁹⁸ «Méditation sur l'obéissance et la liberté», a II OC 2, p. 132

¹⁹⁹ «Réflexions concernant le service civil», a II OC 1, p. 47

*precisament els artistes i els escriptors que veuen en el seu art una realització de la seva persona els qui, de fet, estan més sotmesos a les preferències del públic.”*²⁰⁰ Podríem dir que, per a Weil, allò que anomenem “persona” és un producte social, vinculat al prestigi, que depèn de l’aprovació dels altres. No deixar de ser, per tant, una construcció més de la imaginació.

Segons Weil, quan algú té el sentiment del sagrat vers la seva persona -i creu poder generalitzar aquest sentiment vers qualsevol persona- pateix la il·lusió de la falsa imitació del sagrat que produeix el col·lectiu. És a dir, aquest sentiment forma part, en realitat, *“del prestigi col·lectiu de la consideració social.”* Amb la qual cosa ens trobem, com dèiem abans, dins de l'àmbit de la imaginació i de la seva manipulació en benefici de determinada estructura de dominació social.

D'aquesta concepció de la persona, Weil extreu la següent conseqüència: *“Aquesta és la raó per la qual la filosofia personalista ha nascut i s’ha estès, no en mitjans populars, sinó entre escriptors que, com a conseqüència de la seva professió, posseeixen o esperen aconseguir renom i reputació.”*²⁰¹

Tot i que aquesta crítica al personalisme francès sigui molt discutible, cal advertir que Weil està defensant una dignitat de l'ésser humà que no es fonamenti únicament en l'exitosa realització personal sinó que, a més, pugui abastar els desheretats. És per això que Weil planteja exemples extrems que ens poden sobtar si no tenim present que es tracta d'un text de 1943, un moment especialment tràgic per a la història de la humanitat.

“Aquí va un transeünt pel carrer, té els braços llargs, els ulls blaus, un esperit pel qual passen pensaments que ignoro, però que potser siguin mediocres. Ni la seva persona, ni la persona humana en ell, és el que per a mi és sagrat. És ell. Ell del tot. Els braços, els ulls, els pensaments, tot. No atemptaré contra cap d'aquestes coses sense escrúpols infinits. Si la persona humana fos en ell el que hi ha de sagrat per a mi, podria fàcilment treure-li els ulls. Un cop cec, seria una persona humana exactament igual que abans. No hauria tocat en absolut la persona humana en ell. Només hauria destrossat els seus ulls.”

Per això Weil defensa: *“En cada home hi ha quelcom sagrat. Però no és la seva persona. Tampoc és la persona humana. És ell, aquest home, simplement.”*²⁰²

²⁰⁰ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 22

²⁰¹ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 24

²⁰² «La persona y lo sagrado», a EL, p. 17

Ara bé, sorgeix la pregunta de com argumentar la dignitat d'aquest ésser, *“¿què és el que exactament m'impedeix treure-li els ulls a aquest home, si tinc llicència per a això i a més a més em diverteix?”*

En el fons es tracta d'una reflexió biogràfica. En realitat, Weil s'està autoanalitzant, cerca els motius que la porten a respectar l'ésser humà i els intenta explicitar. Només sintonitzant amb aquest exercici d'introspecció podrem copsar el significat de la formulació weiliana que, un cop més, parteix de l'experiència i no de l'elucubració teòrica i erudita.

“Encara que em resulti enterament sagrat, no em resulta sagrat sota qualsevol mena de relació, en qualsevol circumstància. No em resulta sagrat en tant els seus braços són llargs, en tant els seus ulls són blaus, en tant els seus pensaments són mediocres. Tampoc, si fos duc, en tant que duc. Tampoc, si fos drapaire, en tant que drapaire. Cap de totes aquestes coses retindria la meua mà. El que la retindria és saber que si algú li treu els ulls, se li esquinçaria l'ànima en pensar que se li fa mal.”

Per tant, l'argumentació de Weil parteix de l'experiència del patiment i no pas d'uns plantejaments teòrics destinats a ser analitzats per acadèmics, prou allunyats dels problemes de la majoria de la població sobretot en un clima bèl·lic.

Tot i aquesta presència del mal a la realitat, també és cert que existeix una aspiració vers el bé que és manifesta en tot ésser humà.

*“Des de la més tendra infància i fins a la tomba hi ha, en els fons del cor de tot ésser humà, quelcom que, malgrat tota l'experiència dels crims comesos, patits i observats, espera invenciblement que se li faci el bé i no el mal. Primer que res és això el que és sagrat en qualsevol ser humà. El bé és l'única font del sagrat. Únicament és sagrat el bé i el que està relacionat amb el bé.”*²⁰³

D'aquí Weil deriva dos significats al terme “justícia”. Una primera accepció de justícia estaria relacionada amb el dret; Weil l'exemplifica amb el cas de l'infant preocupat per si al seu germà li donen un tall de pastís més gran que el seu.²⁰⁴ Aleshores, segons Weil *“la noció de dret està vinculada al repartiment, intercanvi, quantitat. Té quelcom de comercial. Evoca per si mateixa el plet, el litigi.”* I, per tant, si hi ha confrontació, apareix immediatament la força: *“el dret només s'exerceix per mitjà d'un to*

²⁰³ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 18

²⁰⁴ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 18

reivindicatiu; i, quan s'adopta aquest to, és perquè la força no està gaire lluny per reforçar-lo, ja que en cas contrari seria ridícul."²⁰⁵

Aquesta força es pot manifestar de forma violenta com seria el cas de la guerra. Ara bé, també es pot manifestar d'una forma més elegant però no menys injusta: l'exercida per mitjà del llenguatge. Weil planteja que *"la categoria dels homes que formulen tant les reivindicacions com qualsevol altra cosa, i tenen el monopoli del llenguatge, és una categoria de privilegiats."*²⁰⁶

D'altra banda, a la segona accepció plantejada per Weil, *"la justícia consisteix a vigilar sempre que no es faci cap mal als éssers humans."*²⁰⁷ Per tant, la justícia seria la interlocutora que acull el crit infantil que des del fons del cor humà reclama que no se li faci mal;²⁰⁸ vetlla per aquells que no disposen de força per a defensar els seus drets.

En aquest sentit, Wanda Tommasi considera que la crítica weiliana al dret s'ha d'interpretar no com un rebuig a la normativitat jurídica, sinó com la senyalització de la radical insuficiència i ineficàcia d'una política de reivindicació pel que fa al patiment d'aquells que no poden defensar els seus drets perquè ningú està disposat a reconèixer-los-hi.²⁰⁹

A «Luttons-nous pour la justice?», Weil parteix d'una definició que atribueix als grecs. Considera que la justícia és *"el consentiment mutu"* i pressuposa la llibertat ja que, quan un és fort i l'altre és feble, hi ha imposició i acceptació, no justícia. En aquest sentit, el consentiment humà, així com la justícia, són quelcom sagrat.²¹⁰

Cal entendre el terme sagrat no tant des de la perspectiva religiosa -la qual cosa la invalidaria en un discurs ètic que no contemplés el punt de vista transcendent- sinó en el sentit que li atorgaven els revolucionaris de 1789 quan, tot referint-se als drets de l'home i del ciutadà, afirmaven que eren *"naturals, inalienables i sagrats."* Són, en definitiva, axiomes indiscutibles independents dels convencionalismes socials, culturals o polítics d'un moment històric determinat.

²⁰⁵ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 26

²⁰⁶ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 29

²⁰⁷ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 36

²⁰⁸ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 18

²⁰⁹ W. TOMMASI, Más allá de la ley: Derecho y justicia en la última Weil, a C. REVILLA, *Simone Weil, descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995, p. 54

²¹⁰ «¿Estamos luchando por la justicia? », a EL p. 41-42

Weil fa una definició força suggerent: *“allò que és sagrat... és el que en un ser humà és impersonal.”*²¹¹ Per explicar el seu significat proposa un exemple de l'àmbit escolar: *“si un infant fa una suma i s'equivoca, l'error porta la marca personal.”* En canvi, *“si procedeix de manera perfectament correcta, la seva persona està absent de tota l'operació.”* És a dir, Weil considera impersonal i sagrat allò que no està en funció de les circumstàncies concretes d'un determinat individu o societat, sinó que està per damunt d'aquest nivell de contingència. Aleshores, des de la perspectiva weiliana, *“allò que és sagrat en la ciència és la veritat. Allò que és sagrat en l'art és la bellesa. La veritat i la bellesa són impersonals.”*²¹²

Emilia Bea Pérez, davant d'aquestes argumentacions weilianes, planteja la dificultat de traslladar el testimoni de la veritat i el compromís per la justícia - presents a tota la seva biografia i fàcilment comunicables en l'àmbit de l'activitat- al camp del discurs filosòfic-polític on difícilment -segons aquesta analista- podem trobar arguments que resultin convincents.

En aquest sentit, considera que Weil desconeix l'estructura, les funcions i les finalitats del Dret; l'ontologia jurídica resta fora de l'àmbit de la reflexió en les seves consideracions sobre la justícia. Segons E.B. Pérez, sembla com si Weil no valorés adequadament tot allò referent al pla de la relativitat i de la intermediació -espai on es mou el Dret- i que no pot esdevenir el pla de la moralitat, l'amistat i l'amor. I, d'altra banda, revesteix aquest segon pla d'un to jurídic que pot resultar caricaturesc.²¹³

Ni pel seu context personal ni per les circumstàncies històriques que acompanyaren l'elaboració dels textos que estem analitzant, sembla clar que l'objectiu de Weil fos una reelaboració de la Filosofia del Dret. En cap moment s'amaga de fer-ne una crítica, sobretot perquè la seva experiència del Dret posa de manifest com la normativitat i l'estructura judicial afavoreix a uns en perjudici dels més febles.

Recordem la imatge del *“rodamón, acusat davant d'un tribunal d'haver robat pastanagues en un camp, dempeus davant el jutge que, còmodament assegut, articula elegantment preguntes, comentaris i bromes, mentre que l'altre amb prou feines balboteja (les respostes).”*²¹⁴

Des de les seves circumstàncies vitals experimentades al costat dels desposseïts, Weil descobreix la necessitat de reformular les condicions de la

²¹¹ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 20

²¹² «La persona y lo sagrado», a EL, p. 21

²¹³ E.B. PÉREZ, *Simone Weil, la memoria de los oprimidos*, Ed. Encuentro, Madrid 1992, p. 278

²¹⁴ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 32

convivència social. Per això hauríem d'inscriure els esmentats textos, no tant en una reflexió sobre la Filosofia del Dret, sinó dins de l'àmbit d'un projecte cívic.

En aquest sentit, de la seva reflexió ètica, Simone Weil en deriva una proposta amb la qual configura el seu pensament pròpiament utòpic. Els seus pressupòsits ètics -que, com dèiem, no pretenen una redefinició de la Filosofia del Dret- comporten necessàriament una actuació política que atenuï les diferències socials i, per tant, la injustícia.

*“Per damunt de les institucions destinades a protegir el dret, les persones, les llibertats democràtiques, cal inventar altres destinades a discernir i abolir tot allò que, a la vida contemporània, esclafi les ànimes sota la injustícia, la mentida i la lletjor.”*²¹⁵

²¹⁵ «La persona y lo sagrado», a EL, p. 40

4.1.2 Les obligacions de l'ésser humà i les necessitats de l'ànima

4.1.2.1 Els drets i les obligacions

En una carta del 22 de maig de 1943, Weil, des de Londres, comunica als seus pares, encara exiliats als Estats Units: “*He fet una segona “gran obra”, o més ben dit, n’estic treballant, perquè encara no està acabada.*”²¹⁶ Es refereix clarament a *L’Enracinement*, la que es considera la seva darrera obra, inacabada, però on resumeix els seu programa polític i cívic. Evidentment la seva primera “gran obra” és *Réflexions sur les causes de la liberté et de l’oppression sociale*. Per tant, podem considerar aquestes dues obres com les dues grans fites del pensament weilià i cal llegir-les l’una en referència a l’altra per tal de copsar adequadament el seu significat.

Weil treballa a Londres per a la *France Libre* elaborant informes sobre la nova França que caldrà construir després de la guerra. *L’Enracinement* seria un escrit programàtic.

En un moment en el qual es plantejava la necessitat de formular una declaració universal dels drets humans, a *L’Enracinement*, Weil proposa l’elaboració d’una declaració universal de les obligacions envers l’ésser humà.

Per a Weil, la noció d’obligació prima sobre la de dret, que està subordinada a ella i és relativa a ella. Un dret no és eficaç per si mateix, sinó només per l’obligació que li correspon. El compliment efectiu d’un dret no depèn de qui el posseeix, sinó de les altres persones, que se senten obligades a quelcom cap a ell.

“*No té cap sentit dir que els homes tenen, d’una banda, drets, i per una altra, deures. Aquestes paraules només expressen punts de vista diferents. La seva relació és la de l’objecte i el subjecte.*”²¹⁷

4.1.2.2 Característiques de les obligacions

Weil defineix l’obligació a partir de cinc característiques:

²¹⁶ EL, p. 184

²¹⁷ ER, p. 23

1-L'obligació *"no es basa en cap situació de fet, ni en la jurisprudència, ni en els costums, ni en l'estructura social, ni en les relacions de força, ni en l'herència del passat, ni en el suposat sentit de la història. Perquè cap situació de fet pot fonamentar una obligació."*

2-L'obligació tampoc es basa en una convenció. *"Totes les convencions són modificables per voluntat dels pactants, mentre que cap canvi en la voluntat dels homes pot modificar gens ni mica aquesta obligació."*

3-Com a conseqüència de tot l'anterior: l'obligació *"és eterna. Respon al destí etern del ser humà."* Per tant no està en funció de determinada conjuntura històrica, sinó, com dèiem abans, és impersonal i, en conseqüència, està fora del temps.

Ara bé, Weil vol deixar ben clar que aquestes obligacions afecten l'ésser humà, no els col·lectius, com els règims nacionalistes de la seva època defensaven i que tan greus conseqüències van reportar. *"Només l'ésser humà té un destí etern. Les col·lectivitats humanes, no. Respecte a elles no hi ha, per tant, obligacions directes que siguin eternes. Només és etern el deure envers com a tal."*

4-Tot seguint la mateixa argumentació, Weil afirma que *"aquesta obligació és incondicionada. Si es basa en quelcom, aquest quelcom no és d'aquest món. No està basada en res d'aquest món."*

5- Finalment, Weil diu que la verificació d'aquesta obligació -i no el seu fonament- es troba en l'acord de la consciència universal expressada en alguns dels textos més antics que es conserven.

Davant la dificultat de fonamentar metafísicament els principis ètics que regulin la convivència, Weil aposta per una argumentació més "feble" però que pot arribar a fer una proposta amb cert grau de coherència i raonabilitat al ser verificada per l'experiència històrica de la humanitat i de cada individu en concret.

Segurament, aquesta distinció weiliana entre verificació i fonamentació sigui una de les idees principals del seu discurs ètic i resulta força actual en el context de la crisi de valors de la postmodernitat.²¹⁸

²¹⁸ Referint-se a aquest mateix context històric i davant les atrocitats comeses, el pensador de l'Escola de Frankfurt, Theodor W. Adorno, fa una defensa de la no necessitat de fonamentar teòricament un principi ètic: "l'exigència de què Auschwitz no es repeteixi és la primera de totes les que cal plantejar a l'educació. Precedeix tan absolutament a qualsevol altra que no crec que s'hagi de fonamentar. No puc entendre per què se li ha dedicat tan poca atenció fins aquest moment. Davant la monstruositat del que ha passat,

Segons Weil, *“el reconeixement d’aquesta obligació està expressat de forma confusa i imperfecta... en els anomenats drets positius.”* Aleshores al·ludeix als ensenyaments antics dels egipcis i dels evangelis per referir-se a l’obligació d’atendre els que passen fam. *“Tothom concep el progrés, principalment, com el pas a un estadi de la societat en el qual la gent no passi gana.”* A partir d’aquest consens implícit Weil dedueix *“ningú no considerarà pas innocent un home que, disposant d’aliments en abundància, si a la seva porta troba algú famolenc, passi pel seu costat sense donar-li res.”*

De tot això, Weil conclou: *“és una obligació eterna vers l’ésser humà no deixar que passi fam quan hi ha la possibilitat de socorre’l.”* Com aquesta obligació és la més evident, cal utilitzar-la com a model per a elaborar el llistat dels deures eterns vers tot ésser humà.²¹⁹

4.1.2.3 Les necessitats de l’ésser humà: consideracions generals

Com *“les obligacions –incondicionades o relatives, eternes o canviants, directes o indirectes– respecte de les coses humanes es deriven sense excepció de les necessitats vitals del ser humà”* cal definir aquestes necessitats de l’ésser humà.²²⁰

Weil adverteix que no s’han de confondre les necessitats amb els desigs, els capricis, les fantasies o els vicis.²²¹ La primera característica que les distingeix és que les necessitats són limitades. *“Un avar mai té prou or, però a tot home, si se li dóna pa a discreció, arribarà un moment en què en tingui suficient. L’aliment suscita la sacietat. El mateix succeeix amb els aliments de l’ànima.”*

La segona característica, relacionada amb la primera, és que les necessitats s’ordenen per parelles de contraris i han de combinar-se en equilibri. *“L’home té necessitat d’aliment, però també d’un interval entre els dinars; té necessitat de calor i frescor, de repòs i exercici. Igual amb les necessitats de l’ànima.”*²²²

fonamentar-la tindria quelcom de monstruós.” T. ADORNO, *Educación para la emancipación*, Ed. Morata, Madrid 1998, p. 79.

²¹⁹ ER, pp. 24-25

²²⁰ ER, p. 26

²²¹ ER, p. 27

²²² ER, pp. 29-30

Afegirem dues característiques més plantejades a «Étude pour une déclaration des obligations envers l'être humain»:

a) *“Les necessitats de l'ésser humà són sagrades”*. Aquí el terme sagrat torna a tenir el mateix sentit atorgat, en els textos anteriors, a l'ésser humà i a les obligacions: el seu caràcter independent de les contingències històriques i personals. *“La seva satisfacció no pot estar subordinada ni a la raó d'Estat, ni a cap consideració, bé sigui el diner, la raça, el color, el valor moral o cap altre atribuït a la persona considerada, ni a cap altra condició, sigui quina sigui.”*

b) *“L'únic límit legítim a la satisfacció de les necessitats d'un ésser humà determinat és l'assignat per la necessitat global i les necessitats dels altres éssers humans.”*²²³

Disposem de dos llistats diferents sobre les necessitats de l'ànima. El primer correspon a *L'Enracinement*. Segons aquesta font les necessitats de l'ànima són: l'ordre, la llibertat, l'obediència, la responsabilitat, la igualtat, la jerarquia, l'honor, el càstig, la llibertat d'opinió, la seguretat, el risc, la propietat privada, la propietat col·lectiva, la veritat i l'arrelament.²²⁴

L'altra font és «Étude pour une déclaration des obligations envers l'être humain». En aquesta versió les necessitats de l'ànima estan agrupades en parelles d'oposats que s'equilibren i es complementen. Són les següents: igualtat i jerarquia, obediència consentida i llibertat, veritat i llibertat d'expressió, soledat i vida social, propietat personal i col·lectiva, càstig i honor, participar en tasques d'utilitat pública i d'iniciativa privada, seguretat i risc, arrelament.²²⁵

Aquesta formulació de les necessitats de l'ànima influeixen en les propostes cíviques de Simone Weil i poden tenir aplicació en diversos camps,²²⁶ com per exemple, l'educació. Des de la filosofia del dret Juan Ramón Capella, considera que la defensa de la primacia dels deures expressa la responsabilitat individual, no passiva i abandonada a les funcions de l'Estat, que condiciona una democràcia autèntica. Per a ell, treure's de sobre la possessiva “lluïta pels drets” i imposar una “consciència dels deures” pot ser la referència d'un projecte que tracti de portar el procés de democratització a

²²³ EL, p. 68

²²⁴ ER, pp. 28-50

²²⁵ EL, pp. 68-70

²²⁶ Per veure un exemple de com aplicar aquestes necessitats de l'ànima de Simone Weil a un camp concret, com és el cas de la infermeria, F. TORRALBA, *Antropología del cuidar*, Fundació MAPFRE Medicina, Barcelona 1998, pp. 149-163.

zones de la vida col·lectiva consagrades com a àrea privada pels moderns sacerdots de la filosofia política.²²⁷

4.1.2.4 La proposta de valors de Simone Weil

Podem considerar les necessitats de l'ànima, tal com Weil les formula a *L'Enracinement*, com una autèntica proposta de valors que orienta el seu projecte ètic durant la crisi que està vivint l'Europa sotmesa a la II Guerra Mundial.

4.1.2.4.1 Ordre

Per a Simone Weil la necessitat de l'ordre es refereix a *“un teixit de relacions socials on ningú es vegi forçat a violar obligacions rigoroses per tal d'executar-ne d'altres.”*²²⁸

Per tant, darrera del terme “ordre” Simone Weil està plantejant el conflicte entre valors i reconeix que *“a hores d'ara hi ha un grau molt elevat de desordre i d'incompatibilitat entre obligacions”* i, a més, *“no es disposa de cap mètode per disminuir aquesta incompatibilitat.”* Fins i tot afirma que *“ni tan sols tenim la certesa de què la idea d'un ordre on totes les obligacions siguin compatibles no sigui més que una ficció.”*

Aleshores Weil abandona el pla ètic per endinsar-se en l'estètic i proposa dos exemples d'ordre: la bellesa de l'univers i les obres d'art.

En el primer cas, afirma: *“diàriament tenim davant dels nostres ulls l'exemple de l'univers, on una infinitat d'accions mecàniques independents concorren per constituir un ordre que roman fix a través de les variacions.”*

En el segon cas, *“les obres d'art vertaderament belles ofereixen l'exemple de conjunts on els factors independents concorren d'una manera impossible de comprendre, per constituir una bellesa única.”*²²⁹

La contemplació de les obres d'art autèntiques, de la bellesa del món i, sobretot, del *“bé desconegut al qual aspirem”* ens poden sostenir en la

²²⁷ JR CAPELLA, «Simone Weil y la primacía de los deberes», a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, p. 50

²²⁸ ER, p. 28

²²⁹ ER, p. 29

recerca d'aquest ordre humà que ha de ser *"el nostre principal objecte d'atenció."*

Cal destacar com Weil reconeix l'existència de dues maneres de veure el món. La primera es basa en la contemplació que intueix un ordre subjacent, una bellesa amagada. La segona l'atribueix als *"grans causants de la violència"* -és a dir, els representats del totalitarisme- els quals s'han dedicat a contemplar *"la força mecànica cega que és sobirana en tot l'univers."*

En canvi la seva invitació és a mirar el món *"considerant que les forces cegues innumbrables són limitades, combinades en un equilibri, portades a concorre en una unitat, per alguna raó que no comprenem, però que estimem i que anomenem bellesa."*²³⁰

4.1.2.4.2 Llibertat

Weil considera que la llibertat és la possibilitat d'elecció, tot reconeixent que en una vida en comú resulta inevitable que les normes limitin aquesta elecció. Ara bé, la llibertat no és menor o major segons aquests límits siguin més o menys estrets.

Considera que les normes han de ser raonables, simples, estables, poc nombroses i generals perquè tothom les pugui comprendre i assimilar. A més, han d'emanar d'una autoritat que no sigui vista com a estranya ni com enemiga, sinó que sigui estimada.

Weil també considera el cas dels que actuen amb manca de bona voluntat o els que sempre resten infantils. En ambdós casos considera que no són lliures.

D'altra banda, planteja el cas de quan les possibilitats d'elecció són massa àmplies. Aleshores hom es pot refugiar en la irresponsabilitat, la puerilitat o la indiferència, que condueixen al tedi, o es pot sentir aclaparat per la responsabilitat. Aleshores, tot i gaudir de la llibertat, poden arribar a pensar que no és un bé.²³¹

²³⁰ ER, p. 29

²³¹ ER, pp. 30-31

4.1.2.4.3 Obediència

Weil distingeix dues menes d'obediència: la referent a les normes establertes i l'obediència a altres ésser humans. També remarca la diferència entre obediència i servilisme. En el primer cas, es basa en el lliure consentiment; en canvi, el servilisme es fonamenta en la por al càstig o l'incentiu de la recompensa.

Així doncs, priven de l'obediència aquells que sotmeten les masses per la violència i la crueltat ja que no han acordat el consentiment interior a l'autoritat. D'altra banda, els que fan que l'incentiu del benefici sigui el mòbil principal, també els priven de l'obediència perquè el consentiment no es quelcom que es pugui vendre.²³²

A partir d'aquí, Weil fa diverses referències que fàcilment podem interpretar dins del marc del totalitarisme que estava patint Europa. Així, per exemple, si l'obediència és una necessitat de l'ànima, qui estigui privat d'ella és un malalt. En conseqüència *"tota col·lectivitat regida per un cap sobirà que no ha de rendir comptes a ningú està en mans d'un malalt."*²³³

4.1.2.4.4 Responsabilitat

*"La iniciativa i la responsabilitat, la sensació de ser útil i fins i tot indispensable, són necessitats vitals de l'ànima humana."*²³⁴

En un altre text ho formula d'una manera similar, planteja la necessitat de participació disciplinada en una tasca comuna d'utilitat pública i la necessitat de la iniciativa personal en aquesta participació.²³⁵

Weil considera que per satisfer aquesta necessitat cal que un individu prengui sovint decisions sobre problemes, grans o petits, que tot i afectar interessos que no són pròpiament els seus, s'hi sent compromès.

A més, és imprescindible que se li doni a conèixer l'obra sencera de la col·lectivitat de la qual és membre, que se li exigeixi prendre interès, que se li faci percebre el seu valor, la seva utilitat i, fins i tot, la seva grandesa, i que se li faci comprendre la part que li pertoca.

²³² ER, p. 32

²³³ ER, p. 31

²³⁴ ER, p. 32

²³⁵ EL, p. 70

“Una vida local i regional intensa i una multitud d’obres educatives i de moviments juvenils han de donar l’oportunitat de manar durant un període de la seva vida a tot el que no sigui un incapaç.”²³⁶

4.1.2.4.5 Igualtat

Per a Simone Weil la igualtat consisteix en el reconeixement públic de què *“tot ésser humà mereix la mateixa quantitat de respecte i consideració, perquè el respecte se li deu a l’ésser humà com a tal, i en això no hi ha gradacions.”²³⁷*

El problema és com combinar les inevitables diferències entre els éssers humans amb la necessitat de la igualtat en el grau de respecte. Una solució és garantir la igualtat d’oportunitats. Ara bé, Weil considera que en cas de garantir la igualtat en esperança als joves, amb el pas del temps, aquell que es trobi en una situació d’inferioritat serà com a conseqüència de la seva pròpia incapacitat, la qual cosa generarà amargor i, o bé es deprimirà, o bé es veurà abocat a la delinqüència.

A més, la igualtat d’oportunitats, a la pràctica, genera un moviment ascendent que, si no va acompanyat d’un moviment descendent capaç de restablir l’equilibri s’origina una malaltia social. En aquest sentit, Weil proposa un exemple força punyent: *“En la mesura en què el fill d’un mosso de quadra pot arribar algun dia a ser ministre, un fill d’un ministre ha de poder arribar a ser mosso de quadra.”²³⁸*

Weil considera que hi ha dues menes de desigualtat: l’estable i la mòbil. La primera seria la constituïda per una societat estructurada a l’estil de l’Antic Règim; la segona, seria la que permet ascendir en l’escala social. Segons Weil l’error de la Revolució de 1789 va ser substituir una desigualtat per una altra.

Weil planteja diverses maneres de combinar la necessitat de la igualtat de respecte amb les diferències entre els éssers humans com per exemple que les càrregues socials fossin directament proporcionals al grau de poder o de benestar, així com que el rang social fos un agreujant en el dret penal.

L’objectiu seria arribar a una societat en la qual les diferents condicions humanes no siguin vistes unes millors que les altres, sinó simplement

²³⁶ ED p. 33

²³⁷ ER, p. 33

²³⁸ ER, p. 33

diferents. Aleshores, *“les professions de miner i de ministre siguin només dos vocacions diferents, com les de poeta i matemàtic.”*²³⁹ En canvi, *“quan un pagès treballa la terra amb la idea de què és pagès perquè no és prou intel·ligent per arribar a ser mestre”* aleshores Weil considera que el *“sistema social està profundament malalt.”*²⁴⁰

4.1.2.4.6 Jerarquia

Weil descriu molt breument aquest necessitat que és conseqüència de l'anterior. La necessitat de la jerarquia està constituïda per certa veneració, devoció, vers els superiors, ara bé, no en virtut de la seva persona o del seu poder, sinó com a símbols. En conseqüència, els superiors han de tenir consciència d'aquesta funció de símbol i que és ella la que suscita la devoció per part del seus subordinats i no pas la seva persona en concret.²⁴¹

Per mitjà d'aquesta formulació, Weil pretén evitar el personalisme que determinats polítics -com era evident en els règim totalitaris- assumien. D'aquesta manera està advertint als francesos de una possible repetició dels esquemes alemanys en el futur govern del general De Gaulle.

4.1.2.4.7 Honor

Si el respecte està vinculat a l'ésser humà com a tal, l'honor està relacionat a la consideració d'aquest ésser humà en el seu entorn social. Weil vincula l'honor al passat:

*“La necessitat d'honor queda plenament satisfeta quan cadascuna de les col·lectivitats de les que és membre un ésser humà li ofereix una part en la tradició de grandesa continguda al seu passat i públicament reconeguda des de fora.”*²⁴²

Així per exemple, especifica el cas de l'honor vinculat a la professió:

*“És necessari que a cada professió li correspongui una col·lectivitat realment capaç de conservar viu el record dels tresors de grandesa, d'heroisme, de probitat, de generositat i de geni emprats en l'exercici de la professió.”*²⁴³

²³⁹ ER, p. 34

²⁴⁰ ER, p. 53

²⁴¹ ER, p. 35

²⁴² ER, p. 35

²⁴³ ER, p. 36

D'altra banda, l'opressió social comporta la insatisfacció d'aquesta necessitat, ja que no es reconeixen les tradicions dels oprimits ni el seu prestigi social. Aquest seria el cas dels pobles conquerits, com els gals, per part dels romans, o els pobles subjugats per l'imperi colonial francès com els àrabs o els indoxinesos. També planteja l'hipotètic cas de l'oblit de Joana d'Arc si els anglesos haguessin vençut i haguessin conquerit França.

En aquesta mateixa línia, comenta la manca de reconeixement de l'heroïcitat en algunes professions. Així mentre s'enalteix a Gynemer i Mermoz per les seves gestes en el camp de l'aviació, ningú no reconeix els mèrits dels miners o dels pescadors, oficis que exigeixen grans dosis d'heroïtat.

El grau extrem de la privació d'honor és l'absència total de consideració de col·lectius com les prostitutes, els presos, els policies, els subproletaris immigrants i els indígenes de les colònies.

4.1.2.4.8 Càstig

Aquesta és una de les necessitats morals que més ens poden sorprendre. Tanmateix, cal tenir present que, segons Weil, *"no existeix res entre nosaltres que mereixi el nom de càstig."*²⁴⁴

Normalment el càstig s'associa a la represàlia i a la dissuasió per por. En aquesta doble funció es sustenta el sistema penal i totes les formes de càstig habituals en la societat occidental. Però Weil no es refereix a aquesta manera d'entendre el càstig.

"La necessitat de càstig no queda satisfeta quan, com sol passar, el codi penal només és un procediment de coerció per mitjà del terror."

Per a Weil el sistema penal ha de ser capaç de despertar el sentit de la justícia.

*"Fa falta que el càstig sigui un honor, que no només esborri la vergonya del crim, sinó que sigui vist com una educació suplementària que obligui a un major grau d'entrega al bé públic."*²⁴⁵

Dit d'una altra manera, la necessitat del càstig a la qual al·ludeix Simone Weil és la possibilitat de la reparació, tant del mal ocasionat a la societat com del dany moral ocasionat a un mateix en no respectar les normes del

²⁴⁴ ER, p. 37

²⁴⁵ ER, p. 37

col·lectiu. Per tant, Weil reclama el càstig, no com una mesura coercitiva i dissuasòria, sinó com un mecanisme restaurador.

4.1.2.4.9 Llibertat d'opinió

La llibertat d'opinió -o de pensament- és la necessitat moral a la qual Simone Weil dedica més espai en la seva exposició.

Un aspecte molt important és el paper que Weil atorga als intel·lectuals en l'educació moral del poble:

“Mai com a la nostra època (els escriptors) havien aspirat a la funció de directors de consciència ni l'havien exercit.”²⁴⁶

Si s'accepta aquest paper exercit pels intel·lectuals en l'educació moral, també cal -en opinió de Weil- fer-los responsables de la manca de força moral de França i, per tant, de la derrota davant els nazis.

“Allò que els imbècils han repetit fins a la sacietat sobre la responsabilitat dels escriptors en la nostra derrota és, per desgràcia, veritat.”²⁴⁷

D'altra banda, la idea fonamental del seu discurs és la distinció entre la llibertat d'opinió i la llibertat d'associació ja que sovint se les menciona conjuntament. En canvi, Weil creu que per defensar la primera, que considera que és una autèntica necessitat, cal limitar la segona, que és *“un expedient de la vida pràctica.”²⁴⁸*

Weil considera que la mateixa necessitat de llibertat, essencial per a la intel·ligència, requereix una protecció contra la suggestió i la propaganda ja que constitueixen formes d'una coerció que, tot i no anar acompanyades de la por o el dolor físic, no per això deixen de ser menys violentes. En aquest sentit, proposa que la publicitat sigui rigorosament limitada per la llei.²⁴⁹

Al final de la seva explicació aclareix que allò que s'anomena llibertat d'associació en realitat ha significat la llibertat de les associacions. Ara bé, segons ella les associacions no han de ser lliures; *“la llibertat només correspon a l'ésser humà.”* Així mateix considera que *“en els darrers anys hi ha hagut molta llibertat de pensament, però poc pensament.”²⁵⁰*

²⁴⁶ ER, p. 39

²⁴⁷ ER, p. 40

²⁴⁸ ER, p. 38

²⁴⁹ ER, p. 40

²⁵⁰ ER, p. 45

En defensar la llibertat d'opinió, Weil recorda que és una necessitat de la intel·ligència i que la intel·ligència resideix en l'ésser humà com a individu. *“L'exercici col·lectiu de la intel·ligència no existeix.”* En conseqüència, cap grup pot aspirar, en opinió de Weil, a la llibertat d'expressió, ans al contrari. Quan un grup afirma tenir opinions tendeix inevitablement a imposar-les als seus membres. Tard o d'hora, s'impedeix els individus sostenir opinions contràries a les del grup, amb la qual cosa es coarta la llibertat d'opinió.

Aleshores, en nom d'aquesta llibertat d'opinió, Weil defensa una de les seves propostes més controvertides, discutides i discutibles: *“la solució pràctica immediata consisteix en l'abolició dels partits polítics.”*²⁵¹

Pel que fa a les conseqüències de la supressió dels partits polítics sobre l'àmbit educatiu, Simone Weil afirma: *“fins i tot a les escoles, ja no se sap estimular d'una altra manera el pensament dels infants si no és convidant-los a prendre partit a favor o en contra. Se'ls cita una frase d'un gran autor i se'ls diu: ‘Esteu d'acord o no? Desenvolpeu el vostres arguments.’ A l'examen, els pobres desgraciats, perquè han d'acabar la dissertació en tres hores, no disposen de més de cinc minuts per preguntar-se si estan d'acord. En canvi, seria tan senzill proposar-los: ‘Meditau aquest text i expresseu les reflexions que se us acudeixin.’*

*Gairebé a tot arreu -i fins i tot ben sovint com a conseqüència de problemes purament tècnics- l'operació de prendre partit, de prendre posició a favor o en contra, ha substituït l'obligació de pensar.”*²⁵²

4.1.2.4.10 Seguretat

Per a Weil, la seguretat significa no estar sotmès a la por i al terror. Posa alguns exemples: la possibilitat de l'acomiadament, la repressió policial, la presència d'un conqueridor estranger, l'espera d'una invasió probable o qualsevol altra desgràcia.²⁵³ Com podem comprovar, aquests exemples estan extrets de la seva pròpia biografia: de la seva estada a la fàbrica, de la lluita sindical i de la invasió alemanya.

D'altra banda, la necessitat de seguretat ens permet entendre millor el significat de la necessitat de càstig abans esmentada. Aquí Weil posa exemples com la por dels esclaus romans al fuet dels seus amos. Per tant queda clar que, quan es referia a la necessitat del càstig, en cap moment

²⁵¹ ER, p. 41

²⁵² «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL p. 116

²⁵³ ER, p. 45

defensava res similar a la tortura o a qualsevol estratègia intimidadora que impliqués suscitar el temor.

Per tal de copsar adequadament les propostes weilianes referents a la seguretat, cal tenir present la seva experiència a la fàbrica. Ara, l'any 1943, quan la revolució social sembla totalment inviable, Weil recupera les seves conclusions de la seva estada al taller i proposa una altra via per a millorar les condicions de vida dels obrers.

“Una reforma d'importància social infinitament superior que totes les mesures inscrites sota el títol de socialisme seria una transformació en la concepció mateixa de la investigació tècnica.”²⁵⁴

Cal entendre així la tècnica al servei de la dignitat de la persona. Si a la introducció a *Reflexions sobre les causes de la llibertat i de l'opressió social* denunciava que la tècnica estava al servei de l'armamentisme, ara en plena guerra mundial en la qual s'estaven assajant noves armes destructives, Weil torna a proposar *“plantejar en termes tècnics els problemes relatius a les repercussions de les màquines en el benestar moral dels obrers.”²⁵⁵*

Per a Weil, aquesta és una manera de fer la revolució, sense trair, en cap moment, la tradició revolucionaria de la qual n'és hereva.

“Si una certesa apareix amb força irresistible als estudis de Marx, és que un canvi en la relació de classes serà una simple il·lusió si no va acompanyat d'una transformació de la tècnica, transformació cristal·litzada en noves màquines.”²⁵⁶

Per això reclama una tècnica al servei de les necessitats -i de la seguretat- dels treballadors, anticipant-se així al que ara coneixem com a prevenció de riscos laborals.

“Fins ara els tècnics només han tingut a la ment les necessitats de fabricació. Si intentessin tenir sempre present en el seu esperit les necessitats dels qui fabriquen, poc a poc es transformaria la tècnica de la producció sencera.”²⁵⁷

Weil considera que una de les tasques dels sindicats és lluitar en aquesta defensa de la seguretat en el treball per tal de millorar les condicions laborals dels obrers. Fins i tot arriba a fer propostes molt concretes.

²⁵⁴ ER, p. 60

²⁵⁵ ER pp. 61-62

²⁵⁶ ER, p. 61

²⁵⁷ ER, p. 62

“Si els sindicats obrers estiguessin vertaderament vius haurien d’haver contactes permanents entre ells i els gabinets d’estudis on es dissenyen les noves tècniques.”²⁵⁸

4.1.2.4.11 Risc

A la necessitat de la seguretat, Weil contraposa la necessitat del risc. La seva absència suscita una mena de tedi que paralitza de manera diferent que la por, però gairebé tant com ella. Tanmateix reconeix que també és un perill que pot aclaparar l’individu.²⁵⁹

4.1.2.4.12 Propietat privada

L’individu necessita estar rodejat d’objectes que són com la prolongació mateixa del seu cos. A més, tothom tendeix inevitablement a apropiarse amb el pensament de tot allò que ha utilitzat d’una manera continuada en el treball o en les necessitats de la vida. Ara bé, *“quan el sentiment d’apropiació no coincideix amb la propietat jurídica, l’home es veu permanentment amenaçat per una desposseïció molt dolorosa.”*²⁶⁰

Evidentment, els exemples plantejats per Weil estan extrets de la realitat social, en concret, el cas dels treballadors agrícoles que treballen les terres d’un altre, el propietari que viu de rendes.

La proposta de Weil és idíl·lica i utòpica: *“Seria desitjable que la majoria de la gent fos propietària de la seva vivenda, d’un xic de terra al seu voltant i, quan no fos impossible tècnicament, dels seus instruments de treball. La terra i el ramat figuren entre els instruments de treball dels pagesos.”*²⁶¹

Pel que fa als treballadors industrials, la seva proposta és molt similar. Segons ella, s’haurien d’abolir les grans fàbriques. Una gran empresa estaria constituïda per un taller de muntatge connectat a un gran nombre de petits tallers, d’un o diversos obrers cadascú, dispersos pel camp. Serien aquests obrers, i no els especialistes, els qui anessin per torns a treballar al taller central de muntatge. El treball només duraria mitja jornada; la resta es dedicaria a conrear la camaraderia, a l’eclosió d’un patriotisme d’empresa, a conferències tècniques perquè cada obrer comprengués la funció exacta de

²⁵⁸ ER, p. 62

²⁵⁹ ER, p. 46

²⁶⁰ ER, p. 46

²⁶¹ ER, p. 47

les peces que fabrica i els obstacles que altres han hagut de superar en el seu treball; a conferències geogràfiques en què se'ls expliqués on van a parar els productes que contribueixen a fabricar, quins éssers humans els utilitzen, en quin tipus de medi, de vida quotidiana i d'atmosfera humana tenen el seu lloc. A això s'afegiria una cultura general. Al costat de cada taller central de muntatge hi hauria una universitat popular amb estrets vincles amb la direcció de l'empresa, encara que no seria propietat d'aquesta.

Les màquines no pertanyerien a l'empresa, sinó als minúsculs tallers dispersos, i aquests, al seu torn, serien individualment o col·lectiva propietat dels obrers. A més a més, cada obrer posseiria una casa i una mica de terra.²⁶²

4.1.2.4.13 Propietat col·lectiva

Pel que fa a la propietat col·lectiva: *“Es tracta més d'un estat d'ànim que no pas d'una disposició jurídica. Allà on realment hi ha vida cívica cadascú se sent personalment propietari dels monuments públics, dels jardins, de la magnificència desplegada a les cerimònies...”*²⁶³

En canvi, critica les grans propietats, una mena de succedani de la propietat col·lectiva.

*“Una fàbrica moderna constitueix una dilapidació pel que fa a la necessitat de propietat. Ni els obrers; ni el director, que és un assalariat del consell d'administració; ni els membres d'aquest consell, que no la veuen mai; ni els accionistes, que ignoren la seva existència, poden trobar en ella la més mínima satisfacció a aquesta necessitat.”*²⁶⁴

4.1.2.4.14 Veritat

La manera com Weil defensa la necessitat de la veritat és força polèmica ja que limita la llibertat d'expressió. Segons els analistes del manuscrit original sembla que es tracta d'un afegit.

La necessitat de la veritat²⁶⁵ comporta per a Weil la protecció contra la suggestió i l'error i fa dues propostes:

²⁶² ER pp. 71-72 ; Cf. pp. 57 i 59

²⁶³ ER, p. 47

²⁶⁴ ER, p. 47

²⁶⁵ ER, p. 49-50

- a) la creació de tribunals especials que s'encarregarien de castigar la publicació d'informacions falses.
- b) la prohibició de tota forma de propaganda.

Com ja hem tractat molt àmpliament aquests dos aspectes al desenvolupar la llibertat d'opinió, no afegirem res més.

4.1.2.4.15 Arrelament

“Arrelar-se potser sigui la necessitat més important i ignorada de l'ànima humana... Un ésser humà té una arrel en virtut de la seva participació real, activa i natural en l'existència d'una col·lectivitat que conserva vius certs tresors del passat i certs pressentiments de futur.”²⁶⁶

La necessitat de l'arrelament és el tema central d'aquesta darrera obra de Weil, per això li dedicarem un apartat sencer.

²⁶⁶ ER, p. 51

4.2 LES PROPOSTES CÍVIQUES

Malgrat el seu tarannà inconformista i rigorosament crític, Simone Weil és una persona preocupada per la millora de les condicions de vida dels éssers humans, sobretot dels més desfavorits socialment, i per això no es limita a criticar l'organització social, sinó que elabora propostes, unes més viables que altres, per tal de construir una societat menys opressiva.

4.2.1 Els procediments democràtics

“Una democràcia on la vida pública estigui constituïda per la lluita de partits és incapaç d'impedir la formació d'un que tingui com a fi declarat destruir-la.”²⁶⁷

Aquesta és una de les màximes que orientaran el pensament polític de Weil. A la seva joventut, esperava que el proletariat alemany, el més preparat del món, fos el protagonista de la revolució definitiva. En canvi, l'arribada al poder de Hitler la van fer renunciar a tota esperança. Un dels elements que més la van colpir va ser precisament el fet de què Hitler va aconseguir el poder guanyant les eleccions, la qual cosa posava de manifest la feblesa dels procediments democràtics que havien permès tal aberració.

Per aquest motiu, la reflexió de Weil a l'exili de Londres va encaminada a purgar els procediments democràtics per tal d'impedir que es tornés a produir un altre fenomen similar al de Hitler. En aquell moment, França encara estava envaïda pels nazis i es podia pensar en un sistema polític de bell nou. Weil es planteja la reconstrucció de França en una hipotètica victòria dels aliats, però vol vacunar aquest nou règim francès de possibles temptacions totalitàries que ella havia detectat entre alguns sectors que recolzaven al general De Gaulle. D'aquí que afirmés:

“Els anglesos tenen una monarquia de contingut republicà; nosaltres, una república de contingut imperial.”²⁶⁸

4.2.1.1 Vers una definició de la política

Disposem de diverses afirmacions weilianes que ens permeten aproximar-nos a una definició de la política. Per a aquesta autora, *“la política només és una tècnica, una compilació de procediments.”²⁶⁹* Ara bé, aquest conjunt de

²⁶⁷ ER, p. 42

²⁶⁸ ER, p. 103

²⁶⁹ ER, p. 123

tècniques i procediments requereix una gran dosi de creativitat; reconeix que *“la política té una afinitat molt estreta amb l’art; amb arts com la poesia, la música o l’arquitectura.”*²⁷⁰ Per aquest motiu, davant la mediocritat de molts polítics d’aquell moment incapaços d’aportar solucions noves per als conflictes que estaven vivint, es queixa de què *“no és possible que la política necessiti menys esforç d’invenió creadora que l’art i la ciència.”*²⁷¹

Evidentment Weil va donar mostra de la seva creativitat en repensar els procediments democràtics que havien de presidir la vida política de la França alliberada del jou nazi.

4.2.1.2 La sobirania

Un dels problemes claus de la reflexió weiliana sobre la política és el tema de la sobirania. En el fons es qüestiona sobre la legitimitat de l’opinió de la majoria, ja que, com hem vist en el cas alemany, precisament una majoria de vots va portar Hitler al poder. Per tant, Weil cerca alternatives teòriques i pràctiques per a la democràcia de partits.

*“No és desitjable que la nació sigui sobirana, sinó que ho sigui la justícia.”*²⁷² Weil considera que, malgrat l’expressió “sobirania nacional” allò que de fet és sobirà és, en la pràctica, la força, que està en mans d’una petita fracció de la nació. Per això ella defensa que el que ha de ser sobirà és la justícia. *“Totes les constitucions polítiques, republicanes o no, tenen com a única finalitat -si són legítimes- impedir o al menys limitar l’opressió vers la qual la força s’inclina de forma natural.”*²⁷³

Per a Weil, l’autèntic esperit de 1789 consisteix a pensar, *“no pas que quelcom és just perquè el poble ho vol, sinó que, en certes condicions, la voluntat del poble té més possibilitats que cap altra voluntat d’estar d’acord amb la justícia.”*²⁷⁴

El cas alemany encara és més clar: *“Si la República de Weimar, en lloc de Hitler, hagués decidit per vies rigorosament parlamentàries i legals posar els jueus en camps de concentració i torturar-los refinadament fins a la mort, les tortures no haurien tingut ni un àtom de legítimat més de la que ara tenen.”*²⁷⁵

²⁷⁰ ER, p. 170

²⁷¹ ER, p. 171

²⁷² «Consideraciones en torno al nuevo proyecto de constitución», a EL, p. 71

²⁷³ «Consideraciones en torno al nuevo proyecto de constitución», a EL, p. 72

²⁷⁴ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 103

²⁷⁵ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 102

4.2.1.3 Els partits polítics

La principal crítica de Weil als procediments democràtics va adreçada a la manca de democràcia interna dels partits polítics. Defineix tres característiques essencials d'un partit polític:²⁷⁶ en primer lloc és una màquina de fabricar passió col·lectiva. En segon terme, és una organització construïda per a exercir una pressió col·lectiva sobre el pensament de cadascun dels seus membres. Finalment, la primera i pràcticament l'única finalitat de tot partit polític és el seu propi creixement, sense límit.

Weil adverteix de la perillositat dels partits polítics entesos d'aquesta manera. Per exemple, remarca que en un ambient de "passió col·lectiva", els impulsos més negatius no es neutralitzen, ans al contrari, es multipliquen a l'enèsima potència. En un ambient com aquest, l'individu no es pot resistir a aquesta pressió,²⁷⁷ tot i que és possible que una voluntat particular sigui més propera a la justícia que la hipotètica voluntat general.²⁷⁸

La pressió col·lectiva s'exerceix sobre el gran públic per mitjà de la propaganda, la missió de la qual és persuadir, no il·luminar. Hitler va entendre perfectament que la propaganda és sempre una manera de sotmetre els esperits.

Tots els partits fan propaganda ja que, en el cas que algun no en fes, desapareixeria. Weil es lamenta que no s'eduqui els ciutadans per formar la seva capacitat de judici. Si bé és cert que els partits parlen d'educació a aquells que s'hi atansen, simpatitzants, joves, nous adherits, aquesta paraula és una mentida, ja que en realitat es tracta d'un ensinistrament per preparar la influència molt més intensa que el partit pugui exercir sobre el pensament dels seus membres.²⁷⁹

Al final, la passió col·lectiva esdevé l'única energia de la que disposen els partits tant per a la propaganda exterior com per a la pressió exercida sobre la ment de cada membre. Però *"l'esperit de partit cega, ensordeix respecte a la justícia, empeny, fins i tot a la gent honesta, vers l'aferriament més cruel contra els innocents."*²⁸⁰

Considera que la idea de partit no formava part de la concepció política francesa de 1789, sinó que més aviat era considerada com un mal que calia evitar. Ara bé, el club dels jacobins, que al principi era un espai lliure de

²⁷⁶ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 105

²⁷⁷ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 103

²⁷⁸ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 104

²⁷⁹ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 107-108

²⁸⁰ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 113

discussió, va esdevenir un partit totalitari com a conseqüència de la pressió de la guerra i de la guillotina.²⁸¹

Weil compara aquest esperit de partit amb la situació d'una Església - *"la nostra democràcia fundada en el joc de partits, on cadascun és una petita Església profana armada amb l'amenaça de l'excomunió"*²⁸²- perquè en ambdós casos es confon la veritat amb l'opinió institucionalitzada del grup al qual es pertany: *"Si s'assimila la veritat a un sistema totalment establert d'opinions, tal com ho fa la noció catòlica d'ortodòxia, la conseqüència directa de la qual és la Inquisició, ens precipitem nosaltres mateixos vers les tenebres. Així és, sigui quin sigui el sistema d'opinions elegit."*²⁸³

Fins i tot, no només compara les actituds personals vers el partit i vers l'Església -*"no hi hauria una gran diferència entre l'afecció vers un partit i l'afecció vers una Església o vers una actitud antireligiosa"*²⁸⁴- sinó que arriba a afirmar: *"Cal admetre que el mecanisme d'opressió espiritual i mental propi dels partits ha estat introduït a la història per l'Església catòlica en la seva lluita contra l'heretgia."*²⁸⁵

Dins d'un col·lectiu d'aquestes característiques -bé sigui l'Església o un partit polític- *"el mòbil del pensament ja no és el desig incondicionat, no definit, de la veritat, sinó el desig de conformitat amb uns ensenyaments establerts prèviament,"*²⁸⁶ amb la qual cosa, *"l'operació de prendre partit, de posicionar-se a favor o en contra, ha substituït l'obligació de pensar."*²⁸⁷ En definitiva, la capacitat de pensar de l'individu queda ofegada per la necessitat de sintonia amb el col·lectiu.

Pel que fa a la composició d'una Assemblea Constituent, Weil proposa que els seus membres hagin *"destacat en un prolongat esforç de cooperació amb el pensament, i no homes que s'hagin imposat a l'atenció pública mitjançant una publicitat degradant."* Dit d'una altra manera, si *"el poble es limita a escollir homes d'entre els qui cerquen, mitjançant campanyes publicitàries, imposar les seves preferències"*, aleshores Weil posa en dubte la legitimitat de l'assemblea, de la constitució i del règim en general.²⁸⁸

Per a Weil, *"no hi ha legitimitat sense dignitat"* i, davant de determinades pràctiques teòricament democràtiques, denuncia que *"l'ús de mètodes*

²⁸¹ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 101

²⁸² «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 113

²⁸³ «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 51

²⁸⁴ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 116

²⁸⁵ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 112

²⁸⁶ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 112

²⁸⁷ «Notas sobre la supresión general de los partidos políticos», a EL, p. 116

²⁸⁸ «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 55

*inventats per a la publicitat comercial a la campanya electoral (és) una mena de prostitució.*²⁸⁹

Tot i que cal contextualitzar aquesta crítica al sistema propagandístic dels partits polítics dins del marc de l'ascens dels totalitarismes -en concret els triomfs electorals del partit nazi- i dins d'una certa precaució davant la possibilitat de l'aparició d'un règim excessivament personalista -centrat en la figura del general De Gaulle- a França un cop alliberada dels alemanys, també cal tenir present que ja als primers escrits de Simone Weil trobem una crítica explícita al sistema de partits polítics.

Així per exemple, conservem unes notes de l'estiu de 1928 -Weil té 19 anys- on planteja una distinció sobre la manera d'agrupar-se els éssers humans que ens permet entendre la seva crítica vers els partits polítics.

*“Considero l'altre treballador com el meu igual al poder oposar-nos. No pas units, ni estan d'acord com els dansaires i els cantaires (d'un cor), sinó cadascú lliure, cadascú sobirà, sens cap obsessió per estar d'acord amb l'altre, reconeixent a l'altre aquesta mateixa despreocupació, i confiant en ell per això mateix. D'aquí una ruda amistat gairebé sense afecte. Aquesta és l'amistat que construeix la pau. No pas els afectes que uneixen la família, els amants, determinats amics, i els homes que practiquen la mateixa religió, que lluiten en el mateix partit polític, que, de fet o metafòricament, canten junts. Tots aquests afectes es nodreixen en excés d'un deliciós acord que engendra totes les guerres.”*²⁹⁰

Anys més tard, a principis dels anys 30, afirma, en unes notes dedicades a la *Dialèctica*, que la manera més comuna de pensar és la que es fa per mitjà d'afirmacions i de negacions, ara bé “*el prejudici, la passió donen a aquestes afirmacions, en l'esperit de qui les emet, un poder (puissance) gairebé invencible.*” Aleshores quan “*troba un altre home que afirma una opinió contrària, és una escàndol que l'esperit no arriba a superar sinó és per la presumpció de mala fe.*”²⁹¹

Com la configuració de les opinions personals no depèn únicament de la experiència de la realitat, que resulta massa àmplia per a qualsevol individu, sinó que per formar la pròpia opinió necessita de la informació aportada per altres indicis, es poden provocar certs desconcerts al topar amb afirmacions oposades.

²⁸⁹ «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 58

²⁹⁰ «Sur l'idée de Ganuchaud et Canguilhem», a II OC 1, p. 49

²⁹¹ «La dialectique», a II OC 2, pp. 115-116

Ara bé, “*existeixen determinats homes meravellosos que saben, quan les seves afirmacions topen amb afirmacions contràries, conduir els esperits a adoptar les seves opinions.*” Per a Weil, “*aquests homes són poderosos a la societat*” perquè dominen l’art de la persuasió que, a la vida pública, es denomina propaganda.

4.2.1.4 Organització institucional

Un cop vistes les crítiques weilianes al sistema de partits polítics, vegem les seves propostes de com organitzar la vida política.

4.2.1.4.1 El poder executiu

Un cop més, l’ombra de Hitler planeja sobre la reflexió weiliana:

*“Si els ambiciosos volen i saben escollir un moment favorable, el propi mecanisme de la democràcia pot ser utilitzat per suprimir un part o la totalitat d’aquests drets (dels individus), i un cop han estat suprimits, no existeix cap mitjà legítim per restablir-los, només la rebel·lió.”*²⁹²

Weil considera que és poc important decidir com és anomenat el cap de govern sinó que, vista l’experiència del nazisme, cal dissenyar mecanismes per limitar i controlar l’exercici del poder i com se’l pot castigar. Per tant, el cap del govern no ha de ser responsable davant el poder legislatiu sinó que, en cas d’infracció, no ha de ser destituït sinó jutjat.²⁹³

En opinió de Weil, el govern s’ha d’ocupar estrictament del mínim, és a dir, de tot allò que és absolutament impossible deixar a la iniciativa privada.²⁹⁴

Tot i això, proposa alguns mecanismes concrets d’elecció i de funcionament del poder executiu. Per exemple, proposa que d’entre els magistrats sigui escollit un president de la República, que designa -per exemple cada cinc anys- un primer ministre. Durant els tres primers mesos se’l pot destituir per incapacitat. Després ja no podrà ser destituït però sí jutjat pel Tribunal Suprem.²⁹⁵ Tanmateix, després de cinc anys de gestió ha de rendir comptes al Tribunal Suprem que pot conèixer tots els documents, interrogar tots els testimonis i és lliure de donar una valoració.²⁹⁶

²⁹² «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 216

²⁹³ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 77

²⁹⁴ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 79

²⁹⁵ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 79

²⁹⁶ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 80

Cada vint anys s'invita al poble a què digui, mitjançant referèndum, si pensa que -tenint en compte la imperfecció de les coses humanes- la vida pública és satisfactòria. Precedeix al referèndum un llarg període de reflexió i de discussió en què tota propaganda està prohibida sota pena dels càstigs més greus. Si el poble respon negativament, el president de la República és immediatament destituït i, durant alguns mesos qualsevol el pot acusar, davant d'un tribunal especial, de faltes comeses durant la seva gestió.²⁹⁷

4.2.1.4.2 El poder legislatiu

Simone Weil considera que la Cambra legislativa ha de tenir les següents funcions:

- a) conèixer les necessitats, aspiracions i pensaments silenciosos del poble,
- b) traduir-los en idees clares sota la forma de lleis,
- c) vigilar com s'inspiren en l'esperit de la legislació, el govern efectiu del país i la magistratura,
- d) instruir regularment el poble.²⁹⁸

L'activitat legislativa consisteix a pensar les nocions essencials per a la vida d'un país. El poble té aspiracions, però no té la possibilitat de formar amb elles idees clares. Ha de designar individus, no tant com a representants, sinó per a pensar en lloc seu. Per a això, ha de designar persones, no partits, ja que els partits no pensen.²⁹⁹

Weil vol evitar una estatització de la vida de la societat, com passava en els règims totalitaris. En aquest sentit, la iniciativa privada ocupa en la vida del país, i en tots els dominis, el més ampli espai possible; però amb repressió penal totes les vegades en què no s'orienti cap al bé públic. Per això, les lleis han de ser textos molt generals destinats a servir de guia tant per al govern com per als jutges.³⁰⁰

Les normes han de ser elaborades en tots els casos particulars per petits grups d'homes especialment encarregats d'aquest treball, i han de ser l'objecte d'un acord per part dels tres poders, però el poder legislatiu ha de tenir l'última paraula en aquest domini.³⁰¹

²⁹⁷ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 80. Cal afegir que S. Weil contempla la possibilitat de què el President pugui ser condemnat a mort.

²⁹⁸ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 78

²⁹⁹ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 77

³⁰⁰ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 78

³⁰¹ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 79

4.2.1.4.3 El poder judicial

Weil atribueix al poder judicial una funció penal: ha de vetllar pel bon funcionament del sistema.

Així, per exemple, Weil defensa la necessitat d'un codi penal que pugui jutjar els polítics per injustícies o actuacions inhumanes. A partir del cas alemany planteja la següent paradoxa del sistema francès: *“si alguns diputats francesos haguessin volgut, per exemple, proposar un projecte de llei que condemnés a mort tots els jueus sense distinció de sexe ni d'edat, i si altres diputats ho haguessin votat, cap text hauria permès castigar-los.”*³⁰²

Anàlogament planteja el cas paradoxal de si un pobre té gana i arranca una pastanaga d'un camp, se'l pot jutjar i castigar. En canvi, *“si un cap de govern per crueltat, o per insensibilitat, o per odi, o per desatenció, o per prejudici, provoca injustament la mort o la desgràcia definitiva d'un ésser humà, o de centenars, o de milers, o de milions d'éssers humans, potser se'n ressentiria la seva carrera”,* però ell no seria castigat penalment.³⁰³

En definitiva, Weil atorga als magistrats un paper central en la seva proposta de funcionament democràtic.

*“Inspirant-se en la Declaració fonamental i en la legislació que és el seu comentari simple, els magistrats tenen al seu càrrec castigar tot allò que estigui malament.”*³⁰⁴

4.2.1.5 Valoració

Segons Emilia Bea Pérez, esgrimir arguments en contra dels partits polítics no contribueix a la construcció d'una alternativa com la que Weil pretén si no esbossa un sistema amb què substituir el règim partidista. La proposta weiliana gira al voltant de la conveniència de l'elecció directa dels representants polítics, ja que en cada tema l'acord amb els diputats electes pot variar, però no es defineix ni la forma de confeccionar les candidatures personals ni el desenvolupament de l'elecció.

En opinió d'aquesta estudiosa de l'obra de Weil, després de negar tota legitimitat al funcionament normal de les democràcies parlamentàries, només s'ofereix com a substitut quelcom tan imprecís com que cada candidat electe respongui en primera persona de les seves decisions i que els

³⁰² «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 58.

³⁰³ «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 59

³⁰⁴ «Ideas esenciales para una nueva constitución», p. 79

posicionaments organitzats pels partits o grups parlamentaris siguin clarament negades, ja que l'afinitat de criteris ha de donar-se en assumptes concrets, sense apriorismes que condicionin globalment la manera d'actuar dels membres de l'Assemblea.

La manera com tot això es pot articular realment no es perfila ni amb uns mínims contorns; la crítica als partits no es recolza en cap model polític alternatiu, només disposem d'algunes intuïcions sobre el tema que condueixen també vers una imprecisa caracterització de les funcions que hauria de acomplir l'Assemblea parlamentària.³⁰⁵

Dit això, cal afegir que Weil reconeix que *“tot això té un aspecte fantasiós”, i replica “però no ho és.”* El problema són els passos intermitjos necessaris per arribar fins a un sistema polític d'aquesta mena. *“El més difícil seria imaginar el règim de transició abans que aquests usos puguin instal·lar-se.”*³⁰⁶

És conscient que fa falta un temps ja que *“només seria aplicable després d'una o dues generacions, un cop formada una autèntica magistratura”* i afegeix *“caldrien diverses modalitats de transició.”*³⁰⁷

Fins i tot, en l'elecció dels membres de la Cambra legislativa, reconeix la manca de maduresa social d'aquell moment. El model democràtic apuntat per Weil només seria viable en un context de gran densitat de la trama del teixit social, on les associacions d'iniciativa privada estiguessin ben organitzades i tinguessin un gran protagonisme.

*“És precís que als membres d'aquesta Cambra se'ls sol·liciti formar part d'ella. Això suposa una vida social que no tingui el caràcter alhora gregari i desèrtic que té avui dia. Si les agrupacions juvenils, les obres educatives, etc. i la vida local es desenvolupen, homes d'elit podran ser coneguts a la seva regió sense ser degradats per la publicitat.”*³⁰⁸

D'altra banda, malgrat aquest horitzó utòpic des d'on reflexiona Simone Weil, també cal tenir present el seu realisme, tal com queda expressat en el següent fragment d'un text de l'any 1937.

“Per a tot home que aprecia el bé públic, el resultat d'una situació com aquesta és un esquinçament cruel i sense remei.” En primer lloc, *“participar,*

³⁰⁵ E.B. PÉREZ, *Simone Weil, la memoria de los oprimidos*, Ed. Encuentro, Madrid 1992, p. 265

³⁰⁶ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 80

³⁰⁷ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 79

³⁰⁸ «Ideas esenciales para una nueva constitución», a EL, p. 78

encara que sigui de lluny en el joc de les forces que mouen la història no és possible sense embrutar-se o sense condemnar-se per endavant a la derrota.” D'altra banda, “refugiar-se en la indiferència o dins d'una torre d'ivori no és possible sense una gran dosi d'inconsciència.” En conseqüència, “la fórmula de ‘el menys dolent’”, tan desacreditada per l'ús que han fet d'ella els socialdemòcrates, és, així doncs, l'única aplicable encara que Weil planteja una condició: cal “aplicar-la amb la lucidesa més freda.”³⁰⁹

³⁰⁹ «Méditation sur l'obéissance et la liberté», a II OC 2, p. 133

4.2.2 Organització política i arrelament

A «Étude pour une déclaration des obligations envers l'être humain», Weil conclou la seva exposició sobre les necessitats de l'ànima amb l'arrelament, que és l'eix sobre el qual es sustenta tota l'argumentació de *L'Enracinement*.

“L'ànima humana necessita, per sobre de tot, estar arrelada en diversos ambients naturals i comunicar-se amb l'univers a través d'ells.” Posteriorment defineix què entén per aquests ambients naturals: *“La pàtria, els ambients definits per la llengua, per la cultura, per un passat històric comú, la professió, la localitat, són exemples d'ambients naturals.”* I, a partir de l'experiència de la França envaïda pels nazis, Weil sentència: *“És criminal tot el que té per efecte desarrelar a un ésser humà o impedir-li que arreli.”*³¹⁰

D'aquesta necessitat de l'ànima se'n deriven diverses conseqüències que afecten a la manera d'organitzar-se políticament els pobles. Ens referirem a tres: la nació, Europa i la qüestió colonial.

4.2.2.1 Arrelament i nació

A *L'Enracinement*, Weil defensa la necessitat que té l'individu d'estar inserit en una col·lectivitat que li serveixi de referent, però també que el nodreixi culturalment. Segons ella, la principal entitat col·lectiva que a compleix aquesta funció és la nació.

*“Així com hi ha medis de conreu de determinats animals microscòpics i terrenys indispensables per a certes plantes, de la mateixa manera, certa part de l'ànima de cadascú, i determinades formes de pensar i d'actuar que circulen d'uns cap als altres, només poden existir al medi nacional, i desapareixen quan el país és destruït.”*³¹¹

Podem imaginar que aquest país destruït al qual es refereix és, en certa manera, França. Weil està reflexionant sobre l'arrelament en plena ocupació nazi. En principi, no culpa els alemanys del desarrelament francès, ans al contrari. L'ocupació nazi no és la causa sinó la conseqüència d'aquest desarrelament.

Segons Weil, la derrota del juny de 1940 *“va ser un defalliment, una abdicació del conjunt de la nació”*, doncs la gent pensava: *“Tan se val el que passi. No tenim res a perdre.”*³¹²

³¹⁰ EL, p. 70

³¹¹ ER, p. 129

³¹² «Legitimidad del gobierno provisional», a EL, p. 52

Així doncs, la derrota francesa és la conseqüència d'aquest desarrelament: *"El poble francès, el juny i el juliol de 1940, no ha estat un poble al qual uns estafadors, ocults a l'ombra, li han robat la seva pàtria de cop i volta i per sorpresa. Ha estat un poble que ha obert la mà i ha deixat que la pàtria caigués a terra."*³¹³

Per tant, aquesta manca d'arrels no es solventarà amb l'expulsió dels nazis ja que *"quan els alemanys marxin, apareixeran els problemes més tràgics. França es troba en la mateixa situació que un malalt a qui uns bandits han sorprès en plena crisi i l'han lligat de mans i peus; un cop tallades les cordes, caldrà que es recuperi de la malaltia."*³¹⁴

En cas contrari, *"si a França, actualment subjugada per les armes alemanyes, l'allibera el diner americà o els soldats russos, és de témer que romangui en una servitud menys visible, però gairebé igual de degradant, en forma de semivassallatge respecte d'Amèrica o en forma de comunisme."*³¹⁵

Tot i que la guerra no és la causa d'aquest desarrelament, sí que ha estat un factor desvetllador: *"La realitat de França s'ha fet sensible a tots els francesos per la seva absència."*³¹⁶

Però la guerra no només ha permès prendre consciència de la realitat francesa, sinó també d'altres realitats socials menors. *"Avui els francesos, ahora que han recuperat el sentiment de la realitat de França, són molt més conscients que abans de les diferències locals."* Per aquest motiu considera que *"avui es té més acusadament que abans el sentiment de ser bretó, lorenès, provençal o parisenc."*

Els mecanismes, vinculats a l'ocupació, que han intervingut en la generació d'aquesta consciència, podríem dir local, són diversos: *"La partició en trossos de França, la censura de la correspondència que limita a un petit territori els intercanvis d'idees, serveixen per a alguna cosa; i, paradoxalment, l'intercanvi forçat de la població també ha contribuït molt."*

Tot i advertir dels perills d'aquest sentiment -hi ha en ell un matís hostil que ha de ser suprimit, com també urgeix acabar amb la xenofòbia-, també reconeix el seu valor: *"No obstant això, en si mateix, tal sentiment no ha de ser descoratjat sinó tot el contrari. Resultaria desastrós declarar-lo hostil al patriotisme. Enmig de la misèria, del desconcert, de la soledat, del*

³¹³ ER, p. 90

³¹⁴ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 94

³¹⁵ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 95

³¹⁶ ER, p.130

desarrelament en què es troben els francesos, totes les fidelitats, tots els vincles han de ser conservats com a tresors infinitament rars i preciosos, cuidant-los com si de plantes malaltes es tractés."

També respon a aquells que consideren que aquest regionalisme és reaccionari, tal com el planteja el govern col·laboracionista del mariscal Petain.

*"No importa que el govern de Vichy hagi proclamat una doctrina regionalista. El seu únic error consisteix en no haver-la aplicat. Abans de girar del revés totes les seves consignes, hem de mantenir moltes de les idees llançades per la propaganda de la Revolució Nacional, encara que convertint-les en veritats."*³¹⁷

Resulta evident, que la defensa de l'arrelament de Weil no té res a veure amb el nacionalisme xenòfob protagonitzat en el seu temps pel nazisme.

*"Al definir la pàtria com un determinat medi vital s'eviten les contradiccions i mentides que malmeten el patriotisme. És un determinat medi vital, però n'hi ha d'altres. Ha estat produït per una munió de causes on es barreja el bé i el mal, allò just i allò injust; i, com a conseqüència d'això, no és el millor medi possible. Potser s'hagi constituït a expenses d'una altra combinació més rica en efluvis vitals, i en cas de què així fos seria legítim lamentar-se; però els esdeveniments passats ja han passat; un medi existeix, i així ha de ser preservat com un tresor pel bé que conté."*³¹⁸

Així mateix, Weil descriu una de les causes del desconcert que envolta el tema de l'arrelament: *"Durant anys es va dir als obrers que l'internacionalisme era el més sagrat dels deures i el patriotisme el més vergonyós perjudici burgès. D'aquí es va passar a ensenyar-los que el patriotisme era un deure sagrat i faltar-li, una traïció."*³¹⁹

Segurament una de les aportacions de Weil sigui la d'acceptar la possibilitat d'un arrelament múltiple. Així, per exemple, parla d'un *"desarrelament que podríem denominar geogràfic, això és, el relacionat amb les col·lectivitats que corresponen als territoris"* la qual cosa ens fa pensar en altres possibles arrelaments no geogràfics com ara són els professionals, religiosos, culturals,...

Tot i reconèixer l'existència d'altres formes d'arrelament geogràfic, precisa que *"el sentit d'aquestes col·lectivitats gairebé ha desaparegut a excepció*

³¹⁷ ER, p. 134

³¹⁸ ER, p. 131

³¹⁹ ER, p. 91

*d'un únic cas: la nació.*³²⁰ I més endavant afegeix. “Només la nació, i des de fa ja bastant temps, exerceix el paper que constitueix la missió per excel·lència de la col·lectivitat envers l'ésser humà, és a dir: garantir la connexió entre el passat i el futur a través del present.”

Ara bé, Weil reconeix que la nació no és l'única forma d'arrelament geogràfic: “hi ha, i va haver, moltes altres. Algunes més petites, de vegades minúscules: la ciutat, o un conjunt de pobles, la província, la regió, i encara altres que englobaven diverses nacions o fragments de nacions.”

Tanmateix, aquestes altres formes d'arrelament geogràfic han pràcticament desaparegut, “totes han estat substituïdes per la nació, és a dir, per l'Estat; ja que no pot trobar-se altra definició del terme nació que la del conjunt de territoris que reconeixen l'autoritat d'un mateix Estat.”³²¹

Vist el context històric que serveix de marc a la reflexió weiliana sobre l'arrelament, veiem com defineix el concepte de nació: “La nació és un conjunt de territoris i de pobles units per un conjunt d'esdeveniments històrics en els quals l'atzar exerceix un paper important... i on sempre estan barrejats el bé i el mal.”

Cal destacar la inclusió de l'atzar en la configuració d'una identitat nacional. En aquest sentit, Weil es separa de plantejaments en els quals un destí providencialista seria l'artífex de la nació. Per a ella, es tracta d'una realitat relativa: “La nació és un fet, i un fet no és un absolut... Hi ha moltes nacions sobre la Terra. La nostra és, certament, única, però qualsevol altra, considerada en si mateixa i amb amor, també ho és.”³²²

Cal vetllar, per tant, de no caure en un patriotisme que esdevé amb facilitat expansionista i opressor. Per a Weil “el patriotisme modern és un sentiment heretat de la Roma pagana,”³²³ amb tot el que això comporta de totalitarisme, segons la seva particular visió de la història. Tot i això, valora una altra manera d'entendre l'amor a les pròpies arrels: “Mentre que l'orgull de la grandesa nacional és per naturalesa excloent i intransferible, la compassió és per naturalesa universal.”³²⁴

³²⁰ ER, p. 88

³²¹ ER, p. 89 Ja veiem que aquesta definició de Weil del terme “nació” correspon a la mentalitat francesa, molt centralista i poc sensible amb les sensibilitats “nacionals” no vinculades a un Estat.

³²² ER, p. 111

³²³ «¿Estamos luchando por la justicia?», a EL, p. 47

³²⁴ ER, p. 140

4.2.2.2 Europa

En aquest context d'arrelament múltiple, cal entendre la idea que Simone Weil té d'Europa. *“En fi, igual que la unitat francesa, certa unitat europea serà, en un futur molt proper, una necessitat urgent, vital.”*³²⁵

L'experiència de l'ocupació nazi posa de manifest la necessitat de construcció d'una nova Europa. *“D'altra banda, en el seu aïllament, els francesos s'han adonat que França és petita; que confinat al seu interior hom s'asfixia; que fa falta alguna cosa més. La idea d'Europa, de la unitat europea, va contribuir en gran manera a l'èxit de la propaganda col·laboracionista en els primers temps. També aquest sentiment hauria de ser encoratjat. Seria desastrós oposar-lo a la pàtria.”*³²⁶

En paraules d'Albert Camus, *“em sembla impossible, en qualsevol cas, imaginar per a Europa un renaixement que no tingui en compte les exigències que Simone Weil ha definit a L'Enracinement”*³²⁷

A més, la pròpia experiència d'arrelament en la col·lectivitat local fa palesa la necessitat de contacte amb els pobles d'altres Estats, constituint allò que avui denominaríem euroregions.

*“Igualment podrien crear-se ambients per a la circulació d'idees més amplis que França i que l'englobessin, o bé que enllacessin certs territoris francesos amb altres no francesos. No seria natural, per exemple, que en un determinat àmbit la Bretanya, el País de Gal·les, Cornualles i Irlanda es sentissin membres d'un mateix ambient?”*³²⁸

Ens trobem amb una Weil que propugna, d'alguna manera, una Europa de les nacions.

Fins i tot fa propostes concretes de com hauria d'articular-se aquesta unitat europea: *“L'experiència dels darrers anys mostra que una Europa formada per nacions grans i petites, totes sobiranes, és impossible. La nacionalitat és un fenomen indecís a una gran part del territori europeu. Fins i tot en un país com França, la unitat nacional ha patit un xoc tan fort; bretons, lorenesos, parisencs, provençals, tenen una consciència molt més accentuada que abans de ser diferents els uns dels altres. Malgrat diversos inconvenients, això està prou lluny de ser un mal. A Alemanya, els vencedors s'esforçaran en afeblir el màxim possible el sentiment d'unitat nacional. Molt*

³²⁵ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 99

³²⁶ ER, p. 134

³²⁷ Projecte de prefaci A. CAMUS, *Essais*, Ed. Gallimard, 1965, p. 1701

³²⁸ ER, p. 132

*probablement una part de la vida social d'Europa serà dividida a una escala més petita que l'escala nacional; una altra part serà unificada a una escala molt més gran; la nació només serà un dels marcs de la vida col·lectiva, en comptes de ser-ho tot, com durant aquests darrers vint anys. Per als països febles, però amb una llarga tradició acompanyada d'una consciència accentuada, com Bohèmia, Holanda, els països escandinaus, serà necessari elaborar un sistema d'independència combinat amb una protecció militar exterior.*³²⁹

D'altra banda, la situació de desarrelament d'Europa és molt similar a la francesa. No n'hi ha prou amb una nova organització política. Per a Weil el fenomen nazi no és la causa de la situació crisi europea, sinó una conseqüència que, si no s'arregla, tot i ser vençuts els nazis, Europa continuarà en crisi.

*“En l'aventura d'aquests darrers anys Europa no només ha perdut la seva llibertat sinó també l'honor i la fe. És que es pot creure que els recuperarà si les armes de la tirania són només dominades per la coalició dels poders del diner en una segona tirania? En aquest cas França i Europa seran alliberades però romandran postrades.*³³⁰

Weil no escatima crítiques vers les actituds prepotents dels nord-americans: *“Per a alguns americans, França té, si fa o no fa, tanta importància com per a nosaltres una illa d'Oceania.*³³¹

Tanmateix, Weil defensa la necessitat d'un renaixement europeu, on sigui la pròpia Europa la que, a partir de la seva riquesa històrica, s'alliberi del jou alemany i impulsi una nova civilització. Per descriure aquesta idea, utilitza el llenguatge simbòlic de la mitologia i de la religió.

“Europa és al centre del drama. Del foc que Crist va llençar sobre la terra, i que potser era el mateix que el de Prometeu, havien quedat algunes brases a Anglaterra. Això ha bastat per impedir el pitjor. Però només hem obtingut una treva. Estem perduts si d'aquestes brases i d'aquestes espurnes que crepiten sobre el continent no en surt una flama capaç d'encendre Europa”.

Un cop dit això, explica el significat d'aquestes enigmàtiques afirmacions:

“Si només som alliberats pels diners i les fàbriques d'Amèrica, tornarem a caure d'una manera o altra en una altra servitud, equivalent a la que patim. No hem d'oblidar que Europa no ha estat subjugada per hordes vingudes

³²⁹ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, pp. 433-434

³³⁰ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 97

³³¹ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 98

*d'un altre continent o del planeta Mart, les quals només caldria fer fora. Europa pateix una malaltia interna. Necessita guarir-se. Només podrà viure si es deslliura, almenys en gran part, d'ella mateixa.*³³²

En altres textos trobem aquesta referència a un renaixement europeu, però explicita quines arrels cal recuperar. Així afirma *“desvetllar-nos en la recerca de la font d'espiritualitat que ens és pròpia; la vocació espiritual de la Grècia antiga és la vocació de la mateixa Europa, i és ella qui, al segle XII, va generar les flors i els fruits en aquest racó del món on ens trobem (Occitània)”*. Aquest desvetllament només és possible amb un nou contacte amb Orient, ja que *“fora d'Europa, existeixen tradicions mil·lenàries que ens ofereixen les seves riqueses espirituals inesgotables. Però el contacte amb aquestes riqueses no ens ha de portar a intentar assimilar-les tal com són, sinó desvetllar les pròpies.*³³³

Aquest contacte amb les cultures d'Orient és un dels grans temes weilians que avui recuperen tota la seva actualitat. *“Europa està situada en una mena de mitjana proporcional entre Amèrica i Orient. Sabem molt bé que un dels perills de després de la guerra serà l'americanització d'Europa, i sabem molt bé què perdrem si es produeix. El que perdríem és la part de nosaltres mateixos que està propera a l'Orient.”*

L'arrelament que defensa Weil comporta un reapropament al propi passat que només és possible amb aquest contacte que ella proposa amb Orient:

*“Nosaltres, els altres europeus en lluita contra Alemanya, avui parlem molt del nostre passat. Alemanya ens l'ha volgut arrencar; la influència americana l'amença. Només s'aguanta per uns fils. No volem que aquests fils siguin tallats. Volem rearrelar-nos. Ara bé, no tenim prou consciència de fins a quin punt el nostre passat prové, en gran part, d'Orient.”*³³⁴

Weil repassa la història europea i mostra com és deutora de les aportacions dels pobles d'Orient, aleshores, conclou que Europa necessita periòdicament contactes reals amb Orient per continuar espiritualment viva: *“Europa no té, potser, altra manera d'evitar la seva descomposició per la influència americana que un contacte nou, veritable i profund amb Orient.”*³³⁵

Aquest contacte amb Orient no té per objectiu la importació de formes de civilització exòtiques, sinó desvetllar les pròpies.

³³² «Aquesta guerra és una guerra de religions», a EG, p. 135

³³³ «En quòi consiste l'inspiration occitanienne? », a Oevres, p. 674

³³⁴ «À propos de la question coloniale», a Oevres, pp. 434-435

³³⁵ «À propos de la question coloniale», a Oevres, p. 436

“La desgràcia (malheur) ha suscitat en nosaltres, els francesos, una viva aspiració vers el nostre propi passat... Les civilitzacions mil·lenàries d'Orient, malgrat les grans diferències, són molt més properes a la nostra Edat Mitjana que nosaltres mateixos. Tot abrillant-nos per la doble irradiació del nostre passat i dels aspectes del present que constitueixen la seva imatge transposada, podem trobar la força per preparar un futur. Ens hi va el destí de l'espècie humana.”³³⁶

Simone Weil, avançant-se temeràriament als seus temps, ens anuncia un perill imminent per a Europa. Quan els aliats nord-americans esdevenien l'única esperança d'alliberament per a molts europeus, Weil vaticina un perill, que avui denominem globalització.

“Igual que la hitlerització d'Europa preparava, sens dubte, la hitlerització del globus terrestre -realitzada o bé pels alemanys, o bé pels seus imitadors, els japonesos- de la mateixa manera una americanització d'Europa prepararia, sens dubte, una americanització del globus terrestre. El segon mal és més petit que el primer, però ve immediatament després. En els dos casos, la humanitat sencera perdria el seu passat. D'altra banda, el passat és quelcom que, un cop perdut del tot, no se'l recupera mai més. L'home pels seus esforços construeix, en part, el seu propi futur, però no pot fabricar un passat. Només el pot conservar.”³³⁷

4.2.2.3 La qüestió colonial

Weil ja havia escrit anteriorment sobre diversos problemes colonials, però ara, tot preveient un nou ordre mundial, planteja una qüestió punyent, sovint oblidada per les metròpolis perquè estan més preocupades pel curs de la guerra a Europa que no pas per la vida a les colònies. La nova situació internacional és un bon context per replantejar les relacions Nord-Sud. Amb aquesta intenció, aprofita l'ocupació de França per l'exèrcit alemany per comparar-la amb l'imperialisme francès vers les colònies.

“El hitlerisme consisteix en l'aplicació per part d'Alemanya al continent europeu, i en general als països de raça blanca, dels mètodes de conquesta i dominació colonial. Els txecs han estat els primers en posar de manifest aquesta analogia i, tot protestant contra el protectorat de Bohèmia, han dit: “Cap poble europeu havia estat sotmès a un règim com aquest”. Si examinem en detall els procediments de conquesta colonial, l'analogia amb els procediments hitlerians és evident... L'excés d'horror que després de cert

³³⁶ «À propos de la question coloniale», a Oevres, p. 437

³³⁷ «À propos de la question coloniale», a Oevres, p. 437

*temps sembla distingir la dominació hitleriana de la resta s'explica, potser, per la por a la derrota.*³³⁸

Fins i tot critica alguns aspectes més èpics de la colonització posant com exemple els alemanys: *“Tenim alguna garantia de què el sacrifici d'un soldat francès a Àfrica respon a una inspiració més pura que el d'un soldat alemany a Rússia?”*³³⁹ I en definitiva, es qüestiona si *“un francès té motius per sentir-se orgullós de què França tingui un Imperi, per pensar i parlar d'ell amb alegria, amb orgull, amb el to d'un propietari legítim?”*³⁴⁰

Weil creu que França ha de reconèixer que *“en l'actualitat, resulta difícil afirmar que nosaltres no hem utilitzat ni utilitzem per a la conquesta i dominació del nostre imperi colonial mètodes similars als dels romans”*³⁴¹ i, per tant, equiparable als mètodes dels nazis.

Fins i tot afirma que tots els arguments a favor del sistema colonial -els bons, els menys bons i els dolents- també són utilitzats pels alemanys, amb el mateix grau de legitimitat, en la seva propaganda referida a la unificació d'Europa sota el seu domini.³⁴²

Weil, sense pretendre justificar les crueltats dels nazis, les compara amb actuacions dels francesos a les seves colònies. Segons ella:

*“El treball forçat ha estat extremadament mortífer a l'Àfrica negra francesa, i els mètodes de deportacions massives han estat practicats per poblar la conca del Níger. A Indo-xina, el treball forçós existeix a les plantacions en formes poc dissimulades; els fugitius són retornats per la policia i, sovint, com a càstig, exposats a (l'acció de) les formigues vermelles.”*³⁴³

A més, l'estratègia és la mateixa: el desarrelament. *“Aquest mal que Alemanya ens ha intentat fer, nosaltres l'hem fet a d'altres.”*³⁴⁴ Desarrelat, l'ésser humà es converteix en una cosa:

“En privar els pobles de la seva tradició, del seu passat, per tant de la seva ànima, la colonització els ha reduït a l'estat de matèria humana. Les poblacions dels països ocupats no són pas una altra cosa als ulls dels

³³⁸ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, pp. 430-431

³³⁹ ER, p. 137

³⁴⁰ ER, p. 136

³⁴¹ «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», a II OC 3, p. 213

³⁴² «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, p. 431

³⁴³ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, p. 433

³⁴⁴ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, p. 431

alemanys. I no podem negar que la major part del colonitzadors tenen la mateixa actitud envers els indígenes.”³⁴⁵

La proposta de Weil per als països colonitzats és similar a la plantejada per a Europa: una organització federal.

“L’ordre internacional pressuposa que sigui establert un cert federalisme no només entre les nacions, sinó també a l’interior de cada gran nació. I, amb més raó, els lligams entre les colònies i llurs metròpolis hauria de ser un vincle federal en lloc d’una relació de simple subordinació.”³⁴⁶

I fa propostes concretes per a territoris concrets.

“És evident que, en aquest cas, Indo-xina, com sempre ha estat, estaria dins l’òrbita de Xina. La part àrab d’Àfrica podria trobar una via pròpia sense perdre tots els lligams amb França. Pel que fa a l’Àfrica Negra, sembla raonable que per als problemes comuns depengui en conjunt d’Europa, en conjunt, i per a tota la resta es prengui una via encertada per a cada poble.”³⁴⁷

Tanmateix, tot pensant en una futura derrota dels nazis, adverteix que cal evitar la repetició, per part dels vencedors, de les actituds totalitàries que tanta desgràcia havien ocasionat. I, en conseqüència, reivindica la independència de les colònies.

“Ens podem lamentar del fet que Alemanya hagi realitzat allò que nosaltres haguéssim volgut veure realitzat per part de França. En aquest sentit, alguns joves francesos diuen que són seguidors de De Gaulle pels mateixos motius que seguirien Hitler si fossin alemanys. Ara bé, podem horroritzar-nos, no de la persona o de la nacionalitat, sinó de l’esperit, dels mètodes, de les ambicions de l’enemic... Lluitar contra els alemanys no és garantia suficient del nostre amor per la llibertat... La prova decisiva seria afavorir tot arranjament que assegurí una llibertat, com a mínim parcial, per a qui els l’hem treta. Així podríem convèncer, no només els altres, sinó a nosaltres mateixos que seguim veritablement la inspiració d’un ideal.”³⁴⁸

³⁴⁵ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, pp. 432-433

³⁴⁶ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 217

³⁴⁷ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, p. 434

³⁴⁸ «À propos de la question coloniale», a Oeuvres, p. 433

4.2.3 Projecte d'una formació d'infermeres de primera línia

Juntament amb els grans projectes polítics, a l'exili de Londres, Simone Weil elabora altres propostes; una d'elles era la formació d'un cos d'infermeres que actuessin a primera línia del front. Es tracta d'un dels projectes més apreciats per Simone Weil. Per entendre el seu sentit i el seu abast cal analitzar dues idees claus:

1-*“Els valors més elevats són aquells que tenen més necessitat de ser encarnats.”*³⁴⁹

2-*“L'acció en si mateixa constitueix el reclam més poderós per a l'acció i l'estimulant més irresistible.”*³⁵⁰ Dit d'una altra manera, per a Weil la propaganda per mitjà de la paraula impresa, radiofònica o transmesa pel boca orella és quelcom essencial però només aconsegueix la seva eficàcia més completa si es combina amb *“la propaganda per mitjà de l'acció. La paraula i l'acció combinades multipliquen recíprocament la seva eficàcia.”*³⁵¹

La combinació d'ambdós principis és el que Weil anomena *“el contagi de l'heroisme.”*³⁵² Per tant, podem considerar aquest projecte com la confluència de la preocupació de Simone Weil per tots aquells que pateixen - com ja hem vist en altres moments de la seva vida- i la necessitat de motivar els seus conciutadans en la lluita per la llibertat i contra l'ocupació nazi.

Presenta per carta³⁵³ aquest projecte al seu antic company de l'institut Henri IV de París, Maurice Schuman, que treballava per a la *France Libre* i va arribar a ser ministre en el govern del general De Gaulle.

Aquest projecte consisteix en la constitució d'una formació especial d'infermeres de primera línia del front per prestar els primers auxilis als soldats en plena batalla. Hauria de ser una formació molt mòbil i hauria, en principi, de trobar-se sempre als llocs més perillosos.

Weil reconeix que aquest projecte pot semblar impracticable a primera vista precisament perquè és nou, però ella creu que és fàcil portar-lo a terme i, en cas de fracàs, el cost és mínim.

³⁴⁹ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 97

³⁵⁰ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 93

³⁵¹ «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 92

³⁵² «Reflexiones sobre la revuelta», a EL, p. 93

³⁵³ Carta del 30 de juliol de 1942, a EL, pp. 143-153

Proposa començar l'experiència amb un petit nucli de deu, o fins i tot menys, noies. No seria necessària cap organització, pel fet mateix que el nombre seria al principi molt petit. Si la primera experiència tingués èxit, el nucli primitiu creixeria a poc a poc i l'organització sorgiria a mesura que les dimensions d'aquesta formació ho exigissin.

També afirma que es podria començar tan aviat com es vulgui, perquè considera que la preparació necessària és mínima; n'hi hauria prou amb alguns coneixements elementals d'infermeria ja que, sota el foc, només es poden fer apòsits, torniquets i, potser, posar injeccions.³⁵⁴

El projecte requereix una gran dosi de valentia que els serà indispensable a aquestes dones. Haurien de sacrificar la seva vida. És precís que estiguin preparades a estar sempre als llocs més durs, a córrer tant o més perill que els soldats que més s'arrisquen, i això sense estar sostingudes per l'esperit ofensiu; al contrari, inclinant-se sobre els ferits i els moribunds.³⁵⁵

Com dèiem al començament, l'objectiu és doble. D'una banda, *"encarnar els valors més elevats"*, és a dir portar a la pràctica l'atenció de les víctimes del "malheur". Aquestes infermeres *"consolarien agonies recollint els darrers missatges dels moribunds per a les seves famílies; reduirien, gràcies a la seva presència i a les seves paraules, els patiments durant el període d'espera, sovint tan llarg i dolorós, entre el moment de ser ferits i l'arribada dels portalliteres."*³⁵⁶

Ara bé, tot i que Weil reconeix que aquesta atenció als ferits ja és una raó suficient per constituir aquesta formació de dones, també planteja una segona avantatge vinculada amb el que dèiem abans *"l'acció en si mateixa constitueix el reclam més poderós per a l'acció."*

Weil recorda la importància dels factors morals en la guerra i com la propaganda és un factor essencial en l'èxit. Hitler ho ha entès de tal manera que actua i manipula sobre la imaginació de tothom: dels seus, per impulsar-los a seguir lluitant; dels enemics, per desconcertar-los; dels espectadors, per impressionar-los.

I una de les eines per aquest treball sobre la imaginació són les formacions especials: la S.S. i els paracaigudistes. L'existència d'aquestes formacions és un estímul per a tot l'exèrcit i una font d'inspiració.

³⁵⁴ Carta del 30 de juliol de 1942, a EL, p. 145

³⁵⁵ Carta del 30 de juliol de 1942, a EL, p.146

³⁵⁶ Carta del 30 de juliol de 1942, a EL, p.148

Weil no proposa copiar els procediments de Hitler en la seva transmissió d'antivalors, però sí disposar d'equivalents, com seria el cas de la constitució d'una formació d'infermeres de primera línia.³⁵⁷

Weil considera que *“hi ha circumstàncies en què una inspiració d'aquesta mena constitueix un factor de victòria més important que els mateixos factors estrictament militars.”* Posa com exemples les victòries de Joana d'Arc o de Cromwell. *“Els nostres enemics estan sent empesos cap a endavant per una idolatria, un succedani de fe religiosa. La nostra victòria té potser com a condició la presència entre nosaltres d'una inspiració anàloga, però autèntica i pura. I no sols la presència de tal inspiració sinó la seva expressió a través dels símbols apropiats. Una inspiració només és activa si s'expressa, i no mitjançant paraules sinó mitjançant fets.”*³⁵⁸

³⁵⁷ Carta del 30 de juliol de 1942, a EL, pp. 148-149

³⁵⁸ Carta del 30 de juliol de 1942, a EL, p. 149

4.2.4 La qüestió religiosa

4.2.4.1 L'experiència interior

Tot i que l'objectiu d'aquest treball no sigui l'estudi del pensament religiós de Simone Weil ni de la seva experiència espiritual, considerem que no és possible analitzar la seva vida i la seva obra sense fer esment d'aquest aspecte tan important. A més, les seves contribucions religioses cal contemplar-les dins del seu projecte cívic on cada cop resulta més important el diàleg interreligiós.

Per a referir-nos a la seva espiritualitat, utilitzem l'expressió "experiència interior" en el sentit que li atorga George Bataille:

*"Entenc per experiència interior el que habitualment denominem experiència mística: els estats d'èxtasi, arrapament o, almenys, d'emoció meditada. Però no em refereixo tant a l'experiència confessional, a la qual, fins ara, ens hem hagut de cenyir, sinó a una experiència nua, lliure de lligams, fins i tot d'origen, respecte a qualsevol confessió. Per aquest motiu no m'agrada el terme mística."*³⁵⁹

Coneixem l'experiència interior de Simone Weil gràcies a una carta autobiogràfica adreçada al dominic J M. Perrin, de finals de maig de 1942, poc abans de marxar a l'exili als Estats Units. Allà reconeix que *"en tota la meua vida, mai, en cap moment, he buscat Déu."*³⁶⁰ Malgrat aquesta

³⁵⁹ Cf. G. BATAILLE, *L'expérience intérieure*, Gallimard, 1954, p. 15. Cal recordar que George Bataille va conèixer personalment a Simone Weil i fins i tot en la seva novel·la *Le bleu du ciel* -ambientada en la Barcelona dels fets del Sis d'Octubre de 1934- el personatge que porta per nom Lazare està inspirat en ella, Cf. G. Bataille, *El azul del cielo*, Ed. Tusquets, Barcelona 1990, pp. 41-42; 46; 62; 77-84; 112; 116; 134.

³⁶⁰ ED, p. 37. La relació de Simone Weil amb el cristianisme és complexa. A la mateixa carta afegeix: "Durant l'adolescència pensava que ens mancaven les dades necessàries per resoldre el problema de Déu i que l'única manera segura de no resoldre'l malament... era no plantejar-lo." Tot i això reconeix "sempre he optat per la cristiana com l'única actitud possible... He nascut, he crescut i m'he mantingut sempre en la inspiració cristiana. Encara que el nom Déu no formava part dels meus pensaments tenia, respecte als problemes del món i de la vida, la concepció cristiana." (ED, p. 38) En una carta escrita a Nova York i adreçada a Maurice Schumann reconeix el seu ateisme: "quan era una nena i em creia atea i materialista" (EL, p. 166). En canvi, a Georges Bernanos li diu: "Jo no sóc catòlica, malgrat que,... res catòlic, res cristià no m'ha resultat mai estranys. M'he dit a vegades que hi hauria prou amb un cartell a les portes de les esglésies que anunciés que l'entrada és prohibida a qualsevol que frueixi d'una renda superior a una quantitat determinada, poc elevada, per convertir-me de seguida." (Escrits sobre la guerra, Ed.

predisposició, Weil reconeix que va tenir tres contactes amb el catolicisme que van resultar decisius per a ella.

El primer va tenir lloc a Portugal. El seus pares se l'havien endut per tal que pogués descansar després de tot un any de treball a la fàbrica. Durant el viatge, va voler marxar tota sola, sense els seus pares, a un poblet de pescadors. Allà es retroba amb la misèria humana. Tanmateix, va poder assistir a una processó, durant les festes patronals. Era de nit, estava sola, hi havia lluna plena.

*“El poble estava al costat del mar. Les dones dels pescadors caminaven en processó prop de les barques; duïen ciris i entonaven càntics, sens cap mena de dubte molt antics, d’una tristor punyent. Res podria donar una idea d’allò. Mai més he sentit res tan colpidor, excepte el cant dels sirgadors del Volga. Allà vaig tenir de sobte la certesa que el cristianisme era per excel·lència la religió dels esclaus, i que els esclaus no podien deixar d’adherir-se a ella, i jo entre ells.”*³⁶¹

La segona trobada amb el catolicisme va ser a Itàlia.

*“El 1937 vaig passar a Assís dos dies meravellosos. Allí, sola en la petita capella romànica del segle XII de Santa Maria degli Angeli, incomparable meravella de puresa, on tan sovint va resar sant Francesc, quelcom més fort que jo em va obligar, per primera vegada en la meua vida, a posar-me de genolls.”*³⁶²

En una altra carta, adreçada al seu amic Jean Posternak, explica la seva impressió quan assisteix a la missa de Pentecosta celebrada a la Basílica de Sant Pere del Vaticà, durant el mateix viatge a Itàlia. En aquesta ocasió, cantava el cor d’infants de la Capella Sixtina. *“No sé de qui era la missa, segurament de Palestrina. Diví. Aquella música, aquelles veus, aquells textos litúrgics, aquella multitud en gran part agenollada –hi havia molts*

Bromera, València 1997, p. 53). En una carta a Victor Bernard, director de la fàbrica Rosières, li diu: “Si vostè fos catòlic, jo no resistiria la temptació de mostrar-li que l’esperit que inspira el meu article, i que l’ha sorprès tant, no és altre que l’esperit cristià pur i simple.” (CO, p. 37) En la mateixa línia, escriu a Emmanuel Mounier: “Encara que personalment no sóc catòlica, considero la idea cristiana, que té les seves arrels en el pensament grec, i que ha nodrit al llarg dels segles tota la nostra civilització europea, com quelcom al qual no es pot renunciar sense envilir-se.” (SP, p. 435). En una carta dirigida a Antonio Ates, soldat republicà espanyol confinat en un camp de concentració francès, li parla del P. Perrin: “Conec aquí un pare dominic que és una persona admirable, un cristià en el vertader sentit de la paraula. El que vull dir és que la seva manera de comprendre la vida no difereix gaire de la nostra.” (SP, p. 630).

³⁶¹ ED, p. 40

³⁶² ED, pp. 40-41

homes i dones del poble, elles amb els seus mocadors al cap- exactament l'art total que Wagner perseguia."

Un cop més, aquesta pensadora ben propera a l'anarquisme, ens sorprèn per la seva sensibilitat espiritual que li permet gaudir de la música religiosa: *"Després d'una jornada com aquesta, totalment dedicada a escoltar música religiosa, una se sent extraordinàriament bé. Si el paradís s'assembla a Sant Pere durant els cors de la Sixtina, val la pena anar-hi"*.³⁶³

I la tercera trobada es va produir al monestir benedictí de Solesmes.

*"El 1938 vaig passar deu dies a Solesmes, del diumenge de Rams al dimarts de Pasqua, seguint els oficis. Patia intenses migranyes i cada so em malmetia com si fos un cop; un esforç extrem d'atenció em permetia sortir d'aquesta carn miserable, deixar-la patir sola, abandonada al seu racó, i trobar una alegria pura i perfecta en la insòlita bellesa del cant i les paraules. Aquesta experiència em va permetre comprendre millor, per analogia, la possibilitat d'estimar l'amor diví a través de la desgràcia. Evidentment, en el transcurs d'aquests oficis, el pensament de la passió de Crist va entrar en mi d'un cop i per a sempre."*³⁶⁴

A Solesmes, Weil es va trobar amb un "jove catòlic anglès" que li va transmetre per primera vegada la idea de la virtut sobrenatural dels sagraments, en quedar fascinada per *"la resplendor, veritablement angelical, de la qual semblava revestit després d'haver combregat"*. Considera que l'atzar -perquè preferia dir atzar i no providència- va fer que aquell jove resultés ser per a ella un missatger que li va donar a conèixer l'existència dels anomenats poetes metafísics de l'Anglaterra del segle XVII, especialment George Herbert, i, més tard, llegint-los, va descobrir un poema que porta per títol *Amor*.³⁶⁵

Simone Weil va memoritzar aquest poema i, sovint, en el moment culminant de les seves violentes crisis de mal de cap, el recitava amb tota la seva atenció: *"Creia repetir-lo només com es repeteix un bell poema, però, sense que jo ho sabés, aquesta recitació tenia la virtut d'una oració. Va ser en el curs d'una d'aquestes recitacions, quan Crist mateix va descendir i em va prendre."*³⁶⁶

³⁶³ SP, p. 450

³⁶⁴ ED, p. 41

³⁶⁵ ED, p. 41

³⁶⁶ ED, p. 41

En una carta del 12 de maig de 1942, adreçada al poeta francès Joë Bousquet, paralític com a conseqüència d'un desafortunat tret a la I Guerra Mundial, li descriu aquesta experiència interior:

*“Durant tot això, ni tan sols la mateixa paraula “Déu” tenia cap lloc en els meus pensaments. No el va tenir més que a partir del dia en què, fa aproximadament tres anys i mig, ja no vaig poder rebutjar-la. En un moment d'intens dolor físic, mentre m'esforçava a estimar però sense creure'm amb dret a donar un nom a aquest amor, vaig sentir –sense estar en absolut preparada, perquè mai havia llegit els místics– una presència més personal, més certa, més real que la d'un ésser humà, inaccessible tant als sentits com a la imaginació, anàloga a l'amor que es transparentaria a través del més tendre somriure d'un ésser estimat. Des d'aquest instant, el nom de Déu i el de Crist s'han barrejat de forma cada cop més irresistible en els meus pensaments.”*³⁶⁷

En els seus raonaments sobre la insolubilitat del problema de Déu no havia previst la possibilitat d'un contacte real, de persona a persona, aquí sota, entre un ésser humà i Déu. Havia sentit parlar vagament de coses d'aquest tipus, però mai les havia cregut. En les *Fioretti*, les històries d'aparicions li desagradaven més que una altra cosa, el mateix que els miracles en l'Evangeli. D'altra banda, en aquest sobtat descens de Crist, ni els sentits ni la imaginació van tenir cap part; va sentir només, a través del patiment, la presència d'un amor anàleg a què es llegeix en el somriure d'un rostre estimat.³⁶⁸

Mai abans havia llegit als místics perquè mai no hi havia sentit res que li motivés a llegir-los. En les lectures sempre s'havia esforçat per practicar l'obediència als seus impulsos: *“no llegeixo més que allò del que tinc fam i en el moment en què la tinc, i llavors no llegeixo, devoro”*. Aquesta abstinència intel·lectual forma part d'una purificació per preparar-la per a l'experiència espiritual. *“Déu m'havia impedit misericordiosament llegir els místics per tal que em resultés evident que jo no havia fabricat aquest contacte absolutament inesperat.”*³⁶⁹

Contextualitza la seva trobada amb Crist en la seva honesta i sincera recerca de la veritat. *“Crist vol que es prefereixi la veritat, perquè abans de ser el Crist, ell és la veritat. Si un es desvia d'ell per anar darrere de la veritat, no caminarà llarga tirada sense caure en els seus braços.”*³⁷⁰

³⁶⁷ PD, p. 58

³⁶⁸ ED, p. 42

³⁶⁹ ED, p. 42

³⁷⁰ ED, p. 42

Per això, després de la seva experiència interior va entendre que Plató³⁷¹ era un místic, que tota *la Ilíada*³⁷² està amarada de la llum cristiana i que tant Dionís com Osiris³⁷³ són, en cert sentit, el propi Crist. També va aprendre sànscrit i va llegir, a la primavera de 1940, la Bhagavad-Gita.³⁷⁴

No obstant això, aquestes primeres trobades no van ser una experiència aïllada sinó que es van repetir en diverses ocasions al llarg de la seva curta vida.

*“De vegades també, durant aquesta recitació o en altres moments, Crist en persona està present, però amb una presència infinitament més real, més punyent, més clara i més plena d’amor que aquella primera vegada en què es va apoderar de mi.”*³⁷⁵

4.2.4.2 Universalitat del fet religiós

*“Quan llegeixo el catecisme del concili de Trento, tinc la impressió que no tinc res en comú amb la religió en ell exposada. Quan llegeixo el Nou Testament, els místics, la litúrgia, quan veig celebrar la missa, sento amb alguna forma de certesa que aquesta fe és la meva...”*³⁷⁶ Aquest fragment correspon a una carta adreçada per Simone Weil al sacerdot Jean Couturier, al setembre de 1942. Aquesta afirmació sintetitza el pensament -i el conflicte- religiós de Simone Weil.

Aquesta autora remarca que “catòlic” vol dir “universal” i, en aquest sentit, ella se sent catòlica, perquè sintonitza amb una experiència religiosa que no la separa, ans al contrari, de la resta d'éssers humans.

En canvi, la realitat que ella percep de l'Església catòlica és similar a la dels partits polítics o d'altres col·lectius tancats en ells mateixos. Weil refusa aquesta Església i, en conseqüència, no rep el baptisme.

³⁷¹ “Qui és doncs Plató? Un místic hereu d’una tradició que amarava tota Grècia?”, a «Dios en Platón», *La Fuente Griega*, Ed. Sudamericana, Buenos Aires 1961, p. 69. Veure la interpretació mística que fa Weil del mite de la caverna Ibid. pp. 95-96

³⁷² “L’Evangeli és la meravellosa i darrera expressió del geni grec; així com la Ilíada n’és la primera.” «La Ilíada o el poema de la força», a EG, pp. 106-107

³⁷³ “Si Osiris no és un home que hagi viscut sobre la Terra sent alhora el mateix Déu, de la mateixa manera que Crist, aleshores la història d’Osiris és al menys una profecia infinitament més clara, més completa i més propera a la veritat que tot allò que es denomina amb el nom d’Antic Testament” a CR, p. 22

³⁷⁴ ED, p. 42

³⁷⁵ ED, p. 43

³⁷⁶ CR, p. 15

*“Els lligams que m’uneixen a la fe catòlica són cada dia més forts, estan cada cop més profundament arrelats en el cor i la intel·ligència. Ara bé, alhora, els pensaments que m’allunyen de l’Església guanyen força i claredat. Si aquests pensaments fossin realment incompatibles amb la pertinença a l’Església, ja no hi hauria esperança de poder participar alguna vegada en els sagraments. Si fos així, no veig manera d’evitar concloure que la meua vocació és ser cristiana fora de l’Església. La possibilitat de tal vocació implicaria que l’Església no és de fet tan catòlica com el seu nom indica, i haurà de ser-ho algun dia si està destinada a acomplir la seva missió.”*³⁷⁷

Sovint Weil compara l’Església catòlica amb l’Imperi romà. Segons ella, *“per l’efecte d’un doble accident històric, la doble tradició hebraica i romana ofega en gran mesura des de fa dos mil anys la inspiració divina del cristianisme.”*³⁷⁸ En aquest sentit, el catolicisme, defensor d’una estructura social, és hereu d’aquest imperialisme romà, ja que *“els romans no van tenir mai cap altra religió, com a mínim a partir de les seves grans victòries, que la de la seva pròpia nació en tant que dominadora d’un imperi.”*³⁷⁹

Per això, demana a l’Església que esmeni el seus errors, la seva connivència amb l’imperialisme. Així, poc abans de marxar a l’exili, en una carta adreçada al P. J.M. Perrin, fa una proposta gairebé profètica:

*“Per tal que l’actitud actual de l’Església sigui eficaç i penetri vertaderament com una falca en l’existència social, seria necessari que manifestés obertament que ha canviat o que vol canviar. Altrament, qui podria prendre-se-la seriosament, tot recordant la Inquisició?”*³⁸⁰

Weil està fascinada per l’espiritualitat més que no pas pels dogmes. Aquests són la cristal·lització d’una experiència. No són absoluts en sí mateixos. Per això:

*“Degradem els misteris de la fe convertint-los en un objecte d’afirmació o de negació, quan el que han de ser és un objecte de contemplació.”*³⁸¹

Weil és una pensadora racional i la seva experiència religiosa no la fa prescindir de la seva potent intel·ligència; més aviat troba en la religió una font d’inspiració per al seu pensament.

³⁷⁷ CR, p. 17

³⁷⁸ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 213

³⁷⁹ «Quelques réflexions sur les origines de l’hitlérisme», a II OC 3, p. 208

³⁸⁰ ED, p. 49

³⁸¹ GG, p. 164

*“Els autèntics misteris de la fe també són absurds, però d’un absurd que il·lumina la reflexió i la fa produir abundantment veritats evidents per a la intel·ligència.”*³⁸²

En el seu pensament, reconcilia fe i raó:

*“Els misteris de la fe separats de tota raó no són ja misteris, sinó absurds.”*³⁸³

Vista la seva experiència interior, i apuntada la seva reflexió sobre els fonaments de la religió, no resulta gens difícil preveure que el pensament de Simone Weil influirà decisivament en el diàleg interreligiós. En un món on la convivència intercultural és un fet, Weil aporta una perspectiva del fet religiós que permet el diàleg ja que relativitza, i humanitza, els plantejaments ideològics. Podríem dir que ella considera la religió com una experiència humana articulada des dels diferents codis culturals, fruits del devenir històric de cada civilització.

A més, la figura de Weil és un referent en el diàleg espiritual entre creients i no creients. La seva trajectòria biogràfica esdevé un pont que permet l’entesa i la comprensió mútua, superant, d’aquesta manera, els enfrontaments que han caracteritzat el s.XX.

³⁸² ER, p. 214

³⁸³ CS, p. 51

5 EDUCACIÓ EN VALORS: VERS UNA PEDAGOGIA WEILIANA

Simone Weil és força coneguda pel seu compromís polític i per les seves obres de caràcter metafísic i religiós. Ara bé, la extraordinària riquesa de la seva trajectòria biogràfica i el volum de la seva obra política i filosòfica ens poden fer oblidar la seva vinculació amb l'ensenyament.

- 1- La seva formació és una formació pedagògica ja que va estudiar a l'École Normale Supérieure de París, un centre de formació del professorat.
- 2- Constantment reconeix el seu deute intel·lectual amb Alain, que era, al cap i a la fi, pedagog.³⁸⁴
- 3- La seva activitat professional era la docència. Simone Weil era professora d'institut.
- 4- Simone Weil no només dóna classes als diversos instituts on va treballar. La seva tasca docent s'estén vers l'educació no formal -la formació no reglada dels obrers- i la formació informal, com queda de manifest en els seus articles divulgatius a diverses revistes.

Simone Weil no critica únicament la realitat tal com la coneix, ni analitza detingudament els diversos factors que hi incideixen. No és una erudita reclosa a una biblioteca. És una ciutadana conscienciada davant del problema de l'opressió social, de la manca de llibertat i de justícia, present al llarg de tota la història, però especialment greu com a conseqüència de les diverses modalitats de totalitarismes de la primera meitat del segle XX. Interpel·lada per aquesta situació, cerca noves vies per les que pot evolucionar la societat.

Lluny de ser una dada anecdòtica, la seva activitat docent no és un fet casual, sinó que respon a una opció en la manera de comprometre's amb el canvi social. En aquest sentit, podem afirmar que Simone Weil és una pedagoga. Com no es tracta d'una professora convencional que es limita a impartir el programa oficial, podem trobar en els seus apunts de classe les idees clau del seu pensament filosòfic i social. D'aquesta manera, les seves classes esdevenen en una font primària per a l'estudi del seu pensament. D'altra banda, molt sovint Weil utilitza exemples escolars per il·lustrar les seves idees referents a altres àmbits del seu discurs teòric.

³⁸⁴ Veure ALAIN, *Charlas sobre educación. Pedagogía infantil*, Ed. Losada, Oviedo 2002

Ara bé, els contactes entre els pensament teòric weil·lià i la seva pràctica docent no són només aspectes accidentals. En realitat podem considerar a Simone Weil com una teòrica de l'educació. Tot i que potser aquest sigui un dels temes menys treballats de la seva obra, segurament és un element clau per entendre el seu projecte.

Tota l'experiència que la seva vida li aporta, fa que Weil sigui molt realista i defuigi lliurar les seves energies a utopies que al final resulten ser simples quimeres, il·lusions que enlluernen i endormisquen. Per això, els seus plantejaments de la darrera etapa de la seva vida, com la supressió dels partits polítics, sorprenen i han estat -no sense raó- molt criticats. Tanmateix, obres com *L'Enracinement*, tot i tractar-se d'una obra eminentment política, hi trobem nombroses referències a l'educació la qual cosa ens fa pensar que és susceptible de ser analitzada com una reflexió pedagògica.

Fins i tot, l'autora reconeix explícitament que, "*per desgràcia, només és modificable el destí dels joves*"³⁸⁵, i, per tant, el projecte d'arrelament només és possible des de l'educació, bé sigui escolar o bé sigui informal.

³⁸⁵ ER, p. 64

5.1 SIMONE WEIL PROFESSORA

En primer lloc analitzarem la tasca docent de Simone Weil en dues vessants: com a professora de filosofia en diversos instituts i en el seu compromís en la formació dels obrers.

5.1.1 Professora d'institut

5.1.1.1 Le Puy (1931-32)

El primer destí de Simone Weil va ser l'institut femení de Le Puy. A la classe de filosofia, al principi, només hi havia vuit alumnes matriculades. Tanmateix, algunes es van incorporar més tard i, finalment, aquest nombre es va elevar a quinze. A més, Simone impartia classes de grec a les alumnes de *quatrième* que probablement serien molt poques (al principi eren només quatre). I també, d'història de l'art, mitja hora per setmana, a les alumnes de *première*. Encara que en principi no disposava de massa temps, preparava a fons cada classe.³⁸⁶

En opinió de les seves alumnes: *“La falta de gràcia dels seus gestos, sobretot de les seves mans, les expressions singulars del seu rostre quan es concentrava en el seu pensament, la seva penetrant mirada a través dels vidres de les seves ulleres, el seu somriure, tot en ella respirava una noblesa d'esperit que segurament va influir decisivament en els sentiments que ens va inspirar, encara que de moment no tinguéssim consciència d'això.”*³⁸⁷

Simone era molt estimada per les seves alumnes i objecte, també, d'una devoció i admiració poc corrents.

*“Com a professora no era una de tantes. No estalviava esforç ni treball per les seves alumnes posant a completa disposició d'elles tots els seus coneixements i temps. I quan una de nosaltres, per exemple, veia que no aprovaria l'examen de batxillerat per causa del llatí, immediatament li proposava donar-li classes particulars. Gratuïtament, per suposat. En pensar que la història de les matemàtiques ens podria interessar, va impartir una classe suplementària i voluntària els dijous; totes les alumnes assistien assíduament.”*³⁸⁸

³⁸⁶ SP, p. 147

³⁸⁷ C. CLAVEYROLAS, S. FAURE, I. ARGAUD I M. DÉRIEU, «Simone Weil professeur», *Foi et Education*, maig 1951, pp. 170-173 citat a SP, p. 147

³⁸⁸ C. CLAVEYROLAS, S. FAURE, I. ARGAUD I M. DÉRIEU, «Simone Weil professeur», *Foi et Education*, maig 1951, pp. 170-173, citat a SP, p. 171

A Puy, però, van tenir lloc una sèrie de manifestacions laborals en les que Weil participà i li suposaren un profund enfrontament amb mestres i pares. *“El 17 de desembre, un grup d’aturats reunits a la Borsa de Treball va decidir enviar una delegació a l’alcalde de Puy amb una llista de reivindicacions. En aquesta delegació va participar S. Weil, professora a l’institut femení. L’alcalde es va negar a prendre en consideració les peticions que se li feien, amb la qual cosa els aturats van decidir anar aquella mateixa nit a la sessió del ple municipal. Quan l’alcalde va aixecar la sessió, els aturats, amb S.Weil, van avançar vers ell amb la intenció de presentar-li llurs reivindicacions.”*³⁸⁹

Le Mémorial, el diari conservador del Haute-Loire, descriu de la següent manera els esdeveniments.

*“La sala de plens, normalment deserta, sobretot a aquesta hora i en aquesta estació, de cop i volta estava plena d’obriers en vestit de feina, dirigits en formació d’esquadra per una sufragista, una persona encara jove, que alineà la seva gent amb la seva somrient autoritat... En el moment en què el ple municipal no dubtava pas en prendre una penosa determinació -ja que resultava una càrrega per als contribuents- per ajudar eficaçment els aturats, la intel·lectual d’ulleres i llargues cames embotides en fina seda, va decidir desencadenar la seva petita manifestació. Va empènyer la centúria del seus sense-feina vers la taula del consell municipal... El senyor alcalde es va mantenir ferm. Va dir als manifestants que la seva reclamació no es podia atendre perquè en una sessió extraordinària només poden ser analitzades les qüestions recollides a l’ordre del dia.”*³⁹⁰

El 19 de desembre, S. Weil va ser convocada per la inspecció acadèmica per respondre sobre un informe de la policia. Havia de contestar les següents preguntes:

*“S’ha posat al capdavant d’aturats? És cert que en sortir del Ple va ser al cafè amb un grup d’aturats i va pagar allí les consumicions? És cert que l’endemà va ser vista travessant la plaça Michelet amb un exemplar de l’Humanité a la mà, i que va estrènyer la mà d’un aturat, picapedrer?”*³⁹¹

El 23 de desembre, Simone va ser cridada al rectorat a Clermont-Ferrand. El rector li va dir que les autoritats estaven descontentes pels esmentats esdeveniments i reclamaven un canvi destí. Tanmateix, com l’inspector

³⁸⁹ VIDAL, Bulletin de la section de la Haute-Loire du Syndicat des institutrices et instituteurs de France et de colonies, nº 70, gener-febrer 1932, citat a SP, p. 165

³⁹⁰ *Le Mémorial*, 20 de desembre de 1931, citat a SP, p. 166

³⁹¹ SP, p. 168

acadèmic i la directora de l'institut, reconeixia el seu valor i la seva consciència professional; des d'aquest punt de vista, era irreprotxable.³⁹²

La vigília de les vacances de Nadal, les alumnes de Simone es van assabentar de l'amenaça que la seva professora fos enviada a un altre institut: *"De sobte, la vigília de les vacances de Nadal, ens vam assabentar de la seva marxa. Fins aquest moment, havíem seguit, amb còlera barrejada de certa curiositat, els odiosos, estúpids i inexactes articles publicats a la premsa catòlica regional sobre la nostra professora, amb motiu del suport ofert per ella als aturats de la ciutat. L'anunci del seu canvi de destí va ser per a nosaltres un vertader xoc; a la nostra indignació per la injustícia que això suposava es va afegir el sentiment que amb això patiríem una irreparable pèrdua; i ens vam adonar llavors del que ens unia a ella. (...) El resultat va ser una unànime petició dels nostres pares perquè es mantingués al seu lloc a Simone Weil"*.³⁹³

En efecte, el 3 de gener els pares de les alumnes de filosofia de l'institut femení de Puy, van enviar al ministeri la petició següent:

"Coneixedors que la senyoreta Weil, professora de filosofia, podria ser destinada a un altre institut, els pares de les alumnes de filosofia, pregunen al senyor ministre d'Educació tingui a bé mantenir aquesta jove professora al seu lloc.

*Per l'interès de les seves classes i la seva consciència professional, la senyoreta Weil ha sabut conquerir la simpatia i estima de les seves alumnes; el seu ensenyament ha mantingut sempre un caràcter imparcial, com els quaderns de classe poden demostrar, i la seva influència sobre les joves que té a càrrec seu ha estat sempre d'allò més positiva."*³⁹⁴

El 14 de gener, va ser novament convocada a Clermond-Ferrand, on el rector li va oferir signar una petició de canvi de destí, dient-li que, en cas de signar-la, seria destinada a una ciutat industrial -segurament Saint-Quentin, com ella havia desitjat-, però que, si no signava, podria ser traslladada d'ofici i potser no a Saint-Quentin. Simone es va negar a signar, al·legant l'interès de les seves alumnes. *"He començat el curs a Puy, i vull acabar-lo"*. Finalment el rector va desistir: estava segur que no aconseguiria convèncer-la. Potser donés a entendre que podria ser destituïda del seu càrrec, perquè, segons recorda Simone Pétrement, va ser a ell a qui Weil va donar la

³⁹² SP, p. 170

³⁹³ C. CLAVEYROLAS, S. FAURE, I. ARGAUD I M. DÉRIEU, «Simone Weil professeur», *Foi et Education*, maig 1951, pp. 170-173, citat a SP, p. 170

³⁹⁴ VIDAL, Bulletin de la section de la Haute-Loire du Syndicat des institutrices et instituteurs de France et de colonies, n° 70, gener-febrer 1932, citat a SP, p.171

contestació següent: *“Sempre he considerat la destitució com la culminació de la meva carrera”*.³⁹⁵

A partir de la segona setmana de febrer l'afer va semblar de sobte calmar-se. La premsa de dretes va deixar d'atacar Weil. És molt probable que les autoritats perdessin l'esperança d'aconseguir, a través de la campanya de premsa, que se la sancionés i acabessin resignant-se.³⁹⁶

Per concloure els esdeveniments de Puy, cito un fragment d'una carta escrita durant els primers mesos de la guerra i on es fa palesa la importància i el sentit d'aquests fets per a Simone Weil.

“Durant els meus primers mesos d'ensenyament, a la tardor de 1931, a Puy, es va formar un cert soroll entorn de la meva persona. Els comunistes de Puy van decidir reclamar una caixa municipal d'atur. I jo, que em semblava de justícia que un aturat pogués menjar i que considerava com un deure ajudar els desheretats incapaços de defensar-se, vaig acompanyar diverses vegades a algun grup d'aturats a les reunions municipals i a la casa de l'alcalde. Es va creure, a la ciutat, que jo era comunista; es va parlar de traslladar-me; finalment, com ningú no podia al·legar res contra meu, se'm va oferir, perquè deixés la ciutat, un ascens, que vaig rebutjar”.³⁹⁷

Amb la seva típica ironia, Weil va escriure un article en la revista del sindicat de docents en la qual demanava instruccions a l'administració sobre amb quines persones es podia relacionar un professor de secundària i amb quines no.

“Sabem que a un oficial de la marina li està prohibit brindar amb un mariner. Es pot pensar que existeixen regles anàlogues aplicades a les companyies dels ensenyants. No coneixem aquestes regles, no es troben a cap document escrit. Sens dubte l'administració es fia del criteri del personal docent. Tanmateix he de reconèixer que a la nostra època corrupte el personal docent no té cap mena de sentit de la conveniència, ja que un professor d'institut ha arribat a tenir la manca d'educació de donar la mà a uns picapedrers davant dels pares dels seus alumnes. Demanem a l'administració un reglament precís, que indiqui exactament en quines condicions cada categoria del cos d'ensenyants té el dret de relacionar-se amb els membres de tal o qual estrat social”.³⁹⁸

³⁹⁵ SP, p. 176

³⁹⁶ SP, p. 193

³⁹⁷ SP, p. 194

³⁹⁸ «Une survivance du régime des castes», a II OC 1, p. 88-89

El mètode d'ensenyament de Simone Weil segueix els passos del seu mestre, Alain. Havia eliminat els manuals i feia llegir directament els grans filòsofs a les seves alumnes i les aconsellava d'elaborar redaccions sobre temes triats lliurement per tal que, després, en fessin una exposició. Les alumnes es van aficionar a aquest tipus d'exercicis i, durant tot l'any, Simone va rebre treballs de gairebé totes elles. Els corregia minuciosament i era exigent pel que fa a l'estil i al rigor del pensament. Qualificava amb força severitat aquestes dissertacions. Tot i tractar, per suposat, les qüestions del programa, l'ordre que seguia era molt diferent del previst.

Disposem de diversos informes sobre l'activitat docent de Weil durant aquest curs. El 19 de gener, en el seu informe al ministeri, l'inspector Chardon va escriure: *"Ensenyament no gaire viu, però molt intel·ligent, no obstant això. Un principi ple de promeses."* Segons Pétrement, aquest judici sobre l'ensenyament com "no gaire viu", potser es degué a la forma que ella tenia de parlar, lenta i bastant monòtona. Un discurs reflexionat, rigorosament sospesat, que semblava purament objectiu i sense cap mena d'emoció. D'altra banda, Simone semblava que parlava molts cops per a si mateixa, cap endins, per així dir-ho.

El 4 de març, el rector Sorre, va escriure al ministeri: *"El que fa lamentar que la seva activitat extraprofessional atregui l'atenció sobre la seva persona és el valor del seu ensenyament professional"*.³⁹⁹

El 29 d'abril va tenir una nova inspecció general a càrrec de Gendarme Bévotte. No era filòsof. Segons la mare de Simone, els inspectors generals especialistes en filosofia no van voler acceptar i l'Administració va enviar un especialista en literatura. L'inspector va escoltar amb atenció la classe, prenent notes. Volia assegurar-se que les alumnes comprenien el que se'ls explicava; perquè potser li va semblar un nivell massa elevat per a elles. Les respostes de les alumnes li van estranyar, en demostrar que ho entenien perfectament. Segons Cabaud, com a conclusió final hauria dit a Simone: *"El que fa vostè està molt bé, però al final només aprovaran l'examen de batxillerat dues alumnes"*.⁴⁰⁰ Efectivament, els resultats de l'examen de *baccaléurat* no van ser els esperats, només tres de les seves alumnes van superar la prova escrita i, d'elles, només dues van aprovar l'examen oral.

5.1.1.2 Auxerre (1932-33)

El curs 1932-1933, Simone Weil va ser destinada a Auxerre. Ella mateixa, en una carta dirigida a Simone Pétrement ho descriu: *"Finalment m'han destinat a Auxerre en comptes de a Saint-Quentin, menys obrer... Una caserna i*

³⁹⁹ SP, p. 209

⁴⁰⁰ SP, p. 209

vinyes. Un bell riu reflecteix xemeneies de fàbriques i esglésies gòtiques. Alumnes simpàtiques, medi molt burgès (filles d'oficials, etc.), la qual cosa em fa esperar amb curiositat el moment de les qüestions polítiques."⁴⁰¹

En una carta adreçada a una antiga alumne de Le Puy, descriu la seva impressió de l'institut d'Auxerre: *"Vols que et parli de la meua classe d'Auxerre? Doncs una bones noies. El medi dels seus pares és infinitament més burgès (tres oficials!), més tancat, més mesquí que a Le Puy el que es reflecteix a la classe. Són simpàtiques, escolten bé, fins i tot comprenen bastant bé, però la classe discorre amb indiferència. No s'interessen per les idees.*"⁴⁰²

A més de filosofia, on tenia unes dotze alumnes, Simone impartia classes complementàries sobre història de les matemàtiques. També donava llatí a 10 alumnes.

A partir de les notes preses per les alumnes, Cabaud constata que Weil continua aplicant el mètode i les idees d'Alain. Com ell, Simone repudiava l'ús de manuals i feia llegir a les seves alumnes les obres dels grans filòsofs: Marc Aureli, Descartes, Spinoza, Kant i Rousseau. Fins i tot les va fer aprendre, a final de curs, certes característiques d'alguns d'ells. També estudiava l'obra d'altres escriptors, tot i no ser considerats com a filòsof. Com Alain, considerava que la vertadera filosofia apareix en els filòsofs, però també en els novel·listes, els poetes i tots els bons escriptors com Balzac, Tolstoi o Valéry.⁴⁰³

Com a Le Puy, animava les seves alumnes a escriure el que se'ls acudís, aconsellant-los que descrivissin el que veien, per exemple una dona mentre badallava.

Va intentar introduir a la seva classe la pràctica d'impressor, com havia fet a Saint-Pail-de-Vence el professor Freinet. Per a això es va fer amb un petit material d'impremta i va intentar que les seves alumnes imprimissin els seus millors escrits. Però a elles els va semblar que aquest treball embrutava les mans i, en vista que ho feien de mala gana, va renunciar a l'experiència.

En general, Simone no creia en els mètodes anomenats moderns: *"D'altra banda, estic ben lluny d'entusiasmar-me per la pedagogia moderna, i desconfio d'ella en quant que pretén ser "ciència", "psicologia" i fins i tot psicoanàlisi... (el que no són més que bajanades).*"⁴⁰⁴

⁴⁰¹ SP, p. 223

⁴⁰² SP, p. 227

⁴⁰³ SP, p. 228

⁴⁰⁴ SP, p. 229

Al llarg d'aquest any, els informes no van ser massa favorables per a Weil. El 22 de novembre l'inspector de l'acadèmia va assistir a la seva classe. En el seu informe va escriure que Weil: *"no semblava prou preparada per adaptar-se a les alumnes"*; aquestes difícilment podien seguir-la; i encara que els deures estiguessin ben corregits, en general, eren fluixos.

El 15 de desembre, la directora, la senyoreta Lesne, havia escrit: *D'entrada, la senyoreta Weil impressiona per la qualitat dels seus títols universitaris. D'altra banda no escatima el temps que dedica a les seves alumnes*". Però afegint que els seus ensenyaments eren confusos i que, en una de les seves classes, la disciplina deixava bastant que desitjar.

El 13 de març de 1933, és el rector qui, després d'haver sentit la classe de Simone escriu: *"Intel·ligència sens dubte distingida, però, com a professora, cap sentit pedagògic. Lliçó molt desllavassada en la que passa revista a les idees sobre l'error que poden trobar-se en Plató, Descartes, Spinoza, Hegel... sense cap pla ni conclusió. Una constant dilapidació de pensament (...). Les seves alumnes es cansen de prendre notes, ja que després no comprenen res. Com la senyoreta Weil no se subjecta a cap programa, és de témer que la classe de filosofia vagi a poc a poc quedant-se buida"*.

El 13 de maig, Simone va ser novament inspeccionada, aquesta vegada per Parodi, un inspector general especialista en filosofia. En l'informe que Parodi va presentar al ministeri, i en el que consta la signatura de Simone, considera que l'exposició és *"bastant abundant i rica en detalls"*, encara que *"difusa i fins i tot confusa"*. *"D'altra banda, la professora té el defecte de parlar sense mirar les alumnes, el rostre sobre les seves notes, i no articular amb suficient claredat. Però les seves explicacions em semblen ben nodrides, i es capta en elles un esforç d'informació i reflexió personal, fins i tot quan aquest esforç no condueix a una lliçó clara i sòlidament estructurada... Desgraciadament, es tracta també d'un ensenyament molt tendenciós, segurament respectable i fins i tot simpàtic per la sinceritat de convicció que revela, però ple de fórmules violentes o simplistes, al·lusions a fets o persones del dia o de la vigília, que amb massa freqüència li donen un aire massa pamfletari."*⁴⁰⁵

Els resultats dels exàmens de *baccalauréat* van confirmar els judicis de les autoritats universitàries. En filosofia, de la dotzena d'alumnes que seguien les classes, només tres o quatre van aprovar. Això va permetre a la directora suprimir la classe de filosofia de l'any següent. Simone havia de demanar un nou destí.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ SP, pp. 263-264

⁴⁰⁶ SP, p. 265

5.1.1.3 Roanne (1933-34)

A l'institut de Roanne, per primera vegada, l'administració l'acceptava, tot i que només tenia quatre o cinc alumnes. Entre elles estava Anne Reynaud, que posteriorment publicaria les notes que havia pres a les classes de Simone Weil, en un llibre titulat *Lliçons de filosofia amb Simone Weil* (1959). A la introducció escrivia: *“La nostra classe, molt reduïda, tenia un caràcter completament familiar: allunyada dels grans edificis que componien l'institut, en un petit pavelló gairebé perdut al fons d'un parc, ens vam iniciar en les grans idees en un ambient de perfecta independència. Quan arribava la primavera donàvem les classes sota el bell cedre que llançava ombra a la nostra aula. Classes que es convertien llavors en la resolució d'un problema de geometria o en amables xerrades.”*

Durant aquest curs, Simone va impartir les classes de filosofia i set hores a la setmana, va donar també una classe d'ensenyament literari a les alumnes de cinquè.⁴⁰⁷

El 25 de novembre de 1933, Simone va ser inspeccionada en cinquè mentre donava classe de llengua. L'inspector Gastin va escriure: *“La senyoreta Weil dóna proves de qualitats intel·lectuals distingides, així com d'un sentit personal de la pedagogia, però també d'inexperiència. A primera vista, sembla com si no li importessin gaire les seves alumnes: vista molt baixa, articulació poc clara; parla sense accent i pràcticament no fa més que un gest (el d'estendre lentament el braç); les seves mans romanen inerts; però la intel·ligència activa i tensa mossega sobre l'auditori. Les noies se senten jutjades amb una decisió que les domina... Tenen sobretot la impressió que la senyoreta Weil, més enllà de les experiències escolars, les arrossega a la vida real, un sentiment, com és natural, que les plena d'alegria.”*

En un informe de 25 de gener de 1934, la directora havia dit de Simone: *“Intel·ligència viva i oberta; en filosofia, desenvolupa la personalitat de les seves alumnes en major grau que ho requereix el baccalauréat.”*⁴⁰⁸ Tanmateix, aquell curs, només es va presentar una alumna de Weil a l'examen de baccalauréat i el va aprovar.

A la fi del curs, Weil decideix deixar l'ensenyament. La seva petició d'excedència *“per a estudis personals”* està datada el 20 de juny de 1934. En ell no esmenta el seu projecte d'anar a treballar a una fàbrica. Diu: *“desitjaria preparar una tesi de filosofia sobre la relació de la tècnica moderna, base de la gran indústria, amb els aspectes essencials de la nostra civilització, és a*

⁴⁰⁷ SP, p. 278

⁴⁰⁸ SP, p. 319

dir, d'una banda la nostra organització social, per una altra la nostra cultura." Se li va concedir l'excedència per una decisió ministerial amb data 12 de juliol.⁴⁰⁹

5.1.1.4 Bourges (1935-36)

Després de la seva estada a la fàbrica, el 31 de maig de 1935 Simone va demanar al ministeri incorporar-se a la docència a l'institut de Bourges, on s'incorporà el mes de setembre.

Probablement tingués unes dotze alumnes a la classe de filosofia i també donava classes de grec a les alumnes de *seconde*. Les alumnes de Bourges no haurien sentit tant d'entusiasme i veneració per ella com les de Puy, Roanne i fins i tot Auxerre. De vegades es manifestaven en desacord amb les seves idees, encara que no li volien mal i prestaven un viu interès a les seves classes. Les relacions que va tenir amb els seus col·legues i amb l'administració de l'institut van ser, en general, bones durant tot l'any.

En els plans de classe que s'han trobat, mostren que, més que mai, Simone proposava a les seves alumnes els exemples concrets que apareixen a les obres literàries, novel·les o poesia d'autors clàssics (Homer, Corneille, Racine, Rousseau, Goethe, Balzac, Stendhal, Tolstoi) i també contemporanis (Valéry, Claudel, Saint-Exupéry, Pierre Hamp, Johan Bojer, Émile Guillaumin).⁴¹⁰

En un informe del 3 de desembre de 1935, la directora de l'institut, la senyora Laignel, va dir que semblava "*donar les seves classes amb gran seguretat i mètode*". En canvi, els informes d'altres autoritats universitàries expressaven sentiments més barrejats. L'inspector acadèmic reconeixia que la jove professora complia satisfactòriament en el seu servei, encara que, segons ell, les alumnes no participessin prou.

Nou alumnes de Simone es van presentar aquell any a l'examen del *baccalauréat* i només va haver-hi tres suspensos.⁴¹¹

5.1.1.5 Saint Quentin (1937-38)

Després de la seva experiència a la Guerra civil espanyola i del seu viatge per Itàlia, Simone va sol·licitar la seva reincorporació a l'ensenyament per al curs escolar 1937-1938 i va ser destinada a Saint-Quentin. Allí va donar classes de filosofia a nou alumnes i, de grec, a dues o tres.

⁴⁰⁹ SP, p. 318

⁴¹⁰ SP, p. 383

⁴¹¹ SP, p. 406

A la classe de filosofia continua amb el mètode que havia emprat en Bourges: lectura d'obres literàries per les alumnes, més que obres pròpiament filosòfiques, perquè aprenguin a reflexionar sobre casos concrets.

La directora considerava que aquest mètode potser fos: *"insuficientment escolar per a alumnes només mitjanes"*. L'inspector no sembla que apreciés gaire aquesta manera de reflexionar per a si mateixa sense que aparentment pensés en les seves alumnes, quan donava les seves classes. Encara que les autoritats administratives reconeguessin en qualsevol cas les seves qualitats intel·lectuals i cordials.⁴¹²

A mitjans de febrer va haver de demanar una baixa per malaltia, a causa dels seus mals de cap. La baixa va durar dos mesos i es va prorrogar primer per a la resta del curs i posteriorment per l'any següent (1938-1939) i novament per a 1939-1940. Ja no tornaria mai més a l'ensenyament.⁴¹³

5.1.1.6 Correspondència amb les seves alumnes

Una altra font per a conèixer la tasca docent de Simone Weil és la seva correspondència amb les seves alumnes. He triat un fragment d'una carta - d'octubre de 1934 dirigida a Simone Gibert, alumne de grec a *quatrième* a l'institut de Le Puy- pel seu contingut sobre la didàctica.

*"Tens al teu abast el regne il·limitat dels llibres; és clar que això no és tot, però és ja molt, sobretot com a preparació a una vida més concreta. També voldria veure't més interessada en el teu treball de classe, en el qual pots aprendre molt més del que et penses. Primer, treballa: en la mateixa mesura en què siguis capaç d'un treball seguit, seràs capaç de qualsevol altra cosa. Després, forma el teu esperit. No torno a fer-te l'elogi de la geometria. Pel que fa a la física, et vaig suggerir ja aquest exercici: fer la crítica del teu manual i del teu curs tractant de discernir el que està ben raonat del que no ho està. Trobaràs així una quantitat sorprenent de falsos raonaments. Alhora que divertit, aquest joc és molt instructiu; la lliçó queda en la memòria sense que un s'adoni. Per a la comprensió de la història i la geografia, tu no tens més que coses falses, de pur esquemàtiques; però si les aprens bé tindràs una base sòlida per adquirir tot seguit per tu mateixa nocions reals sobre la societat humana en el temps i en l'espai, cosa indispensable per a qualsevol que es preocupi de la qüestió social. No et parlo tampoc del francès, estic segura de què es va formant el teu estil."*⁴¹⁴

⁴¹² SP, pp. 465-466

⁴¹³ SP, p. 474

⁴¹⁴ CO, p. 29

5.1.2 Simone Weil i l'educació obrera

5.1.2.1 Reflexió teòrica

Simone Weil va impartir cursos per a obrers en diversos indrets. Disposem de tres textos teòrics on aquesta autora justifica la necessitat d'instruir els obrers.

5.1.2.1.1 «Introduction à des cours à l'intention d'ouvriers»

Simone Weil va intervenir a la inauguració del curs 1927-28 del *Groupe d'éducation sociale*, a una escola municipal de París. Conservem algunes notes del seu discurs, inèdites en aquell moment i posteriorment publicades sota el títol «Introduction à des cours à l'intention d'ouvriers.»⁴¹⁵

Es tracta d'un text inscrit dins de la perspectiva llibertària des de la qual l'educació es valora tant o més que els mitjans materials. En aquest text, Weil fuig d'una pedagogia autoritària en la qual una elit d'especialistes instrueixen un poble inculte. Per aquest motiu comença afirmant que no es tracta “d'una sèrie de conferències, sinó d'un projecte d'instrucció mútua”. Fins i tot declara, des del primer moment, que aquells qui creuen que en saben menys, potser, al final del curs seran els que hauran ensenyat més a la resta. Ella es situa dins de l'àmbit dels que han rebut més instrucció, però que la posen a disposició dels altres. Val a dir, que aquesta manera de plantejar la dinàmica del curs mostra com Weil és hereva d'Alain, el seu mestre a l'*École Normale Supérieure*, qui plantejava les seves classes, no tant a partir d'exposicions teòriques per part del professor, com de la discussió oberta de tots els participants. Quan Weil va exercir com a professora d'institut, va continuar amb la mateixa orientació pedagògica.

En aquesta conferència, Weil passa a considerar l'objectiu d'aquestes reunions i parteix de la idea prèvia, present en la ment de molts, que són inútils ja que l'obligació dels obrers és millorar la seva situació material i que, per tant, la instrucció no és l'objectiu prioritari sinó que ha de ser abordat en un segon moment.

A partir d'aquest punt, Simone Weil fa una anàlisi de la situació del proletariat per a defensar la necessitat de la formació dels obrers. La realitat

⁴¹⁵ «Introduction à des cours à l'intention d'ouvriers», a II OC 1, pp. 45-46

social és que hi ha una classe a qui pertany tota la riquesa creada per mitjà del treball, bé siguin els objectes fabricats o bé els coneixements. Aquesta classe disposa d'uns mitjans d'acció immensos i complicats que deixen aclaparada la imaginació. Es refereix als avions, trens, fàbriques,... Aquí trobem una de les idees claus del pensament weilian: el paper del control de la imaginació.

Però el poder d'aquesta classe -propietària dels mitjans de producció, en llenguatge marxista- no es limita als béns materials. Per a Weil és molt important, com veurem més endavant, el control del coneixement. Planteja que el volum de coneixement és tan aclaparador que cada savi es veu obligat a escollir, per al seu domini, d'una part d'aquest coneixement, de la qual esdevé especialista. Dins de la seva especialitat, cada savi pot decretar, afirmar que la realitat és com ell diu i, els savis de les altres especialitats no poden fer altra cosa que creure'l.

Aquesta anàlisi, d'alguna manera vinculada a la sociologia del coneixement, porta a Simone Weil a argumentar una altra de les seves idees claus: l'origen, o la causa, de l'opressió social. El poble ha de creure allò *"que enuncia la gent competent"* i *"en nom de la ciència els poderosos reclamen l'obediència"*.

Weil continua argumentant que la humanitat domina el món i les espècies animals perquè pensa. Aquí, en aquest text escrit per una Simone Weil de divuit anys, trobem un altre dels pensaments claus del seu discurs que l'acompanyaran fins a les darreries de la seva vida: el fet de pensar com element constitutiu de la condició humana.

Ara bé, *"si realment només una elit, participa en el pensament humà, aquesta elit constitueix una espècie superior a qui pertany el poder de forma natural"*. D'aquesta manera, Weil ens planteja un altre dels seus temes centrals: el poder o, com dirà més endavant, la força.

A partir d'aquesta exposició més sociològica que no pas pedagògica, Weil explicita la necessitat d'un curs com el que estan inaugurant. Vist que l'opressió social es fonamenta en el control del coneixement, l'objectiu del curs és proporcionar als obrers els principis fonamentals d'aquest coneixement i podríem afegir que, en conseqüència, és un mitjà d'emancipació social. Ara bé, des del seu ideari llibertari afirma *"no esteu obligats a creure res del que se us digui"*.

Conclou la conferència tot reprenent l'eix central de l'exposició. Els animals, i els éssers humans en determinades situacions -com les multituds- es comporten empesos per l'instint i per contagi. Weil reconeix que és una manera adequada d'actuar de la natura però no a la societat. Cal actuar a partir d'un pla. Els ocells fan els seu niu per instint, els éssers humans construeixen les seves cases a partir dels plànols de l'arquitecte.

Podem concloure que amb aquesta comparació Simone Weil està suggerint que l'acció social –i sindical– no ha de ser el resultat de l'instint (de supervivència, sinó que ha d'estar emmarcada dins d'un pla d'acció racionalment dissenyat i, per aquest motiu, el proletariat s'ha de formar.

5.1.2.1.2 «Sur une tentative d'éducation du prolétariat»

A l'obra de Weil trobem un altre fragment inèdit escrit un any més tard (1929 o 1930)⁴¹⁶. En el text indica que està adreçat a un grup de Joventuts obreres interessat en organitzar una educació sindical. En cert sentit, continua desenvolupant algunes de les idees de la «Introduction à des cours à l'intention d'ouvriers». En aquest cas indica l'existència de dues maneres de plantejar la instrucció: una adreçada als futurs militants i l'altra d'interès per a la joventut obrera en general. Per tant, Weil fa una reflexió sobre els pressupòsits i les conseqüències de dues maneres d'ensenyar per tal que les *Jeunesses ouvrières* disposin d'arguments per a poder decidir el model per al qual optar.

Simone Weil planteja com a la societat trobem organitzacions tancades en elles mateixes, és a dir, la raó de la seva existència és, precisament, prolongar llur existència. Com a exemple d'aquestes organitzacions presenta les esglésies, els partits polítics i, fins i tot, la pàtria “*de la manera que actualment l'entendem*”. Per a aquestes organitzacions l'educació té com a objectiu l'adoctrinament. En paraules de Weil:

“La finalitat suprema per a una església es expandir-se; per a un partit, arribar al poder. I el mitjà (per a aconseguir-ho), com les esglésies i els partits estan formats per homes, és dirigir tota l'acció dels homes vers l'església o el partit, transformar-los... de manera que esdevinguin creients o militants; i, com un exèrcit en plena campanya, les idees que se'ls donen no tendeixen a tenir valor pel fet de ser justes sinó eficaces.”

Weil posa de manifest la tensió entre l'individu i el col·lectiu i denuncia implícitament l'ús de l'educació com un mitjà de reclutament per a una ideologia concreta des de la qual l'individu esdevé una peça més d'una maquinària ideològica que no cerca la veritat sinó el poder.

Aquesta idea apareix reiteradament al llarg de tota la vida i l'obra de Simone Weil i inspira gran part de les seves propostes socials, polítiques i pedagògiques.

⁴¹⁶ «Sur une tentative d'éducation du prolétariat», a II OC 1, pp. 56-57

D'altra banda, reconeix que hi ha altres menes d'organitzacions. Es tracta d'aquelles que no tenen per objectiu existir, sinó ser eines útils per a la societat. Per això no pretenen expandir-se més enllà del que el seu propi rol precisa. Weil considera que aquest és el cas, com a mínim des del punt de vista dels ciutadans, del govern. No està creat per prolongar indefinidament la seva existència i el seu poder, sinó que només té dret a existir en tant i quant és l'instrument per mitjà del qual els ciutadans gaudeixin de cert ordre.

Aleshores, es pregunta on hauríem de situar els sindicats. Weil s'inclina per la segona concepció. Diu que l'objectiu dels sindicats no és conquerir indefinidament el poder ni constituir-se com una manera de ser ell mateix, com si fos el seu propi objectiu. Per a Weil el sindicat és una eina.

Tot fent referència a una fórmula de Marx (*"l'emancipació dels treballadors serà realitzada pels mateixos treballadors"*), Weil apunta que *"el sindicat és l'eina per mitjà de la qual (els treballadors) fabriquen la seva pròpia llibertat."*

Reconeix que un sindicat, com una església, ha de deixar, al llarg dels anys, la seva marca en el món, però, a diferència de les esglésies i dels partits, aquesta marca no està constituïda per una munió de militants, ni tan sols de sindicalistes, sinó d'homes lliures.

Per tant, conclou, Simone Weil, el projecte d'una educació general de la joventut obrera és, per a les organitzacions sindicals, en la mesura que la instrucció allibera els treballadors *"un deure urgent."*

I Simone Weil acaba aquesta exposició amb una pregunta clau: *"com els allibera?"*

5.1.2.1.3 «En marge du Comité d'études»

Mentre Simone Weil imparteix classes, dins la formació reglada, al Lycée de Le Puy, col·labora a la *Bourse de travail* de la veïna població de Saint Étienne on ensenya francès i economia política a un grup d'obriers. Com a conseqüència de la seva experiència i tot continuant la reflexió sobre l'educació obrera, publica un article titulat «En marge du Comité d'études».⁴¹⁷

Parteix de la pregunta *"cal crear centres d'educació obrera a tot arreu on hi hagi possibilitat?"* Tornem a trobar les reticències habituals sobre la prioritat

⁴¹⁷ «En marge du Comité d'études», a II OC 1, pp. 68-70

de l'acció en la lluita obrera per damunt de la formació educativa. Weil és conscient d'aquest debat i reconeix l'oposició de determinats sectors revolucionaris vers l'educació. Segons ella *"desconfien de tot agrupament obrer que no estigui encaminat vers l'acció; els sembla que agrupar els obrers per a altres coses que no siguin la lluita de classes és una manera de desviar i disminuir la seva força de combat."*

Fins i tot planteja que aquestes organitzacions creades per a fomentar la cultura obrera, com ara les Universitats populars anteriors a la Gran Guerra, no només no van ajudar al moviment obrer sinó que, a més, el van perjudicar. D'aquesta manera Weil intenta definir les condicions d'una cultura obrera per tal de trobar una solució al problema plantejat a partir de l'affaire Dreyfus amb la creació de les esmentades Universitats populars i l'entrada dels intel·lectuals en el moviment socialista i obrer.

A partir d'aquesta polèmica Simone Weil es planteja si es pot condemnar tot el treball d'educació obrera. Ella considera que cal distingir entre les diverses iniciatives aquelles que, en realitat, han desmobilitzat els obrers.

A partir d'aquí, retorna a l'anàlisi sociològica. Recorda com a les societats primitives la majoria dels éssers humans que sabien caçar, pescar, utilitzar les eines i les armes amb una habilitat admirable, alhora obeïen dòcilment a determinats personatges privilegiats, els quals només dominaven la ciència de formular determinades preguntes. Es refereix als sacerdots, i el fet que les seves fórmules no tinguessin cap eficàcia no els impedia d'estar considerats com a ens d'una essència superior a la d'aquells que treballen. *"Aquesta dominació dels qui saben utilitzar els mots sobre els qui saben utilitzar els objectes la retrobem a cada etapa de la història humana"*. I afegeix, *"els que manegen les paraules, sacerdots o intel·lectuals, sempre han estat del costat de la classe dominant, del costat dels explotadors."*

"A partir de la religió s'ha desenvolupat tot el pensament humà, inclosa la ciència més positiva". Ens trobem davant d'unes idees centrals del pensament weilià; una idea que ja estava present en la seva tesina de la llicenciatura *Science et perception dans Descartes* i, posteriorment, serà l'eix principal de *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale*.

A la seva tesina, malgrat el tema de l'estudi sigui la percepció i, per tant, es tracta d'una anàlisi més psicològica fonamentada en el pensament cartesià, el punt de partença és una constatació sociològica i socialment compromesa.

En primer lloc, es qüestiona sobre l'origen del coneixement: *"La humanitat ha començat, com cada home comença, per no posseir cap coneixement, fora del coneixement d'un mateix i de la percepció del món"*. Per a Weil aquest coneixement és suficient per a viure, per a moure's enmig de la natura i entre els éssers humans, tal com queda demostrat en les societats tribals (peuples

sauvages) o els obrers (travailleurs ignorants). Aleshores es pregunta per quin motiu l'ésser humà desitja més coneixement.

Per a respondre aquesta qüestió, Weil ha de recórrer a la religió. Els éssers humans, diu, *“han cregut que el pensament errant, lliurat a les impressions dels sentits i de les passions, no era el pensament veritable; han cregut trobar un pensament superior en alguns homes que els han semblat divins, i dels quals en van fer sacerdots i reis.”*⁴¹⁸ D'aquesta manera, Simone Weil relaciona l'origen del coneixement amb l'origen de la diferenciació social.

Posteriorment, Weil posa l'exemple de la geometria de Tales com a inici del que coneixem com a ciència. Weil considera que aquest fet ha estat *“una revolució, la primera de les revolucions, l'única, la destructora de l'imperi dels sacerdots.”*⁴¹⁹

A partir d'aquest fet, Weil es qüestiona el sentit de la ciència i formula tres preguntes:

1. *“[La revolució científica] ha reemplaçat els sacerdots tirànics, que regnaven en mig dels prestigis de la religió, pels autèntics sacerdots, que exerceixen una autoritat legítima perquè han entrat veritablement en el món intel·ligible?”*
2. *“Ens hem de sotmetre cegament a aquests savis que veuen enlloc nostre, com ens sotmetíem cegament als sacerdots, també cecs, si la manca de talent o de temps ens impedeix entrar a les seves files?”*
3. *“O, altrament, aquesta revolució reemplaça la desigualtat per la igualtat, si aprenem que el regne del pensament pur és el món sensible en si mateix i que aquest coneixement quasi diví que han pressentit les religions no és més que una quimera, o més aviat que no és altre que el pensament comú?”*⁴²⁰

A les *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale* continua la seva anàlisi en la mateixa línia. Tornem a trobar la connexió entre origen del coneixement, la religió, la ciència i la desigualtat social. Vegem-ne un exemple:

“Quan els ritus religiosos amb els que l'home creu conciliar-se amb la natura, esdevenen massa nombrosos i massa complicats per a ser coneguts per tothom, es converteixen en un secret i, en conseqüència, en el monopoli

⁴¹⁸ «Science et perception dans Descartes», a Oevres, p. 113

⁴¹⁹ «Science et perception dans Descartes», a Oevres, p. 114

⁴²⁰ «Science et perception dans Descartes», a Oevres, p. 114

d'alguns sacerdots; el sacerdot disposa, aleshores, encara que només sigui per una ficció, de tots els poders de la natura i, en nom seu, governa. Res d'essencial han canviat quan aquest monopoli ha passat a estar constituït no ja pels ritus, sinó pels procediments científics i els que el controlen han passat d'anomenar-se, en lloc de sacerdots, savis i tècnics."⁴²¹

En aquest context cal entendre la concepció que Simone Weil té de l'educació. Si les desigualtats socials i, per tant, l'opressió, neix d'aquest monopoli del coneixement, primer dels sacerdots i després dels savis, el camí per a l'emancipació social ha de ser aquell que permeti a la classe obrera, i a tot ésser humà, d'accedir al coneixement. Per tant, podríem dir que per a Simone Weil l'educació implica una democratització del coneixement.

En aquest sentit, en l'article que estàvem analitzant, «En marge du Comité d'études», afirma que no és per mitjà del menyspreu de la cultura, qualificada com burgesa, com els treballadors seran alliberats de la dominació dels intel·lectuals. Cal que la classe treballadora es prepari per a prendre possessió del coneixement com s'ha de preparar per a prendre possessió de tota l'herència de les generacions anteriors. Per a Simone Weil, aquesta presa de possessió és l'autèntica Revolució.

Weil fa esment del pensament de Marx tot afirmant que la conquesta més important de la Revolució proletària segurament és l'abolició de la divisió degradant del treball en treball intel·lectual i treball manual. En aquest sentit, Weil diu que cal donar als obrers el poder d'utilitzar la llengua, i en particular la llengua escrita. Quan els obrers l'hagin adquirit, deixaran de respectar aquest poder, que en altre temps era quasi màgic.

A més, creu que, per a preparar la unió entre treball intel·lectual i treball manual, cal ensenyar als obrers la relació entre el seu treball i els coneixements teòrics de tota mena que la humanitat ha desenvolupat al llarg dels segles.

Finalment, proposa que, per tal que els obrers prenguin consciència del lloc que ocupen a la societat actual, cal que estudiïn economia política i la doctrina marxista.

Com veiem Simone Weil, a més de fer un pla d'estudis significatiu per als obrers anuncia un dels temes claus del seu pensament, i també de la seva vida, la importància del treball manual.

⁴²¹ RCL, p. 76

5.1.2.2 Un projecte concret: la revista *Entre Nous*

El curs 1935-36, Simone Weil donava classes a Bourges. Allà va tenir l'oportunitat de visitar la fàbrica veïna de Rosières i va entrar en contacte amb Victor Bernard, enginyer i director tècnic. Bernard acabava de començar la revista *Entre Nous*, adreçada als treballadors de la fàbrica. Weil va voler col·laborar amb la revista i anima els obrers a escriure-hi.

“CRIDA ALS OBRERS DE ROSIÈRES A COL·LABORAR AMB LA REVISTA ENTRE NOUS

Heus aquí el que us demano. Si una nit, o bé un diumenge, de sobte us fa mal l'haver de guardar sempre en vosaltres mateixos el que teniu en el cor, preneu paper i ploma. No busqueu frases ben construïdes. Empreneu les primeres paraules que us passin pel cap. I digueu el que per a vosaltres és el vostre treball.

Digueu si el treball us fa patir. Conteus aquests patiments, tant els morals com els físics. Digueu si hi ha moments en què ja no podeu més; si de vegades la monotonia del treball us aclapara; si patiu amb la preocupació i la necessitat d'anar sempre de pressa; si patiu per estar sempre sota les ordres dels caps.

Digueu, també, si alguna vegada sentiu l'alegria del treball, l'orgull de l'esforç realitzat. Si aconsegiu interessar-vos pels vostres treballs. Si alguns dies us agrada sentir que aneu de pressa i que, per consegüent, guanyareu més. Si alguna vegada podeu passar hores treballant mecànicament, sense gairebé adonar-vos, pensant en una altra cosa i perdent-vos en somnis agradables. Si, de vegades, esteu contents de no haver de fer res més que executar ordres sense tenir necessitat de trencar-vos el cap.

Digueu si, en general, trobeu llarg o curt el temps passat a la fàbrica. Això potser depengui dels dies. Intenteu llavors explicar exactament el perquè.

Digueu si esteu gaire entusiasmats quan aneu a la feina, o bé si cada matí penseu: Quan arribarà l'hora de sortir! Digueu si a la nit sortiu contents, o ben exhaurits, buits, aclaparats per la jornada de treball. Digueu, en fi, si, a la fàbrica, us sentiu sostinguts pel sentiment reconfortant de trobar-vos entre companys, o si pel contrari us sentiu sols.

Sobretot, digueu tot el que se us acudeixi, tot el que us pesa al vostre cor.”⁴²²

⁴²² CO, pp. 43-44

5.2 SIMONE WEIL PEDAGOGA

A més de ser una professional de l'educació, Simone Weil teoritza sobre la tasca docent. Per a ella, com hem vist, l'educació és una eina d'emancipació social. A *L'Enracinement* trobem nombroses referències que posen de manifest que aquesta autora és una pedagoga.

5.2.1 Crítica al sistema educatiu

Cal entendre la proposta pedagògica de Simone Weil dins del marc de *L'Enracinement*, és a dir, l'anàlisi de les causes de la manca de força moral de França en el seu enfrontament amb l'Alemanya nazi -i la conseqüent derrota- i les vies per a un rearmament per tal de construir una nova França.

En aquest context cal entendre les seves paraules adreçades a allò que avui anomenaríem sistema educatiu. En algun moment és molt explícita al vincular la derrota amb la situació de l'escola.

*“S'ha dit que l'escola de principis de segle va forjar una joventut per a la victòria i la de després de 1918 una generació de vençuts. En això hi ha molt de veritat. Els mestres dels temps posteriors a 1918 eren ex-combatents. Molts infants de 10 anys entre 1920 i 1930 van tenir mestres que havien fet la guerra.”*⁴²³

Tot i això, les seves crítiques al sistema educatiu van dirigides a determinats aspectes -d'altra banda, força actuals- que centren l'interès de l'ensenyament en la matèria impartida i no en l'alumne que esdevé un simple receptor d'uns coneixements.

*“De la mateixa manera que es tracta els obrers com si fossin escolars estúpids, es tracta els escolars com si fossin estudiants (universitaris) considerablement fatigats i als estudiants com professors que hagin sofert amnèsia i s'hagin de reeducar. La cultura és un instrument manejat pels professors per fabricar professors que al seu torn fabricaran professors.”*⁴²⁴

Al mateix temps, la seva crítica s'adreça vers els aspectes sociològics del sistema educatiu en tant que estan al servei de la competitivitat social.

*“Des de fa molt de temps, a ulls de pares i fills, l'ensenyament no és més que una màquina que proporciona títols, és a dir, bones posicions.”*⁴²⁵

⁴²³ ER, p.110

⁴²⁴ ER, p. 68

⁴²⁵ ER, p. 104

Tanmateix, Weil és conscient que el problema no rau exclusivament a l'escola, sinó que l'escola és fruit d'un determinat context social. Per tant, no culpabilitza el sistema educatiu -i al col·lectiu docent en conseqüència- sinó a l'estat de la cultura del seu moment.

*“La nostra cultura és tan difícil de transmetre al poble no tant perquè sigui massa elevada, sinó perquè és massa baixa. S'adopta un remei singular al degradar-la encara més en comptes de dosificar-la.”*⁴²⁶

5.2.2 Educació i igualtat

Per a Weil, com ja hem vist, la igualtat és un valor fonamental. Aquesta autora recull la tradició de 1789 i la intenta actualitzar. A més, com també hem vist en els textos referents al seu compromís amb l'educació obrera, una de les fites fonamentals de l'educació és eliminar, o pal·liar, la diferència social inherent a l'estructura de la societat. En aquest sentit, si la cultura és un element de diferenciació social, Weil proposa que esdevingui un factor equilibrador, de manera que *“si qualsevol pot arribar a la categoria social corresponent a la funció que és capaç de realitzar i si l'educació està prou estesa per tal que ningú sigui privat de cap capacitat pel sol fet del seu naixement, l'esperança és la mateixa per a tots els infants.”*⁴²⁷

Per fer possible tot això, Weil considera que l'eina bàsica és la cultura i a *L'Enracinement* es reafirma en algunes de les propostes, fetes al començament dels anys trenta, referents a la creació d'una cultura obrera.

*“Però la formació d'una joventut obrera, sobretot en un país com França, implica així mateix, una instrucció, una participació en la cultura intel·lectual. És necessari que els obrers joves es sentin en el món del pensament com a casa.”*⁴²⁸

Per a aconseguir aquesta fita considera que *“una cultura obrera té per condició la barreja entre allò que s'anomena els intel·lectuals... i els treballadors.”*⁴²⁹ Ara bé, davant del perill de la intromissió dels intel·lectuals, Weil adverteix que *“la relació natural podria ser que un sindicat admetés els intel·lectuals en qualitat de membres d'honor, però amb la prohibició d'intervenir a les deliberacions sobre l'acció, (s'haurien de posar)*

⁴²⁶ ER, p. 67

⁴²⁷ ER, p. 33

⁴²⁸ ER, p. 66

⁴²⁹ ER, p. 70

*gratuïtament al seu servei per a l'organització de cursos i de les biblioteques.*⁴³⁰

Per a Weil, la unió del treball intel·lectual amb el treball manual era un dels grans objectius del seu projecte social. Ella no només va enunciar aquest principi ètic i polític, sinó que, a més, el va aplicar. Un dels fets més importants de la vida de Simone Weil va ser la seva estada a la fàbrica.

Tanmateix, aquest gest personal, molt estrany a la seva època, no responia a una vocació particular. En la seva anàlisi sobre els processos revolucionaris considera que, precisament, *“l'única esperança del socialisme resideix en aquells que ja han realitzat en ells mateixos, dins el que és possible en la societat d'avui, aquesta unió del treball manual i del treball intel·lectual que defineix la societat que proposem.*⁴³¹

Weil està criticant l'actitud de molts intel·lectuals revolucionaris que no coneixen de primera mà les condicions laborals de la fàbrica. La seva distància envers els obrers els incapacita per entendre llur situació i plantejar solucions adients.

Weil no defensa una humiliació dels intel·lectuals degradant-los a realitzar treballs manuals, sinó un autèntic enaltiment del treball físic. D'aquesta manera cal entendre les darreres paraules de *L'Enracinement*: *“És fàcil definir el lloc que hauria d'ocupar el treball físic en una vida social ben ordenada. Ha de ser el centre espiritual.*⁴³²

I aquesta centralitat del treball físic té unes conseqüències clarament pedagògiques: *“Heus ací el meu ideal: una civilització on el treball seria el principal mitjà de l'educació. Jo entenc el treball físic. La concepció dels grecs era exactament la contrària; per a ells només hi havia educació en el lleure.”* Un cop més reconeix, que *“a hores d'ara el treball industrial està organitzat d'una manera exactament contrària al d'una educació.*⁴³³

5.2.3 Educació i arrelament

Un altre aspecte de la fonamentació teòrica de l'educació per a Weil és l'arrelament. En aquest cas, les seves afirmacions ens recorden les teories de l'aprenentatge significatiu. Així, per exemple, afirma:

⁴³⁰ ER, p. 71

⁴³¹ «Perspectives. Allons-nous vers la révolution prolétarienne?», II OC 1, p. 280

⁴³² ER, p. 232

⁴³³ Variant de la carta del 3 de març de 1936 adreçada a l'enginyer Victor Bernard. CO fr p. 449-450

*“Un exemple de la deformació de la nostra cultura: la preocupació - plenament legítima- per conservar el caràcter de necessitat dels raonaments geomètrics fa que es presenti la geometria als escolars com quelcom mancat de tota relació amb el món. Aquests només s’interessaran en ella com un joc o per obtenir bones notes.”*⁴³⁴

*“A més, quan es pretén vulgaritzar la geometria i aproximar-la a l’experiència s’ometen les demostracions. Aleshores només queden unes quantes receptes mancades d’interès.”*⁴³⁵

Concreta aquesta afirmació amb l'exemple de la desconexió dels continguts de ciències naturals respecte a l'experiència diària dels estudiants del medi rural, de manera que els continguts perden el seu caràcter significatiu i són apresos de memòria.

“Es sol pensar que un jove camperol d’avui, alumne d’una escola primària, sap més que Pitàgores perquè recita dòcilment que la Terra gira al voltant del Sol. Però de fet, ja no contempla les estrelles. El Sol del qual se li parla a classe no té per a ell cap relació amb allò que veu.”

I aquest plantejament també l’aplica a la realitat social: *“Se l’arrenca de l’univers que l’envolta de manera similar a com s’arrenca els joves polinesis del seu passat obligant-lo a repetir: “Els nostres avantpassats els gals tenien els cabells rossos.”*⁴³⁶

Weil proposa una solució per a l’ensenyament de la geometria, però que, en realitat, pressuposa un model educatiu aplicable a tots els àmbits del sistema: *“Hi hauria una manera senzilla d’introduir la necessitat geomètrica en una escola professional: associant estudi i taller...”*⁴³⁷

La seva experiència a la fàbrica, li aporta un gran coneixement de la situació de desarrelament dels obrers i com *“per desgràcia, només és modificable el destí dels joves”* considera que *“caldrà realitzar un gran esforç en la formació de la joventut obrera, sobretot en el seu aprenentatge.”*⁴³⁸

Per això, un cop ha detectat des de la seva experiència directa a l’escola i a la fàbrica les disfuncions que empitjoren les condicions de vida dels joves, intenta aportar solucions imaginatives. Per exemple creu que *“cal suprimir el*

⁴³⁴ ER, p. 68

⁴³⁵ ER, p. 69

⁴³⁶ ER, p. 53

⁴³⁷ ER, p. 69

⁴³⁸ ER, p. 64

xoc que pateix l'adolescent de dotze o tretze anys que deixa l'escola i entra a la fàbrica." Les causes d'aquest xoc són diverses. Així, per exemple *"a l'escola, fos un bon o mal alumne, era un ésser l'existència del qual estava reconeguda, al qual s'intentava desenvolupar; als millors sentiments del qual s'apel·lava."* En canvi, quan arriba a determinada edat i ha d'anar a treballar a una fàbrica, *"de cop i volta, es converteix en el suplement d'una màquina, en poc menys que una cosa que a ningú preocupa mentre obeeixi, encara que ho faci sota l'impuls dels mòbils més baixos."*⁴³⁹

Per tal d'evitar aquesta situació de desarrelament Weil proposa diverses estratègies; una seria una aproximació primerenca al món professional: *"Els infants anirien després de classe a buscar el seu pare i aprendrien a treballar durant aquesta edat en la qual el treball és, de bon tros, més apassionant que els jocs."*⁴⁴⁰

Més endavant, especifica diverses etapes en aquesta transició de l'escola a la fàbrica.

*"Durant la seva infantesa, l'escola haurà de deixar-li prou temps lliure per tal que pugui passar hores i hores assajant al costat del seu pare mentre treballa. Després, la semi-escolaritat -unes hores d'estudi, unes altres de treball- haurà de prolongar-se bastant. Més endavant... estades en col·legis obrers segons preferències i capacitats podran repetir-se diversos cops en períodes oscil·lants entre algunes setmanes o un parell d'anys."*⁴⁴¹

Amb la intenció d'evitar que una formació específica adreçada als obrers esdevingui una instrucció tècnica que perpetui la diferenciació social generant mà d'obra, proposa que *"la formació d'una joventut obrera ha d'anar més enllà de la formació purament professional. Ha de comportar una educació; i per a això és desitjable que l'aprenentatge no es realitzi a les escoles, on sempre es fa malament, sinó que s'impregni immediatament de la mateixa producció. Tampoc se'l pot confiar a les fàbriques. Cal fer un esforç d'invenió. Caldria quelcom que combinés els avantatges de l'escola professional, les de l'aprenentatge a la fàbrica, dels actuals tallers de companys i moltes més coses."*⁴⁴²

En tot això el paper del professorat resulta fonamental. Així doncs, considera que *"la primera condició per al rearrelament moral de la pagesia consisteix*

⁴³⁹ ER, p. 59

⁴⁴⁰ ER, p. 63

⁴⁴¹ ER, p. 73

⁴⁴² ER, p. 66

en què l'ofici de mestre rural sigui quelcom específic, la formació del qual difereixi no només parcialment, sinó totalment de la d'un mestre de ciutat."⁴⁴³

"La segona condició consisteix en què els mestres rurals coneguin els pagesos i no els menyspreïn..." Per tant hauran d'estudiar el folklore, *"la participació dels pastors en les primeres especulacions del pensament humà"*, llegir obres de literatura ambientades al món rural. Després *"se'ls podria enviar a treballar un any com a mossos de quadra, anònimament, a una altra província; després tornar-los a reunir a les escoles normals per ajudar-los a discernir les seves pròpies experiències. El mateix per als mestres dels barris obrers pel que fa a les fàbriques."*⁴⁴⁴

5.2.4 L'ensenyament de la història

Des del principi de la seva reflexió, Weil es preocupa per l'ensenyament de la història. Per exemple, analitza la influència dels manuals escolars d'història en la concepció de la revolució. Segons ella, *"en el fons avui dia es pensa en la revolució no com una solució dels problemes plantejats a l'actualitat, sinó com un miracle que dispensa d'haver de resoldre els problemes."*⁴⁴⁵ Ja havia criticat en altres escrits aquesta visió de la revolució com una mena de quimera. Però en aquest text destaca que els manuals escolars remarquen les ruptures històriques -més que no pas les continuïtats- perquè estan subdividits en capítols. Aleshores *"durant anys hem assimilat aquesta noció catastrofista de la història, on les catàstrofes coincideixen amb el final o el principi dels capítols. La divisió dels manuals d'història en capítols provoca errors desastrosos."*⁴⁴⁶

La concepció d'una història compartimentada que recalca els elements de ruptura fa que s'esperï la revolució com si fos *"el futur que correspon a l'evolució normal de la història."*⁴⁴⁷

Per la seva banda, ella considera que *"és sobre un règim en aparença estable on s'operen les transformacions de l'estructura de les relacions socials, dels canvis en les atribucions de les diverses categories socials. Les lluites violentes, quan es produeixen, i no es produeixen sempre, actuen com les balances, atorguen el poder a qui ja el té."*⁴⁴⁸

⁴⁴³ ER, p. 81

⁴⁴⁴ ER, pp. 81-82

⁴⁴⁵ «Examen critique des idées de révolution et de progrès», a II OC 2, p. 145

⁴⁴⁶ «Examen critique des idées de révolution et de progrès», a II OC 2, p. 147

⁴⁴⁷ «Examen critique des idées de révolution et de progrès», a II OC 2, p. 146

⁴⁴⁸ «Examen critique des idées de révolution et de progrès», a II OC 2, p. 148

Weil il·lustra aquesta idea amb exemples històrics -com la invasió dels bàrbars o la Revolució francesa- i remarca els elements de continuïtat per demostrar com els canvis són graduals.

Aquesta concepció de la revolució va lligada a la crítica a la idea de progrés.

*“La superstició moderna del progrés és un subproducte de la mentida per la qual el cristianisme es va convertir en la religió oficial romana; està vinculada a la destrucció dels tresors espirituals dels països conquerits per Roma, a l'ocultació de la continuïtat perfecta entre aquests tresors i el cristianisme; a una operació històrica de la Redempció, que la converteix en una operació temporal i no eterna. La idea del progrés es va tornar laica posteriorment, ara és el verí de la nostra època.”*⁴⁴⁹

La crisi de les utopies, de la revolució i del concepte de progrés, que havia anunciat a les seves *Reflexions sobre les causes de l'opressió social i de la llibertat*, ha arribat a Europa de forma contundent per mitjà de l'expansió del totalitarisme alemany. El context de la Segona Guerra mundial ha desarticulat totes les esperances que havien sostingut les aspiracions socials de la jove Weil, i de tants altres teòrics socials. Els tràgics esdeveniments d'aquells moments semblen donar la raó al pessimisme de les crítiques weilianes. En aquest context mental, Weil redescobreix la importància del passat.

*“El futur no ens aporta res, no ens dóna res; som nosaltres els qui, per construir-lo, li hem de donar tot, donar-li la nostra vida. Ara bé: per donar és necessari posseir, i nosaltres no tenim una altra vida, una altra saba, que els tresors heretats del passat i digerits, assimilats, recreats per nosaltres mateixos. De totes les necessitats de l'ànima humana, cap més vital que el passat. L'amor pel passat res té a veure amb una orientació política reaccionària. La revolució, com qualsevol activitat humana, pren tot el seu vigor d'una tradició.”*⁴⁵⁰

Davant la idea de progrés associada al futur, Weil recalca la importància del passat. Allò que es considera el futur és, en realitat, un producte de la imaginació. D'aquí la importància del passat, que és real.

“Des de fa segles, hem viscut sota la idea del progrés. Avui, el patiment gairebé ha arrancat aquesta idea fora de la nostra sensibilitat... Allò que és millor que nosaltres, no ho podem pas trobar en el futur. El futur està buit i la nostra imaginació l'omple... Podem trobar (la perfecció que imaginem) en el present, però confosa amb allò mediocre o dolent; i la nostra capacitat de

⁴⁴⁹ ER, p. 179

⁴⁵⁰ ER pp. 56-57

discerniment és imperfecte tal com nosaltres ho som. El passat ens ofereix un discerniment en part ja fet.”⁴⁵¹

Weil troba en les civilitzacions del passat una font d'inspiració. Mostra constantment la seva admiració per la civilització grega i pel renaixement de l'Occitània medieval.

“Si hi ha un indret de la terra on aquest grau de llibertat podria ser preciós i fecund, aquest és l'entorn del Mediterrani. Si s'observa el mapa, es veu que el Mediterrani sembla destinat a constituir un gresol, per la fusió de les tradicions arribades dels països nòrdics i de l'Orient; possiblement, aquest paper el va fer abans dels temps històrics, però tan sols l'ha representat de ple una vegada a la història, i el resultat va ser una civilització l'esclat de la qual constitueix encara avui dia, o poc n'hi falta, la nostra única llum, és a dir, la civilització grega. Aquest miracle va durar alguns segles i mai més va tornar-se a produir.”⁴⁵²

De la fascinació per la cultura grega se'n deriva la seva defensa de l'ensenyament del grec a l'escola: *“És trist que el grec sigui vist com una matèria erudita per a especialistes. Si es deixés de subordinar l'estudi del grec al del llatí i s'intentés únicament que un infant fos capaç de llegir fàcilment i amb delit un text grec fàcil amb una traducció confrontada es podria difondre un lleuger coneixement del grec molt àmpliament, fins i tot fora de l'ensenyament secundari.*”⁴⁵³

A més, com ja hem vist, el comentari de *la Ilíada* és un text fonamental del pensament weilià i la seva voluntat de donar a conèixer el pensament grec la va portar a publicar a la revista *Entre Nous* els articles sobre Antígona i Electra per als obrers de Rosières. Weil considera que Homer i Sòfocles formulen coses punyents i profundament humanes: cal expressar-les de forma que resultin accessibles a tothom. Weil pensa que d'aquesta manera *“els peons més il·letrats de Rosières sabran més sobre la literatura grega que el noranta-nou per cent dels estudiants de batxillerat.*”⁴⁵⁴

A més de la fascinació que li suscita Grècia, a la seva estada a l'exili al Sud de França va contactar amb l'Occitània càtara de la qual afirma:

“Després del segle X, n'hi va haver prou amb la seguretat i l'estabilitat perquè es desenvolupés una civilització; l'extraordinària mescla aconseguida des de la caiguda de l'Imperi romà podia, des d'aleshores, donar els seus

⁴⁵¹ «En quoi consiste l'inspiration occitanienne?», a *Oevres*, p. 673

⁴⁵² «L'agonia d'una civilització vista a través d'un poema èpic (1941-42)», a *EG*, p. 116

⁴⁵³ *ER*, p. 184

⁴⁵⁴ *CO*, p. 75

fruits. Enlloc podia fer-ho en el mateix grau que en el País d'Oc, on sembla que es va concentrar, en aquells moments, el geni mediterrani. No s'hi donaven les condicions d'intolerància creades a Itàlia per la presència del Papa, o a Espanya per la guerra ininterrompuda contra els moros; les riqueses espirituals hi afluïen de tot arreu sense obstacles. L'empremta nòrdica és bastant visible en una societat essencialment cavalleresca; la influència àrab va penetrar fàcilment en els països estretament vinculats a Aragó; un prodigi incomprensible va fer que el geni de Pèrsia arrelés en aquesta terra i hi florís al mateix temps que, segons sembla, arribava a la Xina. (...) L'esperit de la civilització d'oc al segle XII, tal com nosaltres podem entreveure'l, respon a ideals que no han desaparegut i que no hem de deixar desaparèixer, encara que no puguem aspirar a satisfer-los."⁴⁵⁵

D'altra banda, en el passat no només troba una font d'inspiració. També hi podem trobar models per a interpretar el present. Aquest seria el cas dels articles on compara el hitlerisme amb l'Imperi romà.

Però també aborda esdeveniments més concrets per relacionar passat i present. A «La grève des plébéiens romains» compara d'una banda la situació dels plebeus romans amb la població de les colònies franceses. En ambdós casos es tracta d'éssers humans que són enviats a combatre a les guerres i quan retornen a casa continuen sense drets. D'altra banda compara una revolta dels plebeus, per mitjà de la qual aconseguiren la institució del tribú de la plebs amb l'ocupació de les fàbriques al juny del 36 a França.⁴⁵⁶

Disposem d'altres esborranys d'articles inèdits com «Une République en proie aux soudards: Marius et Sylla» (1937), on descriu les crueltats, la tirania i la brutalitat d'aquests dos personatges enfrontats de la història de Roma.⁴⁵⁷

A «Un mouvement revendicatif dans l'armée romaine de Germanie» descriu les condicions de vida dels soldats romans i com es van revoltar per millorar la seva situació. Weil compara aquest fet de l'antiguitat amb les reivindicacions obrers de juny del 36.⁴⁵⁸

A «Rome et l'Albanie», a partir d'un discurs de Ciano on justifica la invasió d'Albània pels italians apel·lant a la història de Roma, Weil aprofita per descriure la crueltat i la injustícia dels romans.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ «L'agonia d'una civilització vista a través d'un poema èpic (1941-42)», a EG, pp. 116-117 i 123

⁴⁵⁶ «La grève des plébéiens romains», a II OC 3, p. 161-163

⁴⁵⁷ «Une République en proie aux soudards: Marius et Sylla», a II OC 3, pp. 164-165

⁴⁵⁸ «Un mouvement revendicatif dans l'armée romaine de Germanie», a II OC 3, pp. 164-165

⁴⁵⁹ «Rome et l'Albanie», a II OC 3, pp. 220-221

Però, segurament, la importància que Simone Weil concedeix a l'ensenyament de la història està vinculada amb la necessitat de l'arrelament.

*“Un ésser humà té una arrel en virtut de la seva participació real, activa i natural en l'existència d'una col·lectivitat que conserva vius certs tresors del passat i certs pressentiments de futur.”*⁴⁶⁰

Així mateix, relaciona també la història amb la necessitat de l'honor. *“La necessitat d'honor queda plenament satisfeta quan cadascuna de les col·lectivitats de les que és membre un ésser humà li ofereix una part en la tradició de grandesa continguda al seu passat i públicament reconeguda des de fora.”*⁴⁶¹

En aquest sentit, la història esdevé, per a Weil, un factor dignificador de la persona. Per aquest motiu, quan els occidentals han privat a les nacions colonitzades del coneixement de la seva història, han vulnerat una necessitat fonamental.

*“D'uns segles ençà els homes de raça blanca han destruït el passat per tot arreu, estúpida i cegament, dins i fora del seus països. Si malgrat això s'ha produït cert progrés vertader durant aquest període no ha estat per causa d'aquests estralls, sinó malgrat ells, sota l'impuls de l'escàs passat conservat viu.”*⁴⁶²

Així França dificulta l'accés dels pobles colonitzats a la seva pròpia història: *“Per culpa nostra, els estudiants i intel·lectuals anamites no poden, excepte en pocs casos, accedir a les biblioteques dipositàries de tots els documents referents a la història del seu país.”*⁴⁶³

Weil destaca la pràctica escolar d'ensenyar als infants de les colònies la història de França. És una forma de manipulació que pretén aconseguir el desarrelament sistemàtic de la població dels països colonitzats tot alimentant un sentiment de pertinença a França. Per demostrar-ho, cita, en diverses ocasions, la cèlebre frase que al·ludeix als gals.

a) *“Per culpa nostra, els infants polinesis reciten a l'escola: “Els nostres avantpassats els gals tenien els cabells rossos, els ulls blaus...”*⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ ER, p. 51

⁴⁶¹ ER, p. 35

⁴⁶² ER, p. 57

⁴⁶³ «À propos de la question coloniale», a Oevres, p. 431

⁴⁶⁴ «À propos de la question coloniale», a Oevres, p. 431

- b) *“Se li arrenca de l'univers que l'envolta de manera similar a com s'arrenca els joves polinesis del seu passat obligant-lo a repetir: “Els nostres avantpassats els gals tenien els cabells rossos.”⁴⁶⁵*
- c) *“Alemanya sembla manifestar interès per la població marroquina, d'arrancar-les de les tradicions heretades dels seus avantpassats els gals de cabells rossos i ulls blaus. Pretensió absurda! Marroc sempre ha format part de França.”⁴⁶⁶*

Aquest exemple escolar posa de manifest la manipulació de la història en favor dels poderosos, dels que han vençut les guerres.

“La història és la seu d'un procés darwinià més despietat fins i tot que el que governa la vida animal i vegetal. Els vençuts desapareixen. No són res.”⁴⁶⁷

D'aquesta manera, critica la presumpta objectivitat de la història:

“Els documents provenen dels poderosos, dels vencedors. La història no és més que una compilació de les declaracions dels assassins sobre les seves víctimes i sobre ells mateixos.”⁴⁶⁸

5.2.5 L'ensenyament de la religió

Quan Weil analitza la situació de desarrelament dels camperols francesos, fa esment a la religió i als seu ensenyament a l'escola. Considera que la neutralitat és una mentida i que els sistema laic no és neutre. Però considera que la *“llibertat de l'ensenyament”* tampoc és una solució. Fins i tot opina que, *“aquesta expressió està buida de contingut”* ja que *“el dret de les famílies invocat tan sovint no és més que una màquina de guerra.”* Segons el seu parer, mantenir l'escola laica tal qual i permetre, i fins i tot afavorir, al seu costat, la concurrència de l'escola confessional és absurd des del punt de vista teòric i pràctic. Les escoles privades, confessionals o no, no s'han d'autoritzar en virtut del principi de llibertat, sinó per motius d'utilitat pública en el cas que les esmentades escoles siguin bones, i reservant-se el dret de control.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ ER, p. 53

⁴⁶⁶ «Le Maroc, ou de la prescription en matière de vol», a II OC 3, p. 123

⁴⁶⁷ ER, p. 174

⁴⁶⁸ ER, p. 176

⁴⁶⁹ ER, p. 83

Tampoc considera que sigui una bona solució “*donar al clergat una part de l'ensenyament públic*” i afegeix “*que s'ordeni als mestres parlar de Déu als infants, com va fer durant alguns mesos el govern de Vichy per iniciativa del senyor Chevalier, és una broma de mal gust.*”⁴⁷⁰

Weil deriva la necessitat de l'ensenyament de la religió del fet que “*una ànima jove que desperta al pensament necessita el tresor acumulat per l'espècie humana al llarg dels segles.*” Però adverteix que “*a un infant se'l perjudica quan se l'educa en un cristianisme estret que l'incapacita per sempre a adonar-se dels tresors d'or pur continguts a les civilitzacions no cristianes.*” Ara bé, d'altra banda també considera que “*l'educació laica encara ocasiona un mal pitjor, perquè dissimula aquest tresor, principalment els del cristianisme.*”⁴⁷¹

Vist això, considera que “*l'única actitud legítima i pràcticament possible que pot adoptar a França l'ensenyament públic envers el cristianisme és la de considerar-lo un tresor del pensament humà entre tants altres.*” Considera que és un absurd que un estudiant de batxillerat conegui les diverses obres de la literatura i de la filosofia i que, en canvi, no hagi obert mai una Bíblia.

En aquest sentit, opina que “*s'hauria d'incloure a tots els nivells de l'ensenyament mitjà cursos que es podrien titular, per exemple, història religiosa.*” Qualsevol mestre o professor amb els coneixements i el talent pedagògic necessari podria, si així ho desitgés, parlar als seus alumnes no només del cristianisme, sinó també, encara que molt menys, d'altres corrents de pensament religiosos autèntics. Segons ella, quan els infants preguntessin si els dogmes són veritat, s'hauria de respondre:

“*És tan bell que conté certament molta veritat. Pel que fa a saber si és absolutament veritat o no, procureu de ser capaços de descobrir-ho quan sigueu grans.*”⁴⁷²

5.2.6 Educació i atenció

El text on Simone Weil desenvolupa més explícitament la seva teoria sobre l'atenció i la seva vinculació amb l'ensenyament és a «*Réflexions sur le bon usage des études scolaires en vue de l'amour de Dieu*». En aquest article afirma que “*la formació de la facultat de l'atenció és l'únic objectiu vertader i gairebé l'únic interès dels estudis.*”⁴⁷³

⁴⁷⁰ ER, p. 83

⁴⁷¹ ER, p. 83

⁴⁷² ER, p. 84

⁴⁷³ ED, p. 67

Més endavant defineix l'atenció:

*"L'atenció consisteix a suspendre el pensament, a deixar-lo disponible, buit i penetrable a l'objecte, mantenint pròxims al pensament, però en un nivell inferior i sense contacte amb ell, els diversos coneixements adquirits que hagin de ser utilitzats."*⁴⁷⁴

Aquesta definició coincideix amb la formulada a *L'Enracinement*:

*"Mentre l'home suporta tenir l'ànima plena dels seus propis pensaments, de les seves idees personals, està enterament sotmès fins en els seus més íntims pensaments a la coerció de les necessitats i al joc mecànic de la força. I s'equivoca si creu que és d'una altra manera. Però tot canvia quan, en virtut d'una atenció autèntica, buida la seva ànima per deixar que entrin en ella els pensaments de la saviesa eterna."*⁴⁷⁵

Per aclarir què entén per atenció, Weil aporta diversos exemples força didàctics:

*"Amb els pensaments particulars i ja formats, la ment ha de ser com l'home que, al cim d'una muntanya, dirigeix la seva mirada cap endavant i percep a un mateix temps sota els seus peus, però sense mirar-los, nombrosos boscos i planes. I sobretot la ment ha d'estar buida, a l'espera, sense buscar res, però disposada a rebre en la seva veritat nua l'objecte que penetrarà en ella."*⁴⁷⁶

Les activitats escolars li proporcionen nombroses mostres per a exemplificar allò que intenta explicar:

*"Hi ha per a cada exercici escolar una manera específica d'abastar la veritat mitjançant el desig d'aconseguir-la i sense necessitat de buscar-la. Hi ha una manera de prestar atenció a les dades d'un problema de geometria sense buscar la seva solució, a la paraules d'un text llatí o grec sense buscar el seu sentit, hi ha una manera d'esperar, quan s'escriu, que la paraula justa vingui per si mateixa a col·locar-se sota la ploma, rebutjant simplement les paraules inadequades."*⁴⁷⁷

Per tant, l'activitat a l'aula és una mena de gimnàstica l'objectiu de la qual és desenvolupar l'atenció. Per exemple, planteja que si es busca amb vertadera atenció la solució d'un problema de geometria i si, després d'una hora, no

⁴⁷⁴ ED, p. 70

⁴⁷⁵ ER, p. 223

⁴⁷⁶ ED, p. 70

⁴⁷⁷ ED, p. 71

s'ha avançat el més mínim, tanmateix sí que s'ha avançat, durant cada minut d'aquesta hora en una altra dimensió més misteriosa.⁴⁷⁸

Aquesta dimensió més misteriosa està relacionada amb el contacte amb la veritat, tot i que, sovint la veritat impliqui el contacte amb el patiment. És per això que una traducció llatina o un problema de geometria, encara que s'hagin resolt malament, sempre que se'ls hagi dedicat l'esforç adequat, poden proporcionar una major capacitat d'atendre, per exemple, a algú que pateix.⁴⁷⁹ Així doncs, l'atenció no respon a una vocació contemplativa, dedicada a l'especulació intel·lectual, sinó que forma part del compromís ètic tan present a la vida i a l'obra weiliana.

L'atenció permet *"saber que el malaurat existeix, no com una unitat més dins d'una sèrie, no com un exemplar d'una categoria social que porta l'etiqueta de "malaurat", sinó com un home, semblant en tot a nosaltres."*⁴⁸⁰

Per tal de copsar aquesta dimensió de la realitat cal educar la mirada. *"Aquesta mirada és, primer que res, atenta; una mirada en què l'ànima es buida de tot contingut propi per rebre l'ésser que s'està mirant tal qual és, en tota la seva veritat. Només és capaç d'això qui és capaç de l'atenció."*⁴⁸¹

Aquest mirada resumeix la manera de pensar de Simone Weil. La seva especulació teòrica no deixa de ser l'aplicació d'aquest principi a la realitat, en especial, a la realitat social. *"Al meu parer, la vertadera manera d'escriure és escriure com si s'estigués traduint. Quan es tradueix un escrit en una llengua estrangera, s'intenta no afegir res, amb un escrúpol religiós. És en aquest mode com cal esforçar-se a traduir un text no escrit."*⁴⁸² Dit d'una altra manera, es tracta d'una activitat intel·lectual similar a l'elaboració d'un teorema matemàtic, l'investigador no inventa sinó que descobreix una lògica inherent a la realitat; és capaç de copsar un ordre associat a la bellesa del món.

5.2.7 Educació i valors

Simone Weil té una concepció molt particular dels valors i de la filosofia. En primer lloc, considera que *"la noció de valor és la noció central de la filosofia."* En conseqüència, *"tota reflexió sobre la noció de valor, sobre una*

⁴⁷⁸ ED, p. 68

⁴⁷⁹ ED, p. 73

⁴⁸⁰ ED, p. 72

⁴⁸¹ ED, p. 73

⁴⁸² Carta a Gustave Thibon, febrer de 1942, citat a C. REVILLA, *Simone Weil: nombrar la experiència*, Ed. Trotta, Madrid 2003, p. 31

jerarquia de valors, és una reflexió filosòfica; tot esforç de pensament sobre un altre objecte que no sigui el valor és, si s'analitza de prop, aliè a la filosofia."

Però els valors no són només *"la noció central de la filosofia"*, perquè, de fet, la noció de valor sempre està present a l'esperit de tots els homes; *"cada ésser humà orienta sempre els seus pensaments i les seves accions vers algun bé, i no ho pot fer d'altra manera."* D'altra banda, *"el valor és exclusivament objecte de reflexió, no pot ser un objecte d'experiència."*

Tot i això, el valor està orientat vers la praxis, *"el valor és quelcom que es relaciona, no sols amb el coneixement, sinó amb la sensibilitat i l'acció"*. En aquest sentit, està vinculat a la concepció de la filosofia segons Simone Weil: *"La filosofia no consisteix en l'adquisició de coneixements així com la ciència, sinó en un canvi de tota l'ànima. (...) No hi ha reflexió filosòfica sense una transformació essencial en la sensibilitat i en la vida pràctica, transformació que afecta per igual les circumstàncies més ordinàries i les més tràgiques de la vida."*⁴⁸³ Per tant, *"el seu objecte és una manera de viure, una vida millor, no pas fora, sinó en aquest món i de seguida, perquè els valors són d'aquest món."*⁴⁸⁴

Una altra característica és que *"un valor és quelcom que hom admet incondicionalment."*⁴⁸⁵ Per explicar el caràcter indemostrable dels valors recorre a l'exemple de l'artista, el qual sap que no pot disposar d'un criteri permanent per afirmar amb certesa que una obra és més bella que una altra. Tanmateix, tot artista sap que hi ha una jerarquia de valors estètics, hi ha coses més belles que altres, o hi ha algunes coses belles i altres que no ho són. Si no ho sabés, no faria cap esforç per realitzar la seva obra, no la corregiria, no continuaria. *"Aquesta condició de l'artista, sotmès a una tensió sense fi envers una bellesa que ignora, genera un punt d'angoixa en tot esforç de creació artística. Qualsevol situació humana és susceptible d'una anàlisi anàloga."*⁴⁸⁶

Aquesta concepció dels valors inspira el seu mètode educatiu, tant pel que fa a l'educació reglada com a la formació dels ciutadans.

"Un mètode d'educació no és gran cosa si no té per inspiració la concepció d'una certa perfecció humana. Quan es tracta de l'educació d'un poble aquesta concepció ha de ser la d'una civilització. No s'ha de buscar al passat, que només conté allò imperfecte. Menys encara en els nostres

⁴⁸³ «Quelques réflexions autour de la notion de valeur», a Oevres, pp. 123-124

⁴⁸⁴ «Quelques réflexions autour de la notion de valeur», a Oevres, p. 124

⁴⁸⁵ «Quelques réflexions autour de la notion de valeur», a Oevres, p. 121

⁴⁸⁶ «Quelques réflexions autour de la notion de valeur», a Oevres, p. 122

somnis de futur, que necessàriament són tan mediocres com nosaltres mateixos, i per tant molt inferiors al passat. Cal buscar la inspiració per una educació així, a l'igual que el mètode mateix, entre les veritats eternes inscrites en la naturalesa de les coses."⁴⁸⁷

La motivació és un element essencial en l'educació, tot i que no sempre els mòbils corresponen als valors esmentats.

"Un infant estudia una lliçó de geografia per aconseguir una bona nota, o per obediència a les ordres rebudes, o per complaure els seus pares, o perquè experimenta la poesia dels països llunyans i dels seus noms. Si cap d'aquests mòbils existeix, no aprèn la lliçó."⁴⁸⁸

Un dels aspectes més interessants del pensament pedagògic de Weil és entendre l'educació com una font de motivació per a la societat. Segons ella, *"el problema de trobar un mètode que permeti dotar d'inspiració a tot un poble és totalment nou.*"⁴⁸⁹ Explicita cinc mitjans educatius inclosos en l'acció pública per tal d'aconseguir aquesta fita:

1. L'esperança i el temor suscitats per mitjà de promeses i amenaces.
2. La suggestió.
3. L'expressió, oficial o aprovada per una autoritat oficial, d'una part del pensament que, ja abans de ser expressat, es troba realment al cor de les multituds, o al cor d'alguns elements actius de la nació.
4. L'exemple.
5. Les mateixes modalitats de l'acció i de les organitzacions forjades amb aquesta finalitat.⁴⁹⁰

Un aspecte molt important és el paper que Weil atorga als intel·lectuals en l'educació moral del poble: *"D'ençà que el poble sap llegir i li manquen les tradicions orals són les persones capaces de manejar la ploma les que proporcionen al públic les concepcions d'allò que és gran i els exemples susceptibles d'il·lustrar-les.*"⁴⁹¹ Fins i tot reconeix que exerceixen una funció similar a la que en altres temps realitzaven les esglésies. *"El lloc que en altre temps ocupaven els capellans en la vida moral del país ara és ocupat pels físics i els novel·listes.*"⁴⁹²

Weil critica l'educació moral de la seva època. *"Es pot veure clarament fins on va arribar la incoherència moral del nostre règim quan pensem en*

⁴⁸⁷ ER, p. 172

⁴⁸⁸ ER, p. 195

⁴⁸⁹ ER, p. 149

⁴⁹⁰ ER, pp. 151-152

⁴⁹¹ ER, p. 177

⁴⁹² ER, p. 39

l'escola. La moral formava part del programa, i fins i tot els mestres a qui no agradava convertir-la en objecte d'un ensenyament dogmàtic l'ensenyaven inevitablement de manera difusa. La noció central de la moral és la justícia i les obligacions que imposa vers el pròxim. Tanmateix, quan es parla d'història ja no intervé la moral."⁴⁹³

*Així, per exemple, "un infant que veu a les classes d'història com es glorifica la crueltat i l'ambició; a les de literatura, l'egoisme, l'orgull, la vanitat i l'ànsia per destacar; a les de ciències, tots els descobriments que han trastocat la vida dels homes, sense tenir en compte el mètode del descobriment ni els efectes d'aquesta transformació, ¿com podrà aprendre a admirar el bé?"*⁴⁹⁴

O, en el cas de la formació obrera, *"el sentiment de justícia és tan poderós entre els obrers.... que una forma d'educació moral on no figuri la justícia els ha de deixar gairebé indiferents."*⁴⁹⁵

Des d'aquest context podem entendre la definició de l'educació segons Weil: *"L'educació –tingui per objecte a nens, a adults, a individus, a tot un poble o a un mateix– consisteix a suscitar mòbils."* Aquesta definició està plenament relacionada amb la necessitat de *"trobar un mètode que permeti dotar d'inspiració a tot un poble"* abans esmentada.

Weil distingeix un vessant més cognitiva d'aquesta, podríem dir, educació moral: *"indicar el que és avantatjós, el que és obligatori, el que està bé correspon a l'ensenyament."* Però també accepta una dimensió més pràctica: *"l'educació s'ocupa dels mòbils per a l'execució efectiva. Perquè mai es realitza cap acció sense els mòbils capaços de proporcionar-li la quantitat d'energia indispensable."*

En aquest sentit, critica implícitament determinats models educatius excessivament teòrics i poc vivencials. Les següents paraules de Weil ens fan pensar en l'aridesa d'una formació tradicional només basada en continguts conceptuals i incapaç d'arribar a les motivacions profundes dels estudiants.

*"Pretendre conduir criatures humanes –un altre o un mateix– vers el bé indicant només la direcció, sense haver vetllat per garantir la presència dels mòbils corresponents, és com si es volgués, trepitjant l'accelerador, fer avançar un automòbil sense gasolina. O com si es volgués encendre un llum d'oli sense haver posat oli."*⁴⁹⁶

⁴⁹³ ER, p. 115

⁴⁹⁴ ER, p. 182

⁴⁹⁵ ER, p. 113

⁴⁹⁶ ER, p. 151

6 PROPOSTES DIDÀCTIQUES

Un dels objectius d'aquest treball, "*Educació en valors i ciències socials. La proposta ètica de Simone Weil per a una Europa en crisi (1909-1943)*", és poder fer arribar a l'aula els escrits d'aquesta pensadora. Al llarg d'aquest treball hem presentat nombrosos textos que poden ser treballats didàcticament des de diferents punts de vista. En destacarem tres:

1-La història contemporània

Els textos aportats, i les referències esmentades, proporcionen un material que pot ser utilitzat a les classes d'història contemporània, i de ciències socials en general, ja que són una font directa que il·lustra esdeveniments prou importants tant de la història universal, com de l'europea i, fins i tot de la catalana.

Així doncs, els textos weilians es poden utilitzar en el tractament de temes del currículum d'història contemporània com ara:

- La revolució russa
- El nazisme
- El sindicalisme
- La industrialització
- La crisi de 1929
- El colonialisme
- La Guerra Civil espanyola
- La II Guerra Mundial

2-Les temàtiques de dimensió europea

En ple procés d'integració de la Unió Europea, ens podem aproximar a Simone Weil com a pionera en la defensa d'una Europa unida. Les seves reflexions dels anys 40 poden servir de documents sobre els quals repensar a l'aula la idea d'Europa.

3-L'educació en valors

L'estudi de l'obra de Weil ens aporta material per a l'educació en valors des de tres punts de vista:

En primer lloc, la seva vida és una defensa de la pau i de la justícia social. Per tant, es pot estudiar la seva trajectòria vital per a treballar aquests valors i d'altres relacionats (convivència intercultural, tecnoètica, diàleg

interreligió). Això es pot fer tant des d'assignatures vinculades a les ciències socials com des de tutoria o d'altres àmbit relacionats amb l'ètica.

En segon lloc, les propostes cíviques de Simone Weil durant l'exili de Londres són un material extraordinari per a la reflexió del que és una societat democràtica, tot reconeixent el seu caràcter utòpic.

Finalment, Weil fa una proposta concreta de valors recollida en el que ella denomina "necessitats de l'ànima". Aquests valors poden ser treballats i discutits a classe.

Per tal d'exemplificar com es poden treballar els textos weilians des d'aquests tres punts de vista, proposo a continuació una selecció de textos i una guia de comentari.

6.1 EXEMPLE 1: HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

La Guerra Civil espanyola

“Resulta difícil de creure que Barcelona sigui la capital d’una regió en plena guerra civil. Si algú ha conegut Barcelona en temps de pau, quan arriba a l’estació de tren, no té la sensació de cap canvi. Les formalitats s’han efectuat a Port Bou; un surt de l’estació de Barcelona com un turista qualsevol, deambula pels seus carrers ben alegres. Els cafès estan oberts, encara que menys plens que de costum; les botigues també. La moneda juga encara el mateix paper. Si no hi hagués tan poca policia i tants vailets amb fusells, no hi hauria res per remarcar. Cal un cert temps per adonar-se que ens trobem en una Revolució, que es tracta d’un d’aquells períodes històrics sobre els quals hem llegit en els llibres, que ens han fet somiar des de la infantesa, 1792, 1871, 1917, estem a punt de viure’n un, aquí. Potser tindrà uns efectes més feliços.

Res no ha canviat, efectivament, excepte un petit detall: el poder està en mans del poble. Els homes de blau manen. Ens trobem davant d’un d’aquests períodes extraordinaris, que fins ara no han perdurat, on aquells qui sempre han obeït assumeixen les responsabilitats. Evidentment, això no eximeix de certs inconvenients. Quan es dona als vailets de disset anys un fusell carregat enmig d’una població desarmada...”

FONT: S. WEIL, «Journal d’Espagne», a *Écrits historiques et politiques. L’expérience ouvrière et l’adieu à la révolution (1934-1937)*, Gallimard, 1991, p. 375

DATA: agost de 1936

Guia de comentari:

1. Quina impressió té Simone Weil en arribar a Barcelona?
2. Què vol dir Simone Weil quan afirma que “*la moneda juga encara el mateix paper*”? Quin altre paper podria jugar?
3. Indica a quins esdeveniments històrics fan referència les següents dates:
 - a. 1792
 - b. 1871
 - c. 1917
4. Quins són els efectes feliços que s’esperaven d’aquesta revolució?
5. Qui són els *homes de blau*? Per què afirma que “manen”?
6. Quins són els inconvenients als quals es refereix Weil? Creus que tenia raó?
7. Coneixes algun altre intel·lectual que vingués a Catalunya durant la Guerra Civil? La seva ideologia era similar a la de Simone Weil?

6.2 EXEMPLE 2: TEMÀTIQUES DE DIMENSIÓ EUROPEA

Propostes per al futur d'Europa

“L'experiència dels darrers anys mostra que una Europa formada per nacions grans i petites, totes sobiranes, és impossible. La nacionalitat és un fenomen indecís a una gran part del territori europeu. Fins i tot en un país com França, la unitat nacional ha patit un xoc tan fort; bretons, lorenesos, parisencs, provençals, tenen una consciència molt més accentuada que abans de ser diferents els uns dels altres. Malgrat diversos inconvenients, això està prou lluny de ser un mal. A Alemanya, els vencedors s'esforçaran en afeblir el màxim possible el sentiment d'unitat nacional. Molt probablement una part de la vida social d'Europa serà dividida a una escala més petita que l'escala nacional; una altra part serà unificada a una escala molt més gran; la nació només serà un dels marcs de la vida col·lectiva, en comptes de ser-ho tot, com durant aquests darrers vint anys. Per als països febles, però amb una llarga tradició acompanyada d'una consciència accentuada, com Bohèmia, Holanda, els països escandinaus, serà necessari elaborar un sistema d'independència combinat amb una protecció militar exterior.”

FONT: S.WEIL, «À propos de la question coloniale», a *Œuvres*. Coll. «Quarto», Gallimard, Paris 1999, pp. 433-434

DATA: 1943

Guia de comentari:

1. En quin context històric s'escriu aquest text? Quina era l'experiència d'Europa d'aquells anys?
2. Per què creus que Weil *pensa que “una Europa formada per nacions grans i petites, totes sobiranes, és impossible”*?
3. Posa exemples de territoris on la nacionalitat sigui *“un fenomen indecís”*?
 - Nacionalitats sense Estat
 - Nacionalitats presents a diversos Estats
 - Nacionalitats que han variat d'Estat durant el segle XX
4. Creu Weil que la consciència dels pobles dins dels Estats és quelcom positiu?
5. A què es refereix quan parla d'una unificació a escala més gran? De quina manera s'han fet realitat les propostes que Weil feia pel futur europeu?
6. A partir d'aquest text, què creus que Simone Weil entén per nació? Hi estàs d'acord? Creus que a França s'entén per nació quelcom diferent que a Catalunya?

6.3 EXEMPLE 3: EDUCACIÓ EN VALORS

Funció dels ideals

“Res en el món, no obstant això, pot impedir a l'home sentir que ha nascut per a la llibertat. Mai, passi el que passi, pot acceptar la servitud; perquè pensa. Mai ha deixat de somiar una llibertat sense límits, bé com a felicitat passada, de la que s'hauria vist privat per un càstig, bé com a felicitat futura, deguda a una mena de pacte amb una providència misteriosa. El comunisme imaginat per Marx és la forma més recent d'aquest somni; un somni que, com tots els somnis, sempre ha resultat va i, si ha pogut consolar, ho ha fet com l'opi; és hora de renunciar a somiar la llibertat i decidir-se a concebre-la. El que cal intentar representar clarament és la llibertat perfecta, no amb l'esperança d'aconseguir-la, sinó amb l'esperança d'aconseguir una llibertat menys imperfecta que la de la nostra condició actual, ja que el millor només és concebible per allò perfecte; només pot dirigir-se cap a un ideal. L'ideal és tan irrealitzable com el somni, però, a diferència d'aquest, manté relació amb la realitat, permet, a títol de límit, ordenar les situacions, reals o realitzables, des del seu menor al seu més alt valor. La llibertat perfecta no es pot concebre com a desaparició de la necessitat la pressió de la qual patim sempre; mentre l'home visqui, és a dir, mentre constitueixi un fragment ínfim d'aquest univers despietat, la pressió de la necessitat mai disminuirà un sol instant. En el món en què vivim no pot tenir lloc, excepte per ficció, un estat de coses en què l'home obtindria tanta fruïció, i amb tan poca fatiga, com volgués. La natura, és veritat, és més clement o més severa amb les necessitats humanes segons els climes i, potser, segons les èpoques; però esperar la miraculosa invenció que la faria clement a tot arreu i d'una vegada per sempre és, si més no, tan poc raonable com les esperances vinculades, en un altre temps, a l'any mil.”

FONT: S. WEIL, *Reflexiones sobre las causas de la libertad y la opresión social*, Ed. Paidós ICE/UAB, Barcelona 1995, pp. 100-101

DATA. 1934

Guia de comentari:

1. Per què, segons Simone Weil, l'ésser humà aspira a la llibertat?
2. A què es refereix Simone Weil amb la paraula “somni”? Explica quina diferència hi ha entre “ideal” i “somni” segons ella.
3. A què fa referència Simone Weil quan utilitza les següents expressions?

Felicitat passada

Opi

Any mil

4. Comenta la frase “*és hora de renunciar a somiar la llibertat i decidir-se a concebre-la.*”
5. Explica el significat de l'expressió “*la pressió de la necessitat*”.
6. Per què, segons Weil, no es pot aconseguir la llibertat perfecta?

6.4 EXEMPLE 4: EDUCACIÓ EN VALORS

Reflexió ètica sobre la guerra

“A Barcelona, mataven, per mitjà d'expedicions de càstig, uns cinquanta homes cada nit. Proporcionalment era molt menys que a Mallorca, perquè Barcelona és una ciutat de gairebé un milió d'habitants; d'altra banda, durant tres dies, havia tingut lloc una batalla de carrers assassina. Però les xifres no són potser l'essencial en un tema com aquest. El que és essencial és l'actitud davant l'assassinat. No he vist mai, ni entre els espanyols, ni tampoc entre els francesos que han arribat per combatre, o per passejar-se -aquests últims, molt sovint, intel·lectuals pàl·lids i inofensius-, jo no he vist mai ningú expressar, ni en la intimitat, repulsió, disgust o tan sols desaprovació davant de sang vessada inútilment. Vós parleu de la por. Sí, la por ha participat en aquestes matances; però on jo era, no li vaig veure el paper que vós li atribuïu. Homes aparentment coratjosos -he constatat amb els meus propis ulls el coratge d'almenys un d'aquests homes enmig d'un àpat molt amistós- explicaven amb un somriure fraternal quants sacerdots o «feixistes» -terme molt ampli- havien matat. Tinc la sensació que, un cop les autoritats temporals i espirituals han establert que una categoria d'homes queda al marge d'aquells la vida dels quals es considera que té valor, no hi ha res més natural per a l'home que matar. Quan se sap que és possible matar sense arriscar-se al càstig ni al blasme, es mata; o almenys s'envolta els que maten de somriures estimulants. Si per atzar se sent, al principi, una mica de fàstic, se'l calla i se'l reprimeix de seguida per por de semblar mancat de virilitat. Per a això cal un aprenentatge, una embriaguesa a la qual és impossible resistir-se sense una força d'esperit que he de creure excepcional, perquè no l'he trobada enlloc. En contrapartida, he trobat francesos pacífics, que fins ara no menyspreava, als quals no se'ls hauria acudit mai d'anar ells mateixos a matar, però que es submergien en aquesta atmosfera impregnada de sang amb un visible plaer.”

FONT: S. WEIL, “Carta a Georges Bernanos”, a *Escrits sobre la guerra*, Ed. Bromera, València 1997, pp. 56-57

DATA: 1938

Guia de comentari:

1. Cerca informació sobre qui era Georges Bernanos. Quina era la seva ideologia? Quina va ser la seva actitud davant la Guerra Civil espanyola?
2. Per què creus que Simone Weil compara la situació a Barcelona amb la de Mallorca?

3. Què passa, segons Weil, amb els ideals quan les persones es *submergien en aquesta atmosfera impregnada de sang*?
4. Què vol dir l'expressió "el fi justifica els mitjans"? Creus que té relació amb aquest text de Simone Weil?

6.5 EXEMPLE 5: EDUCACIÓ EN VALORS

La igualtat

“La igualtat és una necessitat vital de l'ésser humà. Consisteix en el reconeixement públic, general i efectiu, expressat per les institucions i els costums, de què tot ésser humà mereix la mateixa quantitat de respecte i consideració, perquè el respecte se li deu a l'ésser humà com a tal, i en això no hi ha gradacions. Per tant, les inevitables diferències entre els homes mai han d'implacar un diferent grau de respecte.

Si qualsevol pot arribar a la categoria social corresponent a la funció que és capaç de realitzar i si l'educació està prou estesa per tal que ningú sigui privat de cap capacitat pel sol fet del seu naixement, l'esperança és la mateixa per a tots els infants.

En la mesura en què el fill d'un mosso de quadra pot arribar algun dia a ser ministre, un fill d'un ministre ha de poder arribar a ser mosso de quadra.”

FONT: S. WEIL, *Echar raíces*, Ed Trotta, Madrid 1996, p. 33

DATA: 1943

Guia de comentari:

1. Què passava a Europa l'any 1943? Quina relació pot tenir aquest text amb aquests esdeveniments? Quins ciutadans europeu no gaudien d'aquesta concepció de la “igualtat”?
2. Quina importància atorga Simone Weil a l'educació?
3. Què opines de la darrera afirmació de Simone Weil?

7.1 OBRES DE SIMONE WEIL

WEIL, S., *La fuente griega*, Ed. Sudamericana, Buenos Aires 1961

WEIL, S., *Ensayos sobre la condición obrera*, Ed. Nova Terra, Barcelona 1962

WEIL, S., *A la espera de Dios*, Ed. Trotta, Madrid 1993

WEIL, S., *La gravedad y la gracia*, Ed. Trotta, Madrid 1994

WEIL, S., *Reflexiones sobre las causas de la libertad y de la opresión social*, Ed. Paidós-ICE/UAB, Barcelona 1995

WEIL, S., *Pensamientos desordenados*, Ed. Trotta, Madrid 1995

WEIL, S., *Echar raíces*, Ed. Trotta, Madrid 1996

WEIL, S., *Escrits sobre la guerra*, Ed. Bromera, València 1997

WEIL, S., *Carta a un religioso*, Ed. Trotta, Madrid 1998

WEIL, S., *Escritos de Londres y últimas cartas*, Ed. Trotta, Madrid 2000

WEIL, S., *Escritos políticos*, Colección con.otros, Barcelona 2001

WEIL, S., *Cuadernos*, Ed. Trotta, Madrid 2001

WEIL, S., *El conocimiento sobrenatural*, Ed. Trotta, Madrid 2003

WEIL, S., *Intuiciones precristianas*, Ed. Trotta, Madrid 2004

7.2 RECULLS D'OBRES DE SIMONE WEIL EN FRANCÉS

Obres completes

Premiers écrits philosophiques, Gallimard, 1988

Écrits historiques et politiques

Volum 1: *Écrits historiques et politiques. L'engagement syndical (1927-1934)*, Gallimard, 1988

Volum 2: *Écrits historiques et politiques. L'expérience ouvrière et l'adieu à la révolution (1934-1937)*, Gallimard, 1991

Volum 3: *Écrits historiques et politiques. Vers la guerre (1937-1940)*, Gallimard, 1994

Cahiers

Volum 1: *Cahiers (1933-septembre 1941)*, Gallimard, 1994

Volum 2: *Cahiers (septembre 1941-février 1942)*, Gallimard, 1997

Volum 3: *Cahiers (février 1942-juin 1942)*, Gallimard, 2002

Selecció d'obres:

Œuvres. Paris, Gallimard, 1999, Coll. «Quarto». (Edició a càrrec de Florence de Lussy)

7.3 OBRES SOBRE SIMONE WEIL

- BATAILLE, G., *El azul del cielo*, Ed. Tusquets, Barcelona 1990
- COLES, R., Simone Weil. *Historia de una moderna peregrinación*, Ed. Gedisa, Barcelona 1999
- COURTINE-DENAMY, S., *Tres mujeres en tiempos sombríos. Edith Stein, Simone Weil, Hannah Arendt*, EDAF / ENSAYO, Madrid 2003
- ESPOSITO, R., *El origen de la política: ¿Hannah Arendt o Simone Weil?*, Ed. Paidós, Barcelona 1999
- FELDHAY BRENNER, R., *Resistencia ante el Holocausto: Edith Stein, Simone Weil, Ana Frank y Etty Hillesum*, Ed. Nancea, Madrid 2005
- GINIEWSKI, P., *Simone Weil y el judaísmo*, Ed. Riopiedras, Barcelona 1999
- HOURDIN, G., *Simone Weil*, Ed. Luciérnaga, Barcelona 1994
- LARRAURI, M., *La guerra según Simone Weil*, Ed. Tandem, Valencia 2002
- PÉREZ, E.B., *Simone Weil. La memoria de los oprimidos*, Ed. Encuentro, Madrid 1992
- PÉTREMENT, S., *La vida de Simone Weil*, Ed. Trotta, Madrid 1995
- PLANT, S., *Simone Weil*, Ed. Herder, Barcelona 1997
- REVILLA, C. (Ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995
- REVILLA, C., *Simone Weil: nombrar la experiencia*, Ed. Trotta, Madrid 2003
- RONDANINA, R., *Simone Weil: Mística y revolucionaria*, Ed. San Pablo, Madrid 2004
- SPRINGSTED, E.O., *Simone Weil, escritos esenciales*, Ed. Sal Terrae, Santander 2000

7.4 CAPÍTOLS DE LLIBRES DEDICATS A SIMONE WEIL

BERENGUER, A., "Biografía de Simone Weil", a REVILLA, C. (Ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995, pp. 13-36

DAL LAGO, A., "La ética de la debilidad. Simone Weil y el nihilismo", a VATTIMO, G. i ROVATTI, P., *El pensamiento débil*, Ed. Càtedra, Madrid 2000, pp. 128-168

FERNÁNDEZ BUEY, F., *Poliètica*, Ed. Losada, Madrid 2003, "Conciencia radical de la desgracia", pp. 197-250

LARRAURI, M., "La creación de sí", a REVILLA, C. (Ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995, pp. 89-104

MOELLER, C., *Literatura del siglo XX y cristianismo*, Ed. Gredos, Madrid 1981, Vol I, "Simone Weil y la incredulidad de los creyentes", pp. 291-333

PUTINO, A., "Deus absconditus. Apuntes políticos", a REVILLA, C. (Ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995, pp. 105-118

SONTAG, S., *Contra la interpretación*, Ed. Alfaguara, Madrid 1996, Cap. II, "Simone Weil", pp. 83-85

STEINER, G., *Pasión intacta*, Ed. Siruela, Madrid 1997, "Santa Simone Weil" pp. 163-174

TOMMASI, W., "Más allá de la ley: Derecho y justicia en la última Weil", a REVILLA, C. (Ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995, pp. 51-72

TORRALBA, F., *Antropología del cuidar*, Instituto Borja de Bioètica, Barcelona 1998, Cap. 10.2 "Las necesidades humanas", pp. 149-164

XIRAU, R., *Cuatro filósofos y lo sagrado: Teilhard de Chardin, Heidegger, Wittgenstein, Simone Weil*, Joaquín Mortiz, México 1986

ZAMBONI, C., "Simone Weil: entre necesidad y deseo", a REVILLA, C. (Ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Ed. Trotta, Madrid 1995, pp. 73-88

7.5 ARTICLES DE REVISTES SOBRE SIMONE WEIL

ALADRO, E., "Walter Benjamín-Simone Weil: una teoría de la atención" a *Cuadernos de Información y Comunicación*, nº 4, 1999. pp. 53-62

BECKMANN, B. "Fuera, ante las puertas de la Iglesia: libertad y vínculos en Edith Stein y Simone Weil", a *Anuario Filosófico* Vol. 310 Núm. 3, 1998 pp. 731-752

BIRULES, F., "Simone Weil i Simone de Beauvoir: dos miralls del feminisme. Fer parlar el silenci", a *Duoda: revista d'estudis feministes*, nº 18, 2000, pp. 45-56

CAPELLA, JR., "Simone Weil y la primacía de los deberes", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 46-50

CHAVARRIA, A., "Quan la força fa l'home una cosa; Simone Weil", a *Rels. Revista d'idees i cultura*, nº 1, tardor/hivern 2002, pp. 10-13

CHAVARRIA, A., "Simone Weil i el judaïsme", a *Rels. Revista d'idees i cultura*, nº 2, hivern 2003, pp. 8-13

CHAVARRIA, A., "Simone Weil: un pensador original" a *L'Espill*, nº 14, 2003, pp. 138-146

CHAVARRIA, A., "Simone Weil: uns cants tan purs com el silenci?", a *Serra d'or*, nº 511, 2002, pp. 16-21

DEVAUX, A., "Naturaleza y papel de la atención según Simone Weil", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 21-29

DOLBY MC., "Simone Weil y la crítica al marxismo a través de su concepción del trabajo", a *Espíritu*, nº 125, 2002, pp. 79-92

DOMINGO, M., "Simone Weil: amor y amargura", a *Cuadernos de Pensamiento* nº 13, 1999, pp. 267-276

ESCUADERO, I., "Niégate a ti mismo; la impía piedad de Simone Weil", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 77-78

ESPOSITO, R., "Simone Weil y Europa", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 37-45

GARCÍA, E., "Sujeto, corporalidad y hábito en la teoría de la percepción de Simone Weil" a *Escritos de Filosofía* nº 33-34, 1998, pp. 121-146

GARRIGÓS, A., "Amor y pedagogía en Simone Weil", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 64-70

GONZALEZ FAUS, J.I., "Simone Weil: un paradigma para la izquierda", a *Sal Terrae*, juliol-agost 1993, pp. 567-572

JIMÉNEZ LOZANO, J., "Queridísima e irritante Simone", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 13-20

MORENO SANZ, J., "El espíritu de Cam: imprecando sobre Israel", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 51-59

ORTEGA, C., "Simone Weil, una filosofía contra el Estado", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 30-36

PEÑÁLVER GÓMEZ, P., "Implacable, insufrible, bendita Simone Weil", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 60-63

REVILLA, C., "Simone Weil: entre el poder de la fuerza y el poder de las palabras", a *Archipiélago*, nº 43, setembre-octubre 2000, pp. 71-76

7.6 ADRECES D'INTERNET

En francès

http://agora.qc.ca/mot.nsf/Dossiers/Simone_Weil

<http://members.aol.com/geojade/>

<http://pensees.simoneweil.free.fr/>

<http://212.74.180.17/espace2/Pages/thematiques/the130200.htm#biblio1>

<http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/weil/weilSF.htm>

<http://la.margelle.waika9.com/Weil/>

<http://www.agora.qc.ca/rapport5.html>

En anglès

<http://www.nd.edu/~weilaws/>

<http://rivertext.com/weil.html>

<http://www.kirjasto.sci.fi/weil.htm>

<http://www.nybooks.com/articles/13783>

<http://www.spiritualitytoday.org/spir2day/904233grote.html>

En espanyol

<http://www.temakel.com/texmitsweil.htm>

<http://webs.sinectis.com.ar/hgonzal/lit/sweil1.html>